

วารสารการเมืองการปกครอง

Journal of Politics and Governance (JOPAG)

ปีที่ 9 ฉบับที่ 3 ประจำเดือนกันยายน – ธันวาคม 2562

(Volume 9 No. 3, September – December 2019)

ประชาธิปไตยจากฐานรากและความร่วมมือหลายภาคส่วน

(Democracy from Below and Cross – Sector Collaboration)

วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคามในฐานะหน่วยงานทางวิชาการด้านรัฐศาสตร์ เล็งเห็นถึงความสำคัญของการส่งเสริม และสนับสนุนให้เกิดการเผยแพร่ผลงานวิจัยของนิสิต นักศึกษา อาจารย์ ตลอดจนนักวิจัยทั่วไป จึงเห็นสมควรจัดทำวารสารชื่อ “วารสารการเมืองการปกครอง” (Journal of Politics and Governance) เพื่อเป็นสื่อกลางในการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ และให้มีมาตรฐานเทียบเคียงกับระดับชาติ ระดับนานาชาติ หรือระดับสากล และเป็นการเสริมสร้างศักยภาพทางวิชาการของวิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม โดยวารสารการเมืองการปกครองได้เผยแพร่แบบรูปเล่ม ในปี พ.ศ. 2553 และเผยแพร่แบบออนไลน์ในปี พ.ศ. 2556

วัตถุประสงค์การจัดทำวารสาร

1. เพื่อเผยแพร่บทความวิจัย บทความทางวิชาการ และบทความหนังสือที่มีคุณภาพ ซึ่งสามารถแสดงถึงประโยชน์ทั้งในเชิงทฤษฎี เพื่อให้ให้นักวิชาการหรือนักวิจัยสามารถนำไปพัฒนาหรือสร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่ และประโยชน์ในเชิงปฏิบัติ ผู้สนใจสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในงานด้านรัฐศาสตร์ และสาขาที่เกี่ยวข้อง
2. เพื่อให้บริการวิชาการแก่สังคม ในรูปแบบการเผยแพร่ความรู้ทางรัฐศาสตร์และสาขาที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งเป็นสื่อกลางการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ระหว่างคณาจารย์ นักวิชาการ นิสิตนักศึกษา และประชาชนทั่วไป

การตีพิมพ์เผยแพร่ราย 4 เดือน (ปีละ 3 ฉบับ)

ฉบับที่ 1 มกราคม – เมษายน

ฉบับที่ 2 พฤษภาคม – สิงหาคม

ฉบับที่ 3 กันยายน – ธันวาคม

โดยเผยแพร่ในรูปแบบและออนไลน์ทางเว็บไซต์ <http://www.copag.msu.ac.th/journal> และ <https://www.tci-thaijo.org/index.php/jopag/index>

Print ISSN: 2228-8562

Online ISSN: 2697-3790

ที่ปรึกษา

1. คณะบดีวิทยาลัยการเมืองการปกครอง	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
2. รองศาสตราจารย์สีดา สอนศรี	อดีตคณะบดีวิทยาลัยการเมืองการปกครอง

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สัญญารัตน์ มีสุวรรณ	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
---	----------------------

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

อาจารย์ ดร.วนิดา พรหมล้ำ	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
อาจารย์ ดร.คู่บุญ จารุมณี	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
อาจารย์ จีรวุฒน์ เจริญสุข	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

กองบรรณาธิการ

Prof. Dr. Mahmud Mastura	National University of Malaysia, Malaysia
Prof. Dr. MS. Sumar Tono	Universitas Brawijaya, Indonesia
Assist.Prof. Dr. Maria Faina Luceo-Diola	University of the Philippines, Philippines
Dr. Ahmad Aldrie Amir	National University of Malaysia, Malaysia
ศาสตราจารย์ ดร.จรัญ มะลูลีม	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ศาสตราจารย์ ดร.อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ศาสตราจารย์ ดร.ไชนันต์ ไชยพร	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ ศิริสรธริรัญ	มหาวิทยาลัยมหิดล
รองศาสตราจารย์ ดร.กมลพร สอนศรี	มหาวิทยาลัยมหิดล
รองศาสตราจารย์ ดร.อรรณงค์ดี เพชรเลิศอนันต์	มหาวิทยาลัยรังสิต
รองศาสตราจารย์ ดร.พิศาล มุกดาร์ศรี	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
รองศาสตราจารย์ ดร.ประโยชน์ ส่งกลิ่น	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อลงกรณ์ อรรถแสง	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทวิดา กมลเวช	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วสันต์ เหลืองประภัสร์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สามารถ ทองเฝือ	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กนิษฐา ชิตช่วง	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
อาจารย์ ดร.ธัญญาทิพย์ ศรีพนา	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เลขานุการกองบรรณาธิการ

ว่าที่ร้อยตรีกวิณทร์ พิมจันนา	เลขานุการกองบรรณาธิการ
นายวรณัฏฐ์ รุ่งวิริยวงนิช	ผู้ช่วยเลขานุการ

นโยบายของวารสารการเมืองการปกครอง

1. วารสารการเมืองการปกครองจะตีพิมพ์บทความวิจัย บทความวิชาการ และบทความวิจารณ์หนังสือในด้านรัฐศาสตร์และสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเท่านั้น
2. ทศนะและข้อคิดเห็นใด ๆ ในวารสารการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคามเป็นข้อคิดเห็นของผู้เขียน กองบรรณาธิการไม่จำเป็นต้องเห็นด้วย
3. บทความในวารสารนี้มีผู้เชี่ยวชาญ (peer review) ประเมินบทความ
4. บทความในวารสารฉบับนี้ สงวนลิขสิทธิ์ตามกฎหมายไทย การจะนำไปเผยแพร่ต้องได้รับการอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากกองบรรณาธิการเท่านั้น

สำนักงานกองบรรณาธิการ

วารสารการเมืองการปกครอง วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม 44150

เว็บไซต์ : <http://www.copag.msu.ac.th/journal> , <https://www.tci-thaijo.org/index.php/jopag/index>

โทรศัพท์ 043-754317, 0-4375-4333 ต่อ 3708 โทรสาร : 043-754137

อีเมล : copagjournal@gmail.com

บทบรรณาธิการ

วารสารการเมืองการปกครอง ปีที่ 9 ฉบับที่ 3 ประจำเดือนกันยายน-ธันวาคม พ.ศ. 2562 มีธีมหลัก คือ ประชาธิปไตยจากฐานรากและความร่วมมือหลายภาคส่วน (Democracy from Below and Cross-Sector Collaboration) มีบทความวิจัยจำนวน 11 บทความ บทความวิชาการ 1 บทความ และบทความปริทัศน์หนังสือ 1 บทความ บทความทั้งหมดแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มที่ 1 ประชาธิปไตย จากฐานราก, กลุ่มที่ 2 ความร่วมมือจากหลายภาคส่วน และกลุ่มที่ 3 บทความวิจัยและบทความวิชาการอื่น ๆ โดยรายละเอียดบทความวิจัยและบทความวิชาการแต่ละกลุ่ม มี ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ประชาธิปไตยจากฐานราก : บทความวิจัยเรื่องแรกในกลุ่มนี้เขียนโดย ศราวุฒิ วิสาพรหม วชิรวัฑดี อาริยะสิริโชติ และวนิดา เสาเสมา เรื่อง การวิเคราะห์การสร้างพลเมืองเพื่อเสริมสร้างประชาธิปไตยจากฐานราก : กรณีศึกษาโรงเรียนในสังกัดเทศบาลเมืองมหาสารคาม เสนอให้มีการซ่อม/ถอดรื้อความคิด/ปรับมุมมอง/ทำความเข้าใจความหมายพลเมือง เพื่อเสริมสร้างให้ประชาชนเป็นพลเมืองที่ตื่นรู้ ตามมาด้วยบทความวิจัยเรื่องที่สอง เขียนโดย สินธุชัย ศุภรเสพย์ เรื่อง จักรกลความปรารถนาของกลุ่มเสื้อแดง : การเชื่อมต่อความหมายทางการเมืองกับกรณี “ระบอบ-ทักษิณ” บทความวิจัยชิ้นนี้ค้นพบความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการทางการเมืองของกลุ่มคนเสื้อแดงและระบอบทักษิณ และความสัมพันธ์นี้ส่งผลให้ความขัดแย้งทางการเมืองของไทยไม่สามารถยุติได้ในเวลาอันใกล้

กลุ่มที่ 2 ความร่วมมือจากหลายภาคส่วน : บทความวิจัยชิ้นแรกในกลุ่มนี้เป็นของ สุนทรชัย ขอบยศ เรื่อง แนวทางการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยความร่วมมือของภาคส่วนต่าง ๆ ในท้องถิ่น : กรณีศึกษาการจัดการลิ้มและอุปแต้ม อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม ข้อค้นพบสำคัญของงานวิจัยนี้ คือ ความสำคัญในการจัดพื้นที่ความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชน ในการผลักดันให้ลิ้มและอุปแต้มเป็นวาระนโยบายท้องถิ่น บทความวิจัยในกลุ่มนี้ ชิ้นที่สองเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านป่าซางวิวัฒน์ ตำบลนาง และอำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ของ ทศพล พงษ์ตะ กอบกุลณ์ คำปลอด และยุทธศาสตร์ หน่อแก้ว เสนอให้สร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องป่าชุมชนและกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้แก่ชุมชน เพื่อสร้างระบบอนุรักษ์ป่าชุมชนอย่างยั่งยืน ตามมาด้วยบทความวิจัยที่สามของกลุ่มของ นิยม ยากรณ์, กฤษฏา บุญชัย และทักษวัฒน์ เหล่าสุวรรณ เรื่อง กระบวนการสร้างกลไกการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนโดยใช้ข้อบัญญัติท้องถิ่น บทความวิจัยเรื่องนี้ย้ำความสำคัญของกระบวนการสร้างข้อบัญญัติท้องถิ่นเพื่อเป็นกลไกการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชน อันเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่น

บทความวิจัยชิ้นที่สี่ ในกลุ่มที่ 2 ความร่วมมือจากหลายภาคส่วน เป็นบทความวิจัยเรื่องผลกระทบจากแนวทางการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ : กรณีศึกษาอำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร ประเทศไทย ของ ปภาดา ถ่อเงิน และวิชญ์ สุมิตสวรรณ ข้อค้นพบสำคัญของบทความวิจัยชิ้นนี้ คือ การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร ก่อให้เกิดผลกระทบด้านเทคโนโลยีแก่ประชาชนในพื้นที่มากที่สุด และผู้บริหารท้องถิ่นควรมีการส่งเสริมอาชีพที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในท้องถิ่น บทความสุดท้ายในกลุ่มนี้ คือ แนวทางการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ กรณีศึกษาจังหวัดหนองคาย ของ ไชจิรัตน์ เดิมศิลป์ และประชาสรรค์ แสนภักดี เสนอแนะให้มี การส่งเสริมการเกษตรให้กับประชาชนในจังหวัดหนองคาย เพื่อยกระดับมาตรฐานการผลิต การค้า การท่องเที่ยว และการบริการ

กลุ่มที่ 3 บทความวิจัยและบทความวิชาการอื่น ๆ : ในกลุ่มนี้ประกอบด้วยบทความวิจัยและบทความวิชาการ 5 บทความ บทความวิจัยเรื่อง การพัฒนาบุคลากรให้มีศักยภาพเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในระบบอุตสาหกรรมอ้อย น้ำตาลทราย และอุตสาหกรรมต่อเนื่องของ สมบูรณ์ ศิริสรธริรัญ และคณะ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาและวิเคราะห์มาตรการในการบริหารและพัฒนาสมรรถนะทรัพยากรบุคคล และเสนอแนะกลยุทธ์ในการสร้างองค์การแห่งความสุขเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและความสมดุลระหว่างชีวิตกับการงาน บทความวิจัยถัดมาคือ คือ การบูรณาการใช้ภูมิปัญญาเจ้าโคตรของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว ผู้ไทย และกะเลิง สู่บทบาทหน้าที่ของผู้นำชุมชน และการควบคุมทางสังคมของชุมชนในภาคอีสาน เขียนโดย บุญจันทร์ ทิพย์ และสมชาย ลำด่วน ที่อธิบายการนำภูมิปัญญาเจ้าโคตร ซึ่งเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่น มาใช้ในการแก้ไขข้อพิพาทในชุมชน อันนำมาสู่การลดความเหลื่อมล้ำในชุมชนในท้ายที่สุด

ปลาแดก : การสื่อสารและการผลิตซ้ำความหมาย “มิตรภาพ” ในความสัมพันธ์ไทย-ลาว ของ นิลุบล ไพเราะ เป็นบทความวิจัยชิ้นที่สี่ในกลุ่มนี้ บทความวิจัยชิ้นสุดท้ายเขียนโดย สรัญพัทธ์ เอี้ยวเจริญ และกุลสกาวั เลาสลิต เรื่อง การบริการสาธารณะแนวใหม่กับความสอดคล้องของวัฒนธรรมไทย ระบุความสำคัญของบทบัญญัติ 7 ประการของการบริการสาธารณะแนวใหม่กับการสร้างวัฒนธรรมในการกล่อมเกลาราชการไทยให้เป็นบุคคลที่พร้อมต่อการอำนวยความสะดวกในการระงับข้อพิพาทต่าง ๆ ระหว่างประชาชนในบริบทของวัฒนธรรมไทย

บทความวิชาการหนึ่งเดียวในวารสารฉบับนี้ เขียนโดย กวินทร์ พิมจินนา เรื่อง การอ้างอิงและการเขียนบรรณานุกรมตามรูปแบบ APA ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 6 อธิบายการเขียนอ้างอิงตามแบบ APA และการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่ปรากฏในฉบับพิมพ์ครั้งที่ 6 ตามมาด้วยบทความปริทัศน์หนังสือของ ไชยมนู กุนอก ที่วิจารณ์ถึงคุณภาพการของหนังสือเรื่อง การบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ : ฐานรากนวัตกรรมท้องถิ่น ที่มีต่อการศึกษาในสาขารัฐประศาสนศาสตร์และการบริหารราชการของประเทศไทยในปัจจุบัน

วารสารการเมืองการปกครอง

ปีที่ 9 ฉบับที่ 3 ประจำเดือนกันยายน-ธันวาคม 2562

ค

กองบรรณาธิการวารสารการเมืองการปกครอง หวังเป็นอย่างยิ่งว่า ผู้อ่านได้รับประโยชน์ และสามารถนำความรู้จากข้อค้นพบต่าง ๆ จากบทความวิจัยและบทความวิชาการที่ตีพิมพ์ในวารสารฉบับนี้ไปประยุกต์ใช้ในศาสตร์ที่อ่านเกี่ยวข้อง

กองบรรณาธิการวารสารการเมืองการปกครอง

สารบัญ

หน้า

บทบรรณาธิการ

ก

บทความวิจัย

การวิเคราะห์การสร้างพลเมืองเพื่อเสริมสร้างประชาธิปไตยจากฐานราก : 1

กรณีศึกษาโรงเรียนในสังกัดเทศบาลเมืองมหาสารคาม

(Civic Education for Strengthening Democracy from Below : A case study of schools in Mahasarakham municipality)

ศรารุณี วิสาพรม วชิรวัดดี อาริยะสิริโชติ และ วนิดา เสาลิมมา

(Sarawudhi Wisaprom, Wachirawat Ariyasirichot & Wanida Saosimma)

จักรกลความปรารถนาของกลุ่มคนเสื้อแดง : การเชื่อมต่อความหมายทางการเมืองกับกรณี “ระบอบ-ทักษิณ” 24

(The Desiring Machine of Red Shirt Groups: The Assemblage of Political Meanings with the case of “Thaksin-Regime”)

สินธุ์ชัย ศุภรเสพย์ (Sinchai Sukrasebya)

แนวทางในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยความร่วมมือของภาคส่วนต่างๆในท้องถิ่น : 55

กรณีศึกษาการจัดการสิมและฮูปแต้ม ตำบลดงบัง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม

(Guidelines for collaborative cultural heritage governance: A case study of Sim and Hoop Taem governance at Dong Bung Sub-District, Na Dun District, Maha Sarakham Province”)

สุนทรชัย ชอบยศ (Sunthonchai Chopyot)

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านป่าซางวิวัฒน์ตำบลนางแล อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย 71

(Community Participation in Community Forest Management in Baan Pa Sang Wiwat, Tambon Nanglae, Muang District, Chiang Rai Province)

ทศพล พงษ์ตะเภา กอบกุลณ์ คำปลอด และ ยุทธศาสตร์ นน่อแก้ว

(Thotsapol Pongta, Kobkun Kamplod & Yutthasart Norkaew)

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

บทความวิจัย (ต่อ)

กระบวนการสร้างกลไกการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนโดยใช้ข้อบัญญัติท้องถิ่น (Process of Creating Local Ordinances as a Community Resource Management Mechanism) นิยม ยากรณ์ กฤษฏา บุญชัย และ ทัชชวัฒน์ เหล่าสุวรรณ (Niyom Yakorn, Kritsada Boonchai & Tatchawat Laosuwan)	95
ผลกระทบจากแนวทางการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่: กรณีศึกษาอำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร ประเทศไทย (The Impact of the Development of Special Border Economic Zone on the Well - Being of Residents Residing in the Area: A Case Study of Dontan, Mukdahan, Thailand) ปภาดา ถ่อเงิน และ วิษณุ สุมิตสวรรณ (Phapada Tho-ngeon & Vissanu Zumitzavan)	114
แนวทางการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ กรณีศึกษาจังหวัดหนองคาย (The Development of Special Economic Zone: A Case Study of Nong Khai Province) โคจิรัตน์ เต็มศิลป์ และ ประชาสรรค์ แสนภักดี (Sojirat Toemsil & Prachasan Saenpakdee)	131
การพัฒนาบุคลากรให้มีศักยภาพเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในระบบอุตสาหกรรมอ้อย น้ำตาลทราย และอุตสาหกรรมต่อเนื่อง (Human Resource Development for Working Competency in Sugar Cane, Sugar, and Continuous Industries1) สมบูรณ์ ศิริสรธริรัญ ภัทร์ พลอยแหวน สมศักดิ์ อมรสิริพงษ์ อาชว์ภูริช น้อมเนียน กฤษณ์ รักษาติเจริญ และ วุฒิชัย อารักษ์โพชนงค์ (Somboon Sirisunhirun, Phut Ploywan, Somsak Amornsiriphong, Archphurich Nomnian5, Krish Rugchatjaroen & Wutthichai Arakpochong)	146
การบูรณาการการใช้ภูมิปัญญาเจ้าโคตรของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว ผู้ไทย และกะเลิง สู่บทบาทหน้าที่ของผู้นำชุมชนและการควบคุมทางสังคมของชุมชนในภาคอีสาน (Integrating the seniors' wisdom of the Thai Laos Phutai and Kalerng ethnic groups to the roles of community leaders and social control in Isan) บุญจันทร์ ทิพย์ชัย และ สมชาย ลำดวน (Boonchan Tipchai & Somchai Lamduan)	168

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

บทความวิจัย (ต่อ)

- ปลาร้า – ปลาแดก : การสื่อสารและผลิตซ้ำความหมาย “มิตรภาพ” ในความสัมพันธ์ไทย – ลาว 187
(Pickled fish: Communication and Reproduction of meanings of friendship in Thai - Lao Relations)

นิลุบล ไพเราะ (Nilubol Pairah)

- การบริการสาธารณะแนวใหม่กับความสอดคล้องของวัฒนธรรมไทย 219
(New Public Service in Accordance with Thai Culture)

สรัญพัทธ์ เอี้ยวเจริญ และ กุลสกาวั เลาสถิตย์

(Saranpat Eawjaroen & Kulsakwao Laohasthit)

บทความวิชาการ

- การอ้างอิงและการเขียนรายการบรรณานุกรมตามรูปแบบ APA ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 6 233
(The citation and reference according to APA style, 6th edition)

กวินทร์ พิมจันนา (Kawin Pimjanna)

บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review)

- การบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ : ฐานรากนวัตกรรมท้องถิ่น 249
(Local Innovation through Collaborative Governance)

ไชยมนู กุนอก (Chaimanoo Kunok)

- ตัวอย่างการเขียนอ้างอิงและบรรณานุกรม 253

- ใบสมัครสมาชิก 261

การวิเคราะห์การสร้างพลเมืองเพื่อเสริมสร้างประชาธิปไตยจากฐานราก:
กรณีศึกษาโรงเรียนในสังกัดเทศบาลเมืองมหาสารคาม*

ศราวุฒิ วิสาพรม**

วชิรวัฒน์ อาริยะสิริโชติ***

วนิดา เสาสิมมา****

(วันรับบทความ : 12 ตุลาคม 2561 / วันแก้ไขบทความ : 1 พฤศจิกายน 2561 / วันตอบรับบทความ : 2 พฤศจิกายน 2561)

บทคัดย่อ

การวิจัย การวิเคราะห์การสร้างพลเมืองเพื่อเสริมสร้างประชาธิปไตยจากฐานราก : กรณีศึกษาโรงเรียนในสังกัดเทศบาลเมืองมหาสารคาม มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1. เพื่อศึกษาพัฒนาการของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างพลเมืองในกรณีสังคมไทย 2. เพื่อวิเคราะห์การสร้างพลเมืองเพื่อเสริมสร้างประชาธิปไตยจากฐานรากในกรณีของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลเมืองมหาสารคาม โดยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการ ดำเนินการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ผลการวิจัยพบว่า การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic Education) เป็นพื้นฐานสำคัญของการปกครองที่มั่นคงและมีเสถียรภาพ การศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองไม่ใช่เพียงแค่เสริมสร้างความรู้ให้แก่ประชาชน และไม่ใช่เพื่อจรรโลงระบบการเมือง แต่ยังส่งผลที่เป็นรูปธรรมโดยตรงต่อประชาชน ให้ประชาชนกลายเป็นพลเมืองที่ตื่นรู้ (Active Citizen) และให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างเคารพกติกาในสังคม อีกทั้ง การใช้ประชาธิปไตยหรือการปกครองที่อำนาจสูงสุดเป็นของประชาชน จะต้องมีการฝึกฝนประชาชนเจ้าของประเทศจึงจะสามารถปกครองตนเองได้ และอยู่ร่วมกันได้ท่ามกลางความแตกต่างและความขัดแย้ง และการสร้างพลเมืองเพื่อการสร้างพลเมืองเพื่อเสริมสร้างประชาธิปไตยจากฐานรากในกรณีของโรงเรียนในสังกัดเทศบาลเมืองมหาสารคาม พบว่ามีกระบวนการสร้างพลเมืองที่สำคัญ คือ 1. ช่อม ถอดรื้อความคิด ปรับมุมมอง ทำความเข้าใจนิยามความหมายพลเมือง 2.เสริมสร้างองค์กระบวนการสำคัญ 4 มิติ ความรู้สู่การเป็นพลเมืองตื่นรู้ 3. ต่อเติม เพิ่มศักยภาพพลเมือง 4.ต่อยอด เชื่อมเครือข่ายขยายภาคีพลเมือง

คำสำคัญ : การสร้างพลเมือง/ ประชาธิปไตยจากฐานราก/ โรงเรียน

*บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย เรื่อง การวิเคราะห์การสร้างพลเมืองเพื่อเสริมสร้างประชาธิปไตยจากฐานราก: กรณีศึกษาโรงเรียนในสังกัดเทศบาลเมืองมหาสารคาม โดยงานวิจัยเรื่องนี้ได้รับทุนอุดหนุนและส่งเสริมการวิจัยจากวิทยาลัยการเมืองการปกครอง

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม งบประมาณปี พ.ศ. 2561

** อาจารย์ประจำสาขาวิชาการเมืองการปกครอง วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

*** อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

**** ผู้ช่วยนักวิจัยโครงการวิเคราะห์การสร้างพลเมืองเพื่อเสริมสร้างประชาธิปไตยจากฐานราก: กรณีศึกษาโรงเรียนในสังกัดเทศบาลเมือง

มหาสารคาม

Civic Education for Strengthening Democracy from Below : A case study of schools in Mahasarakham municipality^{*}

Sarawudhi Wisaprom^{**}

Wachirawat Ariyasirichot^{***}

Wanida Saosimma^{****}

(Received Date : October 12, 2018, Revised Date : November 1, 2018, Accepted Date : November 2, 2018)

Abstract

This study aims to 1) investigate civic educational development in Thai society; 2) analyze civic education for strengthening democracy from below based on Burapha Pittayakhan Municipal School. The research adopts qualitative research method with documentary research and participatory research. The study finds civic education is the foundation of stable governance. The goal of civic education is not only to educate the citizens or to maintain political system but also to practically create active citizenship and respect for others. A democratic society or rule of the people needs its citizens to be able to govern themselves and live together while having different values or disagreements. The study shows that the significant civic education process contains 1) cognitive restoring and restructuring, and attitude adjustment towards the definition of citizen; 2) strengthening the four-dimensional process of active citizenship; 3) enhancing civil capabilities; 4) expanding civil party network.

Keywords: Civic Education/ Democracy from Below/ School

^{*} This article is a part of the research, entitled *Civic Education for Strengthening Democracy from Below through Burapha Pittayakhan Municipal School in Mahasarakham—Case Study Based Analysis*

, under the Financial Support of College of Politics and Governance, Mahasarakham University

^{**} Lecturer of Political Science, College of Politics and Governance, Mahasarakham University

^{***} Lecturer of Public Administration, College of Politics and Governance, Mahasarakham University

^{****} Research Assistant of the Project *Civic Education for Strengthening Democracy from Below through Burapha Pittayakhan Municipal School in Mahasarakham*

บทนำ

บริบทสังคมการเมืองไทยปัจจุบันที่กำลังเดินหน้าสู่การปฏิรูประบอบการปกครองในรูปแบบประชาธิปไตย ซึ่งก็ได้ดำเนินมาถึงการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 แล้วเมื่อเมษายนที่ผ่านมา ซึ่งในมาตรา 71 ได้ระบุข้อความหนึ่งว่า “รัฐพึงส่งเสริมและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นพลเมืองที่ดี มีคุณภาพและความสามารถสูงขึ้น”

รัฐไทย หน่วยงานด้านการศึกษาและภาคเอกชนเองมีความพยายามสนับสนุนให้ประชาชนไทยเป็น “พลเมือง” มาตั้งแต่ทศวรรษ 2530 (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2554) และในห้วงเวลาสิบปีที่ผ่านมา ก็มีความพยายามส่งเสริมให้ประชาชนเป็น “พลเมือง” ตามระบอบประชาธิปไตย ดังปรากฏในยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง พ.ศ.2553-2561 (วรารณ สามโกเศศ, 2554)

หนึ่งในวิธีการสร้าง “พลเมือง” ที่ถูกนำมาใช้คือ การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง ซึ่งแวดวงการศึกษาได้พัฒนาการจัดกระบวนการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับแนวคิด civic education อย่างลึกซึ้ง มาบ้างแล้ว (ปริญา เทวานฤมิตรกุล, 2552 ; วิชัย ต้นศิริ, 2557) อย่างไรก็ตามรากฐานของ civic education นั้นส่วนหนึ่งได้พัฒนาแนวคิดมาจากนักคิดและนักปรัชญาทางการเมืองเช่น อริสโตเติล (Aristotle) รูสโซ (Rousseau) หรือ มิล (Mill) เป็นต้น civic education จึงแทบจะแยกไม่ออกกับการศึกษาทางรัฐศาสตร์ (political science) และการเมือง (politics) ซึ่งเป็นความเชี่ยวชาญของวิทยาลัยการเมืองการปกครองที่มีบุคลากรที่เชี่ยวชาญและวิชาที่เกี่ยวข้องทั้งด้านทฤษฎี-แนวคิดทางการเมือง กฎหมาย สิทธิมนุษยชน และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ทางวิทยาลัยการเมืองการปกครองเล็งเห็นว่าการพัฒนาประชาชนไปสู่พลเมืองต้องมีความรู้ทางด้านรัฐศาสตร์เป็นพื้นฐานสำคัญ ซึ่งจุดเด่นประการหนึ่งของหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิตของเราคือได้สร้างหลักสูตรที่ให้ความหมาย “ความเป็นการเมือง” (the Political) โดยไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่การปกครอง (government) และกิจกรรมของรัฐบาลเท่านั้น แต่มีความหมายกว้างมากกว่านั้น (C.F. Hay, 2002)

จุดเด่นของหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต ของวิทยาลัยการเมืองการปกครอง ประกอบด้วย วิชาเอกการเมืองการปกครอง วิชาเอกรัฐประศาสนศาสตร์ วิชาเอกความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (โดยมีบทบาทเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนโครงการฯ) รวมถึงหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต, รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (การเมืองการปกครอง), รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (นโยบายสาธารณะ), ปรัชญาคุณธรรม (รัฐศาสตร์), ศิลปศาสตรบัณฑิต (สิทธิมนุษยชนศึกษา) (โดยมีบทบาทในการร่วมแลกเปลี่ยน เรียนรู้ สนับสนุนทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติในโครงการฯ) หลักสูตรที่กล่าวมาต่างมีคุณค่าต่อการขับเคลื่อน การเมืองการปกครอง การบริหารราชการแผ่นดิน กอปรกับบริบททางสังคมการเมืองไทยปัจจุบัน การสร้างพลเมืองเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตยจากฐานรากนั้น กลุ่มเยาวชนมีความสำคัญอย่างยิ่งในการเป็นผู้นำเพื่อขยายผลในกระบวนการดังกล่าว ซึ่งแหล่งที่เป็นที่ บ่มเพาะสร้างการศึกษาให้เยาวชน คือ โรงเรียน ดังนั้นวิทยาลัยการเมืองการปกครอง จึงมีความสนใจที่จะทำ

โครงการร่วมกับ โรงเรียนในสังกัดเทศบาลเมืองมหาสารคาม จากเหตุผลที่กล่าวมาแล้วนั้น เป็นมูลเหตุสำคัญในการสนใจดำเนินโครงการ “การวิเคราะห์การสร้างพลเมืองเพื่อเสริมสร้างประชาธิปไตยจากฐานราก: กรณีศึกษาโรงเรียนในสังกัดเทศบาลเมืองมหาสารคาม” โดยร่วมกับโรงเรียนเทศบาลบูรพาพิทยาคาร ซึ่งเป็นโรงเรียนในสังกัดเทศบาลเมืองมหาสารคาม ที่มีความพร้อมในการเข้าร่วมโครงการ โดยจะดำเนินการร่วมกับนักเรียนและครูในระดับมัธยม ประมาณ 400 คน และคัดเลือกแกนนำนักเรียนและครู 100 คน เพื่อพร้อมเป็นโรงเรียนต้นแบบการสร้างพลเมืองเพื่อเสริมสร้างประชาธิปไตยจากฐานราก เพื่อความพร้อมนำร่องขยายผล ให้กับโรงเรียนและหน่วยงานทางการศึกษาอื่นๆ ในอนาคต ทั้งยังเป็นการบริการวิชาการเพื่อสังคมของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม และยังเป็นการพัฒนาประชาธิปไตยที่มาจากข้างล่าง/เบื้องล่าง (อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, 2558; 2559; ศรีสักร วัลลิโภดม, 2559) ซึ่งสอดคล้องกับ วิสัยทัศน์ “รัฐศาสตร์ฐานราก เพื่อรากฐานของสังคม” ของทางวิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างพลเมืองในกรณีสังคมไทย
2. เพื่อวิเคราะห์การสร้างพลเมืองเพื่อเสริมสร้างประชาธิปไตยจากฐานรากในกรณีของโรงเรียนในสังกัดเทศบาล

นิยามศัพท์เฉพาะ

พลเมือง หมายถึง ผู้ที่มีความรู้ข้อมูลข่าวสารและมีความคิดเห็นที่จะแสดงออก และมีส่วนร่วมในประชาธิปไตย

การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง หมายถึง การจัดการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนมีความรู้ ตระหนักและมั่นใจในการเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย โดยให้เกิดทักษะเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยมีทักษะในการมีส่วนร่วม ทางสังคมและทางเศรษฐกิจ และมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย เกิดทัศนคติและแรงจูงใจในการกระทำหรือมีพฤติกรรมที่แสดงถึงวิถีแห่งประชาธิปไตย

ระเบียบวิธีวิจัย

โครงการวิจัยนี้ ดำเนินการวิจัยโดย การวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยใช้วิธีการ ดำเนินการวิจัยเอกสาร (documentary research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action research)

พื้นที่วิจัย

พื้นที่ที่ใช้ศึกษา คือ โรงเรียนเทศบาลบูรพาพิทยาคาร อ.เมือง จ.มหาสารคาม โดยเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) เนื่องจากโรงเรียนดังกล่าวเป็นโรงเรียนที่ได้ดำเนินโครงการหนึ่งหลักสูตรหนึ่งชุมชน “การสร้างพลเมืองเพื่อเสริมสร้างประชาธิปไตยจากฐานราก” ร่วมกับวิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ในปี 2561 อันเป็นโรงเรียนสังกัดเทศบาลเมืองมหาสารคาม

ประชากร

โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) ที่เกี่ยวข้องโดยตรงอันเป็นผู้มีประสบการณ์ตรงกับการร่วมกิจกรรมโครงการนี้ เพื่อทำการสังเกตการณ์ (observation) การสัมภาษณ์ (interview) และการอภิปรายแบบกลุ่ม (focus group discussion)

- ผู้บริหารเทศบาลเมืองมหาสารคาม 3 คน
- ผู้บริหารวิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม 3 คน
- กรรมการโครงการบริการวิชาการหนึ่งหลักสูตร หนึ่งชุมชน การสร้างพลเมืองเพื่อเสริมสร้างประชาธิปไตยจากฐานราก ปี 2561 4 คน
- นิสิตวิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่ร่วมกิจกรรมการสร้างพลเมืองเพื่อเสริมสร้างประชาธิปไตยจากฐานราก ปี 2561 3 คน
- ผู้บริหารโรงเรียนเทศบาลบูรพาพิทยาคาร 1 คน
- ครูโรงเรียนเทศบาลบูรพาพิทยาคาร 3 คน
- นักเรียนโรงเรียนเทศบาลบูรพาพิทยาคาร 5 คน

เครื่องมือการวิจัย/แบบเก็บข้อมูล

แบบสัมภาษณ์ เพื่อการสัมภาษณ์ และ การอภิปรายแบบกลุ่ม (Focus Group Discussion) ที่เหมาะสมกับประเด็นและพื้นที่ทำการวิจัย

การวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล

1. การจำแนกและจัดระบบข้อมูล เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยมาจัดจำแนกกลุ่มข้อมูล และจัดระบบข้อมูลเป็นหมวดหมู่ให้สอดคล้องกับประเด็นการวิจัย
2. การวิเคราะห์สรุปอุปนัย เพื่อมาสังเคราะห์เป็นข้อมูลที่เหมาะสมเป็นเหตุเป็นผล
3. การนำเสนอข้อมูลจากการวิจัยในเชิงพรรณนา

ผลการศึกษา

1. พัฒนาการของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างพลเมืองในกรณีสังคมไทย

1.1 การศึกษาเพื่อเสริมสร้างพลเมือง: ความหมาย และความสำคัญ

รัฐไทยให้ความหมายของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างพลเมือง ผ่านทางหน่วยงานที่รับผิดชอบ ด้านการศึกษาของประเทศดังที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (นายชินวรณ์ บุญยเกียรติ ดำรงตำแหน่งระหว่าง 15 มกราคม 2553 ถึง 5 สิงหาคม 2554) กล่าวไว้ว่า การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง เป็นการจัดการศึกษาที่สำคัญในการสร้างผู้เป็นกำลังสำคัญของเมือง ในอันที่จะสืบทอดวัฒนธรรม ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ ก่อเกิดการสืบสาน อุดมการณ์และความเป็นพลเมืองที่มีพลังความคิด พลังความรักและพลังความสามัคคีอยู่ร่วมกันบนพื้นฐานของการเคารพกติกาของสังคม เคารพผู้อื่น และเคารพหลักการของการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข(กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

แนวคิดข้างต้นเป็นไปในทิศทางเดียวกันของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาที่ระบุว่า การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง หมายถึง การศึกษาที่มุ่งปลูกฝังให้ประชาชนของรัฐมีคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองที่เหมาะสม มีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นต่อการปกครอง รู้จักสิทธิ หน้าที่และการปกป้องสิทธิของบุคคลและประโยชน์สาธารณะ มีความรู้ มีความสามารถในการตัดสินใจอย่างมีคุณภาพ และอยู่บนข้อเท็จจริงและเหตุผล และรวมถึงการมีทักษะในการเป็นพลเมืองด้วย (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551, น. 101-115)

จะเห็นได้ว่าความหมายของ “civic education” นั้นก็มีอยู่หลายความหมายด้วยกัน ผู้วิจัยในฐานะนักวิชาการด้านรัฐศาสตร์จึงอยากยกกรณีความเห็นของศาสตราจารย์ ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช นักรัฐศาสตร์อาวุโส อีกทั้งยังเป็นผู้เชี่ยวชาญที่ทำงานด้านการศึกษาของไทยมายาวนาน ได้ให้ความหมายของคำว่า civic education ว่าหมายถึง การนำเอาการเมืองกับการศึกษามาเชื่อมโยงกัน การศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยหากกล่าวโดยง่ายก็คือ การพยายามอย่างจริงจัง และต่อเนื่องที่จะช่วยกันสร้างพลเมืองใหม่เพื่อทดแทนคนรุ่นเก่าหรือปรับปรุงทัศนคติคนรุ่นเก่าให้มีลักษณะที่สอดคล้องเอื้ออำนวยต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยมากขึ้น (สถาบันนโยบายศึกษา, 2557, น. 1-2)

สำหรับความสำคัญของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างพลเมือง ทางคณะผู้วิจัยเห็นด้วยกับสิริพรรณ นกสวน สวัสดิ์ นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ที่กล่าวว่า การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (civic education) เป็นพื้นฐานสำคัญของการปกครองที่มั่นคงและมีเสถียรภาพ การศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองไม่ใช่เพียงแค่เสริมสร้างความรู้ให้แก่ประชาชน และไม่ใช่เพื่อจรรโลงระบบการเมือง แต่ยังส่งผลที่เป็นรูปธรรมโดยตรงต่อประชาชน และการอยู่ร่วมกันอย่างเคารพกติกาในสังคม

และปริญญ์ เทวานฤมิตรกุล นักวิชาการด้านกฎหมายมหาชน ซึ่งอีกด้านหนึ่งคือผู้ที่ทุ่มเททำงานด้านการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญว่า การใช้ประชาธิปไตยหรือการปกครองที่อำนาจสูงสุดเป็นของประชาชน จะต้องมีการฝึกฝนประชาชนเจ้าของประเทศจึงจะสามารถปกครองกันเองได้ และอยู่ร่วมกันได้ท่ามกลางความแตกต่างและความขัดแย้ง การเรียนรู้และการฝึกฝนให้มีความสามารถในการปกครองในระบอบประชาธิปไตยนี้เองคือสิ่งที่เรียกว่า การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง หรือ Civic Education (ปริญญ์ เทวานฤมิตรกุล, 2555, น. คำนำ)

โดยปัจจุบันภายใต้การปกครองโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ยังมีการให้ความสำคัญกับการพัฒนาพลเมือง โดยมีคำสั่งให้มีการจัดการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์และหน้าที่พลเมืองให้กับเด็กและเยาวชน เนื่องด้วยการจัดการศึกษามิวัตุประสงค์เพื่อสร้างและพัฒนาเยาวชนให้เติบโตเป็นพลเมืองที่ดีและมีคุณภาพ จึงต้องปลูกฝังหน้าที่พลเมืองให้กับเยาวชน โดยการสอดแทรกให้ความรู้ในเรื่องความเป็นไทย รักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ความเป็นพลเมืองที่ดีในระบอบประชาธิปไตย ความปรองดอง สมานฉันท์ ความมีวินัยในตัวเอง (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2557, น. 93)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง เป็นพื้นฐานสำคัญของการปกครองที่มั่นคงและมีเสถียรภาพ การศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองไม่ใช่เพียงแค่เสริมสร้างความรู้ให้แก่ประชาชน และไม่ใช้เพื่อจรรโลงระบบการเมือง แต่ยังส่งผลที่เป็นรูปธรรมโดยตรงต่อประชาชน ให้ประชาชนกลายเป็นพลเมืองที่ตื่นรู้ (active citizen) และให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างเคารพกติกาในสังคม อีกทั้งการใช้ประชาธิปไตย หรือ การปกครองที่อำนาจสูงสุดเป็นของประชาชน จะต้องมีการฝึกฝนประชาชนเจ้าของประเทศจึงจะสามารถปกครองกันเองได้ และอยู่ร่วมกันได้ท่ามกลางความแตกต่างและความขัดแย้งการเรียนรู้ฝึกฝนให้มีความสามารถในการปกครองในระบอบประชาธิปไตยนี้เองคือสิ่งที่เรียกว่า การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง

1.2. การศึกษาเพื่อเสริมสร้างพลเมืองในต่างประเทศและบทเรียนสู่สังคมไทย

แนวคิดและแนวทางการจัดการ civic education ในต่างประเทศ ถือได้ว่าเป็น “บทเรียน” ทางด้านการศึกษาที่เป็นแนวทางในการปรับปรุง พัฒนากระบวนการจัดการศึกษาพลเมืองของประเทศไทย โดยแนวคิดดังกล่าวในแต่ละประเทศนั้น ประเทศไทยสามารถหยิบยกประเด็นที่สมควรนำไปสู่การจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายให้สอดคล้องกับบริบทของประเทศไทยได้ โดยประยุกต์ให้เข้ากับความเป็นไปเปลี่ยนแปลง สภาพบริบทภายในประเทศ กรณีศึกษาของต่างประเทศนั้น มีนักวิชาการรวมถึงสถาบันด้านการศึกษาในประเทศไทยได้พูดถึงและหยิบยกตัวอย่างของหลายๆ ประเทศที่มีการศึกษาเกี่ยวกับ civic education มาเป็นตัวแบบให้กับการศึกษาเพื่อเสริมพลเมืองในประเทศไทย ดังเช่น ปริญญ์ เทวานฤมิตรกุล ที่ได้ศึกษาตัวอย่างวิธีการ civic education ของประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา และเยอรมนี และสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษากระทรวงศึกษาธิการที่ถือได้ว่าเป็นสถาบันที่เกี่ยวข้องกับด้านการศึกษาโดยตรงก็ได้ทำการศึกษารูปแบบ วิธีการ แนวคิด ของ civic education ในต่างประเทศ ซึ่ง

ได้แก่ ฟินแลนด์ เยอรมนี สิงคโปร์ สหรัฐอเมริกา และอังกฤษ ดังนั้น จึงขออธิบายกรณีตัวอย่างของต่างประเทศ ดังต่อไปนี้

สาธารณรัฐฟินแลนด์: หลักสูตรการศึกษาพลเมือง¹ของประเทศฟินแลนด์ จัดขึ้นตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 รวมทั้งสิ้น 12 ปี มีการนำการศึกษาพลเมืองมาประยุกต์ใช้ผ่านรูปแบบข้ามหลักสูตร (cross - curricular Themes) ครูจะต้องมีคุณลักษณะสำคัญ คือ มีความเป็นอาจารย์ความสามารถในการวิจัย จบการศึกษาระดับปริญญาโท ทุกภาคส่วนมีหน้าที่ในการจัดการศึกษาพลเมืองของฟินแลนด์ ท้องถิ่นมีอิสระในการจัดการศึกษาตามหลักการกระจายอำนาจการศึกษา โดยมีจุดประสงค์หลักของการจัดหลักสูตรพลเมืองคือ การเตรียมผู้เรียนให้เป็นพลเมืองตื่นรู้ เป็นพลเมืองที่มีทักษะและสมรรถนะ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2559, น. 55-78)

สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี: การศึกษาพลเมืองในประเทศเยอรมนี มีความแตกต่างกันในแต่ละมลรัฐ เนื้อหาโดยรวมของหลักสูตรพลเมืองเน้นความเปราะบางของประชาธิปไตย และระบบประชาธิปไตย ที่ตั้งอยู่บนบรรทัดฐานของประชาชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้หน้าที่พลเมืองสอดคล้องกับความรู้ทางการเมือง มากกว่าการเป็นพลเมืองตื่นรู้ ครูจะต้องสำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัย/มหาวิทยาลัย และได้รับการฝึกอบรมในการสอนวิชาพลเมือง การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาพลเมืองในประเทศเยอรมนีเกิดขึ้นทั้งใน ทุกภาคส่วนทั้ง ผู้บริหาร ผู้เรียนครอบครัวและชุมชนมีหน้าที่ในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาตามข้อตกลงระหว่างมลรัฐที่จัดทำขึ้นผ่านการประชุม โดยจัดทำโครงการต่างๆ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2559, น. 79-97)

สาธารณรัฐสิงคโปร์: หลักสูตรการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง จัดไว้ในวิชาการศึกษาพลเมืองและจริยธรรม มีการใช้วิชาพลเมืองเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ครูมีบทบาทสำคัญในการสร้างคนรุ่นใหม่ที่ส่งผลทางบวกต่อเจตคติ การจัดการเรียนรู้จึงมุ่งเน้นกระบวนการเป็นสำคัญเพื่อให้เกิดการทักษะ การคิดวิเคราะห์ ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้และการปฏิบัติจริง ผู้บริหารและครูได้รับการกระตุ้นให้ค้นคว้าติดตามนวัตกรรมการเรียนรู้แบบใหม่เพื่อปรับปรุงและพัฒนาการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดทำนโยบายและน่านโยบายไปสู่การปฏิบัติ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2559, น. 98-114)

สหรัฐอเมริกา: การจัดการศึกษาในสหรัฐอเมริกาเป็นหน้าที่ของรัฐบาลท้องถิ่น โรงเรียนนำมาตรฐานหลักสูตรหรือแนวทางที่หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษามาประยุกต์ใช้ ครูไม่จำเป็นต้องจัดห้องเรียนในการ “สอนเพื่อสอบ” และได้รับอิสระในการเสนอหลักสูตรและพัฒนาแบบทดสอบสำหรับใช้ในห้องเรียน มีการจัดตั้งศูนย์การศึกษาพลเมือง ทั้งนี้การมีส่วนร่วมและประสิทธิภาพของพลเมืองได้มาจากการพัฒนาทักษะความรู้และการมีส่วนร่วม ผ่านการพัฒนาอุปนิสัย

¹ แต่ละประเทศใช้คำที่ไม่เหมือนกัน ดังนั้นจึงจะเห็นความหมายของ Civic Education ในสองความหมาย คือ การศึกษาพลเมืองและการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง

เพื่อเพิ่มขีดความสามารถของบุคคลในการมีส่วนร่วมในกระบวนการการเมืองนำไปสู่ระบบการเมืองที่ดีและปรับปรุงสังคมให้ดีขึ้น (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2559, น. 115-129)

ประเทศอังกฤษ : กรอบหลักสูตรการศึกษาแห่งชาติเกี่ยวกับการศึกษาพลเมือง ในประเทศอังกฤษมีวัตถุประสงค์เพื่อให้พลเมืองมีส่วนร่วม เป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ ตื่นรู้ในสังคม เข้าใจระบอบประชาธิปไตย กฎหมายและรัฐบาล สามารถจัดการการเงินและตัดสินใจเรื่องการเงินได้ดี เป็นการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้กับผู้ที่มีสิทธิของพลเมือง มีส่วนร่วมในการอภิปรายสาธารณะและสร้างกฎหมายทั้งทางตรงและทางอ้อม และตัดสินใจในรัฐ สำหรับภาครัฐอื่น ๆ เอกชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาพลเมืองอย่างไม่เป็นทางการ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2559, น. 130-149)

แนวคิดและรูปแบบของหลักสูตรการศึกษาเพื่อเสริมสร้างพลเมือง รวมถึงการดำเนินการต่างๆ ของ civic education ในต่างประเทศ ถือได้ว่าเป็น “บทเรียน” ทางการศึกษาที่สำคัญให้กับประเทศไทย โดยข้อเสนอแนะและประเด็นต่างๆ ของต่างประเทศที่สมควรนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองของสังคมไทยสรุปได้ ดังนี้ ด้านเนื้อหาการศึกษาพลเมืองของประเทศไทย ควรเพิ่มเนื้อหาจริยธรรม ทักษะและความรู้ที่จำเป็นของพลเมือง ควรเพิ่มเนื้อหาในมิติของภูมิภาคเอเชีย มีการบูรณาการการศึกษาพลเมืองข้ามหลักสูตร ด้านกรอบประเด็นการศึกษา: กรอบประเด็นการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองของประเทศไทยส่วนใหญ่เน้นความเป็นประชาธิปไตย อย่างไรก็ตาม ควรเพิ่มทักษะที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ด้านกลไกและวิธีการสร้างความเห็นพลเมืองควรให้มีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นวิธีการมากกว่าการจัดทำเป็นกลยุทธ์ โดยให้ผู้สอนมีอิสระในการเลือกวิธีการสอน ด้านครู คัดเลือกครูที่เข้าทำงานจากอายุการทำงาน และตัวครูจะต้องมีคุณธรรมจริยธรรมขั้นสูง และต้องมีการพัฒนาอาชีพอย่างต่อเนื่อง ด้านภาคีเครือข่าย โดยให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการนิยามอัตลักษณ์ทุกภาคส่วน มีส่วนร่วมในการพัฒนานโยบายและน่านโยบายประยุกต์ใช้ ด้านการจัดตั้งหน่วยงาน จัดให้มีหน่วยงานกลางสำหรับการศึกษาพลเมือง เพื่อจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน

1.3. พัฒนาการของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างพลเมืองกรณีสังคมไทย

พัฒนาการของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างพลเมืองในสังคมไทย พบว่ามีคำอธิบายอยู่สองแนวทางด้วยกัน คือ คำอธิบายแรกนั้นตีความว่าวิชา “หน้าที่พลเมือง” ที่รัฐไทยได้จัดการศึกษาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 นั้นก็คือ civic education ขณะที่อีกคำอธิบายอีกชุดหนึ่งเห็นว่าวิชา “หน้าที่พลเมือง” ไม่ใช่ civic education เพราะมีเนื้อหาและความหมายที่ “คับแคบ” เกินไป อีกทั้ง civic education ต้องเป็นการสร้างพลเมืองที่ตื่นรู้มากกว่ากรอบที่รัฐได้จำกัดไว้ ดังนั้น จึงจะไดกล่าวถึงพัฒนาการของ civic education ในสังคมไทยที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการและลำดับเวลาที่เกิดขึ้นผ่านแบบเรียนวิชา “หน้าที่พลเมือง” สู่ข้อเสนอเชิงนโยบายของการพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในสังคมไทย ดังนี้

1.3.1 การศึกษาเพื่อเสริมสร้างพลเมือง ผ่านแบบเรียนวิชา “หน้าที่พลเมือง”

การจัดการและการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองในประเทศไทย มีการพัฒนามาโดยตลอดเริ่มตั้งสมัยรัชกาลที่ 5 เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งประเทศไทยอยู่ภายใต้การปกครองโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ซึ่งยังคงให้ความสำคัญกับการพัฒนาพลเมือง โดยมีคำสั่งให้มีการจัดการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์และหน้าที่พลเมืองให้กับเด็กและเยาวชน โดยตลอดช่วงเวลาดังกล่าวรูปแบบของการจัดการหลักสูตรมีการเปลี่ยนแปลงตามความเหมาะสม และตามวิสัยทัศน์ของผู้นำในแต่ละยุคแต่ละสมัย บางช่วงมีการปรับปรุงหลักสูตร เพื่อที่จะเน้นและให้เห็นความสำคัญกับรายวิชาดังกล่าว ดังเช่น ในปี พ.ศ. 2503 ได้มีการจัดแยกวิชาหน้าที่พลเมืองออกจากรายวิชาทั่วไป โดยจัดให้อยู่ในหมวดสังคมศึกษา และมีบางช่วงที่ได้มีการปรับเปลี่ยนหลักสูตรรายวิชาดังกล่าวเพื่อตอบสนองนโยบายของรัฐบาลและให้สอดคล้องกับสถานการณ์บ้านการเมือง ดังเช่นในปีพุทธศักราช 2521 และปีพุทธศักราช 2524 เป็นการจัดการศึกษาเพื่อเร่งพัฒนาทุกระดับและทุกประเภท โดยใช้การศึกษาในการสร้างพลเมืองที่มีประสิทธิภาพให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล โดยปรับโครงสร้างเนื้อหาวิชาสังคมศึกษาแบบบูรณาการในวิชาบังคับและวิชาเลือก รวมถึงปัญหาทางด้านเศรษฐกิจที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับระบบการศึกษาภายในประเทศ โดยในปีพุทธศักราช 2540 ประเทศไทยประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ ระบบการศึกษาไทยไม่สามารถสร้างพลเมืองของประเทศให้มีความสามารถปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วได้ นำไปสู่การเรียกร้องให้มีการปฏิรูปการศึกษา การเมือง และสังคม เพื่อปรับพลเมืองให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในยุคโลกาภิวัตน์ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2559, น. 13)

ต่อมาประเทศไทยได้มีการดำเนินการปฏิรูปการศึกษา โดยมีผู้มีส่วนร่วมในการปฏิรูปการศึกษาดังกล่าวนี้นี้ ไม่ว่าจะเป็น ภาครัฐ องค์กรเอกชน ตัวบุคคลหรือนักวิชาการผู้มีความเชี่ยวชาญในด้านการศึกษาเพื่อเสริมสร้างพลเมือง มีการร่วมมือกันจัดทำยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง พ.ศ. 2553 - 2561 โดยการจัดทำยุทธศาสตร์ดังกล่าวนี้ได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่วันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2552 ซึ่งมีคณะกรรมการนโยบายปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง หรือ กปน โดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธานได้กำหนดเป้าหมายและตัวบ่งชี้ให้กับผู้เรียน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2554, น.4) รวมถึงอนุกรรมการฯ ที่ได้ร่วมกันจัดทำยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง พ.ศ. 2553 – 2561 ขึ้น ประกอบด้วย 4 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองสำหรับเด็กและเยาวชน ยุทธศาสตร์ที่ 2 การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองสำหรับผู้ใหญ่ครอบครัวและชุมชน ยุทธศาสตร์ที่ 3 การสร้างพลเมืองในวงกว้างและการสร้างความตระหนักในสังคมโดยใช้สื่อมวลชน และยุทธศาสตร์ที่ 4 การเชื่อมประสานเครือข่ายภาครัฐและเอกชน เพื่อให้ทุกหน่วยงาน ทุกภาคส่วนของสังคมสามารถทำงานเชื่อมประสานสู่เป้าหมายเดียวกัน คือ การสร้างความเป็นพลเมือง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2554, น. 4)

กล่าวโดยสรุป ประเทศไทยให้ความสำคัญกับการสร้างความเป็นพลเมืองมาโดยตลอด โดยเริ่มตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา แต่อย่างไรก็ตาม กลับพบว่าความพยายามของประเทศไทยในการพัฒนาพลเมืองนับตั้งแต่อดีต เป็นความพยายามปรับความเป็นคุณลักษณะของพลเมืองไทยให้สอดคล้องกับระบอบการเมืองตามจุดเน้นและความหมายของวิถีไทยในบริบทและการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในยุคนั้น ๆ การจัดการศึกษาจึงเป็นเพียงการเน้นสร้างคนเพื่อรับใช้กลไกหลักของรัฐเพื่อเป็นข้าราชการที่ดี ใช้เป็นมาตรการของรัฐในการกล่อมเกล้าทางการเมืองอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้ตัวผู้เรียนขาดการเรียนรู้ที่แท้จริง ไม่สามารถพัฒนาไปสู่ความเป็นพลเมืองที่แท้จริงได้ จากการชี้ให้เห็นถึงปัญหาของการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองของสังคมไทยในอดีต จึงนำมาสู่ข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อปฏิรูปการศึกษาและพัฒนาศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง จากอดีตที่เคยตั้งวัตถุประสงค์เพียงเพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจระบอบการปกครองในวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรมเท่านั้น แต่ในปัจจุบันนี้ขอบเขตของวัตถุประสงค์ได้ขยายกว้างขึ้น เพราะไม่เพียงเพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาของรายวิชาเท่านั้น แต่การเรียนการสอนจะต้องเป็นในรูปแบบ “การเรียนรู้เชิงรุก” (active learning) กล่าวคือจะต้องเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีบทบาทในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างมีชีวิตชีวาและอย่างตื่นรู้ เพื่อฝึกฝนให้ประชาชนกลายเป็นพลเมืองที่ตื่นรู้ (active citizen) อย่างแท้จริง

1.3.2 การศึกษาเพื่อเสริมสร้างพลเมืองเชิงวิพากษ์

แนวทางนี้จะเห็นต่างจากแนวทางแรกที่เพิ่งได้กล่าวมา หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นแนวทางวิพากษ์ ซึ่งมีการดำเนินการมาตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 2530 จากนักวิชาการไทยสาขาต่างๆ ทั้งรัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ ด้านการศึกษา (ครูศาสตร์/ศึกษาศาสตร์) โดยร่วมมือกับองค์กรพัฒนาเอกชนทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ และความช่วยเหลือจากรัฐบาลต่างประเทศ

ตัวอย่างเช่นสถาบันนโยบายศึกษา ที่ร่วมมือกับมูลนิธิคอนราด อาเดนาวร์ ประเทศเยอรมัน ซึ่งเมื่อปี 2553 ศาสตราจารย์ ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช ประธานสถาบันนโยบายศึกษา กล่าวว่า “สถาบันฯ ทำกิจกรรมด้านสร้างพลเมืองมากกว่า 20 ปีแล้ว แต่ยังคงเป็นเรื่องใหม่ในสังคมไทย เพราะการจัดการศึกษาในบ้านเรามุ่งแต่หลักสูตรสาระในโรงเรียน ทั้งที่เรื่องประชาธิปไตยต้องเรียนรู้ตลอดชีวิต” และอีกตัวอย่าง คือ องค์กรที่จัดตั้งตามรัฐธรรมนูญฉบับปีพุทธศักราช 2550 คือ สภาพัฒนาการเมือง (สภาพัฒนาการเมือง, ม.ป.ป.) คือ สถาบันที่ออกแบบแผนพัฒนาการเมืองตามเป้าหมายการเมืองไทยที่พึงประสงค์ โดยสถาบันดังกล่าวมีการร่วมมือกับหลายองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนในการผลิตผลงานทางด้านการเสริมสร้างความเป็นพลเมือง ไม่ว่าจะเป็น วิจัย หนังสือ บทความ สื่อออนไลน์ วารสาร (สาส์นพลเมือง) และการจัดงานเสวนาวิชาการ

การศึกษาเพื่อเสริมสร้างพลเมือง (civic education) ในเชิงวิพากษ์นี้ คณะผู้วิจัยเห็นว่าทัศนะจากนักรัฐศาสตร์ คือ สิริพรรณ นกสวน สวัสดิ์ แห่งคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนั้นอธิบายได้เป็นอย่างดี ดังนี้

สิริพรรณ นกสวน สวัสดิ์ วิเคราะห์สถานการณ์ของการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในประเทศไทยในปัจจุบัน อิทธิพลจากการปฏิรูปทางการเมืองอันเป็นผลมาจากการบังคับใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ส่งผลให้กรอบคิดเรื่องการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองมีขอบเขตกว้างขวางขึ้น มีเนื้อหาให้การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองสัมพันธ์กับแนวคิดทางการเมืองการปกครองและระบอบประชาธิปไตย สิริพรรณ ได้ตั้งข้อสังเกตว่า ในหลายกรณีของการให้ความหมายพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยยังคงมีลักษณะอนุรักษนิยมและยังยึดติดกับกรอบจารีตประเพณีไทยอยู่ และถึงแม้ว่านโยบายและโครงการของรัฐที่เกี่ยวกับการให้การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองจะมีฐานคิดเรื่อง การให้การศึกษาทางการเมืองมากขึ้นก็ตาม แต่การขยายการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองไปยังระดับการใช้ชีวิตของผู้คนเหมือนต่างประเทศยังเป็นไปอย่างจำกัด ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการที่เป็นรูปธรรมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนให้กับการสร้างพลเมืองในประเทศไทย คือ จำเป็นที่จะต้องมืองค์กรทางสังคมร่วมมือกันทำหน้าที่อย่างจริงจัง ซึ่งจะต้องกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน โดยเป้าหมายดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อการให้การศึกษาไม่ปล่อยให้ผู้รับความรู้เป็นเพียงผู้รับฟังแต่ฝ่ายเดียว แต่ควรเป็นการเรียนรู้ร่วมกัน และจะต้องกำหนดสาระสำคัญของเนื้อหาในการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง และกำหนดยุทธศาสตร์และแนวทางปฏิบัติ ซึ่งประกอบไปด้วย พัฒนาระบบการเรียนรู้ตั้งแต่เยาว์วัย, ส่งเสริมการสร้างพลเมืองผ่านกระบวนการที่ไม่เป็นทางการ และสร้างพันธมิตรหรือแนวร่วมระหว่างกลุ่มองค์กร เป็นต้น (สิริพรรณ นกสวน สวัสดิ์, 2553)

การดำเนินกิจกรรมการศึกษาเพื่อเสริมสร้างพลเมืองก็ยังคงดำเนินต่อไปจากนักวิชาการอาวุโสสู่นักวิชาการอีกรุ่น ซึ่งผู้มีบทบาทอย่างโดดเด่นสองท่านที่อยากจะยกเป็นกรณีตัวอย่าง คือ ปริญญา เทวานฤมิตรกุล อาจารย์คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และอรรถพล อนันตวรสกุล อาจารย์สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการศูนย์วิจัยและพัฒนาการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และผู้อำนวยการศูนย์ประสานงานเครือข่ายการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองประชาธิปไตย (thai civic education)

ปริญญา เทวานฤมิตรกุล ได้ให้ความหมายของคำว่า civic education ว่าหมายถึง การฝึกฝนประชาชนเจ้าของประเทศให้ปกครองตนเองเป็น และอยู่ร่วมกันได้ท่ามกลางความแตกต่างและความขัดแย้งโดยไม่เข่นฆ่ากันเอง การเรียนรู้และการฝึกฝนให้มีความสามารถในการปกครองในระบอบประชาธิปไตยนี้เอง คือสิ่งที่เรียกว่า การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง หรือ civic education ปริญญาดำเนินการรูปแบบการสร้าง civic education ไว้ดังนี้ (1) ให้ความสำคัญที่ตัวคน หรือประชาชน (2) เน้นการสอน “การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง” ตามระบอบประชาธิปไตยที่พลเมืองจะทำหน้าที่ด้วยความเต็มใจ ไม่ได้ทำเพราะถูกบังคับ (3) การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง จะเริ่มต้นจาก

ความรับผิดชอบต่อกัน และต่อชุมชนของตนเอง จากนั้นจึงนำไปสู่ความรับผิดชอบต่อสังคม และต่อประเทศชาติ (4) การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้สอนและผู้เรียน เพราะการสร้างความเป็นพลเมืองไม่อาจเกิดได้ด้วยวิธีการสอนหรือบรรยาย แต่ต้องใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนพัฒนาตนเอง (5) ผู้สอนต้องยึดหลักการสำคัญที่สุด คือ ผู้สอนเป็น “วิทยากรกระบวนการ” ที่จัดกระบวนการเรียนรู้ใน “แนวระนาบ” ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และพัฒนาความเป็นพลเมืองในหัวข้อต่าง ๆ ให้มีขึ้นมาด้วยตัวของผู้เรียนเอง โดยผู้สอนจะไม่ใช่แค่เพียงสอนแต่จะเรียนรู้ร่วมกันไปกับผู้เรียน และจะเกิดความเชี่ยวชาญในการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองขึ้นมาในที่สุด (ปริญญ์ เทวานฤมิตรกุล, 2555)

อรรถพล อนันตวรสกุล ผู้อำนวยการ thai civic education ซึ่งก่อตั้งขึ้นจากการรวมตัวกันอย่างไม่เป็นทางการของบุคลากรจากหน่วยงานองค์กรที่ทำงานด้านการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง เพื่อร่วมกันกำหนดแนวทางการพัฒนาให้เป็นเข็มทิศในการปฏิรูปการจัดการศึกษา ตลอดจนแสวงหาแนวทางในการดำเนินการให้การศึกษาและพัฒนาพลเมืองให้เป็นพลเมืองที่ตื่นรู้ (thai civic education, ม.ป.ป.) อรรถพลยังได้เสนอรูปแบบของ civic education โดยใช้ท้องถิ่น สิ่งแวดล้อมและชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ โดยโรงเรียนต้องทำงานใกล้ชิดกับชุมชน มีอำนาจในการจัดการตนเองมากขึ้น โรงเรียนต้องเป็นศูนย์รวมของชุมชนและต้องเป็นตัวกลางในการทำให้สังคมกว้าง สามารถรับรู้ถึงปัญหาภายในชุมชนได้ ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติและทดลองทำจริงไม่ใช่เพียงการเรียนรู้ในตำราเท่านั้น อีกทั้งการได้ลงมือทำกิจกรรมและการปฏิบัติจริงนั้น เป็นการมุ่งเน้นการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนมีโอกาสเรียนรู้ในสภาพจริง การเรียนรู้โดยใช้สิ่งแวดล้อมและชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้สามารถนำมาใช้ได้กับการศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง โดยเน้นที่การทำกิจกรรมที่มีจุดสำคัญในการปรับเปลี่ยนวิถีคิด อารมณ์ และพฤติกรรมของผู้เรียน (อรรถพล อนันตวรสกุล, 2546, น. 127)

แนวคิด ข้อเสนอแนะ รวมถึงวิธีการของนักวิชาการทั้งสามท่านที่ได้กล่าวไปข้างต้น มีทั้งจุดเหมือนและแตกต่างกัน แต่สิ่งที่นักวิชาการทั้งสามท่านเน้นย้ำให้เป็นหัวใจสำคัญของ civic education คือ ผู้เรียน กล่าวคือ ตัวผู้เรียนต้องมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนทุกครั้ง มิใช่ผู้เรียนในลักษณะ “ผู้เรียนที่เป็นฝ่ายตั้งรับ” (passive learning) แต่จะต้องเป็นผู้เรียนในลักษณะ “การเรียนรู้เชิงรุก” (active learning) โดยที่ตัวผู้เรียนจะต้องลงมือปฏิบัติ และมีส่วนร่วมในการเรียน รวมถึงการทำกิจกรรมต่างๆ ซึ่งจะทำให้เกิดกระบวนการคิดวิเคราะห์ เพื่อให้ตัวผู้เรียนเองสามารถเชื่อมโยงปัญหาและแก้ปัญหาได้ ข้อเสนอที่เหมือนกันอีกประการหนึ่งคือ ตัวผู้สอนที่จะต้องทำหน้าที่เป็นวิทยากรกระบวนการ เชื่อมโยงการเรียนรู้กับประสบการณ์จริงในวิถีชีวิต ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในความเป็นพลเมืองและการพัฒนาประชาธิปไตย ซึ่งจะนำไปสู่การมีจิตสำนึกประชาธิปไตย และการเรียนการสอนจะไม่ใช้การบรรยายเพียงฝ่ายเดียว หากแต่เป็นการเรียนรู้ร่วมกันนั่นเอง และที่สำคัญการพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้หากขาดความร่วมมือของหลายๆ ฝ่ายที่เข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นองค์กร

ภาครัฐและเอกชน หน่วยงานต่างๆ ดังนั้น จึงจะต้องมีองค์กรทางสังคมร่วมมือกันทำหน้าที่อย่างจริงจังเพื่อขับเคลื่อนข้อเสนอให้ไปสู่เป้าหมาย แต่ทั้งนี้นักวิชาการทั้งสามท่านก็มีข้อเสนอแนะที่แตกต่างกัน ดังเช่น การออกแบบกิจกรรมที่แตกต่างกัน บางท่านได้เสนอว่ารูปแบบกิจกรรมควรมีลักษณะที่ตายตัว แต่บางท่านได้เสนอว่ารูปแบบกิจกรรมควรมีความยืดหยุ่น เพื่อที่จะให้แต่ละโรงเรียนนำไปใช้ได้ตามสภาพบริบทของแต่ละพื้นที่ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นข้อเสนอที่ได้กล่าวมาก็มีทั้งจุดเด่นและจุดด้อยที่ต่างกันออกไป

2. การวิเคราะห์การสร้างพลเมืองเพื่อเสริมสร้างประชาธิปไตยจากฐานราก

การวิเคราะห์การสร้างพลเมืองเพื่อเสริมสร้างประชาธิปไตยจากฐานราก ได้ใช้หน่วยในการวิเคราะห์ (unit of analysis) หลัก คือโรงเรียนเทศบาลบูรพาพิทยาคาร ซึ่งเป็นโรงเรียนสังกัดเทศบาลเมืองมหาสารคาม ที่ได้ดำเนินกิจกรรมร่วมกับวิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ในโครงการบริการวิชาการหนึ่งหลักสูตร โครงการ “โรงเรียนต้นแบบการสร้างพลเมืองเสริมสร้างประชาธิปไตยจากฐานราก” ปี 2561

จากการวิเคราะห์การสร้างพลเมืองเพื่อเสริมสร้างประชาธิปไตยจากฐานรากของโรงเรียนเทศบาลบูรพาพิทยาคารมี 4 กระบวนการสำคัญ ดังต่อไปนี้

กระบวนการการสร้างพลเมืองเพื่อเสริมสร้างประชาธิปไตยจากฐานราก

2.1 ซ่อม ถอดหรือความคิด ปรับมุมมอง ทำความเข้าใจนิยามความหมายพลเมือง

การนิยามความหมายของพลเมืองร่วมกันของโรงเรียนเทศบาลบูรพาพิทยาคาร จากการวิจัยพบว่ากระบวนการสำคัญในการสร้างพลเมืองนั้น ไม่ได้อยู่ที่เพียงการมองว่าจะดำเนินการอย่างไรให้เกิดพลเมือง แต่พบเจื่อนไขปัจจัยสำคัญก่อนนำไปสู่กระบวนการสร้างพลเมืองคือ การร่วมกันนิยามความหมายของพลเมืองให้เข้าใจตรงกันให้สอดคล้องสัมพันธ์กับบริบทของโรงเรียน ซึ่งกล่าวได้ว่า เป็นการซ่อมปรับกระบวนการทัศนคติที่อาจมีมุมมองต่อเรื่องพลเมืองที่กระจัดกระจาย ไม่คมชัดตามชุดประสบการณ์ของแต่ละบุคคล

โรงเรียนเทศบาลบูรพาพิทยาคารได้ใช้เวทีปรึกษาหารือร่วมกับกบวิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ผ่านโครงการบูรณาการวิชาการหนึ่งหลักสูตรหนึ่งชุมชน ปี 2561 โดยมีการจัดกระบวนการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเรื่องพลเมือง เพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ซึ่งกันและกัน ซึ่งพบว่านิยามความหมายเรื่องพลเมืองของโรงเรียนเทศบาลบูรพาพิทยาคาร ได้นิยามว่าพลเมืองแท้จริงก็คือสมาชิกของโรงเรียน คือครูและนักเรียน รวมถึงบุคลากรทุกคนในโรงเรียน ที่มีความตระหนัก เอาใจใส่ มีความสนใจในสิทธิหน้าที่พลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย อันกล่าวได้ว่า เป็นความเข้าใจขั้นพื้นฐานที่จะเชื่อมร้อยร่วมกันว่าพลเมืองในที่นี้คือผู้ที่ยึดหลักการประชาธิปไตยในการดำรงชีวิตร่วมกันทั้งในระดับโรงเรียนและออกสู่สังคมภายนอก

ประเด็นที่น่าสนใจที่ได้จากการระดมสมอง ซึ่งสะท้อนถึงความฝันและความเชื่อในประชาธิปไตย คือ โรงเรียนสนใจเรื่องกระบวนการสร้างพลเมือง รวมถึงองค์ประกอบที่สำคัญของประชาธิปไตย เช่น กระบวนการเลือกตั้ง กระบวนการตั้งพรรคการเมือง กระบวนการการหาเสียง รวมถึงกระบวนการการปรึกษาหารือสาธารณะ ที่อยากให้เกิดขึ้นในโรงเรียนเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริงในโรงเรียนต่อไปอย่างเป็นกิจวัตร ซึ่งทางโรงเรียนใช้คำว่าอยากสร้างฐานรากของประชาธิปไตยให้งอกงามจากโรงเรียนขึ้นไปก่อน และพร้อมที่จะขยายผลกับพ่อแม่ผู้ปกครอง รวมถึงผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในระดับจังหวัดมหาสารคามต่อไป

2.2 เสริมสร้างองค์ความรู้สู่การเป็นพลเมืองตื่นรู้

เมื่อมีการทำความเข้าใจนิยาม ความหมาย พลเมือง ร่วมกันแล้ว และเกิดการเข้าใจบริบทของโรงเรียน พบว่ามีกระบวนการสำคัญของการสร้างพลเมือง คือการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ตามหลักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย โดยเน้นสิทธิหน้าที่พลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย กิจกรรมการแสดงออกถึงการไปสู่ความเป็นพลเมืองของโรงเรียนเทศบาลบูรพาพิทยาคาร คือ การส่งเสริมการเลือกตั้ง ร่วมแรงทุกวิถีทางเพื่อให้เกิดการเลือกตั้งในโรงเรียนขึ้น อันถือเป็นกลไกสำคัญของระบอบประชาธิปไตย ที่ได้มาซึ่งผู้แทนนักเรียนในโรงเรียน ก่อนจะเข้าสู่การเลือกตั้ง ได้เกิดกิจกรรมที่ต้องมีการร่วมกันเสริมสร้างองค์ความรู้ ที่เกี่ยวข้องกับการนำไปสู่การเลือกตั้ง คือ เรื่องของการดำเนินการของพรรคการเมือง ซึ่งในโรงเรียนนั้นจะเรียกกันว่ามีสภานักเรียนที่มาจากการเลือกตั้ง จากพรรคการเมืองผู้ลงสมัคร โดยการเสริมสร้างองค์ความรู้สู่การเป็นพลเมืองนั้น โรงเรียนเทศบาลบูรพา

พิทยาคารได้ร่วมมือกับวิทยาลัยการเมืองการปกครอง ผ่านโครงการบริการวิชาการหนึ่งหลักสูตรหนึ่งชุมชน ปี 2561 มี 3 กิจกรรมเรียนรู้อันเป็นการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองที่สำคัญ คือ

1) การระดมสมอง (brainstorming) เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ความต้องการ และสิ่งที่ต้องการสร้างพลเมืองร่วมกันในโรงเรียน จากการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้ พบว่าความต้องการและสิ่งที่ต้องการสร้างพลเมืองร่วมกันในโรงเรียน คือความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย กล่าวคือ “ต้องสนับสนุน การเลือกตั้ง เพราะการเลือกตั้งเปิดโอกาส ให้เกิดพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ให้ผู้คนได้แสดงออกถึงความเป็นเจ้าของประเทศ การได้ใช้เหตุผลในการเลือก” (คณะครูโรงเรียนเทศบาลบูรพาพิทยาคาร, สัมภาษณ์, 27 มีนาคม 2561) และมีประเด็นที่น่าสนใจในมุมมองเกี่ยวกับเรื่องความหวงแหนสิทธิ เสรีภาพสิทธิของตนเองและผู้อื่น ที่เกิดขึ้นในโรงเรียนเทศบาลบูรพาพิทยาคาร คือ มีการส่งเสริมการตั้งพรรคการเมืองโรงเรียนที่ลงสมัครเป็นผู้แทนสภานักเรียนร่วมมีส่วนในการส่งเสียงสะท้อนเป็นตัวแทนนักเรียนในการร่วมพัฒนาโรงเรียน อันสะท้อนถึงการมุ่งสร้างประชาธิปไตย สร้างความเท่าเทียม และการวางรากฐานในการสร้างประชาธิปไตยให้เบ่งบานจากระดับโรงเรียน

2) กิจกรรมการออกแบบนโยบายพรรคการเมือง การหาเสียงของผู้สมัครคณะกรรมการโรงเรียนเทศบาลบูรพาพิทยาคาร อ.วชิรวิทย์ อาริยะสิริโชติ วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม บรรยายเชิงปฏิบัติการ โดยบรรยายถึงประเด็นนโยบายสาธารณะ (public policy) เพื่อเป็นสาระสำคัญของการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองในครั้งนี้ จากกิจกรรมนี้สิ่งที่นักเรียนโรงเรียนเทศบาลบูรพาพิทยาคาร ต้องกลั่นกรองร่วมกัน ซึ่งจะนำไปสู่การหาเสียงเลือกตั้งต่อไปได้ คือ นักเรียนผู้ลงสมัครฯ จะต้องรู้ว่าต้องการนโยบายด้านใดบ้าง เพื่อแก้ปัญหา หรือพัฒนาเรื่องอะไร และร่วมกันกำหนดนโยบาย โดยจะมี 3 ขั้นตอนสำคัญที่ต้องทำ คือ หนึ่ง ระบุปัญหา สอง กำหนดวาระ และสาม ก่อรูปเป็นนโยบายเพื่อประกาศนโยบายหาเสียงต่อไป

3) กิจกรรมหน้าที่พลเมืองกับการมีส่วนร่วม กิจกรรมเชิงปฏิบัติการ โดยจิตราภรณ์ สมยานันทนากุล วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้ดำเนินกิจกรรมดังกล่าวร่วมกับนักเรียนโรงเรียนเทศบาลบูรพาพิทยาคาร เพื่อเป็นการใช้องค์ความรู้เชิงหลักการ มาสู่การถ่ายทอดที่เข้าใจง่าย สู่นักเรียนเพื่อเป็นการสร้างพลเมือง จากการวิเคราะห์พบว่า กระบวนการเสริมสร้างองค์ความรู้สู่การเป็นพลเมือง การสร้างการศึกษาถ่ายทอดแลกเปลี่ยนองค์ความรู้เพื่อสร้างพลเมืองเป็นกระบวนการที่สำคัญอย่างยิ่ง ที่ทำให้เกิดพื้นที่การแสดงออกทางความคิด

2.3 ต่อเติม เพิ่มศักยภาพพลเมือง

จากการวิเคราะห์ พบว่า เมื่อมีการดำเนินการเสริมสร้างพลเมืองแล้ว กระบวนการที่น่าสนใจที่พบของการสร้างพลเมืองจากรากฐานของโรงเรียนเทศบาลบูรพาพิทยาคาร โดยมีวิทยาลัยการเมืองการปกครองเป็นที่เลี้ยงและเพื่อนร่วมคิดร่วมวิพากษ์ คือ เมื่อริเริ่มแล้วต้องมีการผลักดันต่อเติม เพิ่มศักยภาพ เปิดพื้นที่ทางสังคม ให้พลเมืองเหล่านี้ได้แสดงออกถึงการเป็นพลเมือง โดยมีกิจกรรมการต่อเติมส่งเสริมศักยภาพที่น่าสนใจ เหตุผลของการเปิดพื้นที่ทางสังคมโดยการใช้

กระบวนการดังกล่าวเน้นไปที่ประเด็นด้านการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองเป็นสำคัญ โดยมุ่งให้ความสำคัญไปที่ การสร้างความเสมอภาค เนื่องจากเป็นประตูของการเข้าถึงโอกาสในการเป็นพลเมือง ยกระดับการเข้าถึงข้อมูลความรู้และเรียนรู้พัฒนาร่วมกัน ได้อย่างเสมอภาคไม่จำกัดช่วงอายุ ซึ่งทั้งเยาวชนและผู้ใหญ่ได้แสดงความเห็นถกเถียงและนำเสนอความต้องการของตนผ่านกิจกรรม 3 มิติ ได้แก่ นำเสนอนโยบายพรรคการเมือง การเลือกตั้งสถานักเรียน มหกรรมสร้างพลเมืองจากฐานราก หัวใจคือตัวนักเรียนและนิสิตที่เป็นแกนหลักในการขับเคลื่อน โดย มีครู อาจารย์ อันเป็นผู้ใหญ่ที่ร่วมให้ข้อคิดเห็นหนุนเสริมศักยภาพของพลเมือง คือนักเรียนและนิสิต เพื่อเป็นการต่อเติมเพิ่มศักยภาพพลเมือง ร่วมกันดังกล่าว อันเป็นการเปิดพื้นที่ให้พลเมือง โรงเรียนเทศบาลบูรพาพิทยาคาร ซึ่งเป็นนักเรียนของโรงเรียนได้แสดงออก ดังต่อไปนี้

1) การนำเสนอนโยบายพรรคการเมืองเพื่อหาเสียงเลือกตั้ง โดยนักเรียนโรงเรียนเทศบาลบูรพาพิทยาคาร ได้แสดงออกถึงความเป็นพลเมือง โดยมีการใช้องค์ความรู้มานำเสนอเป็นนโยบายของพรรคการเมือง และได้เสนอให้กับนักเรียนทุกระดับในโรงเรียนฟัง โดยมี 2 พรรคการเมือง คือ 1. พรรคพัฒนาบูรพา และ 2. พรรคชะวะโต

2) การเลือกตั้งสถานักเรียน กิจกรรมที่ทำให้เกิดการได้แสดงออกถึงความเป็นพลเมือง เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2561 นักเรียนโรงเรียนเทศบาลบูรพาพิทยาคาร ตั้งแต่วัยชั้นประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งได้ฝึกและแสดงออกถึงการดำเนินหน้าที่พลเมือง ตามระบอบประชาธิปไตย เป็นการสะท้อนถึงความรักและห่วงใยในสิทธิการเลือกตั้ง อันเป็นสิ่งที่พลเมืองพึงกระทำเพื่อได้มาซึ่งผู้แทนในการเป็นผู้แทนในการนำเสนอเสียงของนักเรียนในโรงเรียนไปพัฒนาโรงเรียนต่อไป นอกจากนี้แล้วการสร้างพลเมืองได้ถูกต่อเติม ไม่เพียงแต่นักเรียนของโรงเรียนเทศบาล บูรพาพิทยาคาร แต่ยังได้มีการต่อเติม กระตุ้นการตระหนักรู้ ไปสู่นักเรียนและคณะครู นอกจากรโรงเรียนเทศบาลบูรพาพิทยาคารแล้ว ยังมีอีก 6 โรงเรียนสังกัดเทศบาลที่ได้เข้าร่วม

3) มหกรรมการสร้างพลเมืองจากฐานราก มหกรรมการสร้างพลเมืองจากฐานรากเป็นกิจกรรมโครงการบริการวิชาการหนึ่งหลักสูตรหนึ่งชุมชนระยะปลายน้ำที่วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้ร่วมจัดขึ้นเพื่อส่งเสริมการสร้างพลเมืองจากฐานราก อันถือเป็นพื้นที่ที่ได้ต่อเติมให้พลเมืองได้แสดงศักยภาพ โดยมีนักเรียนสังกัดเทศบาลเมืองมหาสารคามกว่า 200 คนได้เข้าร่วมในกิจกรรมครั้งนี้ มีกิจกรรมการประกวดทักษะ ทั้งด้านการพูดสุนทรพจน์ การวาดภาพระบายสี การจัดบอร์ดนิทรรศการเสริมสร้างพลเมือง อันเป็นพื้นที่ต้นรู้ทางปัญญาและต่อยอดการสร้างพลเมืองต่อไป

2.4 ต่อยอด เชื่อมเครือข่ายขยายภาคีพลเมือง

จากการวิเคราะห์การสร้างพลเมืองจากฐานรากครั้งนี้ พบว่ามีกระบวนการสำคัญ ซึ่งถือเป็นการต่อยอด เชื่อมเครือข่ายขยายภาคีพลเมือง อันเป็นการสร้างความเข้มแข็งจากฐานราก โดยมีความร่วมมือ 3 ฝ่ายที่สำคัญที่เกิดขึ้น คือ เทศบาลเมืองมหาสารคาม โรงเรียนสังกัดเทศบาลเมืองมหาสารคาม และวิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

โดยมีกิจกรรมสำคัญที่ต่อยอด เชื่อมเครือข่ายขยายภาคีพลเมืองต่อไปในอนาคต คือ การลงนามความร่วมมือ MOU 3 ฝ่าย ระหว่างเทศบาลเมืองมหาสารคาม โรงเรียนสังกัดเทศบาลเมืองมหาสารคาม และวิทยาลัยการเมืองการปกครองมหาวิทยาลัยมหาสารคาม โดยเป็นการลงนามความร่วมมือเมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2561 ณ วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่จะสนับสนุนซึ่งกันและกัน ทั้งองค์ความรู้ทางวิชาการ ทรัพยากรมนุษย์ รวมทั้งงบประมาณซึ่งกันและกันต่อไปในอนาคต ในประเด็น “การสร้างพลเมืองเพื่อเสริมสร้างประชาธิปไตยจากฐานราก”

จากการวิเคราะห์กระบวนการ 1. ช่อม ถอดรู้ความคิด ปรับมุมมอง ทำความเข้าใจนิยามความหมายพลเมือง 2. เสริมสร้างองค์ความรู้สู่การเป็นพลเมืองตื่นรู้ 3. ต่อเติม เพิ่มศักยภาพพลเมือง และ 4. ต่อยอด เชื่อมเครือข่ายขยายภาคีพลเมือง มีลักษณะเป็นการศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง เพราะได้สะท้อนถึงการมีความใส่ใจ สนใจ มุ่งมั่น ที่ต้องการให้ประชาชน ในที่นี้คือ นักเรียนในโรงเรียน กลายเป็นพลเมืองที่ตื่นรู้ และให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างเคารพกติกาในสังคม อีกทั้งมุ่งส่งเสริมการใช้ประชาธิปไตยหรือการปกครองที่เป็นอำนาจของประชาชน ซึ่งทางโรงเรียนเทศบาลบูรพาพิทยาคาร ได้เปิดพื้นที่ให้นักเรียนได้แสดงถึงการเคารพการอยู่ร่วมกัน รักและห่วงใยในการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตย และอยู่ร่วมกันได้ท่ามกลางความแตกต่างหลากหลาย ซึ่งสามารถสรุปกระบวนการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองที่ทางโรงเรียนเทศบาลบูรพาพิทยาคารร่วมกับวิทยาลัยการเมืองการปกครองมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ในครั้งนี้ได้วางแผนภาพนี้

กระบวนการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองของโรงเรียนเทศบาลบูรพาพิทยาคารร่วมกับ
วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

อภิปรายผล

จากการวิเคราะห์การสร้าง พลเมืองเพื่อเสริมสร้างประชาธิปไตยจากฐานราก นั้น พบว่า คือ 1. ช่อม ถอดรู้ความคิด ปรับมุมมอง ทำความเข้าใจนิยามความหมายพลเมือง 2.เสริมสร้างองค์ กระบวนการสำคัญ 4 มิติ ความรู้สู่การเป็นพลเมืองตื่นรู้ 3. ต่อเติม เพิ่มศักยภาพพลเมือง 4.ต่อยอด เชื่อมเครือข่ายขยายภาคีพลเมือง โดยการสร้างพลเมืองเพื่อเสริมสร้างจากประชาธิปไตยจากฐานราก นั้น กล่าวได้มีลักษณะเป็นการศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง เพราะได้สะท้อนถึง มีความใส่ใจ สนใจ มุ่งมั่น ที่ต้องการให้ประชาชน ในที่นี้คือ นักเรียนในโรงเรียน กลายเป็นพลเมืองที่ตื่นรู้ (active citizen) และให้ เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างเคารพกติกาในสังคม อีกทั้งมุ่งส่งเสริมการใช้ประชาธิปไตยหรือการปกครองที่ เป็นอำนาจของประชาชน ซึ่งทางโรงเรียนเทศบาลบูรพาพิทยาคารนั้น ได้เปิดพื้นที่ให้นักเรียนได้แสดง ถึงการเคารพการอยู่ร่วมกัน รักและห่วงใย ในการเลือกตั้ง ตามระบอบประชาธิปไตย และอยู่ ร่วมกันได้ท่ามกลางความแตกต่างหลากหลาย สอดคล้องกับการอธิบายของปริญญ์ เทวานฤมิตรกุล ที่ได้ อธิบายเรื่องการใช้ประชาธิปไตยหรือการปกครองที่อำนาจสูงสุดเป็นของประชาชน จะต้องมีการฝึกฝน

ประชาชนเจ้าของประเทศจึงจะสามารถปกครองกันเองได้ และอยู่ร่วมกันได้ท่ามกลางความแตกต่างและความขัดแย้ง การเรียนรู้และการฝึกฝนให้มีความสามารถในการปกครองในระบอบประชาธิปไตยนี้เองคือสิ่งที่เรียกว่า การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง

จากการวิเคราะห์การสร้างพลเมืองเพื่อเสริมสร้างประชาธิปไตยจากฐานราก จะเห็นได้ว่ากลุ่มตัวแสดงที่กล่าวได้ว่าเป็นพระเอกและโดดเด่นของกระบวนการสร้างพลเมืองครั้งนี้คือคนรุ่นใหม่ที่เป็นนักเรียนตั้งแต่ระดับชั้นประถมถึงมัธยมศึกษา ซึ่งเป็นเยาวชนที่อายุระหว่าง 8-18 ปี ซึ่งเป็นช่วงวัยแห่ง การเรียนรู้และจะเป็นกำลังสำคัญของประเทศ ในอนาคต สอดคล้องกับการอภิปรายถึงพลเมืองของ ชัยอนันต์ สมุทวณิช นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญที่มีผลงานด้านการศึกษาและรัฐศาสตร์ที่โดดเด่น ได้ให้ความหมายของคำว่า civic education ว่าหมายถึง การนำเอาการเมืองกับการศึกษา มาเชื่อมโยงกัน การศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยหากกล่าวโดยง่ายก็คือ การพยายามอย่างจริงจังและต่อเนื่องที่จะช่วยกันสร้างพลเมืองใหม่เพื่อทดแทนคนรุ่นเก่าหรือปรับปรุงทัศนคติคนรุ่นเก่าให้มีลักษณะที่สอดคล้องเอื้ออำนวยต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยมากขึ้น ดังนั้น การสร้างพลเมืองเพื่อเสริมสร้างประชาธิปไตย ในครั้งนี้ ผู้มีบทบาทเป็นกลไก ฟันเฟืองสำคัญ ที่ภาคส่วนต่างๆ ในสังคม ควรริเริ่มอย่างจริงจังและให้ความสำคัญมากๆ ในการสร้างพลเมือง คือ กลุ่มคนที่เป็นเยาวชนคนรุ่นใหม่ นั่นเอง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิเคราะห์ การสร้างพลเมืองเพื่อเสริมสร้างประชาธิปไตยจากฐานราก

1. ทุกภาคส่วนในสังคม ไม่ใช่เพียงแต่รัฐ ควรหันมาให้ความสำคัญ กับประเด็น การสร้างการศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง โดยให้ความสำคัญไปที่คุณค่า เนื้อหาสาระ กระบวนการที่จะนำไปสู่การเป็นพลเมือง โดยมุ่งเน้นตั้งแต่ระดับเยาวชน ให้เรื่องพลเมืองนั้นไปอยู่ในวิถีปฏิบัติวิถีชีวิตประจำวัน
2. ควรมีนโยบายสาธารณะ เกี่ยวกับการสร้างพลเมือง อย่างเป็นระบบ ทั้งรูปแบบ วิธีการ มีกลไกที่เข้ามาทำงานเรื่องนี้อย่างจริงจัง โดยเน้นการสร้างระบบการศึกษาและองค์ความรู้ในการเปิดประเด็นบ่มเพาะให้คนในสังคมได้คิดตั้งคำถามกับปรากฏการณ์ในสังคมและเรื่องราวในชีวิตประจำวันในทุกมิติ เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนสังคมให้ โดยเรื่องความเป็นพลเมืองนั้น ไม่ได้มีขอบข่ายอยู่แต่เพียงเรื่อง สิทธิหน้าที่ในระบบกฎหมาย แต่เข้าไปอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันของผู้คนในสังคม

3. นอกจากการสร้างพลเมืองเพื่อเสริมสร้างประชาธิปไตยจากฐานรากแล้วนั้น พลเมืองเป็นเรื่องของทุกคน ควรมีการส่งเสริม สภาพพลเมือง ให้เกิดผู้คนทุกกลุ่ม ทุกช่วงอายุในสังคมได้มีพื้นที่ในการแสดงออกถึงความเป็นพลเมืองในสังคม ในทุกระดับการปกครอง ตั้งแต่ ระดับชาติ ระดับท้องถิ่น หรือ ระดับภูมิภาค เพื่อให้เรื่องพลเมืองไม่ใช่เป็นแต่ในเรื่องของนโยบายกฎหมายทฤษฎีระดับมหาด ระดับชาติ แต่ให้เป็นเรื่องของการปฏิบัติในระดับชุมชนหมู่บ้าน และทุกสถาบันทางสังคม ในการอยู่ร่วมกันในสังคม

4. ควรมีการส่งเสริม การศึกษาด้านพลเมือง ที่ไม่ได้มีเนื้อหาสาระ เพียง กฎ กติกา ข้อปฏิบัติ กฎหมายการเป็นพลเมือง แต่ในแบบเรียนที่เป็นทางการ แต่ควรมีการเปิดพื้นที่ทางสังคม ให้การศึกษาด้านพลเมืองนั้น เข้าไปอยู่ในวิถีคิด วิถีปฏิบัติ การดำรงชีวิต ที่มีการตั้งคำถาม แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ร่วมกันวิพากษ์วิจารณ์ประเด็นสาธารณะ และการร่วมกันขับเคลื่อนสังคมโดยใช้พลเมืองเป็นฐานรากสำคัญในการพัฒนาประเทศ

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *การจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง*. ค้นเมื่อ วันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2561. สืบค้นจาก www.moe.go.th/moe/upload/news20/FileUpload/21432-6446.pdf.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2554). *การศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย (Civic Education)*. ค้นเมื่อ วันที่ 19 มกราคม 2561. สืบค้นจากจาก <http://www.fpps.or.th/news.php?detail=n1298481970.news>
- ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. (2555). *การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง Civic Education*. กรุงเทพฯ: อักษรสัมพันธ์.
- วรารักษ์ สามโกเศศ. (2554). *การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง*. ค้นเมื่อ วันที่ 19 มกราคม 2561. สืบค้นจาก <http://www.moe.go.th/moe/th/news/detail.php?NewsID=22720&Key=hotnews>
- วิชัย ตันศิริ. (2557). *แนวทางการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย (Civic Education)*. กรุงเทพฯ: พี.เพรส.

- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2559). *เปิดประเด็น : ประชาธิปไตยจากข้างล่าง*. ค้นเมื่อ วันที่ 19 มกราคม 2561. สืบค้นจาก <http://lek-prapai.org/home/view.php?id=5005>
- สถาบันนโยบายศึกษา ภายใต้มูลนิธิส่งเสริมนโยบายศึกษา. (2557). *แนวทางการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย (Civic Education)*. กรุงเทพฯ: พี.เพรส.
- สถาบันนโยบายศึกษา. (2553). *การศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย (Civic Education)*. ค้นเมื่อ วันที่ 9 มกราคม 2561. สืบค้นจาก <http://www.fpps.or.th/news.php?detail=n1298481970.news>.
- สภาพัฒนาการเมือง. (ม.ป.ป.). *สภาพัฒนาการเมือง*. ค้นเมื่อ วันที่ 31 สิงหาคม 2561. สืบค้นจาก <http://www.pdc.go.th/council/>
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2551). การศึกษากับการพัฒนาประชาธิปไตย. (20 มกราคม 2550). ใน ศรัณยู หมั่นทรัพย์. การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง: ฐานรากของการเมืองภาคพลเมือง. *วารสารสถาบันพระปกเกล้า*, 6 (พฤษภาคม-สิงหาคม), 101-115.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (เมษายน 2554). ยุทธศาสตร์พัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง พ.ศ.2552-2561. *วารสารการศึกษาไทย*, 8(79), 17-23.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษากระทรวงศึกษาธิการ. (2559). *รายงานการวิจัยเพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายการพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิก.
- สิริพรรณ นกสวน สวัสดิ์. (2553). *การศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองในประเทศไทย : สถานภาพ ความท้าทาย และข้อเสนอแนะ (Civic Education in Thailand: Status, Challenges, and Recommendations)*. กรุงเทพฯ: Friedrich-Ebert-Stiftung.
- อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2558). *อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ ตอบโจทย์การเปลี่ยนผ่านจินตนาการประเทศไทยต่อชนบท “ประชาธิปไตยบนความเคลื่อนไหว – unfinished project*. ค้นเมื่อ วันที่ 19 มกราคม 2561. สืบค้นจาก <https://thaipublica.org/2015/12/attajak-settayanurak-1/>
- อรรถพล อนันตวรสกุล. (2546). การใช้สิ่งแวดล้อมและชุมชนเป็นแหล่งการเรียนรู้สิ่งแวดล้อมศึกษา. ใน *แนวคิดและแนวปฏิบัติสำหรับครูเพื่อรองรับเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู*. สุวัฒนา เอี่ยมอพรพรรณ (บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Hay, Colin. (2002). *Political Analysis: A Critical Introduction*. Macmillan International Higher Education.

Thai Civic Education. (ม.ป.ป.). *Thai Civic Education*. ค้นเมื่อ วันที่ 9 มกราคม 2561. สืบค้น
จาก[https://www.facebook.com/pg/thaiciviceducationcenter/about/
?ref=page_internal](https://www.facebook.com/pg/thaiciviceducationcenter/about/?ref=page_internal)

จักรกลความปรารถนาของกลุ่มคนเสื้อแดง : การเชื่อมต่อความหมายทางการเมืองกับกรณี “ระบอบ-ทักษิณ”^{*}

สินธุ์ชัย ศุภรเศปป์^{**}

(วันรับบทความ : 1 เมษายน 2561 / วันแก้ไขบทความ : 21 เมษายน 2561 / วันตอบรับบทความ : 23 เมษายน 2561)

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ (1) เพื่อศึกษากระบวนการรับรู้ทางการเมืองของกลุ่มคนเสื้อแดงในจังหวัดจันทบุรีที่สัมพันธ์กับกรณี “ระบอบ-ทักษิณ” (2) เพื่อศึกษาจักรกลความปรารถนาของกลุ่มคนเสื้อแดงในจังหวัดจันทบุรีกับการเชื่อมต่อทางการเมืองใน “ระบอบ-ทักษิณ” (3) เพื่อศึกษาจักรกลความปรารถนาของกลุ่มคนเสื้อแดงและ “ระบอบ-ทักษิณ” ในแง่มิติของความขัดแย้งทางการเมืองและการสร้างความปรองดอง ผลการวิจัยมีข้อสรุปคือ (1) กระบวนการรับรู้ทางการเมืองของกลุ่มคนเสื้อแดงในจังหวัดจันทบุรีที่สัมพันธ์กับกรณี “ระบอบ-ทักษิณ” พบว่ากระบวนการรับรู้ทางการเมืองของกลุ่มคนเสื้อแดงในจังหวัดจันทบุรีกับกรณี “ระบอบ-ทักษิณ” นั้น มีแง่มุมของการปลุกกระตือรือร้นให้เกิดการตื่นตัวทางการเมืองสูง เป็นผลลัพธ์มาจากอิทธิพลทางความคิดของแกนนำคนเสื้อแดงเป็นสำคัญ (2) จักรกลความปรารถนาของกลุ่มคนเสื้อแดงในจังหวัดจันทบุรีกับการเชื่อมต่อทางการเมืองใน “ระบอบ-ทักษิณ” พบว่าจักรกลความปรารถนาของกลุ่มคนเสื้อแดงในจังหวัดจันทบุรีมีการเชื่อมต่อทางการเมืองกับ “ระบอบ-ทักษิณ” อย่างใกล้ชิด ในแง่การเคลื่อนไหวทางการเมืองจะมีความปรารถนาเชิงนโยบายประชานิยมของ “ระบอบ-ทักษิณ” โดยมีเหตุผลและความคิดทางการเมืองที่ก่อตัวและผลิตสร้างเป็นจักรกลความปรารถนาขึ้นมาเพื่ออำนาจและผลประโยชน์ของกลุ่มคนเสื้อแดงและ “ระบอบ-ทักษิณ” (3) จักรกลความปรารถนาของกลุ่มคนเสื้อแดงและ “ระบอบ-ทักษิณ” ในแง่มิติของความขัดแย้งทางการเมืองและการสร้างความปรองดอง พบว่าการเชื่อมต่อทางการเมืองในจักรกลความปรารถนาของกลุ่มคนเสื้อแดงกับ “ระบอบ-ทักษิณ” นำไปสู่การขยายภาพมิติของความขัดแย้งทางการเมืองและไม่สามารถหาข้อยุติลงตัวได้จริงในการสร้างความปรองดอง ตัวอย่างเช่น การผลิตสร้างความคิดเกี่ยวกับระบอบอำมาตย์-ไพร่, กระบวนการยุติธรรมแบบสองมาตรฐาน, การเรียกร้องให้มีการนิรโทษกรรม, การเคลื่อนไหวทางการเมืองที่สร้างความรุนแรง และการตั้งหมู่บ้านเสื้อแดง-แดงทั้งแผ่นดิน ฯลฯ

คำสำคัญ: การเชื่อมต่อ/ จักรกลความปรารถนา/ ระบอบ-ทักษิณ

^{*} บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ ปี 2560 เรื่อง จักรกลความปรารถนาของกลุ่มคนเสื้อแดง: การเชื่อมต่อความหมายทางการเมืองกับกรณี “ระบอบ-ทักษิณ” (The Desiring Machine of Red Shirt Groups: The Assemblage of Political Meanings with the case of “Thaksin-Regime”) สนับสนุนทุนวิจัยประเภทบัณฑิตระดับปริญญาเอกโดย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ปีงบประมาณ 2557 (งานวิจัยนี้ได้รับการประเมินจากกรรมการสอบให้ได้ Excellent)

^{**} นักศึกษาปริญญาเอก ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาระบบบริหาร มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทบุรี

The Desiring Machine of Red Shirt Groups: The Assemblage of Political Meanings with the case of “Thaksin-Regime”

Sinchai Sukrasebya^{*}

(Received Date : April 1, 2018, Revised Date : April 21, 2018, Accepted Date : April 23, 2018)

Abstract

This study has three purposes: (1) to study the political perception of the Red Shirts in Chanthaburi province in relation to the case of "Thaksin-Regime" (2) to study the desire of the red shirts in Chanthaburi province with political connections to "Thaksin-Regime" "Thaksin" (3) to study the desire of the Red Shirts and "Thaksin-Regime" in terms of the dimension of political conflict and reconciliation. The results of this research are as follows: (1) The political perception of the red shirts in Chanthaburi province with "Thaksin-Regime" found that the process of political recognition of the Red Shirts in Chanthaburi province and "Thaksin-Regime" are a facet of political sedition. (2) The desire of the Red Shirts in Chanthaburi province to connect with the political in "Thaksin-Regime" found that the desire of the Red Shirts in Chanthaburi province was connected with politics in "Thaksin-Regime" closely in terms of political movement will have a desire for a populist policy. "Thaksin-Regime" is based on rational and political ideas that form and produce as a mechanism for the power and benefit of the Red Shirts and "Thaksin-Regime" (3) The red-shirted regime's desire of "Thaksin-Regime" in terms of the dimension of political conflict and reconciliation. Finding a political connection in the Red Machine's desire for red shirts. "Thaksin-Regime" has led to the extension of the dimension of political conflict and the inability to find a real settlement in reconciliation. For example, the creation of a think-tank, the two- The call for amnesty, the violent political movement. And red-shirt village red land, etc.

Keywords: Assemblage/ Desiring Machine/ Thaksin-Regime

^{*} Doctoral of Philosophy (Good Governance Development), Chandrakasem Rajabhat University

บทนำ

ความโยงโยยที่ซ่อนเร้นของปัญหาทางสังคมการเมืองไทยที่ผ่านมาตลอดระยะเวลากว่า 1 ทศวรรษนับตั้งแต่ปี 2544-2557 ในช่วงการก้าวเข้ามาของรัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และมีรอยต่อเชื่อมโยงถึงเครือข่ายและทายาทอำนาจทางการเมืองในกลุ่มตระกูลชินวัตรกับกลุ่มผลประโยชน์พวกพ้องนอมินีใกล้ชิด นำไปสู่การเกิดปรากฏการณ์และผลลัพธ์ทางการเมืองที่สำคัญยิ่งในระบอบประชาธิปไตยของไทย ในแง่ที่กลายเป็นปัญหาทางการเมืองเชิงนโยบายประชานิยม การมีผลประโยชน์ทับซ้อน ความโปร่งใส และความรับผิดชอบทางการเมืองตามหลักธรรมาภิบาล เป็นต้น

และยังเกิดเส้นรอยต่อของสัมพันธภาพเชิงอำนาจแบบชั่วคราวตรงข้ามที่สิ้นไหลตัดข้ามความเป็นการเมืองไม่หยุดนิ่ง กลายเป็นปัญหาความขัดแย้งรุนแรงทางสังคมการเมืองในเชิงความไม่ลงรอยกันทางสังคมอย่างร้ายลึกฝังแน่นอยู่ในกลุ่มฝักฝ่ายมวลชนที่นิยมหรือต่อต้านการดำรงอยู่ของชั่วคราวอำนาจการเมืองแบบฉบับเฉพาะที่เรียกว่า “ระบอบทักษิณ” (เป็นรูปสัญลักษณ์เดิมของสิ่งที่ถูกนำมาศึกษาในงานนี้ ต่อไปจะใช้รูปสัญลักษณ์ใหม่ว่า “ระบอบ-ทักษิณ”) ด้วยเหตุผลที่แตกต่างหลากหลายในอำนาจของภาษาและการตีความตามความปรารถนาที่แฝงฝังอยู่ในความคิดและความหมายทางการเมือง ภาวปฏิบัติการณ์ของการเมืองเชิงอำนาจก็เห็นได้ชัดเจนจากความขัดแย้งและการต่อสู้กันอย่างเข้มข้นรุนแรงในหลายเหตุการณ์การชุมนุมเคลื่อนไหวทางการเมืองของฝักฝ่ายกลุ่มเสื้อเหลือง/พรม./กปปส.กับกลุ่มเสื้อแดง/นปช.ที่ผ่านมา (www.th.wikipedia.org//พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย และ www.th.wikipedia.org//แนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการ) จนเกิดผลลัพธ์เป็นเรื่องราวของประวัติศาสตร์ทางการเมืองไทยว่าด้วยการรัฐประหาร 2 ครั้งคือวันที่ 19/9/2549 และ 22/5/2557

เมื่อเป็นเช่นกล่าวภาพปรากฏการณ์เด่นชัดในร่องรอยของปัญหาทางสังคมการเมืองไทยที่มีลักษณะต่อเนื่องและมีความสลับซับซ้อนในทางการเมืองสูง ในแง่ที่สภาพการณ์ของการเมืองไทยช่วงนี้จึงมีการไหลเวียนของปัญหาทางการเมืองและความปรารถนาที่จะเข้าใจสิ่งที่ถูกเรียกว่า “ระบอบ-ทักษิณ” จากตัวบท (text) ของการพูดการเขียนจำนวนมาก ซึ่งกลุ่มที่ถูกเรียกว่าเป็นพรรคพวกแบบพวกพ้องนิยมเดียวกับ “ระบอบ-ทักษิณ” กลับไม่ยินดีที่จะได้รับการให้ฉายา/ใส่รหัส (encoding) ที่เป็นเชิงสัญลักษณ์ต่างๆ (signifying) เช่นนั้น

เพราะทราบดีว่าเป็นสิ่งที่สังคมไทยวิพากษ์วิจารณ์ไปในทางลบเป็นส่วนใหญ่และไม่ยอมรับในความเป็น “ระบอบ-ทักษิณ” ในเรื่องอะไรก็ตามที่ไม่ใช่การผลิตหรือแปรรูปความคิดทางการเมืองที่สร้างสรรค์ หรือการมีผลประโยชน์ทับซ้อนในกระบวนการกำหนดนโยบายและการบริหารประเทศในทางเศรษฐกิจการเมืองและสังคม แต่หลายครั้งพวกที่ต่อต้านไม่ยอมรับคำที่ผลิตสร้างขึ้นมานำมาใช้เรียกพวกตนว่าเป็นฝ่ายเดียวกับ “ระบอบ-ทักษิณ” แบบนี้ก็ยังคงสืบทอดเจตนารมณ์บางสิ่งของคำว่า “ระบอบ-ทักษิณ” อย่างต่อเนื่อง เช่นยังคงมีการกระทำต่างๆ ในลักษณะที่สร้างความแปลกแยกรุนแรงให้กับสังคมการเมืองและประชาธิปไตยไทยต่อไป

ที่สำคัญคือ มีลักษณะเป็นการแสดงออกผ่านการกระทำของภาษา (speech acts) ให้เป็นไปในอีกทิศทางหนึ่งและไปไกลมากกว่าความคิด ความรู้ ตรรกะ ความจริง และจินตนาการเดิม ที่สังคมวิชาการและสังคมการเมืองไทยจะเข้าใจจักรกลของสรรพสิ่งเหล่านั้นได้หมดจด และความจริงของการดำรงอยู่/ภววิทยา (ontology) ทางความคิดในสังคมต่อความหมายทางการเมืองต่างๆ ซึ่งได้ไหลเวียนกลับมาที่จุดเริ่มต้นใหม่ (threshold) แบบไม่จบสิ้นและอาจแตกต่างจากเดิม (difference) บางส่วนแต่ก็มีการกระทำซ้ำสิ่งเดิม (repetition) บางส่วนในฐานะของตัวจักรกลความปรารถนาของคนใน “ระบอบ-ทักษิณ” เองไม่ใช่ในฐานะจักรกลความปรารถนาของฝ่ายต่อต้าน/ไม่เอา/ล้มล้าง “ระบอบ-ทักษิณ” เท่านั้นที่เข้าไปผลิตสร้างจักรกลความปรารถนาที่จะไหลเวียนกลับไปสู่จุดเริ่มต้นของ “ระบอบ-ทักษิณ” (คำศัพท์เฉพาะทางเทคนิควิทยา (technical terms) ทั้งหลายในความสำคัญของปัญหาได้มาจากการอ่านงานของ Deleuze & Guattari (1983, 1986, 1987, 1990, 1994) ซึ่งอยู่ในภาคทฤษฎี/มนทัศน์ของบทที่ 2 ที่ใช้เป็นวิธีคิดในการศึกษานี้)

แต่กระนั้นก็ตามผลลัพธ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นจากรอยปริแตกแยกย้อนต่างๆ ก็เป็นสภาพการณ์ที่ไม่สามารถตัดแบ่ง-ย่อบส่วนด้วยการตีความ (interpretations) ให้กลายเป็นเพียงเรื่อง “ความขัดแย้ง” และตามด้วย “ความสมานฉันท์” ได้ เพราะความหมายทางการเมืองที่มาพร้อมๆ กับการเคลื่อนไหวทางความคิดและการกระทำทางการเมืองของคนในสังคมไทยมีมิติที่ทับซ้อนกันมาก และหลากหลายประเด็นปัญหาที่อยู่ในพื้นที่ความคิด ความหมาย และการกระทำต่างๆ ในสังคม-การเมืองและประชาธิปไตยไทย

นอกจากนี้ยังมีตัวแสดงทางการเมืองบางกลุ่มในพื้นที่ความจริงและจินตนาการของกลุ่มคน “เสื้อสีเหลือง” หรือ “คนเสื้อแดง” และ “หมู่บ้านเสื้อแดง” ฯลฯ ที่เกิดขึ้นใหม่ในสภาวะการณ์ต่างๆ ที่อยู่ในพื้นที่ของเหตุการณ์การเผชิญหน้า (space of encounter) แบบต่อเนื่องกันนี้ยังมีการเปลี่ยนแปลงแบบไม่หยุดนิ่งและพันเกี่ยวกันและกันไปอย่างสลับซับซ้อนแต่ก็มีพลวัตสูงและตกอยู่ในภาวะหลุมดำ (black hole/dark star) ของพลังจักรกลต่างชั่วขณะกัน ในการไหลลื่นไปสู่การเปลี่ยนแปลงอำนาจทางการเมือง รัฐธรรมนูญ และประชาธิปไตยไทยมากขึ้นอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน และโครงเรื่อง (plot) ของ “ระบอบ-ทักษิณ” ที่จะศึกษานี้จึงไม่ใช่ “ระบอบทักษิณ” แบบที่เข้าใจและเคยคุ้นชินกันอีกต่อไป

นั่นคืองานชิ้นนี้ให้ความสนใจกับความสนใจของกลุ่มคนรากหญ้าและแกนนำทางการเมือง ที่ร่วมกันถักทอความหมายทางการเมืองผ่านตัวบทการพูดการเขียนจำนวนมากในฐานะของการเป็น “กลุ่มคนเสื้อแดงหรือแนวร่วมประชาชนต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ-นปช.” เพื่อตามแกะรอยและเผยให้เห็นถึงจักรกลความปรารถนา (desiring machine) ที่สำคัญคืออะไรและอย่างไร และกลุ่มคนเสื้อแดงมีการเชื่อมต่อความหมายทางการเมืองกับกรณี “ระบอบ-ทักษิณ” อย่างไรบ้าง

การศึกษาปัญหาสิ่งเหล่านี้มีความสำคัญในแง่การวิจัยด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนาแบบเชื่อมโยงประเด็นปัญหา และต้องการตอบโจทย์ที่ช่วยให้สังคมไทยเข้าใจปรากฏการณ์ทางการเมืองของกลุ่มคนเสื้อแดงในการเคลื่อนไหวทางการเมืองมีลักษณะเช่นใด หรือมีความเป็นการเมืองภาคประชาชนหรือไม่อย่างไร เมื่อเป็นดังกล่าวการแกะรอยความจริงในเหตุการณ์การเผชิญหน้ากันของฝ่ายที่นิยมการเมืองในแบบ “ระบอบ-ทักษิณ” ย่อมมีส่วนคลี่คลายปมปัญหาของความขัดแย้งและความรุนแรงทางการเมืองในอนาคต ซึ่งการศึกษานี้ขอใช้คำที่มีรอยขีดตรงกลางว่า “ระบอบ-ทักษิณ” เพื่อบ่งบอกถึงการพยายามทำความเข้าใจกับปัญหาทางการเมืองในอีกระบบคิดหนึ่งผ่านเรื่องราวและสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับความคิดเชิงทฤษฎีหลังสมัยใหม่ของเดอเลซและกัตตารี

ในการศึกษานี้ให้ความสำคัญกับวิธีคิดแบบการสลายเส้นแบ่งคำเดิม/การลากเส้นแบ่งคำใหม่ (deterritorialization/ reterritorialization) ในสภาวะการณ์ของการกำลังจะเป็น “ระบอบ-ทักษิณ” (becoming-“Thaksin-Regime”) ไม่ใช่ในสภาพของการเป็น (being) “ระบอบทักษิณ” ที่ดูหยุดนิ่ง แต่คือ “ระบอบ-ทักษิณ” ที่ดูมีพลวัต (dynamicity) สูงเพราะมีการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนย้ายไหลเวียนอย่างต่อเนื่องในแง่ความหมายทางการเมือง ความคิด และเหตุการณ์ทางการเมืองที่มีการเชื่อมต่อ (assemblages) กันทั้งภายในตัวเองและกับสรรพสิ่งที่อยู่ภายนอกอย่างแตกต่างและหลากหลาย (multiplicities) กับ “ระบอบ-ทักษิณ” อย่างไม่มีจุดสิ้นสุด โดยเป็นไปแบบเข้มข้นนับทศวรรษต่อเนื่องจากปี 2544 ถึงปัจจุบันนี้ ดังนั้นในการศึกษานี้จึงเริ่มต้นจากความแตกต่างของชื่อ/คำที่ปรากฏเป็นตัวหนังสือแบบมีรอยต่อด้วยขีด (-) ตรงกลางของคำว่า “ระบอบ” กับ “ทักษิณ” แต่ขีดตรงกลางนี้ก็อยู่ในฐานะของ “การเชื่อมต่อ” ด้วย เพื่อทำให้เกิดข้อสงสัยและแนวการตั้งคำถามใหม่กับจุดเริ่มต้นได้เสมอเกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่า “ระบอบ-ทักษิณ” คืออะไร เป็นอย่างไร และจะนำไปสู่สิ่งใดในทิศทางที่สำคัญของการเมืองไทยอย่างไร

ในขณะเดียวกันงานดุซงึนพนธ์ที่ศึกษานี้มุ่งสนใจที่ What กับ How ที่แตกต่างไปจากการมุ่งเน้นไปที่ Why และเรื่องราวของการตีความ (Hermeneutics) เกี่ยวกับประเด็นปัญหาในเหตุการณ์เฉพาะหรือผ่านแง่มุมทางประวัติศาสตร์แบบเป็นเส้นตรง และหลายเหตุผลคำอธิบายที่มีเค้าโครงเรื่องของการเชื่อมต่อระหว่าง “ระบอบ-ทักษิณ” กับสิ่งที่มุ่งเน้นวิเคราะห์ไปสู่ปัญหาเชิงสาเหตุและผลกระทบที่มาจากตัวตน (body) ของรัฐธรรมนูญถ้าไม่ใช่ฉบับ 2540 ก็เป็น 2550 ซึ่งไหลเวียนต่อเนื่องกันมาถึง 20 ปี บางทีก็ไหลย้อนกลับไปที่ฉบับอื่นๆ ก่อนหน้านั้นจนถึงจุดเริ่มต้นของรัฐธรรมนูญฉบับแรก 2475 ก็มี และมักจะได้ข้อสรุปของปัญหาและแนวทางแก้ไขไปที่ตัวตนของรัฐธรรมนูญรายมาตราหรือทั้งฉบับ นั่นเป็นวิธีการศึกษาต่างๆ ที่ผ่านมาในช่วง 2540-2557 ซึ่งเกี่ยวข้องกับปัญหาความเข้าใจการมองจักรกลความปรารถนาของกลุ่มคนเสื้อแดงกับการเชื่อมต่อความหมายทางการเมืองใน “ระบอบ-ทักษิณ” แตกต่างกัน นั่นเอง

ดังนั้น เพื่อเข้าถึงสิ่งที่ศึกษาโดยรวมในแง่สิ่งที่เรียกว่า “ระบอบ-ทักษิณ” กับปัญหาของการเมืองไทยที่ก่อตัวเชื่อมต่อกันอย่างสลับซับซ้อนและมีความสำคัญต่อการศึกษา ในงานนี้จึงเริ่มต้นจากการทำความเข้าใจกับกระบวนการรับรู้ทางการเมืองของกลุ่มคนเสื้อแดงในพื้นที่เฉพาะแห่งหนึ่งคือ จังหวัดจันทบุรีว่ามีสัมพันธภาพกับสิ่งที่เรียกว่า “ระบอบ-ทักษิณ” อย่างไร เพื่อชี้ให้เห็นจุดเริ่มต้นของการก่อตัวเป็นจักรกลความปรารถนาของกลุ่มคนเสื้อแดงมีการเชื่อมต่อทางการเมืองกับ “ระบอบ-ทักษิณ” อย่างไร และสุดท้ายการเชื่อมต่อกันของความหมายทางการเมืองต่างๆ ที่ถูกดึงเข้ามาสร้างเป็นจักรกลความปรารถนาของกลุ่มคนเสื้อแดงและ “ระบอบ-ทักษิณ” นั้นนำไปสู่มิติของความขัดแย้งทางการเมืองอย่างไร

และในที่สุดเมื่อมีเส้นของความขัดแย้งดำรงอยู่ในความหมายทางการเมืองที่ถูกผลิตสร้างอยู่ในระบอบสัญญาที่แผ่รังสร้างเส้นแบ่งใหม่ขยายตัวให้กลายเป็นอำนาจของภาษาและเหนี่ยวนำให้เกิดการสถาปนา “ระบอบ-ทักษิณ” นี้อย่างไร จนระบบคิดที่เพิ่งสร้างใหม่ต่างๆ ในสังคมไทยได้วนเวียนคืนไม่หลุดจากเส้นของความขัดแย้งทางการเมืองมาร่วม 10 ปีมานี้ สิ่งเหล่านี้ควรจะมีแนวทางในการสร้างความปรองดองทางการเมืองได้อย่างไร นั่นเป็นประเด็นของการวิจัยที่สำคัญที่จะวิเคราะห์เชิงวิพากษ์และสังเคราะห์ไปถึงตัวสาระเนื้อหาของการศึกษาโดยละเอียดและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่ตั้งไว้

โดยสรุป การศึกษานี้ให้ความสำคัญกับการแกะรอยความหมายทางการเมืองเกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่า “ระบอบ-ทักษิณ” ที่กลายเป็นประเด็นปัญหาทางการเมืองในปัจจุบัน ในแง่ที่ว่า “ระบอบ-ทักษิณ” สามารถเข้าใจได้หลายความหมายหรือมีความแตกต่างและหลากหลายของความหมาย ไม่ใช่ “ระบอบทักษิณ” ที่จำกัดอยู่ที่เรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือมีความหมายทางการเมืองแบบใดแบบหนึ่ง ดังเห็นได้จากการหลากหลายเลื่อนไหลเปลี่ยนแปลงเคลื่อนย้ายของความหมายอย่างต่อเนื่อง จากที่เน้นอยู่ในเรื่องเหตุการณ์เฉพาะที่เกิดจากการละเมิดสิทธิมนุษยชนไปสู่เรื่องอื่นๆ ด้วย ที่สำคัญหลายสิ่งหลายอย่างที่เป็นเรื่องของการผลิต/สร้างความคิดขึ้นมาใหม่ ได้ก่อให้เกิดเหตุการณ์ทางการเมืองในหลายเรื่องต่อมา และความหมายของสิ่งเหล่านี้ก็สามารถสลับถักทอเกี่ยวพันกันเป็นระบบคิดหนึ่งที่ไม่เหมือนเดิม แม้จะมีการเชื่อมต่อกลับไปจุดเริ่มต้นใหม่อีกหลายครั้งในแง่การตีความใหม่ผ่านสิ่งที่เรียกว่า “ระบอบทักษิณ”

รวมถึงการวิพากษ์เกี่ยวกับการมีอยู่ของเนื้อหาของตัวบท (text) จากการพูดการเขียนที่อยู่ในจักรกลความคิดหลายสรรพสิ่งโดยเฉพาะความเป็นการเมืองของกลุ่มคนเสื้อแดง/ นปช. ที่แสดงถึงการเลื่อนเข้าสู่การสร้างจักรกลความปรารถนาในการเชื่อมต่อกับ “ระบอบ-ทักษิณ” โดยวิธีการและกระบวนการที่ก่อให้เกิดการผลิตสร้างความหมายทางการเมืองที่แตกต่างหลากหลาย แต่อะไรคือการผลิตสร้างที่สร้างสรรค์สังคม-การเมืองเพื่อจะมีแรงดึงให้ออกจากกันหรือเพื่อจะดึงเข้าไปหาสิ่งที่เรียกว่า “ระบอบ-ทักษิณ” จนทำให้ “ระบอบ-ทักษิณ” เคลื่อนย้ายไหลเวียนไปสู่การดำรงอยู่ในสังคม-การเมืองไทยแบบมีพลวัตต่อการเมืองและประชาธิปไตย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการรับรู้ทางการเมืองของกลุ่มคนเสื้อแดงในจังหวัดจันทบุรีที่สัมพันธ์ภาพกับกรณี “ระบอบ-ทักษิณ”
2. เพื่อศึกษาจักรกลความปรารถนาของกลุ่มคนเสื้อแดงในจังหวัดจันทบุรีกับการเชื่อมต่อทางการเมืองใน “ระบอบ-ทักษิณ”
3. เพื่อศึกษาจักรกลความปรารถนาของกลุ่มคนเสื้อแดงและ “ระบอบ-ทักษิณ” ในแง่มิติของความขัดแย้งทางการเมืองและการสร้างความปรองดอง

โจทย์งานวิจัยหรือคำถามที่งานวิจัยนี้มุ่งที่จะตอบ

1. จักรกลความปรารถนาของกลุ่มคนเสื้อแดงในการเชื่อมต่อความหมายทางการเมืองกับกรณี “ระบอบ-ทักษิณ” มีลักษณะอย่างไร
2. จักรกลความปรารถนาของกลุ่มคนเสื้อแดงและ “ระบอบ-ทักษิณ” มีปฏิสัมพันธ์กับมิติของความขัดแย้งทางการเมืองและการสร้างความปรองดองอย่างไร

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษานี้เน้นเรื่อง การวิเคราะห์และอธิบายถึงจักรกลความปรารถนาของกลุ่มคนเสื้อแดงในการเชื่อมต่อความหมายทางการเมืองกับกรณี “ระบอบ-ทักษิณ” มีลักษณะอย่างไร โดยอาศัยมโนทัศน์เกี่ยวกับจักรกลความปรารถนาและการเชื่อมต่อความหมายทางการเมืองตามวิธีคิดของเดอเลซ (Deleuze) และกัตตารี (Guattari) เป็นหลัก

ขอบเขตช่วงเวลาการศึกษาคือ ในช่วงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547-2557

พื้นที่ทำการศึกษาคือ จังหวัดจันทบุรี

กลุ่มประชากรที่ทำการศึกษาคือ แกนนำและกลุ่มคนเสื้อแดง

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขอบเขตช่วงเวลาศึกษาปี 2547-2557 พื้นที่ทำการศึกษาคือจังหวัดจันทบุรี กลุ่มประชากรที่ศึกษาคือกลุ่มคนเสื้อแดงในจังหวัดจันทบุรี สำหรับวิธีการศึกษามีการเก็บข้อมูลกลุ่มคนเสื้อแดงจังหวัดจันทบุรีโดยการสัมภาษณ์ในประเด็นสำคัญและเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการวิเคราะห์เชิงพรรณนา โดยอาศัยมโนทัศน์ของจักรกลความปรารถนาและการเชื่อมต่อตามวิธีคิดของเดอเลซกับกัตตารีมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษามิติทางประวัติศาสตร์การเมืองและความหมายทางการเมืองผ่านการวิเคราะห์และอธิบายจักรกลความปรารถนาของกลุ่มคนเสื้อแดงในการเชื่อมต่อความหมายทางการเมืองกับกรณี “ระบอบ-ทักษิณ” ว่าเกิดผลลัพธ์อย่างไร

โดยจะนำกรอบความคิด ทฤษฎี และระบบคิดเกี่ยวกับจักรกลความปรารถนาและการเชื่อมต่อความหมายทางการเมืองมาใช้เป็นมโนทัศน์ในการวิเคราะห์แบบวิพากษ์ (critical approach) ในหัวข้อวิจัยเรื่อง จักรกลความปรารถนาของกลุ่มคนเสื้อแดง: การเชื่อมต่อความหมายทางการเมืองกับกรณี “ระบอบ-ทักษิณ” โดยสิ่งที่ศึกษานี้เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ทางการเมืองไทยที่เรียกว่า การเมืองการปกครองไทยภายใต้ “ระบอบ-ทักษิณ” และความคิดของกลุ่มคนเสื้อแดงในจังหวัด จันทบุรีที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์การชุมนุมเคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างต่อเนื่องของแกนนำและกลุ่มคนเสื้อแดงในช่วงปี 2547-2548 และปี 2557 ซึ่งที่ผ่านมาเป็นประเด็นปัญหาที่ทำลายการเมือง-สังคมไทยอย่างยิ่งว่า “ระบอบ-ทักษิณ” จะเปลี่ยนแปลงไปสู่สภาวะการณ์ทางการเมืองแบบใดในแต่ละสภาพการณ์ของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแต่ละช่วงเวลา ซึ่งมีความแตกต่างหลากหลายและสลับซับซ้อนมากขึ้นในวิธีคิดและคำอธิบายที่มีต่อเหตุการณ์ต่างๆ ที่เชื่อมต่อกับความหมายทางการเมืองของสิ่งที่เรียกว่า “ระบอบ-ทักษิณ”

กล่าวคือในแง่อำนาจของภาษาที่มาจากการใช้ภาษาหลายชุดเพราะอาศัยตรรกะ เหตุผล ความจริง ความรู้ ความคิด จินตนาการ ข้อมูล ข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์ และกรอบความคิดในการศึกษาวิเคราะห์ที่แตกต่างกันและมีบางส่วนที่หยิบยืมผสมผสานกันเป็นเครือข่ายของความหมาย ชุดครอบครวของคำที่ทับซ้อนกันอยู่ในมิติทางประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์การเมือง รัฐศาสตร์ สังคมวิทยา สื่อมวลชน สารคดีการเมืองในจอทีวีและกฎหมายมาใช้เป็นเทคโนโลยีทางความคิดเพื่อประกอบการผลิต/สร้างคำอธิบายจำนวนมากที่อยู่ในปรากฏการณ์ทางการเมืองไทยในเรื่องราวของการกำลังจะเกิดเป็น “ระบอบ-ทักษิณ”

แต่ภายใต้ขอบเขตทางการศึกษาของหัวข้อเรื่องที่กำหนดไว้นี้ มีการจัดระเบียบวิธีการศึกษาที่สนใจเน้นเรื่องจักรกลความปรารถนาของกลุ่มคนเสื้อแดงในการเชื่อมต่อความหมายทางการเมืองกับกรณี “ระบอบ-ทักษิณ” เป็นหลัก และการศึกษานี้ไม่ได้ต้องการตรวจสอบความถูกต้องแม่นยำของการให้ความหมายของคำ/ศัพท์หรือมโนทัศน์ต่างๆ ที่นำมาใช้อธิบายในแง่การวิเคราะห์ตัวคำหรือภาษาทางการเมือง และไม่ได้สนใจที่เรื่องความถี่ จำนวนความหมายเชิงปริมาณในการใช้คำว่า “ระบอบทักษิณ” หรือคำและชื่ออื่นๆ ที่เป็นไปในลักษณะเดียวกันของความคิดและความหมายอย่าง ที่ปรากฏออกมาในรูปแบบต่างๆ ในงานเขียน หรือภาษาในรูปคำสั่งทางราชการ แต่การศึกษานี้มีความสนใจต่อกรณีเหตุการณ์ต่างๆ ที่เป็นสภาวะการณ์ของกลุ่มคนเสื้อแดงในการเชื่อมต่อความหมายทางการเมืองกับ “ระบอบ-ทักษิณ” จากวิธีการตีความต่างๆ และอำนาจของภาษาซึ่งปรากฏออกมาจำนวนมากนั้น มีการเชื่อมต่อกับสิ่งที่ศึกษา คือ “ระบอบ-ทักษิณ” อย่างไรและการเชื่อมต่อความหมายต่างๆ กับกรณี “ระบอบ-ทักษิณ” จะนำไปสู่การเข้าใจภาษากับการเมืองได้อย่างไร

ผลการวิจัยมีข้อสรุปดังนี้

ประการแรก กระบวนการรับรู้ทางการเมืองของกลุ่มคนเสื้อแดงในจังหวัดจันทบุรีที่สัมพันธ์ภาพกับกรณี “ระบอบ-ทักษิณ” พบว่ากระบวนการรับรู้ทางการเมืองของกลุ่มคนเสื้อแดงในจังหวัดจันทบุรีกับกรณี “ระบอบ-ทักษิณ” นั้น มีแง่มุมของการปลุกกระดมให้เกิดการตื่นตัวทางการเมืองสูง เป็นผลลัพธ์มาจากอิทธิพลทางความคิดของแกนนำคนเสื้อแดงเป็นสำคัญ เช่น นายจตุพร พรหมพันธุ์, นายณัฐวุฒิ ใสยเกื้อ, นายวีระกานต์ มุสิกพงศ์, นางธิดา ถาวรเศรษฐ์, นพ.เหวง โตจิราการ, นายการุณ โสกุล และนายก่อแก้ว พิกุลทอง เป็นต้น ส่วนการสื่อสารทางการเมืองอย่างต่อเนื่องของแกนนำบางส่วนใหญ่กระทำการผ่านารพูดในรายการทีวี และการนำเทปการปราศรัยในที่ต่างๆ โดยเฉพาะการถ่ายทอดสดจากเวทีการชุมนุมเคลื่อนไหวกว้างทางการเมืองในเหตุการณ์ทางการเมืองหลากหลายเรื่องราวและช่องที่ออกอากาศ เช่น วอยซ์ทีวี ช่อง DNN, ช่อง P&P, ช่องสยาม, ช่อง 4, ช่อง Asia Update, UDD (MV_SHRE TV) รวมถึงการฟังแกนนำปราศรัยในพื้นที่จังหวัดต่างๆ ผ่านระบบการสื่อสารหลายช่องทาง การติดตามรายการข่าวตามช่องต่างๆ 3, 5, 7, 9 และ Thai PBS เป็นต้น

โดยกลุ่มแกนนำคนเสื้อแดงได้ใช้วิธีการพูดในลักษณะของการปราศรัยเสมือนการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง ส.ส. ตลอดเวลา ผ่านเวทีกลุ่มแกนนำพบคนเสื้อแดงในแต่ละจังหวัด ที่สำคัญคือการถ่ายทอดออกทีวีหลายช่องของเครือข่ายเสื้อแดง ซึ่งมีทุนทางการเมืองหรือเกี่ยวพันกับพรรคการเมืองที่พวกกลุ่มคนเสื้อแดงให้การสนับสนุน ในการพูดผ่านรายการต่างๆ จะมีความต่อเนื่องและพยายามสื่อสารทางการเมืองอย่างเข้มข้น โดยนำเอาสถานการณ์และเหตุการณ์ทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับอำนาจและผลประโยชน์ของพรรคการเมืองและบางเรื่องราวจะผสมผสานไปกับจักรกลความปรารถนาของกลุ่มคนเสื้อแดงในเชิงนโยบายที่จะมีผลประโยชน์ที่ไปด้วยกันได้กับความปรารถนาของผู้นำและพรรคการเมืองนั้นมีอยู่ก่อน

เมื่อกลุ่มคนเสื้อแดงในจังหวัดจันทบุรีแสดงความคิดเห็นทางการเมืองผ่านช่วงเวลาหนึ่งในกระบวนการรับรู้ต่างๆ และมีทัศนคติทางการเมืองออกมาจึงมักจะสะท้อนถึงสิ่งที่ถูกถ่ายทอดออกมาจากรายการทีวีและเวทีปราศรัยต่างๆ เพราะกลุ่มแกนนำหลักจะมีการกำหนดทิศทาง เนื้อหา เรื่องราวที่จะพูดไว้ก่อน เหมือนการจัดทำรายการทีวีทั่วไปก็ต้องมีการกำหนดผังรายการและเนื้อหาสาระของรายการนั้น เมื่อสังเกตจากการติดตามฟังรายการทีวีช่องที่เกี่ยวกับการพูดของแกนนำคนเสื้อแดงมาตลอดระยะเวลาหลายปีก็จะเห็นได้ว่าสิ่งที่แกนนำเสื้อแดงสื่อสารทางการเมืองออกมาจะเอนเอียงไปทางการรักษาอำนาจและผลประโยชน์ของพรรคการเมืองเป็นสำคัญ ทั้งนี้เพราะบรรดาแกนนำเองก็เป็นสมาชิกพรรคเพื่อไทยอย่างชัดเจน ดังนั้น ทัศนคติและความเชื่อของกลุ่มคนเสื้อแดงในจังหวัดจันทบุรี จึงถูกกำหนดมาจากอิทธิพลของความคิดทางการเมืองที่มาจากกลุ่มแกนนำคนเสื้อแดงจำนวนหนึ่งที่ออกทีวีและปราศรัยผ่านเวทีคนเสื้อแดงในสถานการณ์และเหตุการณ์ต่างๆ ในทางการเมืองที่ผ่านมาตลอดระยะเวลา 10 ปี นั่นเอง

การที่กลุ่มคนเสื้อแดงมีการเคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างต่อเนื่องโดยอาศัยมวลชนเป็น ขบวนการต่อสู้ทางการเมืองแบบเข้มข้นได้นั้น เป็นเพราะกลุ่มแกนนำคนเสื้อแดงได้ใช้วิธีการพูดใน ลักษณะของการปราศรัยเสมือนการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง ส.ส. ตลอดเวลาผ่านเวทีกลุ่มแกนนำพบ คนเสื้อแดงในแต่ละจังหวัด ที่สำคัญคือการถ่ายทอดออกทีวีหลายช่องของเครือข่ายเสื้อแดง ซึ่งมีทุน ทางการเมืองหรือเกี่ยวข้องกับพรรคการเมืองที่พวกกลุ่มคนเสื้อแดงให้การสนับสนุน ในการพูดผ่าน รายการต่างๆ จะมีความต่อเนื่อง และพยายามสื่อสารทางการเมืองอย่างเข้มข้น โดยนำเอา สถานการณ์และเหตุการณ์ทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับอำนาจและผลประโยชน์ของพรรคการเมือง และบางเรื่องราวจะผสมผสานไปกับจักรกลความปรารถนาของกลุ่มคนเสื้อแดงในเชิงนโยบายที่จะมี ผลประโยชน์ที่ไปด้วยกันได้กับความปรารถนาของผู้นำและพรรคการเมืองนั้นมียุ่ก่อน โดยเฉพาะการ ยอมรับในเชิงนโยบายทางเศรษฐกิจสังคมของพรรคไทยรักไทย-พลังประชาชน-เพื่อไทยมาก่อนเป็น ทุนเดิมตั้งแต่แรกเริ่ม รวมถึงการที่พวกเขาชื่นชอบในตัวของ พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร และนโยบาย ของรัฐบาลที่ผ่านมาในอดีตโดยเฉพาะในช่วงที่พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี 5-6 ปี (2544-2549) เป็นสำคัญ หรือก็คือในความหมายย่อยๆ ที่เกี่ยวข้องกับ “ระบอบ-ทักษิณ” นั่นเอง

ประการที่สอง จักรกลความปรารถนาของกลุ่มคนเสื้อแดงในจังหวัดจันทบุรีกับการเชื่อมต่อ ทางการเมืองใน “ระบอบ-ทักษิณ” พบว่าจักรกลความปรารถนาของกลุ่มคนเสื้อแดงในจังหวัดจันทบุรี มีการเชื่อมต่อทางการเมืองกับ “ระบอบ-ทักษิณ” อย่างใกล้ชิด จะเห็นได้ว่าในมิติของการเคลื่อนไหว ทางการเมืองต่างๆ ที่ผ่านมามีเกี่ยวกับจักรกลความปรารถนาของกลุ่มคนเสื้อแดงนั้นมีความปรารถนา เชิงนโยบายประชานิยมของ “ระบอบ-ทักษิณ” ตลอดจนเหตุผลความคิดทางการเมืองตามที่มีถ้อย แฉลง สงครามของคำพูด ภาษาทางการเมือง ที่ก่อตัวและผลิตสร้างเป็นจักรกลความปรารถนาที่ เกิดขึ้นใหม่และแตกต่างหลากหลายของกลุ่มคนเสื้อแดงนั้น ถือเป็นเรื่องปกติของการเมืองที่จะเกิด จักรกลความปรารถนาใหม่ๆ ตลอดเวลา สิ่งนั้นแก้ปัญหาได้แล้วหรือมีนโยบายที่ตอบสนอง ข้อเรียกร้องได้แล้วสักพักก็มีความปรารถนาของกลุ่มผลประโยชน์เดิมและกลุ่มใหม่เกิดขึ้นได้อีก

ดังเช่นผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า พื้นที่ความจริงกรณี “ระบอบ-ทักษิณ” ที่ดำรงอยู่ในสังคม การเมืองไทยนั้นยังมีความต่อเนื่องในทางการเมือง เพราะกลุ่มคนเสื้อแดง/นปช. ทั้งในระดับแกนนำ เสื้อแดง พรรคเพื่อไทย และพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร กับสิ่งที่ป็นรูปสัญลักษณ์หนึ่งเรียกว่า “ระบอบ- ทักษิณ” นั้น ยังคงมีการเชื่อมต่อทางการเมืองของจักรกลความปรารถนาร่วมกันและหลายสิ่งหลาย อย่างยังไม่บรรลุความปรารถนา โดยถูกสะท้อนออกมาจากการสื่อสารทางการเมืองหลายระดับตั้งแต่ ในทีวีช่องต่างๆ ของกลุ่มคนเสื้อแดง/เวทีนปช. การปราศรัยรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งในแต่ละช่วงเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสื่อสารทางการเมืองที่มาจากคำพูดและภาพของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร กับสิ่งที่ “ระบอบ-ทักษิณ” มีภาคปฏิบัติการทางการเมืองออกมาเป็นระยะอย่างต่อเนื่องในรอบ 10 ปีมานี้ จนกระทั่งความคิดทางการเมืองต่างๆ ได้ปลุกฝังลงรากสู่การเมืองภาคประชาชน คนรากหญ้าเสื้อแดง และหมู่บ้านเสื้อแดง ที่ยังมีความต่อเนื่องในด้านการรวมตัวของมวลชนเสื้อแดงในการเคลื่อนไหว

ชุมนุมทางการเมืองที่ผ่านมา โดยอาศัยทีวีช่องเสียดังในการปลุกระดมมวลชนในลักษณะที่ใช้เหตุผล คำอธิบายและตรรกะชั่วคราวตรงข้ามกับรัฐ กลุ่มมวลชน และพรรคการเมืองตรงข้าม นั่นเอง

ประการที่สาม จักรกลความปรารถนาของกลุ่มคนเสื้อแดงและ “ระบอบ-ทักษิณ” ในแง่มิติของความขัดแย้งทางการเมืองและการสร้างความปรองดอง พบว่าการเชื่อมต่อทางการเมืองในจักรกลความปรารถนาของกลุ่มคนเสื้อแดงกับ “ระบอบ-ทักษิณ” นำไปสู่การขยายภาพมิติของความขัดแย้งทางการเมืองและไม่สามารถหาข้อยุติลงตัวได้จริงในการสร้างความปรองดอง เช่น การผลิตสร้างความคิดเกี่ยวกับระบอบอำมาตย์-ไพร่, กระบวนการยุติธรรมแบบสองมาตรฐาน, การเรียกร้องให้มีการนิรโทษกรรมนักการเมืองและการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่สร้างความรุนแรงในสถานที่ต่างๆ, การสร้างหมู่บ้านเสื้อแดงและแดงทั้งแผ่นดิน รวมถึงการคืนทรัพย์สินจำนวนมากกรณีฟ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ถูกยึดทรัพย์ตามคำสั่งศาลรัฐธรรมนูญ ฯลฯ ในแง่นี้ผลการศึกษานี้สรุปได้ว่า ความคิดต่างๆ ของกลุ่มคนเสื้อแดงในจังหวัดจันทบุรีเกี่ยวกับสาเหตุ เหตุผล ประเด็น และคำตอบเกี่ยวกับแนวทางการสร้างความปรองดองทางการเมืองมีเหตุผลที่หลากหลายมาก แต่หลายสิ่งหลายอย่างก็มีลักษณะที่เกิดจากอิทธิพลของการสื่อสารทางการเมืองที่ได้รับรู้มาจากแกนนำคนเสื้อแดงค่อนข้างมาก ซึ่งส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับอำนาจและผลประโยชน์ของแกนนำคนเสื้อแดง นักการเมือง พรรคการเมือง และฟ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร หรือก็คือสิ่งที่เรียกว่า “ระบอบ-ทักษิณ” นั่นเอง

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาและข้อสรุปการวิจัย 3 ประการที่กล่าวมา ผู้วิจัยมีสิ่งที่นำเสนอในเชิงอภิปรายผลการวิจัยดังนี้

ประการที่ 1 ในกระบวนการรับรู้ทางการเมืองของกลุ่มคนเสื้อแดงในจังหวัดจันทบุรีกับกรณี “ระบอบ-ทักษิณ” นั้น ปรากฏว่ามีแง่มุมของการปลุกระดมให้เกิดการตื่นตัวทางการเมืองสูงเนื่องมาจากอิทธิพลทางความคิดของแกนนำคนเสื้อแดงเป็นสำคัญ เช่น นายจตุพร พรหมพันธุ์, นายณัฐวุฒิ ใสยเกื้อ, นายวีระกานต์ มุสิกพงศ์, นางธิดา ถาวรเศรษฐ์, นพ.เหวง โตจิราการ, นายการุณ โหสกุล และนายก่อแก้ว พิกุลทอง เป็นต้น โดยแกนนำเสื้อแดงเหล่านี้ได้ใช้การสื่อสารทางการเมืองกระทำการผ่านการใช้วิทยุกระจายเสียง และการนำเทพการปราศรัยในที่ต่างๆ อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการถ่ายทอดสดจากเวทีการชุมนุมเคลื่อนไหวทางการเมืองในเหตุการณ์ทางการเมืองหลากหลายเรื่องราว และช่องที่ออกอากาศ รวมถึงกลุ่มคนเสื้อแดงได้อาศัยการฟังแกนนำปราศรัยในพื้นที่จังหวัดต่างๆ ผ่านระบบการสื่อสารหลายช่องทาง การติดตามรายการข่าวตามช่องต่างๆ 3, 5, 7, 9 และ Thai PBS เป็นต้น

การที่กลุ่มแกนนำคนเสื้อแดงได้ใช้วิธีการพูดในลักษณะของการปราศรัยเสมือนการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง ส.ส. ผ่านเวทีกลุ่มแกนนำพบคนเสื้อแดงในแต่ละจังหวัด รวมถึงการถ่ายทอดออกทีวีหลายช่องของเครือข่ายเสื้อแดงได้ต่อเนื่อง ก็เพราะมีทุนทางการเมืองหรือเกี่ยวข้องกับพรรคการเมือง คือ พรรคไทยรักไทย-พลังประชาชน-เพื่อไทยที่พวกแกนนำกลุ่มคนเสื้อแดงให้การสนับสนุนมาก่อนนั่นเอง เมื่อมีการพูดถึงความคิดทางการเมืองเชิงปลุกระดมแบบเข้มข้นผ่านรายการต่างๆ จึงค่อยๆ เกิดการรับรู้ทางการเมืองในลักษณะเก็บกดปิดกั้น โดยการนำเอาเอาสถานการณ์และเหตุการณ์ทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับอำนาจและผลประโยชน์ของพรรคการเมืองและบางเรื่องราว รวมถึงมีการฝึกผสมไปกับจักรกลความปรารถนาของกลุ่มคนเสื้อแดงที่มีมาก่อนล่วงหน้าในเชิงนโยบายที่จะมีผลประโยชน์ที่ไปด้วยกันได้กับความปรารถนาของผู้นำและพรรคการเมืองนั้น

เมื่อผู้วิจัยได้สัมผัสข้อมูลจริงจากการที่ได้ไปสัมภาษณ์คนเสื้อแดงในจังหวัดจันทบุรีเกี่ยวกับความคิดทางการเมืองของคนเสื้อแดงนั้น มักจะได้ข้อมูลที่ค่อนข้างไปทางเหตุผลการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มคนเสื้อแดงก็เป็นเพราะว่าพวกเขาชอบคุณทักษิณ ชินวัตร และชอบนโยบายของพรรคไทยรักไทย-พลังประชาชน-เพื่อไทย ที่มีส่วนสำคัญทำให้พวกเขามีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยเฉพาะในประเด็นการดำเนินนโยบายเกี่ยวกับ 30 บาทรักษาทุกโรค กองทุนหมู่บ้าน และการรับจำนำข้าว เป็นต้น ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นนโยบายที่รัฐบาลในระยะก่อนหน้านี้ไม่สามารถทำให้พวกเขาวบ้านได้รับผลพวงจากนโยบายดีๆ เหล่านี้ได้อย่างเป็นรูปธรรมถึงมือคนยากจนจริงตามที่รณรงค์หาเสียงไว้

ลักษณะดังกล่าวนี้ชี้ให้เห็นได้ว่า เมื่อกลุ่มคนเสื้อแดงในจังหวัดจันทบุรีแสดงความคิดเห็นทางการเมืองผ่านช่วงเวลาหนึ่งในกระบวนการรับรู้ต่างๆ และมีทัศนคติทางการเมืองออกมาจึงมักจะสะท้อนถึงสิ่งที่ถูกถ่ายทอดออกมาจากรายการทีวีและเวทีปราศรัยต่างๆ เพราะกลุ่มแกนนำหลักจะมีการกำหนดทิศทาง เนื้อหา เรื่องราวที่จะพูดไว้ก่อน เหมือนการจัดทำรายการทีวีทั่วไปก็ต้องมีการกำหนดผังรายการและเนื้อหาสาระของรายการนั้น ตลอดระยะเวลาหลายปีก็จะเห็นได้ว่าสิ่งที่แกนนำเสื้อแดงสะท้อนถึงความคิดทางการเมืองออกมาก็จะเอนเอียงไปทางการรักษาอำนาจและผลประโยชน์ของพรรคการเมืองเป็นสำคัญ ทั้งนี้เพราะบรรดาแกนนำเองก็เป็นสมาชิกพรรคเพื่อไทยอย่างชัดเจน ดังนั้น ทัศนคติและความเชื่อของกลุ่มคนเสื้อแดงในจังหวัดจันทบุรี จึงถูกกำหนดมาจากอิทธิพลของความคิดทางการเมืองที่มาจากกลุ่มแกนนำคนเสื้อแดงจำนวนหนึ่งที่ออกทีวีและปราศรัยผ่านเวทีคนเสื้อแดงในสถานการณ์และเหตุการณ์ต่างๆ ในทางการเมืองที่ผ่านมาตลอดระยะเวลาร่วม 10 ปีนั่นเอง

พิจารณาในแง่กระบวนการรับรู้ทางการเมืองของกลุ่มคนเสื้อแดงในจังหวัดจันทบุรีกับกรณี “ระบอบ-ทักษิณ” ที่มีแง่มุมของการถูกปลุกระดมให้เกิดการตื่นตัวทางการเมืองสูง (politicize) หากรัฐมีมาตรการทางกฎหมายและนโยบายต่างๆ เพื่อการสกัดกั้นอิทธิพลของแกนนำคนเสื้อแดงและควบคุมยับยั้งการเผยแพร่ข่าวสารที่มีลักษณะปลุกระดมทางการเมืองได้ จะทำให้การสื่อสารทางการเมืองในลักษณะดังกล่าวไม่เกิดขึ้นแบบขยายตัวอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบังคับใช้

กฎหมายอย่างเคร่งครัดไม่ให้แกนนำกลุ่มคนเสื้อแดงแสดงออกทางการเมืองหรือกระทำการผ่านการพูดในรายการทีวี และการนำเทปการปราศรัยในที่ต่างๆ โดยเฉพาะการถ่ายทอดสดจากเวทีการชุมนุม เคลื่อนไหวทางการเมืองในเหตุการณ์ทางการเมืองหลากหลายเรื่องราวและผ่านช่องทีวีที่ออกอากาศ ในเครือข่ายเสื้อแดงเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้เพื่อทำให้ปัญหาทางการเมืองเบาบางและคลี่คลายลดทอน ความขัดแย้งที่ก่อปัญหาเป็นความรุนแรงทางการเมืองได้ในที่สุด

อาจกล่าวได้ว่า การสร้างความคิดทางการเมืองผ่านลักษณะ ขึ้นตอน วิธีการ อุปกรณ์ เครื่องมือต่างๆ ให้เป็นกลไกขับเคลื่อนทางการเมืองอย่างมีระบบระเบียบชุดหนึ่งเพื่อการปลุกฝังกล่อม กล่อมทางการเมืองอย่างตั้งใจของแกนนำคนเสื้อแดง ร่วมกับองค์พหุของ “ระบอบ-ทักษิณ” เพื่อถ่ายทอดความคิด ความเชื่อทางการเมืองให้คนในสังคมรับรู้เข้าใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบรรดากลุ่ม คนที่ถูกอ้าวยินยอมตนเองเป็นคนเสื้อแดง เช่น ในกระบวนการรับรู้ทางการเมืองของกลุ่มคนเสื้อแดง ในจังหวัดจันทบุรี จะถูกถ่ายทอดปลุกกระตุมทางการเมืองเพื่ออ้าวยางทางการเมืองว่ารักษาประชาธิปไตย และใช้เป็นเครื่องมือของพรรคการเมืองที่จ้องความเป็นเสียงข้างมากในระบบการเมืองอย่างต่อเนื่อง ทั้งๆ ที่บทบาททางการเมืองของผู้นำรัฐบาลไม่มีความชอบธรรม ขาดความรับผิดชอบทางการเมือง ไม่มีหลักการมาภิบาลทางการเมืองหลายประการ

ดังนั้น ไม่ว่าจะเป็นตัวบทของการพูด การเขียน บทเพลงที่ใช้ขับกล่อมให้กับกลุ่มคนเสื้อแดง เชื่อ แม้จะมีลักษณะของความเป็นสุนทรียศาสตร์ทางการเมืองตามความคิดของร้องชีเปรากฏในงานของไฮรต์นั เจริณสินโอฬาร เรื่องสุนทรียศาสตร์ของการรับรู้ทางการเมืองอยู่ด้วย เพราะมีแสง สี เสียง บทเพลง กลอน และอุปกรณ์ต่างๆ เช่น ดินตบ แตร เสื้อสีแดง และตัวหนังสือบนเสื้อจำนวนมาก ฯลฯ เพื่อสร้างความหมายทางการเมืองเชิงสัญลักษณ์ใหม่ๆ ขึ้นมาต่อสู้และเพื่อสร้างการรับรู้ทางการเมืองให้กลุ่มคนเสื้อเหลืองก็มีลักษณะเดียวกับกลุ่มคนเสื้อแดงในการศึกษานี้ด้วย แต่การให้เหตุผลบางประการว่ากลุ่มคนเสื้อเหลืองมีการรับรู้ทางการเมืองแบบปิดกั้นคือ มีลักษณะของการรับรู้ทางการเมืองด้านที่กลุ่มคนเสื้อเหลืองต้องการรับรู้และปฏิเสธการรับรู้ทางการเมืองของอีกฝ่ายตรงข้าม ในการศึกษากระบวนการรับรู้ทางการเมืองของกลุ่มคนเสื้อแดงนี้ก็มีข้อมูลในเชิงที่กลุ่มคนเสื้อแดงมีการรับรู้ทางการเมืองแบบปิดกั้นและมุ่งโจมตีกล่าวหาและเห็นต่างจากกลุ่มคนเสื้อเหลือง เช่นเดียวกัน

ในแง่หนึ่งที่สำคัญก็คือ การสร้างการรับรู้ทางการเมืองที่ปรากฏอยู่ในระดับผิวหน้า (surface) ของเส้นการต่อสู้ (lines of fight) ที่กลายเป็นผลลัพธ์สำคัญต่อการเคลื่อนไหวทางการเมือง และความคิดทางการเมือง และร่วมถักทอไปกับเส้นของการหลีกเลี่ยงเป็นอื่น (lines of flight) ด้วย จักรกลความปรารถนาใหม่ตามแบบที่เดอเลซกับกัตตารีให้ความสำคัญ แม้จะเป็นความจริงที่ไม่ต้องตีความไปไกลและควรได้รับการตอบสนองความปรารถนาในหลายเรื่องราวในทางการเมืองและการ พัฒนาระบอบประชาธิปไตยของไทย แต่บางสิ่งที่สะท้อนความคิดทางการเมืองออกมาจำนวนมาก กลับเป็นความไม่ต้องการความปรองดองที่แท้จริง โดยเห็นได้จากตัวบทของสิ่งที่สื่อออกมาผ่านกลุ่ม

คนเสื้อแดงในจังหวัดจันทบุรี และในจังหวัดอื่นๆ รวมถึงในเวทีการชุมนุมทางการเมืองของกลุ่มคนเสื้อแดง นั่นเอง

เมื่อเป็นเช่นกล่าว กรอบความคิดที่สำคัญในการวิจัยนี้ก็คือ การเน้นวิเคราะห์ให้เห็นภาพความโยกโยกกันของจักรกลความปรารถนาทางการเมืองที่มาจากกลุ่มแกนนำคนเสื้อแดง ที่พยายามขยายความเป็นการเมืองของกลุ่มคนเสื้อแดงในฐานะการเมืองภาคประชาชนให้กลายเป็นเพียงเรื่องราวการต่อสู้เพื่อสนับสนุนอำนาจและผลประโยชน์ของพรรคการเมืองที่แกนนำได้ประโยชน์มากกว่าที่จะสร้างการเมืองเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมหรือเสมอภาคในทางเศรษฐกิจและการเมืองให้กับคนส่วนใหญ่ของประเทศอย่างแท้จริง โดยปรากฏการณ์ของกลุ่มคนเสื้อแดงที่กำลังเคลื่อนไหวความคิดทางการเมืองหลากหลายประเด็นอย่างต่อเนื่อง ผ่านการสื่อสารทางการเมืองบนจอทีวีช่องแดงเป็นสำคัญนั้น จึงมีลักษณะเป็นไปเพื่อเอื้อประโยชน์ทางการเมืองให้กับแกนนำและพรรคการเมืองหรือก็คือ “ระบอบ-ทักษิณ” มากกว่า โดยไม่สนใจความเดือดร้อนหรือปัญหาของคนยากจนแท้จริง

อย่างไรก็ตาม ในกระบวนการรับรู้ทางการเมืองของกลุ่มคนเสื้อแดงในจังหวัดจันทบุรีก็มีลักษณะคล้ายกับจังหวัดอื่นๆ ในภาคใต้ที่คนส่วนใหญ่นิยมพรรคประชาธิปัตย์และมีกลุ่มคนเสื้อแดงและหมู่บ้านเสื้อแดงน้อยกว่าภาคอื่นๆ จึงมีความแตกต่างจากในพื้นที่หลายจังหวัดของภาคอื่นๆ กล่าวคือกลุ่มคนเสื้อแดง และหมู่บ้านเสื้อแดงในภาคเหนือ ภาคอีสาน และภาคกลางเป็นกลุ่มจังหวัดที่มีกลุ่มคนเสื้อแดงมากและมีการรับรู้ทางการเมืองแบบเข้มข้นสูง แต่สำหรับจังหวัดจันทบุรีพอกล่าวสรุปได้ว่ายังมีความเข้มข้นในการรับรู้เรื่องราวทางการเมืองและการตั้งหมู่บ้านเสื้อแดงน้อยกว่า

จากผลการสัมภาษณ์กลุ่มคนเสื้อแดงมากกว่า 30 คนในหลายอำเภอ ของจังหวัดจันทบุรีเท่าที่ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์คนเสื้อแดงในแง่แนวความคิดเห็นต่างๆ พอที่จะแยกแยะเป็นประเด็นได้ดังนี้ เช่น สาเหตุของการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มคนเสื้อแดงก็มีเหตุผลหลักคือ ความชื่นชอบในความสามารถของผู้นำทางการเมืองหรือนายกรัฐมนตรีในอดีต และผลลัพธ์จากการกำหนดนโยบายของ พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร ซึ่งนโยบายต่างๆ ที่ออกมานั้น ตอบสนองความต้องการของประชาชนได้เป็นอย่างดี เช่น นโยบาย 30 บาทรักษาทุกโรค หรือที่เรียกว่า บัตรทอง นั่นเอง และอีกทั้งพันตำรวจโท ดร.ทักษิณ ชินวัตร เองยังพัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้าอีกด้วย ซึ่งกลุ่มคนเสื้อแดงที่ได้ไปสัมภาษณ์มานั้น ไม่ได้สนใจ ใส่ใจ ในความผิด ความเลวร้ายของตัวพันตำรวจโท ดร. ทักษิณ ชินวัตร เลยแม้แต่น้อย ซึ่งพวกคนเสื้อแดงปักใจเชื่อว่าท่านเป็นคนดี คนเก่ง สามารถปลดหนี้ให้กับประเทศได้ ท่านทำความดีให้ประเทศชาติมากกว่าการทำเรื่องไม่ดี

ในการสำรวจเหตุการณ์เกี่ยวกับการรับรู้เกี่ยวกับพรรคการเมืองของพรรคประชาชนคนเสื้อแดงในจังหวัดจันทบุรี จากการสำรวจและถามว่าทำไมถึงเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มสมาชิกคนเสื้อแดง บางคนก็บอกว่าชอบทักษิณกับยิ่งลักษณ์ และที่ชอบทักษิณเพราะชอบโครงการและนโยบายของเขาเป็นส่วนใหญ่ ชอบยิ่งลักษณ์เพราะเป็นผู้หญิงที่เข้มแข็งและอดทนจากเสียงการต่อว่าของผู้คนมากมายก็ยังรับฟังปัญหาได้ บางคนก็บอกว่าอยู่เสื้อแดงเพราะเพื่อนชักชวนให้เข้าร่วม บางคนก็บอกว่าญาติอยู่

สื่อแดง และการรับรู้เกี่ยวกับกลุ่มสมาชิกคนเสื้อแดงได้รับรู้ข่าวสารจากการดูโทรทัศน์และรับรู้ข่าวสารจากการชุมนุม และบางครั้งก็ถามความเคลื่อนไหวจากกลุ่มเพื่อนที่ไปชุมนุมมาถ้าเขาไม่ได้ไปด้วยตัวเอง ส่วนใหญ่แกนนำคนเสื้อแดงที่เรารู้จักเด่นๆ คือ นายณัฐวุฒิ ใสยเกื้อ กับ นายจตุพร พรหมพันธุ์ หัวหน้าแกนนำ เป็นส่วนมากที่รู้จัก จากเรื่องของการปรองดองบางส่วนบอกว่าปรองดองได้แต่อาจจะช้า ถ้าแกนนำกลุ่มต่างๆ และพรรคการเมืองคู่ขัดแย้งทุกคนทุกคู่ยังทะเลาะกันอยู่ก็จะทำให้สงบปรองดองและมีความมั่นคงได้ยากยิ่งขึ้น

ในแง่สิ่งที่พวกแกนนำกับกลุ่มคนเสื้อแดงใช้เป็นช่องทางสื่อสารทางการเมืองเพื่อสร้างการรับรู้เชิงความรู้ ความคิดทางการเมืองในด้านต่างๆ เช่น เหตุการณ์บ้านเมืองที่ผ่านมา ปัญหาทางการเมือง รัฐบาล และความขัดแย้ง ความรุนแรงต่างๆ ที่เกิดขึ้น ก็เห็นได้ชัดเจนว่า มีหลายช่องด้วยกัน แต่ที่เป็นช่องหลักคือ ช่อง Asia Update ที่เป็นช่องของคนเสื้อแดงโดยเฉพาะและก็มีช่อง Voice TV จึงทำให้คนเหล่านี้ได้รับสื่อความรู้สึคนึกคิดด้านต่างๆ และบางคนที่ได้ดูสื่อช่องของคนเสื้อแดงและได้เสพติดฟังดูทีวีในระยะเวลาที่นานเข้าจนทำให้ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการเข้าร่วมชุมนุมเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อเรียกร้องสิทธิตามจักรกลความปรารถนาที่ตนเองและกลุ่มคนเสื้อแดงคิดว่าถูกต้อง

นั่นหมายความว่า การกล่อมเกลາทางการเมือง หรือ การเรียนรู้ทางการเมือง หรือสังคม ปรักติทางการเมือง (Political Socialization) นั้น ในด้านหนึ่งก็เป็นสิ่งที่ช่วยสร้างความพร้อมของบุคคลสำหรับความเป็นพลเมือง (Citizenship) ในแบบที่พึงปรารถนาของรัฐ แต่ในทางกลับกันก็มีการผลิตซ้ำของความคิดทางการเมืองเพื่อการรับรู้เฉพาะในบางเรื่องราวที่แกนนำคนเสื้อแดงเลือกนำมาใช้เป็นเหตุผลคำอธิบายให้กับฝูงชนได้สร้างความแตกแยก ปั่นป่วน สับสน วุ่นวาย และต่อต้านอำนาจรัฐก็กลายเป็นปัญหาต่อความมั่นคงของรัฐ เพราะมีลักษณะของกระบวนการให้การศึกษาทางการเมือง (Political Education) และเป็นกระบวนการสร้างค่านิยมและความโน้มเอียงเชิงบิดเบี่ยงทางการเมือง

กล่าวคือ การกล่อมเกลาทางการเมือง เป็นการนำมาซึ่งวัฒนธรรมทางการเมืองแก่ประชาชนในระบบการเมือง โดยเป็นกระบวนการสร้างและการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองหรือการกล่อมเกลาทางการเมืองจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง หรือทำให้เกิดการถ่ายทอดของวัฒนธรรมทางการเมืองอย่างในระบบการเมืองที่แตกต่างกันในแต่ละช่วงเวลา ถ้าหากมีการใส่ความคิดทางการเมืองที่ไปด้วยกันไม่ได้กับหลักการและกระบวนการตามระบอบประชาธิปไตยก็ย่อมนำไปสู่ความเสี่ยงภัยในระบบการเมืองเอง เพราะอาจกลายเป็นเงื่อนไขในการทำรัฐประหารของสถาบันทหาร หรือการต่อสู้กันทางการเมืองที่รุนแรงไม่รู้จบ นั่นเอง

นอกจากนี้ก็มีส่วนที่จะช่วยรักษาวัฒนธรรมทางการเมืองเดิมเอาไว้ หรือนำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงไปจากวัฒนธรรมทางการเมืองเดิม หรือก่อให้เกิดการก่อตัวของวัฒนธรรมทางการเมืองใหม่ขึ้นมาก็ได้ จึงจัดเป็นหน้าที่หนึ่งในระบบการเมืองตามตัวแบบการวิเคราะห์เชิงโครงสร้าง-หน้าที่

(Structural-Functional Approach) โดยเป็นหน้าที่นำเข้าสู่ระบบการเมือง หรือ Input Functions ซึ่งทำหน้าที่บำรุงรักษาระบบให้คงอยู่ได้ต่อเนื่อง ตามตัวแบบนี้ในแต่ละระบบการเมืองจะมีการสืบทอดวัฒนธรรมและโครงสร้างของระบบการเมืองอยู่ตลอดเวลา และการสืบทอดดังกล่าวนี้เป็นไปได้ด้วยกระบวนการกล่อมเกลາทางการเมือง นั่นเอง

สำหรับการกล่อมเกลາทางการเมืองนั้น เป็นวิธีการที่สังคมมีการส่งผ่านความโน้มเอียงทางการเมืองอันได้แก่ ความรู้ ทศนคติ ปทัสถาน และค่านิยม จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งถ้าไม่มีกระบวนการถ่ายทอดสิ่งเหล่านี้ สมาชิกใหม่ของระบบการเมืองซึ่งได้แก่ เด็กๆ ก็จะต้องแสวงหารูปแบบความโน้มเอียงในเรื่องที่เกี่ยวกับการเมืองใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา และย่อมจะมีผลกระทบต่อความมั่นคงของระบบการเมืองมากหรือน้อยแตกต่างกันไปตามความโน้มเอียงของความรู้สึกนึกคิดและจำนวนคนที่เคลื่อนไหวในสังคมหรือเหตุการณ์ต่างๆ ในการเคลื่อนไหวต่อสู้และขัดแย้งกันในระดับไหนอย่างไรภายในสังคมการเมืองนั้น

ดังนั้น กระบวนการการกล่อมเกลາทางการเมือง จึงหมายถึง กระบวนการที่สังคมส่งผ่านความโน้มเอียงทางการเมือง ได้แก่ ความรู้ ทศนคติ ปทัสถาน และค่านิยม จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งถ้าไม่มีกระบวนการถ่ายทอดของลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองในสิ่งเหล่านี้ อาจทำให้สมาชิกใหม่ของระบบการเมืองซึ่งได้แก่ เด็กๆ ก็จะต้องแสวงหารูปแบบความโน้มเอียงในเรื่องที่เกี่ยวกับการเมืองใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา และย่อมจะมีผลกระทบต่อความมั่นคงของระบบการเมืองนั้นหมายความว่าผลลัพธ์ของกระบวนการกล่อมเกลาทางการเมืองนี้เอง จะเป็นกระบวนการที่ช่วยรักษาระบบการเมืองให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง

ในกระบวนการกล่อมเกลาทางการเมืองทั่วไปนั้น บุคคลจะเรียนรู้ทั้งสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการเมือง และไม่เกี่ยวข้องกับการเมืองโดยตรง สิ่งต่างๆ เหล่านั้นต่างก็มีผลต่อทัศนคติ และพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคลด้วย ซึ่งความโน้มเอียงทางการเมือง (political orientation) ต่างๆ อันได้แก่ ความรู้ (knowledge หรือ cognition) ความเชื่อ (beliefs) ทศนคติ และความรู้สึก (attitudes and feeling) และค่านิยม (values) ที่เกี่ยวกับระบบการเมือง กระบวนการทางการเมือง อำนาจทางการเมือง และบทบาทต่างๆ ในระบบการเมือง ในกระบวนการกล่อมเกลาทางการเมืองนี้อาจเป็นการผดุงรักษาและส่งทอด (maintain and transmit) หรือการแปลงรูป (transform) หรือการสร้าง (create) ความโน้มเอียงทางการเมืองเหล่านั้นก็ได้ ดังนั้น จะเห็นได้ว่า กระบวนการกล่อมเกลาทางการเมืองที่ยกมากล่าวข้างต้นมีข้อสรุปตรงกันแบบมีคำอธิบายในส่วนสำคัญร่วมกันหลายประการ จึงอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า กระบวนการกล่อมเกลาทางการเมือง คือ กระบวนการถ่ายทอดความรู้ ความเชื่อ ทศนคติ หรือความรู้ และค่านิยมที่เกี่ยวข้องกับด้านการเมืองจากคนกลุ่มหนึ่งไปยังคนอีกกลุ่มหนึ่งก็คือ เป็นการถ่ายทอดสิ่งที่เรียกว่าวัฒนธรรมทางการเมืองโดยผ่านตัวการ (agents) ปฏิบัติการต่างๆ ของคนในสังคม นั่นเอง

ประการที่ 2 พิจารณาในแง่จักรกลความปรารถนาของกลุ่มคนเสื้อแดงในจังหวัดจันทบุรีกับการเชื่อมต่อทางการเมืองใน “ระบอบ-ทักษิณ” จะเห็นได้ว่าจักรกลความปรารถนาของกลุ่มคนเสื้อแดงในจังหวัดจันทบุรีมีการเชื่อมต่อทางการเมืองกับ “ระบอบ-ทักษิณ” อย่างใกล้ชิด ส่วนพื้นที่ความจริงกรณี “ระบอบ-ทักษิณ” ที่ดำรงอยู่ในสังคมการเมืองไทยนั้นยังมีความต่อเนื่องในทางการเมือง ทั้งนี้เพราะกลุ่มคนเสื้อแดง/นปช. ทั้งในระดับแกนนำเสื้อแดง พรรคเพื่อไทย และพ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร กับสิ่งที่ป็นรูปสัญลักษณ์หนึ่งเรียกว่า “ระบอบ-ทักษิณ” นั้น ยังคงมีการเชื่อมต่อทางการเมืองของจักรกลความปรารถนาร่วมกันและหลายสิ่งหลายอย่างยังไม่บรรลุความปรารถนา โดยถูกสะท้อนออกมาจากการสื่อสารทางการเมืองหลายระดับตั้งแต่ในทีวีช่องต่างๆ ของกลุ่มคนเสื้อแดง/เวทีนปช. การปราศรัยรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งในแต่ละช่วงเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสื่อสารทางการเมืองที่มาจากคำพูดและภาพของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร กับสิ่งที่ “ระบอบ-ทักษิณ” มีภาคปฏิบัติการทางการเมืองออกมาเป็นระยะอย่างต่อเนื่องในรอบ 10 ปีมานี้ จนกระทั่งความคิดทางการเมืองต่างๆ ได้ปลุกฝังลงรากสู่การเมืองภาคประชาชน คนรากหญ้าเสื้อแดง และหมู่บ้านเสื้อแดง

ดังนั้นผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า พื้นที่ความจริงของการมีจักรกลความปรารถนาที่เกิดจากการเชื่อมต่อทางการเมืองระหว่างกลุ่มคนเสื้อแดงในจังหวัดจันทบุรีกับกรณี “ระบอบ-ทักษิณ” ที่ดำรงอยู่ในสังคมการเมืองไทยนั้นยังมีความต่อเนื่องในทางการเมืองและสะท้อนให้เห็นได้ว่าในกรณีจังหวัดอื่นๆ ทุกภูมิภาคของประเทศไทยก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน เพราะกลุ่มคนเสื้อแดง/นปช. ทั้งในระดับแกนนำเสื้อแดง พรรคเพื่อไทย และพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร กับสิ่งที่เรียกว่า “ระบอบ-ทักษิณ” นั้นยังคงมีการเชื่อมต่อทางการเมืองของจักรกลปรารถนาร่วมกันและหลายสิ่งหลายอย่างยังไม่บรรลุความปรารถนา โดยถูกสะท้อนออกมาจากการสื่อสารทางการเมืองหลายระดับตั้งแต่ในทีวีช่องต่างๆ ของกลุ่มคนเสื้อแดง/เวที นปช. การปราศรัยรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งในแต่ละช่วงเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสื่อสารทางการเมืองที่มาจากคำพูดและภาพของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร กับสิ่งที่ “ระบอบ-ทักษิณ” มีภาคปฏิบัติการทางการเมืองออกมาเป็นระยะอย่างต่อเนื่องในรอบ 10 ปีมานี้ จนกระทั่งความคิดทางการเมืองต่างๆ ได้ปลุกฝังลงรากสู่การเมืองภาคประชาชน คนรากหญ้าเสื้อแดง และหมู่บ้านเสื้อแดง ที่ยังมีความต่อเนื่องในด้านการรวมตัวของมวลชนเสื้อแดงในการเคลื่อนไหวชุมนุมทางการเมืองที่ผ่านมา

จะเห็นได้ว่า ในมิติของการเคลื่อนไหวทางการเมืองดังกล่าว เกี่ยวพันกับจักรกลความปรารถนาของกลุ่มคนเสื้อแดงที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับจักรกลความปรารถนาของ “ระบอบ-ทักษิณ” อย่างแยกไม่ออก ตลอดจนเหตุผลความคิดทางการเมืองตามที่มีถ้อยแถลง สงครามของคำพูด ภาษาทางการเมือง ในความปรารถนาใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างมากและหลากหลายประเด็นของกลุ่มคนเสื้อแดงนั้น เป็นสิ่งที่ยากจะเปลี่ยนแปลงง่ายๆ และสั่นสลายลงอย่างฉับพลันด้วยเหตุผลของการรัฐประหาร นโยบายช่วงสั้นๆ ของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) หรือสิ่งที่กลุ่ม กปปส.

หรือ พรม. และคนในสังคมพยายามกล่าวถึงปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงทางการเมืองที่เป็นผลสืบเนื่องจากการรักษาอำนาจและผลประโยชน์ของ พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร และ “ระบอบ-ทักษิณ” กระทำ เพราะคะแนนเสียงและความคิดทางการเมืองของกลุ่มคนเสื้อแดงยังสะท้อนถึงความปรารถนาจะให้ทักษิณกลับมาเป็นผู้นำเพื่อปกครองประเทศอีกครั้ง หรือมีการนิรโทษกรรมทางการเมือง คดีความผิดหลายคดี รวมถึงการคืนทรัพย์สินเพิ่มเติมให้กับตระกูลชินวัตร เพราะนั่นคือรากเหง้าของความขัดแย้งที่ภาคประชาสังคมส่วนอื่นๆ ไม่ยอมรับมาตั้งแต่แรกในผลพวงของการกระทำผิดทางกฎหมาย และเป็นเรื่องของความรับผิดชอบทางการเมืองตามหลักธรรมาภิบาลทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย

ในสถานการณ์ของการเชื่อมต่อจักรกลความปรารถนาของกลุ่มคนเสื้อแดงพื้นที่ความจริงกับ “ระบอบ-ทักษิณ” ในกรณีศึกษานี้ได้สะท้อนให้เห็นความจริงเกี่ยวกับกระบวนการรับรู้ทางการเมืองของคนในสังคมไทย ในมิติของความปรารถนาของกลุ่มคนเสื้อแดงและหมู่บ้านเสื้อแดงในจังหวัดจันทบุรี กับความเกี่ยวพันกับความหมายทางการเมืองที่เรียกว่า “ระบอบ-ทักษิณ” ตามความรู้สึนึกคิดทางการเมืองในเชิงการแสดงออกว่ารัก ปกป้อง สนับสนุน ทักษิณ ชินวัตร ตระกูลชินวัตร และนโยบายประชานิยมของเขอย่างฝังราก โดยมีพรรคไทยรักไทย-พลังประชาชน-เพื่อไทย และแกนนำมวลชนคนเสื้อแดงเป็นจักรกลสำคัญในการสร้างอำนาจทางการเมืองผ่านระบบเลือกตั้งและการอ้างอิงเสียงข้างมากในระบบรัฐสภา เพื่อให้กลายเป็นระบบผูกขาดอำนาจและความหมายของคำว่าประชาธิปไตย โดยพยายามใช้อำนาจและรักษาอำนาจในทางการเมืองผสมเข้ากับวิธีการสื่อสารทางการเมืองแบบต่อเนื่องให้ตัวตนของพ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร เป็นตัวสินค้าหลักและอยู่ในฐานะสัญลักษณ์ของคำว่า “ระบอบ-ทักษิณ” ไปแล้วจนกลายเป็นสินค้าแบรนด์เนมทางการเมืองของพรรคการเมืองไทย

ดังนั้น “ระบอบ-ทักษิณ” หรือก็คือ รูปสัญลักษณ์ (signifier) หนึ่งที่มี 2 ด้านของความหมาย (signified) ที่สำคัญ ในด้านหนึ่งคือ ความรู้สึกนึกคิดทางการเมืองในเชิงการรัก ปกป้อง สนับสนุน ทักษิณ ชินวัตร ตระกูลชินวัตร และนโยบายประชานิยมของเขอย่างฝังราก โดยมีพรรคไทยรักไทย-พลังประชาชน-เพื่อไทย และแกนนำมวลชนคนเสื้อแดงเป็นจักรกลสำคัญในการสร้างอำนาจทางการเมืองผ่านระบบเลือกตั้งและการอ้างอิงเสียงข้างมากในระบบรัฐสภาเพื่อให้กลายเป็นระบบผูกขาดอำนาจและความหมายของคำว่าประชาธิปไตย และพยายามใช้อำนาจ รักษาอำนาจทางการเมืองแบบผสมเข้ากับวิธีการสื่อสารทางการเมืองแบบต่อเนื่องให้ตัวตนของ พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร เป็นตัวสินค้าหลักและอยู่ในฐานะสัญลักษณ์ของคำว่า “ระบอบ-ทักษิณ” ไปแล้วกลายเป็นสินค้าแบรนด์เนมทางการเมือง (political brand name) ของพรรคการเมืองไทย แต่ในอีกด้านหนึ่งคือ ความรู้สึกนึกคิดทางการเมืองในการไม่เอา ปฎิเสธ ล้มล้าง ถอนรากถอนโคนอำนาจของ “ระบอบ-ทักษิณ” หรือก็คือการต่อต้านสินค้าแบรนด์เนมทางการเมืองแบบหนึ่ง นั่นคือการไม่เอาสินค้าที่มีแบรนด์เนม

เกี่ยวข้องกับความหมายแรกของ “ระบอบ-ทักษิณ” ด้วยในสิ่งที่เรียกว่า No Logo ตามความคิดของ นาโอมิ ไคลน์ (Naomi Klein, 2000)

สำหรับ แนวคิดเกี่ยวกับจักรกลความปรารถนา (the desiring machine) และการเชื่อมต่อ (the assemblages) ตามความคิดของเดอเลซกับกัตตารี เมื่อนำมาใช้เป็นระบบคิดหรือมโนทัศน์เพื่อการศึกษา ทำให้มองเห็นร่องรอยการผลิตสร้างความคิดทางการเมืองและการเคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างต่อเนื่องในระยะเวลา 1 ทศวรรษที่ผ่านมาของกลุ่มคนเสื้อแดงได้ชัดเจนยิ่งขึ้น การที่เดอเลซกับกัตตารีไม่ได้ให้ความสำคัญกับจุดเริ่มต้นใดมากกว่ากันของการมีความปรารถนา แต่จุดเริ่มต้นทุกที่ทุกแห่งมีฐานะเท่าเทียมกันเป็นสิ่งที่ช่วยชูความเท่าเทียมกันของกลุ่มต่างๆ ในสังคมการเมือง

แต่ในบางครั้งบางสภาวการณ์ของการกำลังจะเกิดจะเป็นของจักรกลความปรารถนานั้น ในบางสังคมการเมืองไม่ได้มีสภาพการณ์ที่ประชาชนมีความเข้าใจหลักการของระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริง หรือกระบวนการของการพัฒนาประชาธิปไตยยังอยู่ในระดับพัฒนาน้อย จักรกลความปรารถนาอาจมีลักษณะบิดเบี้ยวไม่ได้มาจากความรู้สึกนึกคิดทางการเมืองที่สอดคล้องกับลัทธิความเชื่ออุดมการณ์พื้นฐานความเป็นประชาธิปไตย รวมถึงการมีจักรกลความปรารถนาที่เอนเอียงไปทางการเมืองปกป้องอำนาจและผลประโยชน์ของกลุ่มเฉพาะมากเกินไป ก็อาจก่อให้เกิดความเสี่ยงภัยของจักรกลความปรารถนานั้นจะถูกปฏิเสธจากรัฐและสังคมด้วยดังเช่นที่กำลังเกิดขึ้นในกรณีจักรกลความปรารถนาของกลุ่มคนเสื้อแดงที่กลายเป็นปัญหาความขัดแย้งไม่ลงรอยกันในสังคมการเมืองไทย

แม้ว่าจักรกลความปรารถนา (the desiring machine) เป็นการก่อตัวของความต้องการใหม่หรือเส้นแบ่งใหม่ที่แสดงถึงการกำลังจะเกิดจะเป็นของสิ่งใหม่ที่มีพลังอำนาจในทางการเมืองเสมือนพลังของจักรกลแต่เป็นจักรกลทางความคิดไม่ใช่กลไกที่อยู่ในเครื่องจักร ในอีกแง่หนึ่งก็คือผลลัพธ์จากการเชื่อมต่อในทิศทางของความหลากหลายและนำไปสู่สิ่งที่เรียกว่า “จักรกลของความปรารถนา” (the desiring machine) และกลายเป็นผลแห่งความต้องการที่จะมีการเชื่อมต่อตลอดเวลา ทำให้เกิดการผลิตความแตกต่างแบบไม่ใช้การกระทำซ้ำ ในการเชื่อมต่อของความหลากหลายแบบต่างๆ ไม่ใช่การลดทอนสูตรระบอบชุดใดชุดหนึ่งเพียงชุดเดียวได้ “เวลา” ของการเชื่อมต่อของความหลากหลายคือการปรากฏหรือการเผยตัวในระดับผิว (surface) ของสภาวะของการเชื่อมต่อ

ส่วน “สถานที่” ของการเชื่อมต่อง็คือ รูปสัญลักษณ์ที่เป็น “ระบอบ-ทักษิณ” ซึ่งในการศึกษานี้ อาจเรียกอีกแบบว่าพื้นที่ของความเป็น “ระบอบ-ทักษิณ” จะเห็นได้ว่ามีลักษณะความตึงเครียดและการบีบรัดที่เข้มข้นอันเป็นผลมาจากพลังของความหลากหลายแบบต่างๆ ที่มาเชื่อมตอกัน การเชื่อมต่อจึงเป็นเรื่องของการกระทำ โดยจักรกลความปรารถนาของความเป็นการเมืองแบบใดแบบหนึ่งย่อมมีอำนาจในตัวเองที่จะผลิตสร้างความแตกต่างในความหลากหลายด้วย นั่นคือความหลากหลายทุกชนิดจะเติบโตมาจากตรงกลางหรือพื้นที่ที่อยู่ระหว่างคล้ายต้นหญ้าหรือไรโซมที่งอกหรือเติบโตจากตรงกลาง หากจะเข้าใจความหลากหลายก็ต้องแกะรอยเส้นต่างๆ ที่มาประกอบกันเป็น

สิ่งนั้นโดยดูลักษณะเฉพาะของแต่ละเส้นพร้อมดูการประกอบ การถักทอของเส้นเหล่านี้เองที่นำไปสู่สิ่งที่เดอเลซกับกัตตารีเรียกว่า “การกำลังจะเกิด/การกำลังจะเป็น” (becoming) การเชื่อมต่อจึงเป็นเรื่องของการผลิต/สร้างเพราะสามารถนำไปสู่สิ่งใหม่เสมออันเป็นผลมาจากการเชื่อมต่อของความปรารถนา (the machine assemblages of desire) นั้นเอง

โดยสรุป ในแง่การเชื่อมต่อตามแนวคิดดังกล่าวที่มีลักษณะต่อต้านความคิดในแบบที่ช่วยเปิดให้พูดถึงความหลากหลาย การเผยตัว การสลายศูนย์กลาง และการเคลื่อนไหวของชีวิตสังคมที่ถูกจัดระเบียบไว้ก่อนหน้า การเชื่อมต่อเป็นทิศทางของความหลากหลายที่ก่อให้เกิดผลแห่งความต้องการที่จะมีการเชื่อมต่อตลอดเวลา ไม่ว่าสังคมจะยอมรับหรือปฏิเสธกลุ่มคนเสื้อแดงที่มีจักรกลความปรารถนาของการเชื่อมต่อกับกรณี “ระบอบ-ทักษิณ” ก็ตาม แต่ปรากฏการณ์ทางการเมืองที่มาพร้อมกับความหมายดังกล่าวก็นำไปสู่การเผชิญหน้า-ปะทะ-ขัดแย้ง-ต่อสู้กันทางการเมืองอย่างดุเดือดถึงเลือดถึงเนื้อจนทำให้การเมืองไทยตกอยู่ในภาวะหลุมดำมานับทศวรรษ และกลายเป็นเงื่อนไขในการเกิดรัฐประหารมา 2 ครั้งแล้ว (19/9/2549 และ 22/5/2557)

และชี้ให้เห็นได้ชัดเจนว่า “ระบอบ-ทักษิณ” คือระบอบการปกครองที่ตกอยู่ภายใต้อำนาจทางการเมืองของทักษิณ ชินวัตร กับตระกูลชินวัตร และกลุ่มพวกพ้องที่มีสัมพันธภาพเชิงอำนาจและผลประโยชน์เกี่ยวพันกันในหลายมิติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ปฏิสัมพันธ์ระหว่างอำนาจทางเศรษฐกิจและอำนาจทางการเมือง ดังเห็นได้จากมรดกในการแต่งตั้งข้าราชการและคณะกรรมการรัฐวิสาหกิจหรือตำแหน่งสำคัญภายใต้อำนาจของทักษิณ ชินวัตร และตระกูลชินวัตร จะอาศัยความเป็นพวกพ้องที่ผูกพันกันด้วยผลประโยชน์แอบแฝงและเอื้อให้เกิดการตอบแทนผลประโยชน์ต่อกันอย่างต่อเนื่องในรัฐบาลหลายชุดที่ผ่านมา ซึ่งถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนักจากสังคมไทยว่า ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลอำนาจนิยมของ “ระบอบ-ทักษิณ”

ประการที่ 3 พิจารณาในแง่กลุ่มคนเสื้อแดงและ “ระบอบ-ทักษิณ” กับมิติของความขัดแย้งทางการเมืองและการสร้างความปรองดองนั้น หากการเชื่อมต่อทางการเมืองในจักรกลความปรารถนาของกลุ่มคนเสื้อแดงกับ “ระบอบ-ทักษิณ” นำไปสู่การขยายภาพมิติของความขัดแย้งทางการเมืองและไม่สามารถหาข้อยุติลงตัวได้จริงในการสร้างความปรองดอง เช่น การผลิตสร้างความคิดเกี่ยวกับระบอบอำมาตย์-ไพร่, กระบวนการยุติธรรมแบบสองมาตรฐาน, การเรียกร้องให้มีการนิรโทษกรรมนักการเมืองและการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่สร้างความรุนแรงในสถานที่ต่างๆ, การสร้างหมู่บ้านเสื้อแดงและแดงทั้งแผ่นดิน รวมถึงการคืนทรัพย์สินกรณีฟ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตรถูกยึดทรัพย์ตามคำสั่งศาลรัฐธรรมนูญ ฯลฯ

และสะท้อนออกมาเป็นสาเหตุ เหตุผล ประเด็น และคำตอบเกี่ยวกับแนวทางการสร้างความปรองดองทางการเมือง แต่หลายสิ่งหลายอย่างก็มีลักษณะที่เกิดจากอิทธิพลของการสื่อสารทางการเมืองที่ได้รับรู้มาจากแกนนำคนเสื้อแดงค่อนข้างมาก กล่าวคือความคิดทางการเมืองต่างๆ ของกลุ่มคนเสื้อแดงในจังหวัดจันทบุรีจึงถูกถักทอผลิตสร้างขึ้นมาจากอิทธิพลของแกนนำ การสื่อสาร

ทางการเมืองแบบปฤกระดมมวลชนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับอำนาจและผลประโยชน์ของแกนนำคนเสื้อแดง นักการเมือง พรรคการเมือง และพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร หรือก็คือสิ่งที่เรียกว่า “ระบอบ-ทักษิณ”

ประเด็นปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยเห็นว่าถ้าไม่มีการแก้ไขกระบวนการทางการเมืองให้เป็นประชาธิปไตย มีการพัฒนาหลักธรรมาภิบาลในการปกครองแท้จริง มีรัฐธรรมนูญฉบับวัฒนธรรมที่ยอมรับร่วมกันได้จริงของพรรคการเมืองและคนส่วนใหญ่ของประเทศ เกิดผลสำเร็จเป็นรูปธรรมในการแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปประเทศไทย หรือสามารถสร้างนโยบายต่างๆ ที่โปร่งใสเพื่อการแก้ไขความยากจน ความไม่เป็นธรรมในสังคม การบวนการยุติธรรมที่ดี เป็นต้น เพื่อนำไปสู่กระบวนการอื่นๆ ที่มาพร้อมกับการแก้ไขปัญหาทางการเมืองที่มีความสลับซับซ้อนซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งที่เรียกว่า “ระบอบ-ทักษิณ” ในช่วงเวลาที่ผ่านมา จนขณะนี้เรื่องราวและเหตุการณ์ทางการเมืองหลายสิ่งหลายอย่างได้ตกมาอยู่ในมือของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ก็อาจแก้ไขไม่ได้ทั้งหมดตามจักรกลความปรารถนาทางการเมืองของแต่ละฝ่ายที่เคยมีความขัดแย้งกันมานานหลากหลายเรื่องราวที่มีความสลับซับซ้อนในสังคมการเมืองผ่านข้อถกเถียงในกติกาที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญและหลักการสำคัญภายใต้ระบอบประชาธิปไตยตลอดช่วงระยะเวลา 10 ปี ที่ผ่านมา

ที่สำคัญคือ กลุ่มคนเสื้อแดงและ “ระบอบ-ทักษิณ” มีการเชื่อมต่อทางการเมืองในจักรกลความปรารถนาของกลุ่มคนเสื้อแดงกับ “ระบอบ-ทักษิณ” ยื่อนำไปสู่การขยายภาพมิติของความขัดแย้งทางการเมืองไม่สิ้นสุดและไม่สามารถหาข้อยุติลงตัวได้จริงในการสร้างความปรองดอง เช่น การผลิตสร้างความคิดเกี่ยวกับระบอบอำมาตย์-ไพร่, กระบวนการยุติธรรมแบบสองมาตรฐาน, การเรียกร้องให้มีการนิรโทษกรรมนักการเมืองและการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่สร้างความรุนแรงในสถานที่ต่างๆ, การสร้างหมู่บ้านเสื้อแดงและแดงทั้งแผ่นดิน รวมถึงการคืนทรัพย์สินจำนวนมากกรณีพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตรถูกยึดทรัพย์ตามคำสั่งศาลรัฐธรรมนูญ ฯลฯ

สืบเนื่องจากปัญหาวิกฤตความขัดแย้งในทางการเมืองไทยนั้น กลุ่มคนเสื้อแดงมองว่ารัฐธรรมนูญฉบับปี 2550 มีปัญหาต้องแก้ไขการชุมนุมของกลุ่ม กปปส. ทำให้บ้านเมืองเกิดวิกฤตการณ์ทางการเมือง การพยายามปฏิรูปการเมืองเป็นการกระทำที่ไม่ชอบธรรมด้วยกฎหมายกลุ่มผู้ปฏิรูปต้องการทำทุกอย่างเพื่อโค่นล้มอำนาจของรัฐบาลที่มาจากทางเลือกตั้งของประชาชนโดยไม่สนใจการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย จนถึงระบบกระบวนการยุติธรรม และองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญมี 2 มาตรฐาน ฯลฯ ซึ่งความเห็นในลักษณะนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าล้วนมีนัยสำคัญเกี่ยวกับการถูกปฤกระดมกล่อมเกลาสื่อสารทางการเมืองมาจากแกนนำเสื้อแดงและพรรคการเมืองอย่างต่อเนื่อง จนกลายเป็นวาทกรรมการเมืองและกบฏความคิดเชิงสงครามคำพูด นั่นเอง

ดังเช่นที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์เก็บข้อมูลบางคน เมื่อได้สัมผัสข้อมูลจริงในพื้นที่และจากการที่ได้พูดคุยกับสื่อแดงจำนวนหนึ่ง สิ่งที่เกิดขึ้นได้จากความคิดของกลุ่มคนสื่อแดงคือ หากพิจารณาในแง่เรื่องราวการรับฟังข่าวสารทางการเมืองของคนสื่อแดง สิ่งที่น่าจะมีอิทธิพลต่อมุมมอง ความเชื่อ และทัศนคติของพวกเขาคนสื่อแดงก็คือ คนกลุ่มนี้ฟังและดูข่าวจากช่องฟรีทีวีอย่างเดียวต่อเนื่องนานนับเดือนและปีก็มี หรือคนที่ดูช่องของคนสื่อแดงบ้างฟรีทีวีบ้างก็มี คนกลุ่มนี้จะให้ข้อมูลสัมภาษณ์แบบค่อนข้างเป็นกลางไม่เข้าข้างสื่อแดงมากเท่าไร หากมองดูแล้วคนสื่อแดงในกลุ่มหมู่บ้านนี้เหมือนจะไม่ค่อยแดงรุนแรงเท่าใดนัก เพราะพวกเขายังรับฟังความคิดของคนที่อยู่ฝ่ายตรงข้ามโดยไม่แสดงท่าทีอาการโกรธเคืองแต่อย่างใดเมื่อมีการสอบถามความคิดที่มีหลายคำถามจะตอบยาก รวมทั้งเขายังพูดถึงข้อบกพร่องของทั้งสองฝ่ายอย่างตรงไปตรงมา แต่น่าแปลกใจตรงที่ว่าทำไมคนสื่อแดงกลุ่มนี้ถึงไม่ไปร่วมชุมนุมในช่วงนี้บ้างล่ะ เมื่อลองถามดูก็ได้คำตอบคล้ายๆ กันว่า ตอนนี้ต้องทำงาน ไม่อยากไปแล้ว ไปก็สร้างความปั่นป่วนให้บ้านเมือง ซึ่งมันชวนให้ผมคิดว่าพวกเขากำลังรู้สึกเบื่อหน่าย หรือเห็นต่างไปจากอุดมการณ์อะไรบางอย่างของคนสื่อแดงในตอนนี้อะไร

ส่วนประเด็นสำคัญเรื่องแนวทางการปรองดองกลุ่มคนสื่อแดงบางครั้งคนสื่อแดงก็มีการยืนยันชัดเจนว่าต้องจัดการเลือกตั้งใหม่ตามแนวทางการปกครองระบอบประชาธิปไตย และนายกรัฐมนตรีต้องมาจากการเลือกตั้งเท่านั้น กับคำถามเกี่ยวกับโอกาสที่จะเกิดสงครามกลางเมืองหรือไม่ ทุกคนเห็นพ้องต้องกันว่าไม่น่าจะเกิดขึ้นได้สำหรับประเทศไทย โดยมีหลากหลายเหตุผลเช่น การที่คนไทยมีสถาบันกษัตริย์เป็นศูนย์รวมจิตใจ ประเทศไทยมีระบอบราชาธิปไตยที่เข้มแข็งโดยเฉพาะสถาบันทหาร และพื้นฐานทางด้านจิตใจที่ดีงามของคนไทยที่มีความโอบอ้อมอารี เป็นต้น

หากสังเกตส่วนใหญ่ และกลุ่มพลังการเมืองภาคประชาชนอย่างกลุ่ม พธม. และสื่อเหลืองกับกลุ่ม กปปส. กลุ่ม นปช. และกลุ่มคนสื่อแดง รวมถึงภาคส่วนราชการโดยเฉพาะข้าราชการทหาร ตำรวจ ผู้นำทางการเมือง พรรคการเมือง สถาบันทางการเมืองอื่นๆ และกระบวนการยุติธรรมที่ต่อเนื่องกัน ฯลฯ ปัญหาที่เริ่มต้นจากความขัดแย้งทางการเมืองตามปกติ จนนำไปสู่การเกิดสถานการณ์และเหตุการณ์ทางการเมืองอื่นๆ เช่นการรัฐประหาร 2 ครั้ง จนถึงการความรุนแรงในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของทั้งฝ่ายสื่อเหลือง/สื่อแดง (พธม.-กปปส./นปช.) และมีแนวโน้มเช่นกล่าวที่จะเกิดขึ้นอีกในอนาคต จนกลายเป็นสงครามกลางเมืองในระบอบประชาธิปไตยไทยได้ หากสังเกตการเมืองไทยมีการตระหนักถึงสิ่งเหล่านี้และพยายามไม่กลายเป็นเครื่องมือทางการเมืองของการปลุกระดม ย่อมจะช่วยลดทอนความไม่เข้าใจระหว่างกันในการเมืองที่เกินกว่ากระบวนการของประชาธิปไตยแท้จริง

สำหรับการศึกษาจากการที่ได้เก็บข้อมูลในพื้นที่แล้วมีการเจาะหาข้อมูลจากกลุ่มคนสื่อแดงในจังหวัดจันทบุรี ในหัวข้อประเด็นต่างๆ ตามหัวข้อ "การรับรู้ทางการเมืองของกลุ่มคนสื่อแดงในจังหวัดจันทบุรี กับแนวทางการสร้างความปรองดองในประเทศไทย" จากข้อมูลและการวิเคราะห์อย่างละเอียดในบทที่ 5 ได้สะท้อนให้เห็นถึงการรับรู้ทางการเมืองและความคิดทางการเมืองกลุ่มคน

เสื้อแดงโดยการสุมสำรวจมานั้นพบว่า คนเสื้อแดงในจังหวัดจันทบุรีส่วนใหญ่มีความคิดเห็นทางการเมืองที่เข้มข้นรุนแรง ซึ่งทุกคนที่สัมภาษณ์มานั้นเคยได้เข้าร่วมชุมนุมเคลื่อนไหวในบางเหตุการณ์มาแล้วทั้งสิ้น เหตุผลและปัจจัยที่ทำให้พวกเขาเข้าร่วมเป็นสมาชิกคนเสื้อแดงหรือที่เรียกว่า “กลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ” (นปช.) นั้นล้วนมีสาเหตุมาจากการขึ้นช่อป็นตัวพันด้ารวจโท ดร. ทักษิณ ชินวัตร และ นโยบายต่างๆ ของรัฐบาลในสมัยที่พันด้ารวจโท ดร. ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี นั้นเอง

ดังนั้น เมื่อกลับมาพิจารณาถึง “ระบอบ-ทักษิณ” กับมิติของความขัดแย้งทางการเมืองและการสร้างความปรองดองนั้น คำว่า “ระบอบ-ทักษิณ” ในการศึกษานี้ใช้คำ/ชื่อว่า “ระบอบ-ทักษิณ” ไม่ใช่ “ระบอบทักษิณ” เฉยๆ กล่าวคือ “ระบอบทักษิณ” เป็นรูปสัณฐานเดิมของสิ่งที่ถูกนำมาศึกษาในงานนี้ แต่ผู้วิจัยใช้รูปสัณฐานใหม่ว่า “ระบอบ-ทักษิณ” ด้วยเหตุผลที่คำเดิมถูกอัดกระชับแน่นและมีความแตกต่างหลากหลายในอำนาจของภาษาและการตีความตามความปรารถนาที่แฝงฝังอยู่ในความคิดและความหมายทางการเมือง

ภาคปฏิบัติการของการเมืองเชิงอำนาจก็เห็นได้ชัดเจนจากรรณกรรม หนังสือ และงานศึกษาวิจัยที่ผ่านมา ตัวอย่างเช่น ทักษิณ ชินวัตร ปันหุ้น หนีภาษี แจ้งเท้ง เผด็จการเงินตรา, คู่มือทรราช : แบบเรียนวิชาทรราชวิทยา, ชื่อรัฐวิสาหกิจแถมประเทศไทย, แปรสัญญาโทรคมนาคม ปล้นชาติ 3 แสนล้าน, จดหมายถึง พ.ต.ท.ดร.ทักษิณ ชินวัตร, รัฐบาลทักษิณกับความรับผิดชอบทางประวัติศาสตร์, คิดใหม่ ทำใหม่ ดำรงไทยยุคทักษิณ, Thaksin's Model ปฏิรูปความมั่งคั่งสู่ฐานอำนาจใหม่, ประชานิยม : หายนะจากอาร์เจนตินาถึงไทย?, รู้ทันภาษา รู้ทันการเมือง : ทักษิณสมัย, ทักษิณานุกรม พจนานุกรมฉบับทักษิณ ชินวัตร, ทักษิณ บนบัลลังก์นายกรัฐมนตรี 2 ปีรัฐบาลไทยรักไทย, บุชกับทักษิณ ระบอบอำนาจนิยมชาวไทยใหม่ไทย -อเมริกัน, ทักษิณมิกส์, แปลงทักษิณเป็นทุน, รู้ทันทักษิณ, รู้ทันทักษิณ 2, รู้ทันทักษิณ 3, ทักษิณ ชินวัตร ตาตุฟ้า ขา(ก้าว)ลง, ทักษิณกินเมือง, -ทักษิณเฒ่าโลกาภิวัตน์ = The conservative within globalization, พิษทักษิณ : ผลกระทบเศรษฐกิจการเมืองและสังคมภายใต้ระบอบทักษิณ, แกะรอยทักษิณมิกส์กับความจำเป็นของทางเลือกที่สาม, ระบอบทักษิณวิพากษ์ปริทรรศน์, Thaksin : the business of politics in Thailand, แผลสยามคู่ใหม่ “ทักษิณมิกส์” และ “ทักษิณาธิปไตย”, ทางออกไทยยุคทักษิณกินเมือง, อยู่กับทักษิณ, วิพากษ์ทักษิณ, สุนัขตัวนั้น: รวมบทความการเมืองยุครัฐบาลทักษิณ, รู้ทันกังฉิน : ชาดกฉ้อฉล นิทานคนโกง พงศาวดารกินเมือง, ถ้ากระผมสามารถเป็น ”ทักษิณ”, ชุดภาคิประชาชน The order of the people, จาก Thaksinomics สู่ทักษิณาธิปไตย (ภาค 1-3) (2 เล่ม), วิพากษ์เศรษฐกิจการเมืองยุคทักษิณ ชินวัตร, วิพากษ์การเมืองยุค ทักษิณ ชินวัตร, (การสัมภาษณ์) ธนกิจการเมือง: การสัมภาษณ์ประจำปี 2548, ขจัดทักษิณ: ธนาธิปไตย, ประหยัดก่อนตาย เสียตายทักษิณ ไม่ได้อ่าน, The Thaksinization of Thailand, ทำกก...ชินออกไป, ทักษิณ อัศวินผู้ฆ่าตัวเอง, ประชานิยมไทยรักไทย: วิกฤตทุนนิยมและการต่อสู้ทางชนชั้น, “ผลประโยชน์ทับซ้อน”: คำสารภาพกลางเมืองของนายกฯ ทักษิณ, หยุตระบอบทักษิณ, ถอดรหัส

เลือกตั้ง 2549 ตุลาการภิวัฒน์ หยุตระบอบทักษิณ, ปราบฏาการณสนธิ: จากเสื่อสี่เหลืงถึงผ้าพันคอสีฟ้า : 365 วันแห่งการโค่นล้มระบอบทักษิณ, ระบอบทักษิณ กับปฏินญาพินแลนด์, รัฐนทักษิณ 4, คนโค่นทักษิณ, เป็ดเอกสารตุลาการภิวัฒน์ 2, บันทึกประวัติศาสตร 2549 ล้มระบอบทักษิณ, วัฒนธรรมคนอย่างทักษิณ, อวสานระบอบทักษิณ (THE END OF THAKSIN), ไอ.ซี.ยู. ทักษิณมิคส์, ทักษิณกับพวก, เขียนแผ่นดิน: สนธิ-ทักษิณ-ชินคอร์ป-ประเทศไทย, อ่านวิฤต: รัฐบาล-พันธมิตร บทวิเคราะหืเบื้องหลังการเผชิญหน้าครั้งสำคัญของสังคมไทย, การเมืองของไพร่: จากวิฤตของระบอบทักษิณสู่การก่อรูปของระบอบการเมืองไทยหลังรัฐประหาร 2549, ประติมากรรมทักษิณ ก้อนอิฐหรือโอกาส, ทักษิณ: ผลกระทบเศรษฐกิจการเมืองและสังคมภายใต้ระบอบทักษิณ, ทักษิณ...บังครหรือไม่ว, เมืองไทยรายสัปดาห์สัณจร. ฉบับถวายคีนพระราชอำนาจ, อัครติล ชินคอร์ป 7 หมื่นล้าน ชุกหุ่่น“โคตรานวัตร”, เบื้องหลังทักษิณ ออกไป ออกไป ! ทักษิณ สู้ สู้ !, เหลี่ยมทักษิณ, 36 เพลงดาบสยบมาร จิตสำนึกแห่งทางเลือกในยุคทักษิณครองเมือง, เมืองไทย: หลังทักษิณ 1, เมืองไทย: หลังทักษิณ 2, ทักษิณา-ประชานิยม, ทักษิณ ปราชัย : มือบ 2549 บทเรียนที่ทักษิณต้องคิดใหม่ ทำใหม่, เมืองไทยรายสัปดาห์สัณจร ครั้งที่ 1-8 (เล่มที่ 1-6/8), เมืองไทยรายสัปดาห์สัณจร 2 ยามเฝ้าแผ่นดิน, นิราศงานรัฐบาลทักษิณ, คู่มือทรราช: แบบเรียนวิชาทรราชวิทยา, จากระบอบทักษิณสู่รัฐประหาร 19 กันยา 2549: วิฤตประชาธิปไตย: รายงานการวิจัย, คำแถลง “ไชยยันต์ ไชยพร” ฉีกบัตรัฐระบอบ “ทักษิณ” แกะรอยทรราช, รัฐประหาร 19 กันยา รัฐประหารเพื่อระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข, ทักษิณาประชานิยม: คู่มือรัฐประหารและการเรียนรัฐธรรมนูญสี่เหลืง?, “ผลกระทบจากความขัดแย้งทางการเมืองของกลุ่มเสื่อสี่เหลืงและกลุ่มเสื่อแดงในจังหวัดพิจิตร”, วาทกรรม กำมะลอ: ภาษาการเมืองบนหน้าหนังสือพิมพ์, ประชาธิปไตย (ไม่ใช่) ของเรา, พันธมิตร ประชาชน ประชาธิปไตย, รอยร้าวที่ร้าวลึกกว่าปัญหาทางการเมืองเรื่องสี่, ทางแพร่งและพงหนาม: ทางผ่านสู่ประชาธิปไตย (รวมบทความ มติชน หน้า 6), สุนทริยศาสตรของการเมืองภาคประชาชน, ฉะ แฉ ฉาว ๒ เลห์... ลมปากการเมืองไทย, สมุดปกดำ ระบอบทักษิณ, พุนนิยมพวกพ้องในระบอบทักษิณเปรียบเทียบกับระบอบสฤชดี (ระบอบทักษิณ), การคอร์รัปชันเชิงโครงสร้างในประเทศไทย (รัฐบาลทักษิณ/ระบอบทักษิณ) The Thaksinization of Thailand, Thaksin: The Business of Politics in Thailand, Thailand’ s Political History: From the 13th century to recent times เป็นต้น

สิ่งเหล่านี้อย่อมสะท้อนถึงจักรกลความปรารถนาของคนในสังคมที่แตกต่างหลากหลายแต่เป็นกระบวนการรับรู้ทางการเมืองแบบชั่วคู่อตรงข้าม จึงนำไปสู่ความขัดแย้งและการต่อสู้กันอย่างเข้มข้นรุนแรงในหลายเหตุการณ์การชุมนุมเคลื่อนไหวทางการเมืองของฝักฝ่ายกลุ่มเสื่อสี่เหลืง/พธม./กปปส.กับกลุ่มเสื่อแดง/นปช.ที่ผ่านมา นั้นหมายความว่าสัญลักษณ์ที่เป็นร่องรอยของการผลิตสร้าง “ - ” ชัดตรงกลางเชื่อมต่อระหว่างกันของคำว่า “ระบอบ” กับ “ทักษิณ” เพื่อแสดงถึงการลากเส้นเส้นหนึ่งให้มีการเชื่อมต่อ (the assemblages) กันและกันของคำ/ชื่อที่ปรากฏ เส้น-เส้นนี้แทนทุกสิ่งทุกอย่างของสรรพสิ่ง (things) ที่จะมาเชื่อมต่อกับคำ-สั่ง/คำ-จัดระเบียบ (order-word) ที่อยู่ในาตอน

(series) ของตัวบท (texts) ต่างๆ ที่มีการเชื่อมต่อกันได้ไม่รู้จบ หรือนั่นคือการเคลื่อนย้ายไหลเวียน และเปลี่ยนแปลง (movement, flow, and change) แบบไม่สิ้นสุดของสภาวะการณ์ของเหตุการณ์ต่างๆ และความคิดทางการเมืองที่กำลังเปลี่ยนแปลงอันเป็นผลจากการเชื่อมต่อกัน

และความหมายบางสิ่งต่อรูปสัญลักษณ์ (signifier) ที่ดูคุ้นชินให้คุ้นชินแล้วตกผลึกเป็นขั้นๆ แบบรื้อสร้างใหม่ (deconstruction) หรืออาจหยุดพัก/คิดทบทวนผลลัพธ์/คำอธิบายเดิม และก่อให้เกิดการตั้งคำถามใหม่ๆ กับสิ่งที่เคยมีการตีความ/การสื่อความหมายแล้ว และเพื่อทำความเข้าใจกับการเชื่อมต่อที่เริ่มจากตรงไหนก็ได้แบบรากหญ้าแพรก (rhizome) แต่ในรอยต่อส่วนตรงกลาง/ท่ามกลางระหว่าง (interbeing/ intermezzo) คำ/ชื่อว่า “ระบอบ-ทักษิณ” ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้น (threshold) ที่มีความหมายของคำ/ชื่อและมโนทัศน์ต่างๆ ที่อัดแน่นแฝงฝังอยู่ในเครือข่ายของคำที่ผลิต/สร้างนี้จะมี ความแตกต่างจาก “ระบอบทักษิณ” เดิม

พร้อมกันนี้การกำหนดขีด “เส้นแบ่ง” ที่เกิดจากการสลายเส้นแบ่งคำเดิม (deterritorialization) ของ “ระบอบ/ทักษิณ” ที่ความคิดและเหตุการณ์ต่างๆ ทางการเมืองที่อยู่บนตัวบท (texts) ต่างๆ ซึ่ง “เส้นของการหนีไปเป็นอื่น” (line of flight)/ “เส้นของการต่อสู้” (lines of fight) ทางความคิดและความหมายซึ่งถูกดึงไปในทิศทางที่แตกต่างกันอย่างไร และเพื่อให้แสดงให้เห็นวิธีคิดที่แตกต่างไปจากการมอง “ระบอบ-ทักษิณ” แต่เพียงด้านลบ ตลอดจนต้องการแสดงให้เห็นลักษณะของการเชื่อมต่อในสภาวะการณ์ของเหตุการณ์ที่กำลังจะเกิด/กำลังจะเป็นตามแบบวิถีคิดของเดอเลซกับกัตตารีด้วย

นอกจากนี้ เมื่อนำงานวรรณกรรม หนังสือ งานวิจัย ประเภตสารคดีการเมืองมาเติมต่อเส้นแห่งการต่อสู้ของขั้วตรงข้ามกับกลุ่มคนเสื้อแดงก็จะเห็นร่องรอยการผลิตสร้างอีกมากแต่ไม่ได้อยู่ในขอบเขตการวิจัยนี้จะศึกษาได้ครอบคลุมทั้งหมด ซึ่งสามารถนำความหมายของการมีขีด (-) ก็คือ “รอยต่อ” ที่แสดงให้เห็นถึงร่องรอยของการผลิต/สร้างความจริงและความหมายของคำนี้ว่ามีกระบวนการไหลเวียนต่อเนื่องกันมาอย่างไร โดย “ระบอบ-ทักษิณ” มีการเชื่อมต่อกันและกันภายในตัวเองและกับสรรพสิ่งภายนอกเช่นใด แต่ก็ไม่มีจุดสิ้นสุดความหมายของคำ จนถึงปัจจุบันก็ยังมีการสื่อความหมายทางการเมืองออกไปอีกหลายแง่

โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเชื่อมต่อความหมายของ “ระบอบ-ทักษิณ” ระหว่างการเข้าสู่การคิดในมิติของเหตุการณ์และความคิดทางการเมือง อันนำไปสู่การกำลังจะเกิด/จะเป็น-“ระบอบ-ทักษิณ” (becoming-“Thaksin-Regime”) แบบอื่นๆ ได้อีกหลายสิ่งหลายอย่าง ซึ่งจะมีผลลัพธ์ที่เป็นการเปลี่ยนแปลงสภาวะการณ์ทางการเมืองใหม่ด้วย เช่น นำไปสู่การรัฐประหาร การปฏิรูปการเมืองใหม่ การแก้ไขหรือร่างรัฐธรรมนูญใหม่ การจัดระเบียบการเมืองใหม่ การเลือกตั้ง การยุบพรรคการเมือง การเปลี่ยนแปลงรัฐบาล การชุมนุมประท้วงของพันธมิตรฯ และนปช. (เสื้อเหลือง/เสื้อแดง) การล้มล้างองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ และการล้มล้างผลพวงทั้งหมดที่เกิดขึ้นจากการรัฐประหาร 2549/2557 เป็นต้น

โดยสรุป ในนัยความหมายนี้ถ้าเราเข้าใจความจริงว่าไม่มีคำอธิบายใด และการให้ความหมายใดจะสมบูรณ์ได้ เพราะคำและความหมายของคำที่ผลิต/สร้างขึ้นมามีระบบที่ว่ามันจริงๆ จะมีก็แต่ระบบของภาษา ระบบที่เป็นความคิด ซึ่งเป็นระบบระเบียบกฎเกณฑ์ของภาษาชุดหนึ่งที่มากำหนดความหมายของคำนี้ โดยการสร้างขึ้นมาระหว่าง “ระบบ” กับ “ทักษิณ” ที่มีทั้งการเคลื่อนเข้าไปหากันหรือถอยหนีถ่างออกมา ในแง่ที่ไปเชื่อมโยงกับระบบประชาธิปไตยของไทย หรือมีการใช้ประโยชน์ของความหมายของระบบประชาธิปไตยเพื่อเกาะเกี่ยวไปสู่คำอธิบายที่แตกต่างกัน แต่บางลักษณะของพื้นที่การเผชิญหน้า (space of encounter) ไปสู่การจะเป็น “ระบบ-ทักษิณ” ก็อาจทำลายคุณค่าของระบบประชาธิปไตยเองด้วย

ในอีกระดับหนึ่งตามความหมายของคำว่า “ระบบ-ทักษิณ” ในการศึกษานี้ก็คือการสถาปนาคำสั่งใหม่เพื่อต้องการสลายนแบ่งคำเดิม (deterritorialization) รวมไปถึงเส้นแบ่งของความคิด/ความหมายเดิม และการก้าวข้ามการปะทะโต้แย้งกับวิธีคิดแบบที่ดำรงอยู่ไปสู่การลากเส้นแบ่งคำใหม่ (reterritorialization) ของความคิด/ความหมายเหล่านั้น เพื่อทำความเข้าใจภาษากับการเมืองโดยการย้อนกลับไปจุดเริ่มต้นใหม่ในสภาพการณ์ของการเชื่อมต่อความหมายทางการเมือง ความคิด ความจริงและเหตุการณ์ทางการเมืองอีกแบบหนึ่ง ที่แตกต่างจากวิธีคิดที่ผ่านมา อันจะนำไปสู่สภาพการณ์ทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปสู่การรับรู้และเข้าใจ “ระบบ-ทักษิณ” ที่เป็นการเชื่อมต่อกันเพื่อผลิต/สร้างความหมายทางการเมืองแบบสร้างสรรค์สังคม-การเมืองและประชาธิปไตยไทย

ข้อเสนอแนะสำคัญ

ข้อเสนอแนะเชิงทฤษฎี

เมื่อกลุ่มคนเสื้อแดงในจังหวัดจันทบุรีแสดงความคิดเห็นทางการเมืองผ่านช่วงเวลาหนึ่งในกระบวนการรับรู้ต่างๆ และมีทัศนคติทางการเมืองออกมาจึงมักจะสะท้อนถึงสิ่งที่ถูกถ่ายทอดออกมาจากรายการทีวีและเวทีปราศรัยต่างๆ เพราะกลุ่มแกนนำหลักจะมีการกำหนดทิศทาง เนื้อหา เรื่องราวที่จะพูดไว้ก่อน เหมือนการจัดทำรายการทีวีทั่วไปก็ต้องมีการกำหนดผังรายการ เนื้อหาสาระของรายการนั้น นั่นหมายความว่าทัศนคติและความเชื่อของกลุ่มคนเสื้อแดงในจังหวัดจันทบุรี จึงถูกกำหนดมาจากอิทธิพลของความคิดทางการเมืองที่มาจากกลุ่มแกนนำคนเสื้อแดงจำนวนหนึ่งที่ออกทีวีและปราศรัยผ่านเวทีคนเสื้อแดงในสถานการณ์และเหตุการณ์ต่างๆ ในทางการเมืองที่ผ่านมาตลอดระยะเวลา 10 ปี

ดังนั้น การวิเคราะห์ทางทฤษฎีด้านพฤติกรรมทางการเมืองจำเป็นต้องให้ความสนใจต่อลักษณะทางจิตวิทยาของบุคคลแต่ละคนที่แสดงพฤติกรรมทางการเมืองออกมา ซึ่งลักษณะทางการเมืองการศึกษารัฐศาสตร์เช่นนี้คือ การพิจารณาในแง่จิตวิทยาการเมือง (Political Psychology) เป็นการศึกษาทางรัฐศาสตร์อย่างหนึ่งที่ใช้ปัจจัยทางจิตวิทยาการศึกษา ลักษณะพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคล

เกี่ยวกับ ความเชื่อ (Belief) ค่านิยม (Value) ความคิดเห็น (Opinion) ทัศนคติ (Attitude) และ บุคลิกภาพ (Personality) อันเป็นผลมาจากลักษณะต่างๆ ในการเตรียมพร้อมที่จะแสดงพฤติกรรม (Disposition) และแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมตอบโต้อย่างไรต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้น

สำหรับทฤษฎีและมโนทัศน์ของเดอเลซกับกัตตารี ที่การวิจัยนี้นำมาใช้ในแง่รอบความคิดหลักเกี่ยวกับการเชื่อมต่อของจักรกลความปรารถนาที่แตกต่างหลากหลายนั้น ในสังคมการเมืองไทย ยังไม่เปิดรับคุณค่าของระบอบประชาธิปไตยนัก ทำให้การเชื่อมต่อความหมายทางการเมืองในเชิงคุณค่าของความเป็นการเมืองแบบพหุนิยมไม่ก้าวหน้า เพราะต่างกลุ่มก้อนทางการเมืองก็ยิ่งแสดงออกอย่างสุดขั้วตรงข้าม โดยไม่ยอมรับความแตกต่างหรือมีลักษณะของการแบ่งแยกการรับรู้ไม่ใช่ตามทัศนะของร็องซีแยร์ (ไซร์ตัน, 2551, 2554) เมื่อเป็นเช่นกล่าวการเชื่อมต่อความหมายทางการเมืองในแง่ปรากฏการณ์ทางการเมืองของกลุ่มคนเสื้อแดงกับ “ระบอบ-ทักษิณ” จึงไม่ใช่ลักษณะที่สอดคล้องกับสิ่งที่ควรจะเป็นในระบอบประชาธิปไตยและการเมืองใหม่ ในทางตรงกันข้ามกลับมีลักษณะทำลายลดทอนคุณค่าของความเป็นการเมืองภาคประชาชนไปอย่างสิ้นเชิง ดังเช่นที่มีการชูความนิยมให้กับ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และพรรคการเมืองในตระกูลชินวัตร โดยไม่สนใจการเมืองภาคประชาชนของกลุ่มการเมืองอื่นๆ ที่อยู่ในระนาบเดียวกัน และนั่นคือสิ่งที่กลายเป็นปมปัญหาความขัดแย้งของการเมืองภาคประชาชนด้วย

อย่างไรก็ตามมโนทัศน์ของนักคิดอย่างเดอเลซกับกัตตารี ที่ผู้วิจัยนำมาใช้ในงานนี้ ได้ช่วยเปิดความคิดใหม่ๆ ให้กับผู้วิจัยอย่างยิ่ง เพราะช่วยให้ได้คิดในสิ่งที่ไม่เคยคิดว่าจะคิดได้อีกมาก และในจักรกลทางทฤษฎีและแนวความคิดที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์และอธิบายสิ่งที่ศึกษานั้น เป็นจักรวาลวิทยาของการศึกษาการเมืองและประเด็นปัญหาที่สลับซับซ้อนใหม่ได้อีกมากหากเข้าใจระบบคิดดังกล่าว และไม่ยึดติดกับทฤษฎีแบบหยุดนิ่งหรือก็คือการสิ้นไหลไปได้กับระบบคิดหลายอย่างที่น่าไปใช้ด้วยกันได้ตามความคิดของนักคิดดังกล่าว เพราะแกนสำคัญของความคิดที่ใช้ประโยชน์ได้มากก็คือ การเชื่อมต่อของจักรกลความปรารถนาที่เกิดขึ้นนอกใหม่ได้ดังรากของหญ้าที่สามารถเติบโตใหม่ได้ทุกทิศทางและเชื่อมต่อกันได้ไม่สิ้นสุดโดยไม่มีส่วนใดสำคัญกว่ากัน สิ่งนี้เองคือรากใหม่ของประชาธิปไตยไทยที่กำลังงอกเติบโตขึ้นใหม่ในอีกหลายสิ่งหลายอย่างของการเมืองใหม่ที่กำลังจะเกิดจะเป็น นั่นเอง

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หากทราบถึงผลลัพธ์ของกระบวนการรับรู้ทางการเมืองและกลายเป็นการผลิตสร้างความหมายทางการเมืองต่างๆ ขึ้นมาเพื่อเชื่อมต่อกับ จักรกลความปรารถนาของ “ระบอบ-ทักษิณ” จนนำไปสู่ความขัดแย้งไม่สิ้นสุดดังกล่าวแล้ว ในเชิงนโยบายของรัฐควรเร่งการสื่อสารทางการเมืองที่เอื้อต่อสถานการณ์ให้เกิดความมั่นคงของรัฐ การสร้างความปรองดองด้วยการลดทอนความขัดแย้งที่ฝักฝ่ายตนเป็นผู้ร่วมก่อให้เกิดขึ้นด้วยในหลายกรณี และการสร้างสังคมประชาธิปไตยที่พัฒนามากขึ้นได้

ยิ่งกว่านั้นก็ควรมีแนวทางการลดทอน จำกัด สกัดกัน ตลอดจนการใช้มาตรการเชิงกฎหมาย ควบคุมพฤติกรรมในการแสดงออกทางการเมือง การสื่อสารทางการเมืองในลักษณะเช่นใดที่ถูกต้อง ตามกฎหมายและหลักการของระบอบประชาธิปไตย นั้นเป็นสิ่งที่ต้องมีการจัดระเบียบวินัยทางการเมือง (Political Disciplining) ของนักการเมืองและพรรคการเมืองมิให้กลายเป็นผู้ชี้้นำทางการเมืองผ่านเวทีนอกรัฐสภา เช่นการสวมบทบาท 2 หน้า ทั้งการเป็นนักการเมืองในรัฐสภาและการปราศรัยอย่างดุเดือดบนเวทีต่างๆ กับการจัดรายการทีวีที่มีเนื้อหาโจมตีทางการเมืองรุนแรงอย่างต่อเนื่อง อย่างปราศจากความรับผิดชอบทางการเมืองในผลลัพธ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นต่อคนบางกลุ่ม โดยเฉพาะพวกที่เรียกว่ากลุ่มฮาร์ดคอร์ที่แฝงอยู่ในกลุ่มคนเสื้อแดงที่ชอบแสดงออกด้วยภาคปฏิบัติการความรุนแรงทางการเมืองและมีผลต่อการสร้างความขัดแย้งในสังคมการเมืองมากขึ้น

เพราะจากการศึกษาในบทที่ 5 นี้ตามวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ประการ ได้เผยให้เห็นปัญหาและความจริงทางการเมืองผ่านการวิเคราะห์และอธิบายปรากฏการณ์เชิงประจักษ์พบว่า ในกระบวนการรับรู้ทางการเมืองของกลุ่มคนเสื้อแดงจังหวัดจันทบุรีมีส่วนสัมพันธ์กับการสร้างจักรกลความปรารถนาของกลุ่มคนเสื้อแดงขึ้นมาเชื่อมต่อความหมายทางการเมืองกับกรณี “ระบอบ-ทักษิณ” จนนำไปสู่มิติของปัญหาทางการเมืองที่สลับซับซ้อนยิ่งขึ้นเพราะแฝงเร้นเต็มไปด้วยความต้องการที่แตกต่างกันหลากหลาย กลายเป็นผลลัพธ์ใหม่ที่สำคัญนั่นคือ การเกิดปัญหาด้านความขัดแย้งแตกแยกทางสังคม และการต่อสู้ทางการเมืองที่รุนแรงมากขึ้น และจำเป็นต้องมีการแสวงหาแนวทางการสร้างความปรองดอง/สมานฉันท์ขึ้นมาหลายครั้งในประเทศไทย

ปัญหาและแนวโน้มทางการเมืองทั้ง 3 ด้านคือ 1.กระบวนการรับรู้ทางการเมืองของกลุ่มคนเสื้อแดงในจังหวัดจันทบุรีกับกรณี “ระบอบ-ทักษิณ” 2.จักรกลความปรารถนาของกลุ่มคนเสื้อแดงในจังหวัดจันทบุรีกับการเชื่อมต่อทางการเมืองใน “ระบอบ-ทักษิณ” และ 3.กลุ่มคนเสื้อแดงและ “ระบอบ-ทักษิณ” กับมิติของความขัดแย้งทางการเมืองและการสร้างความปรองดองนั้น หากจะต้องดำเนินการทางนโยบายของรัฐเพื่อขจัดปัญหาหรือคลี่คลายปัญหาดังกล่าวได้จำเป็นต้องสกัดกั้นกระบวนการรับรู้ทางการเมืองที่มีลักษณะบิดเบือนความจริงของกลุ่มคนเสื้อแดงในจังหวัดต่างๆ ก่อน เพราะเป็นตัวก่อให้เกิดการผลิตสร้างจักรกลความปรารถนาของกลุ่มคนเสื้อแดงในการเชื่อมต่อทางการเมืองใน “ระบอบ-ทักษิณ”

ในอีกแง่หนึ่งกลุ่มคนเสื้อแดงก็ถือเป็นส่วนสำคัญของการเมืองใน “ระบอบ-ทักษิณ” ทำให้มิติของความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างพรรคการเมืองและฝักฝ่ายชั่วคราวตรงข้ามกลุ่มเสื้อสีแดง/นปช. คือกลุ่มเสื้อสีเหลือง/พรม.-กปปส. ต่างฝ่ายก็โหมกระพือสร้างความขัดแย้งและการต่อสู้ทางการเมืองกันอย่างต่อเนื่อง (Chairat, 2011) และแท้จริงแล้วก็ไม่ได้มีจักรกลความปรารถนาจะมีการสร้างความปรองดองกันจริง นั้นเป็นลักษณะของการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ถ้าไม่มีลักษณะของการใช้ความรุนแรงหรืออาวุธทำลายฝ่ายตรงข้ามอย่างที่เคยปรากฏให้เห็นในหลายครั้งของเวทีการชุมนุม เคลื่อนไหวทางการเมืองระหว่างกลุ่มเสื้อสีและฝ่ายรัฐบาลกับกลุ่มเสื้อสีที่แตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

ควรมีการวิจัยเพิ่มเติมในแง่พื้นที่ของการศึกษาที่ครอบคลุมทุกภูมิภาค ในประเด็นจักรกลความปรารถนาของกลุ่มคนเสื้อแดง และจักรกลความปรารถนาของกลุ่มคนเสื้อเหลืองว่ามีการเชื่อมต่อความหมายทางการเมืองในแง่อื่นๆ อย่างไร นอกเหนือจากเรื่องความขัดแย้ง/การสร้างความปลอดภัยและไม่ใช่เฉพาะสิ่งที่เรียกว่า “ระบอบ-ทักษิณ” เพื่อผลิตสร้างแนวทางการพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตย ตลอดจนเพื่อสร้างสรรค์สังคมไทยให้มีการยอมรับในแนวทางที่เรียกว่า การเมืองใหม่ และประชาธิปไตยแบบแตกต่างต่างหลากหลาย ที่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับประชาธิปไตยแบบตัวแทนเฉยๆ แต่คือการเมืองภาคประชาชนที่เข้มแข็ง ดังนั้นหากสังคมไทยเข้าใจและยอมรับความแตกต่างหลากหลายมากขึ้น ย่อมโน้มเอียงไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยและช่วยกันรักษาปกป้องการเมืองแบบประชาธิปไตยมากขึ้น

บรรณานุกรม

- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2549). *ค่านระบอบทักษิณ*. กรุงเทพฯ: ชัคเชสมิเดีย.
- เกษม เพ็ญพิณนธ์. (2552). รอยร้าวที่ร้าวลึกกว่าปัญหาทางการเมืองเรื่องสี. *วิภาษา* 3(2), (1 พ.ค.-15 มิ.ย. 2552)
- เกษียร เตชะพีระ. (2551). *ทางแพร่งและพงพอน: ทางผ่านสู่ประชาธิปไตยไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน.
- คำบุญ สิทธิสมาน. (2549). *ปรากฏการณ์สนธิ จากเสื้อเหลืองสู่ผ้าพันคอสีฟ้า: 365 วันแห่งการโค่นล้มระบอบทักษิณ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บ้านพระอาทิตย์.
- ชนาริ ธรรมาทิตย์ (บรรณาธิการ). (2549). *เมืองไทย: หลังทักษิณ 1*. เอกสารวิชาการ โครงการตลาดวิชา มหาวิทยาลัยชาวบ้าน หมายเลข 1/2549, มุลินีโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ชนาริ ธรรมาทิตย์ (บรรณาธิการ). (2549). *เมืองไทย: หลังทักษิณ 2*. เอกสารวิชาการ โครงการตลาดวิชา มหาวิทยาลัยชาวบ้าน หมายเลข 1/2549, มุลินีโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
- ไชยยนต์ ไชยพร. (2549). คำแถลง “ไชยยนต์ ไชยพร” ฉีกบัตรสู่ระบอบ “ทักษิณ”. *มติชนรายวัน*, 3 เมษายน 2549.)
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2551). *สุนทรียศาสตร์กับการเมืองภาคประชาชน*. โครงการจัดพิมพ์และเผยแพร่งานวิจัย คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- _____. (2554). อ่าน “พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย” ผ่านแว่นการเมืองของสุนทรียศาสตร์ (1). *วารสารอ่าน*, 3(2), (มกราคม-มีนาคม).

- ประภาส ปิ่นตบแต่ง. (2550). ทักษิณาประชานิยม: คู่มือรัฐประหารและการเรียนรัฐธรรมนูญสี่
เหลือง?. *ฟ้าเดียวกัน*, 5(1) (มกราคม-มีนาคม 2550), 144-155.
- พิมพ์พญา คำดี. (2555). ผลกระทบจากความขัดแย้งทางการเมืองของกลุ่มเสื้อเหลืองและกลุ่มเสื้อ
แดงในจังหวัดพิจิตร. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. (2548). จาก *Thaksinomics* สู่ทักษิณาธิปไตย. พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพมหานคร: Openbooks.
- รัตตพงษ์ สอนสุภาพ. (2553). *ทุนนิยมพวกพ้องในประเทศไทย: ศึกษาเปรียบเทียบระบอบสฤษดิ์กับ
ระบอบทักษิณ*. ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาเอก สาขาการพัฒนารัฐบาลบาล, มหาวิทยาลัยราชภัฏ
จันทระเกษม.
- สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์. (2547). *คอร์รัปชันนโยบายคืออะไร?* ในกรุงเทพฯธุรกิจ วันที่ 29 มีนาคม 2547.
- สินธุ์ชัย สุกรเสพย์. (2560). *จักรกลความปรารถนาของกลุ่มคนเสื้อแดง: การเชื่อมต่อความหมายทาง
การเมืองกับกรณี “ระบอบ-ทักษิณ”*. ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาเอก สาขาการพัฒนารัฐบาลบาล,
มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทระเกษม.
- สังคีต พิริยะรังสรรค์. (2549). *คอร์รัปชันในระบอบทักษิณ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ร่วมด้วยช่วยกัน.
- ศาลรัฐธรรมนูญ. (2550). (คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ) คำวินิจฉัยที่ 1-2/2550. เรื่อง อัยการสูงสุดขอให้
มีคำสั่งยุบพรรคประชาธิปัตย์. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 124 ตอนที่ 29 ก 29 มิถุนายน 2550.
- _____. (2550). (คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ) คำวินิจฉัยที่ 3-5/2550. เรื่อง อัยการสูงสุดขอให้
มีคำสั่งยุบพรรคไทยรักไทย. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 124 ตอนที่ 33 ก 13 กรกฎาคม 2550.
- _____. (2550). คำวินิจฉัยที่ 20/2551. เรื่อง อัยการสูงสุดขอให้ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งยุบพรรค
พลังประชาชน. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 124 ตอนที่ 2551.
- อภิชาติ สถิตนิรามัย และคณะ. (2554). *คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เรื่อง “จุด
เปลี่ยนชนบท จุดเปลี่ยนฐานการเมือง?”*.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2549). *ทักษิณา-ประชานิยม*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน.
- อลงกรณ์ พลบุตร และคณะ. (2550). *สมุดปกดำ เมนูคอร์รัปชันระบอบทักษิณ*. กรุงเทพฯ: สำนัก
พิมพ์ขอคิดด้วยคน.
- Chairat Charoensin-o-larn. (2011). *A New Politics of Desire and Disintegration in
Thailand*.
- Deleuze, Gilles. (1994). *Difference and Repetition*. Trans. Paul Patton. London: The
Athlone Press.
- _____. (1990). *The Logic of Sense*. Trans. Mark Lester and Charles Stivale. New
York: Columbia University Press.

- Deleuze, Gilles and Fe'lix Guattari. (1987/1988). *A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia*. Trans. and Foreword Brian Massumi. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- _____. and Fe'lix Guattari. (1983/2000). *Anti-Oedipus: Capitalism and Schizophrenia*. Trans. Robert Hurley, Mark Seem and Helen R. Lane. London: The Athlone Press.
- _____. and Fe'lix Guattari. (1986). *Kafka: Toward a Minor Literature*, Trans. Dana Polan. Minneapolis. University of Minnesota Press.
- McCargo, Duncan. (2005). *The Thaksinization of Thailand*. Copenhagen: Nordic Institute of Asian Studies.
- Pasuk Phongpaichit and Christopher John Baker. (2004). *Thaksin: The Business of Politics in Thailand*. NIAS Press.
- Terwiel, B. J. (2011). *Thailand's Political History: From the 13th century to recent times*, River Books Press.

ข้อมูลจากสื่อในระบบ World Wide Web (Internet)

www.th.wikipedia.org//พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย

www.th.wikipedia.org//แนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการ

แนวทางในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยความร่วมมือของภาคส่วนต่างๆในท้องถิ่น :
กรณีศึกษาการจัดการสิมและฮูปแต้ม ตำบลดงบัง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม*

สุนทรชัย ขอบยศ**

(วันรับบทความ : 13 มิถุนายน 2561 / วันแก้ไขบทความ : 3 สิงหาคม 2561 / วันตอบรับบทความ : 6 สิงหาคม 2561)

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาแนวทางในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยความร่วมมือของภาคส่วนต่างๆในท้องถิ่นกรณีสิมและฮูปแต้ม 2) เพื่อศึกษาข้อจำกัดในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม กรณีสิมและฮูปแต้ม 3) เพื่อเสนอแนวทางในการบริหารจัดการมรดกทางวัฒนธรรมกรณีสิมและ ฮูปแต้ม การศึกษานี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มย่อย ผลการศึกษาพบว่าแนวทางในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยความร่วมมือของภาคส่วนต่างๆในท้องถิ่น มีสองประเด็นสำคัญคือ 1) กฎหมายและแนวทางในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยทั่วไปที่เน้นบทบาทส่วนกลาง 2) แนวทางในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยเน้นความร่วมมือ ได้แก่ แนวทางเดิมในการรวมกลุ่มเพื่อการพัฒนาขึ้นต้นซึ่งเป็นการรวมกลุ่มกันของชุมชนและแนวทางในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยความร่วมมือ เพื่อการจัดงาน “วันฮักแพง เบ็งแงวันฮูปแต้มดงบัง (2560)” ด้านข้อจำกัดในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม พบว่า (1) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดูแลสภาพแวดล้อมของสิมและฮูปแต้ม แต่ไม่สามารถซ่อมแซมได้หากเกิดการชำรุด (2) การพัฒนาพื้นที่โดยรอบยังไม่มีมีการเอาใจใส่เท่าที่ควร (3) ยังไม่มีแหล่งเรียนรู้หรือนิทรรศการเรียนรู้สิมและฮูปแต้มถาวร (4) มักคุเทศก์ท้องถิ่นยังถือว่ามีความจำกัด (5) การถ่ายทอดภูมิปัญญาในการวาดภาพจากสีธรรมชาติไม่มีการเผยแพร่ ข้อเสนอแนวทางใน การบริหารจัดการสิมและฮูปแต้มคือ (1) การจัดการพื้นที่แบบร่วมมือกันโดยเน้นชุมชนเป็นฐาน (2) การทำให้สิมและฮูปแต้มเป็นวาระนโยบายของท้องถิ่น (3) การสร้างแหล่งเรียนรู้ชุมชนถึงนิทรรศการถาวร (4) การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (5) การจัดตั้งและการบริหารกองทุนเพื่อการพัฒนาสิมและฮูปแต้ม (6) การปรับปรุงภูมิทัศน์ในบริเวณรอบสิมเพื่อให้เกิดความสวยงามและยังคงรักษาสภาพสิมไว้ตามแบบอย่างโบราณ

คำสำคัญ : มรดกทางวัฒนธรรม/ ความร่วมมือ/ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง แนวทางในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยความร่วมมือของภาคส่วนต่างๆในท้องถิ่น : กรณีศึกษาการจัดการสิมและฮูปแต้ม ตำบลดงบัง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากเงินทุนอุดหนุนและส่งเสริมโครงการวิจัย จากงบประมาณเงินรายได้ ประจำปี 2560 วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม โดยบูรณาการกับโครงการหนึ่งหลักสูตรหนึ่งชุมชน ประจำปีงบประมาณ 2560

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำวิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Guidelines for collaborative cultural heritage governance: A case study of Sim
and Hoop Taem governance at Dong Bung Sub-District,
Na Dun District, Maha Sarakham Province^{*}

Sunthonchai Chopyt^{**}

(Received Date : June 13, 2018, Revised Date : August 3, 2018, Accepted Date : August 6, 2018)

Abstract

This study aims to (1) figure out the ways toward collaborative cultural heritage governance in the case of Sim and Hoop Taem, (2) considerate limitations in governing such cultural heritage, and (3) develop the guidelines for governing that cultural heritage. Qualitative methods including interviews and focus groups are adopted by this study. The study found that to pave the ways toward collaborative cultural heritage governance required two considerable issues. The first one (1) was the legal framework and general means that emphasised on the role of the central government, while the second one (2) was the means which paid special attention to collaboration. In this aspect, community members engaged in particular groups within the community to initiate the initial development. Their groups were supported by the collaboration of various actors in organising “Dongbung’s Sim and Hoop Taem Festival (2017)”. Regarding the limitations in governing the cultural heritage, the study found that (1) the local government could take care of surrounded environment, but could not repair the damages of Sim and Hoop Taem. (2) The development of surrounded area was not paid enough attention. (3) There have been not any learning centers or exhibitions of the heritage yet. (4) The number of local tour guides was still limited. (5) The local knowledge on drawing with natural colours was not transferred to new generation. The recommendations of Sim and Hoop Taem governance are as follows. (1) Community-based collaborative Sim and Hoop Taem governance is required. (2) Sim and Hoop Taem development should be addressed as the local policy agenda. (3) Local government should develop a community learning center that contains permanent exhibition. (4) Tourism activities should be created for promoting cultural tourism here. (5) Foundation for Sim and Hoop Taem development should be established and managed. (6) Landscape surrounding Sim should be improved to enhance its aesthetic and maintain its origin.

Keywords: Cultural Heritage/ Local Collaboration/ Local Government

^{*} Funding by Research Support and Motivation Programme under Asean and Local Politics Research Center, Fiscal Year 2017

^{**} Assistant professor in College of Politics and Governance, Mahasarakham University

บทนำ

วัฒนธรรมถือเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาที่ยั่งยืน จนองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้เสนอให้ใช้กรอบในการพัฒนาประเทศโดยใช้ฐานทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะการดำเนินการต่างๆ ของรัฐประชาชนควรมีบทบาทอย่างยิ่งในการรับรู้และร่วมดำเนินการภายใต้แนวทางตามวิถีประชา อันจะก่อให้เกิดการยอมรับจากประชาชนและจะทำให้เกิดการร่วมมือระหว่างรัฐกับประชาชนอย่างแท้จริง (วีระ โรจน์พจนรัตน์, 2551, น.87) หลายทศวรรษที่ผ่านมาความพยายามที่จะพูดถึงการพัฒนาที่เน้นประชาชนเป็นศูนย์กลาง โดยเฉพาะในช่วงของการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (2540-2544) ความต่อเนื่องในการพัฒนาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8-9 เน้นการพัฒนาที่สมดุลทั้งคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยมีการเตรียม “ระบบภูมิคุ้มกัน” ด้วยการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนที่มีอยู่ในประเทศและการบริหารจัดการความเสี่ยงให้พร้อมรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายในประเทศ เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่เย็นเป็นสุขของคนไทยทุกคน (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11)

ในขณะที่การพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจเน้นการพัฒนาคนเป็นศูนย์กลางนั้น กระแสทางการเมืองในห้วงระยะเวลาดังกล่าว ก็เป็นช่วงที่การกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำลังเบ่งบานเช่นเดียวกัน กล่าวคือนับจากเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พ.ศ. 2535 เกิดกระแสเรียกร้องจากนักวิชาการและประชาชนจำนวนมากให้มีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น จนนำมาสู่การจัดทำรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งมีบทบัญญัติที่ให้ความสำคัญกับการปกครองท้องถิ่นและการกระจายอำนาจเป็นอย่างมาก ซึ่งในระยะเวลาต่อมาได้มีการตราพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ทำให้มีคณะกรรมการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเกิดขึ้น มีพระราชบัญญัติระเบียบบริหารงานบุคคลท้องถิ่น พ.ศ. 2542 เกิดขึ้น ในขณะเดียวกันในทางการเมืองท้องถิ่น ก็จัดให้มีการเลือกตั้งนายกเทศมนตรีทางตรงครบทุกประเภทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในปี พ.ศ. 2546 ในขณะที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้รับความสนใจอยู่นั้นก็ประสบปัญหาหลายประการด้วยกัน โดยเฉพาะเรื่องการถ่ายโอนภารกิจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น การถ่ายโอนภารกิจด้านการศึกษาที่เกิดการประท้วงกันขนานใหญ่ ในขณะที่ปัจจุบันการถ่ายโอนสถานีนอนาัยก็ประสบปัญหาเช่นกัน

อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่าการถ่ายโอนภารกิจด้านวัฒนธรรมให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น นายแพทย์อวยชัย ศิลปอวยชัย (2549) อดีตนายกองค์การบริหารราชการส่วนจังหวัดแพร่ชี้ให้เห็นว่า งานด้านการศึกษาและงานด้านสาธารณสุขนั้น เมื่อมีการถ่ายโอนภารกิจทำให้ผู้ที่มีอำนาจเสียอำนาจ จึงมักเกิดประเด็นปัญหาขัดแย้งหรือไม่เป็นไปตามเป้าประสงค์ ในขณะที่งานด้านวัฒนธรรมนั้น ไม่ได้มีมิติเชิงอำนาจ จึงมักไม่ค่อยเห็นความขัดแย้งระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

กับกระทรวงวัฒนธรรม หรือวัฒนธรรมจังหวัดแต่อย่างใด เมื่อกล่าวถึงการถ่ายโอนภารกิจแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อาจทำความเข้าใจจากแผนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2543 ได้กำหนดการถ่ายโอนภารกิจให้แก่ อปท.จำนวน 6 ด้าน ได้แก่ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านงานส่งเสริมคุณภาพชีวิต ด้านการจัดระเบียบชุมชน/สังคม และการรักษาความสงบเรียบร้อย ด้านการวางแผน การส่งเสริมการลงทุน พาณิชยกรรมและการท่องเที่ยว ด้านการบริหารจัดการและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และด้านศิลปวัฒนธรรมจารีตประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ดังนั้นจึงเป็นที่น่าสนใจว่าเมื่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้รับการมอบหมายภารกิจสำคัญด้านวัฒนธรรมแล้ว มีการบริหารจัดการอย่างไรจึงเป็นเรื่องที่น่ายกย่องอย่างยิ่ง โดยหลักการทั่วไปแล้วองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถือเป็นองค์กรหลักในการจัดบริการสาธารณะแก่ประชาชน เพราะถือว่าเป็นองค์กรที่ใกล้ชิด และรู้ปัญหาของประชาชนมากที่สุด งานในลักษณะที่เป็นวิถีชีวิต แบบแผนหรือประเพณีวัฒนธรรมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมานั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทจัดการวัฒนธรรมอย่างไร จึงเป็นที่มาของการศึกษาและเรียบเรียงประเด็นขึ้นเพื่อให้เกิดความเข้าใจในบทบาทของท้องถิ่นในการจัดการวัฒนธรรมต่อไป อนึ่งหากเราพิจารณาให้ถ่องแท้แล้ว เรื่องวัฒนธรรมก็มีความสำคัญอย่างมากต่อการพัฒนาเพราะวัฒนธรรมจะนำมาซึ่งฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน และหากพิจารณาการรวมกลุ่มของประชาคมอาเซียน ก็มีการสร้างจุดเชื่อมโยงของประชาคมอาเซียนโดยการสร้างเสาหลักของอาเซียน โดยเฉพาะเสาหลักด้านประชาสังคมและวัฒนธรรม

ในพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม ปรากฏสุปแต่้มที่มีลวดลายงดงามอยู่ในวัดหลายแห่ง ในจำนวนนี้รวมถึงสุปแต่้มของวัดโพธารามและวัดป่าเลไลย์ ในพื้นที่ตำบลดงบัง อำเภอนาดูน ทั้งนี้ชุมชนในพื้นที่ตำบลดงบังก่อตัวขึ้นจากการตั้งถิ่นฐานของชาวลาวที่อพยพมาจากเวียงจันทน์ซึ่งในเวลานั้นอยู่ภายใต้อาณาจักรล้านช้าง โดยชาวลาวกลุ่มดังกล่าวเลือกสร้างชุมชนบริเวณที่สูงที่ล้อมรอบด้วยป่าไม้หนาที่บั้นเป็นที่มาของชื่อ "ดงบัง" (สุนทรชัย ขอบยศ, 2560) จากคำบอกเล่าเกี่ยวกับหมู่บ้านในเขตพื้นที่ตำบลดงบัง กลุ่มชาวลาวเหล่านี้อพยพออกมาจากเวียงจันทน์ในราวปี พ.ศ.2231มาตั้งรกรากอยู่ในเขตเมืองทุ่งหรือท่ง (สุวรรณภูมิ) ซึ่งปัจจุบันอยู่ในจังหวัดร้อยเอ็ดและพื้นที่อำเภอกวาปีปทุมและอำเภอยักษ์ภูมิพิสัย ทั้งนี้ตำบลดงบังแต่เดิมอยู่ในเขตเมืองพยัคฆภูมิพิสัย (ปัจจุบันเป็นอำเภอยักษ์ภูมิพิสัย) และกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของอำเภอนาดูนในที่สุด จากรากฐานความเป็นมาของชุมชนที่มีความขัดใกล้กับวัฒนธรรมล้านช้าง ประกอบกับความรู้และประสบการณ์ของช่างแต่้มที่มีชีวิตอยู่ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลาง ทำให้สุปแต่้มของวัดโพธารามและวัดป่าเลไลย์มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับสังคมที่ทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์และมีความเป็นพหุวัฒนธรรม ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ชวนให้ศึกษา

การศึกษาค้นคว้าเพื่อศึกษาแนวทางในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยความร่วมมือของภาคส่วนต่างๆในท้องถิ่นกรณีศึกษาและอุปสรรค รวมถึงศึกษาข้อจำกัดในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมและเสนอแนวทางในการบริหารจัดการมรดกทางวัฒนธรรมกรณีศึกษาและอุปสรรค ตำบลดงบัง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม โดยจะพยายามแสวงหาการจัดการวัฒนธรรมที่เป็น Best Practice ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ท้องถิ่นได้ร่วมเรียนรู้แนวทางการจัดการวัฒนธรรมและภูมิปัญญาและสามารถเป็นตัวอย่างในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมต่อไป

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการจัดการวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

หากจะพิจารณาบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการด้านวัฒนธรรมแล้วต้องกลับมาพิจารณาหรือทบทวนตัวบทกฎหมาย ที่ให้อำนาจแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการด้านวัฒนธรรมในท้องถิ่นนั้น มีกฎหมายหลายฉบับที่ให้อำนาจท้องถิ่นในการจัดการงานวัฒนธรรม ตั้งแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 โดยเฉพาะในส่วนที่ 4 แนวนโยบายด้านศาสนา สังคม การสาธารณสุข การศึกษา และวัฒนธรรม มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของรัฐในด้านศาสนา สังคม การสาธารณสุข การศึกษาและวัฒนธรรม โดยเฉพาะในมาตรา 289 ที่บัญญัติว่า “องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีอำนาจหน้าที่บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น” นอกจากนี้ในพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจใหแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 หมวด 2 ก็บัญญัติให้อำนาจแกท้องถิ่นในการจัดการงานวัฒนธรรมรวมถึงพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 เป็นกฎหมายที่บัญญัติเกี่ยวกับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชาติและต่อมาเมื่อมีการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นมากขึ้นจึงมีการถ่ายโอนภารกิจในการบำรุงและดูแลรักษาโบราณสถานไปให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดูแลบางส่วน นอกจากนี้ยังมีกำหนดในกฎหมายจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละประเภท ทั้งนี้สามารถดูรายละเอียดได้จากตารางที่ 1

ตารางที่ 1 บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

กฎหมาย	มาตรา	ข้อความที่บัญญัติ/ลักษณะ
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550	66	กำหนดสิทธิและหน้าที่ของบุคคล ชุมชนท้องถิ่นอนุรักษ์หรือฟื้นฟู จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมรวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน

กฎหมาย	มาตรา	ข้อความที่บัญญัติ/ลักษณะ
	73	บุคคลมีหน้าที่รับราชการทหาร ช่วยเหลือในการป้องกันและบรรเทาภัยพิบัติ สาธารณะ เสียภาษีอากร ช่วยเหลือราชการ รับการศึกษาอบรม พึ่งพิทักษ์ปกป้องและสืบสาน ศิลปวัฒนธรรมของชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่นและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ
	80	รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านสังคม การสาธารณสุข การศึกษาและวัฒนธรรม ดังต่อไปนี้ ใน (4) “ส่งเสริมและสนับสนุนการกระจายอำนาจเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน องค์การทางศาสนา และเอกชน จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนามาตรฐานคุณภาพ การศึกษาให้เท่าเทียม และสอดคล้องกับแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ” และใน (6) “ส่งเสริมและสนับสนุนความรู้รักสามัคคีและการเรียนรู้ ปลุกจิตสำนึก และเผยแพร่ ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติ ตลอดจนค่านิยมอันดีงามและภูมิปัญญาท้องถิ่น”
	86	รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านวิทยาศาสตร์ ทรัพยากรทางปัญญา และพลังงาน ใน (2) ได้บัญญัติว่า “ส่งเสริมการประดิษฐ์หรือการค้นคิดเพื่อให้เกิดความรู้ใหม่ รักษาและพัฒนา ภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาไทย รวมทั้งให้ความคุ้มครอง ทรัพย์สินทางปัญญา”
	289	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีอำนาจหน้าที่บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560	43	บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิ (1) อนุรักษ์ พื้นฟู หรือส่งเสริมภูมิปัญญา ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณี อันดีงามทั้งของท้องถิ่น
	50	บุคคลมีหน้าที่ (8) ร่วมมือและสนับสนุนการอนุรักษ์และคุ้มครอง สิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลาย ทางชีวภาพ รวมทั้งมรดกทางวัฒนธรรม
	57	รัฐต้อง (1) อนุรักษ์ พื้นฟู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น และของชาติ และจัดให้มีพื้นที่สาธารณะสำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง

กฎหมาย	มาตรา	ข้อความที่บัญญัติ/ลักษณะ
		รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ใช้สิทธิและมีส่วนร่วม ในการดำเนินการด้วย
	250	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่และอำนาจดูแลและจัดทำบริการสาธารณะ และกิจกรรมสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน รวมทั้งส่งเสริม และสนับสนุนการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น
พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542	16 ข้อ (11)	ให้เทศบาล เมืองพัทยา และองค์การบริหารส่วนตำบล มีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง ในการบำรุงรักษา ศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น
	17	ภายใต้บังคับมาตรา 16 ให้องค์การบริหารส่วนจังหวัด มีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเองดังนี้ ข้อ (18) การส่งเสริม การกีฬา จารีตประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น ข้อ (20) การจัดให้มีพิพิธภัณฑ์และหอจดหมายเหตุ
	18	ให้กรุงเทพมหานครมีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเองตามมาตรา 16 และมาตรา 17
พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535		-เป็นกฎหมายที่บัญญัติเกี่ยวกับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชาติและต่อมาเมื่อมีการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นมากขึ้น จึงมีการถ่ายโอนภารกิจในการบำรุงและดูแลรักษาโบราณสถาน ไปให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดูแลบางส่วน
พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542	6, 7,23,2 4,25,3 5,38 และ	เป็นกฎหมายที่ส่งเสริมให้มีการบูรณาการการจัดการศึกษาและการดำเนินงานวัฒนธรรม โดยมีสาระสำคัญที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมหลาย กฎหมายฉบับนี้ได้กำหนดความมุ่งหมายและหลักการในการจัดการศึกษาคือต้องเป็นไปในลักษณะเพื่อพัฒนาให้คนไทยมีความรู้ มีคุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต

กฎหมาย	มาตรา	ข้อความที่บัญญัติ/ลักษณะ
	63	มีกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้อง มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รวมทั้งมีการส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ
พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 แก้ไขเพิ่มเติมถึง (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2546	45 ข้อ (7 ทวิ)	ให้องค์การบริหารส่วนจังหวัด มีอำนาจและหน้าที่บำรุงรักษา ศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น
พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 แก้ไขเพิ่มเติมถึง (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2546	50 ข้อ 8	ให้เทศบาลมีอำนาจและหน้าที่บำรุงรักษา ศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น
พระราชบัญญัติสภาตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม)	67	ให้องค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจและหน้าที่ด้านวัฒนธรรม ดังนี้ ข้อ 5 ส่งเสริมการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ข้อ 8 บำรุงรักษา ศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และ วัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น

แหล่งที่มา : ประมวลสรุปจากกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้วิเคราะห์กรอบการบริหารงานวัฒนธรรมว่า วัฒนธรรมต้องมีการริเริ่มสร้างสรรค์ มีการสั่งสมและสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง คือ มีลักษณะเป็นดังกระแสธารที่ไหลจากอดีตมาจนถึงปัจจุบันและพุ่งไกลออกสู่นานาคต กระแสธารแห่งวัฒนธรรมมีความต่อเนื่อง ดังนั้นงานวัฒนธรรมมีขอบข่ายดำเนินงาน 8 ด้าน คือ (สมชาย เสียหลาย, มปป.)

ประการแรก งานวิจัยวัฒนธรรม หมายถึง การสำรวจ ศึกษา สังเคราะห์และวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆ เพื่อประโยชน์ในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนา ถ่ายทอด ส่งเสริม เสริมสร้างและแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม

ประการที่สอง งานอนุรักษ์วัฒนธรรม หมายถึง การพิทักษ์รักษาและธำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม เพื่อก่อให้เกิดความรัก ความหวงแหน ความเข้าใจและความภาคภูมิใจในความเป็นชาติ ตลอดจนเพื่อประโยชน์ในการค้นคว้าของคนรุ่นหลัง

ประการที่สาม งานฟื้นฟูวัฒนธรรม หมายถึง การเลือกสรรวัฒนธรรมที่สูญหายหรือกำลังเสื่อมสลาย มาทำให้มีความหมายและความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนในชาติ

ประการที่สี่ งานพัฒนาวัฒนธรรม หมายถึง การริเริ่มสร้างสรรค์ และการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมให้เหมาะสมกับยุคสมัย บังเกิดคุณประโยชน์แก่ชีวิต สังคมและธรรมชาติ โดยที่ยังคงรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์แห่งความเป็นไทย

ประการที่ห้า งานถ่ายทอดวัฒนธรรม หมายถึง การนำวัฒนธรรมที่ผ่านการเลือกสรร กลั่นกรองแล้วไปใช้ในกระบวนการให้การศึกษา อันจะยังผลให้สมาชิกในสังคมเกิดความเข้าใจ ตระหนักในคุณค่า และนำไปปฏิบัติอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับยุคสมัย

ประการที่หก งานส่งเสริมกิจกรรมวัฒนธรรม หมายถึง การสนับสนุนให้บุคคลหรือหน่วยงาน สามารถจัดกิจกรรมวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ประการที่เจ็ด งานเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม หมายถึง การส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคคลที่มีความรู้ความสามารถพิเศษทางวัฒนธรรมได้มีโอกาสแสดงออกและพัฒนาความรู้ความสามารถอย่างเต็มศักยภาพถึงขั้นที่สมควรได้รับการยกย่องว่าเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติในด้านต่าง ๆ นั้นรวมถึงการส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคคลและหน่วยงาน ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติได้ทำกิจกรรมทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมผู้มีความรู้ความสามารถพิเศษทางวัฒนธรรม อันจะนำไปสู่การสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในอนาคต

ประการที่แปด งานแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม หมายถึง การส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคคลและหน่วยงานต่างๆ ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมเพื่อสร้างเสริมความเข้าใจ อันดีต่อกัน อันจะนำไปสู่สันติสุขแห่งการอยู่ร่วมกันของมนุษยชาติ

ผลการศึกษาและอภิปรายผล

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์สำคัญคือ เพื่อศึกษาแนวทางในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยความร่วมมือของภาคส่วนต่างๆ ในท้องถิ่น กรณีลิมและฮูปแต้มตำบลดงบัง เพื่อศึกษาข้อจำกัดในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม กรณีลิมและฮูปแต้ม ตำบลดงบัง เพื่อเสนอแนวทางในการบริหารจัดการมรดกทางวัฒนธรรม กรณีลิมและฮูปแต้ม ตำบลดงบัง ทั้งนี้จะได้กล่าวสรุปผลการศึกษาเป็นดังนี้

แนวทางในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยความร่วมมือของภาคส่วนต่างๆ ในท้องถิ่นกรณีลิมและฮูปแต้ม ตำบลดงบัง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม มีข้อควรพิจารณาสำคัญดังนี้

ประการแรก การดำเนินการภายใต้กรอบของกฎหมายและการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยทั่วไปที่เน้นบทบาทส่วนกลาง ได้แก่ 1) การห้ามมิให้ปลูกสร้างอาคารอื่นใดโดยมิได้รับอนุญาตในเขตโบราณสถาน เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากอธิบดีกรมศิลปากร 2) การห้ามซ่อมแซมแก้ไขเปลี่ยนแปลงหรือถอนต่อเติมทำลายเพื้อนย้ายโบราณสถานหรือส่วนต่างๆ ของโบราณสถานหรือชุดค้นสิ่งใดๆ หรือผู้สร้างอาคารภายในบริเวณโบราณสถานเว้นแต่กระทำตามคำสั่งหรือได้รับอนุญาตจากอธิบดีกรมศิลปากร และ 3) หากโบราณสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนเกิดการชำรุดหักพังหรือเสียหายไม่ว่า

ด้วยประการใดให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองโบราณสถานนั้น แจ้งการชำรุดหักพังหรือเสียหายเป็นหนังสือไปยังอธิบดีกรมศิลปากรภายในเวลา 30 วันนับตั้งแต่วันที่เกิดการชำรุดหักพังหรือเสียหาย

ประการที่สอง แนวทางในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยความร่วมมือของภาคส่วนต่างๆในท้องถิ่น โดยมี

1) แนวทางเดิมในการรวมกลุ่มเพื่อการพัฒนา โดยสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม ภายใต้โครงการอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนัง (ฮูปแต้ม) ในจังหวัดมหาสารคาม ร่วมกับทางองค์การบริหารส่วนตำบลดงบัง เพื่อดำเนินการวางแผนพัฒนาโครงการและการทำงานร่วมกันกับชุมชน โดยการทัศนศึกษาและการอบรมความรู้เรื่องการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถาน ศิลปกรรมและภาพจิตรกรรมฝาผนัง การฉายฉายและขับร้องสรภัญญะ การทอผ้าไหมลายฮูปแต้ม การอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่นให้แก่เยาวชนและประชาชนในพื้นที่ การทำหนังสือประวัติหรือหนังสือ อีสาน การทำค่ายศิลปะรักษฮูปแต้ม มีการอบรมเยาวชนเพื่อการวาดเส้น และการระบายสี การทำเอกสารรูปเล่มเกี่ยวกับประวัติหมู่บ้าน วัด สิมและฮูปแต้ม และ

2) แนวทางในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยความร่วมมือ เพื่อการจัดงาน “วันฮักแพง เบ่งแ่งวันฮูปแต้มดงบัง (2560)” โดย

ประการแรก มีการสร้างความร่วมมือกันในการเป็นภาคีการพัฒนา โดยมีการลงนามในบันทึกข้อตกลง (MOU) ว่าด้วยความร่วมมือการดำเนินโครงการบริการวิชาการหนึ่งหนึ่งหลักสูตรหนึ่งชุมชน และโครงการหนึ่งคณะหนึ่งศิลปวัฒนธรรม ปีงบประมาณ 2560 ของวิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ร่วมกับ องค์การบริหารส่วนตำบลดงบัง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม โรงเรียนดงบังพิสัยนวการนุสรณ์ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคามและตำบลดงบัง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม โดยวิทยาลัยการเมืองการปกครอง เป็นที่ปรึกษาและจัดให้มีการระดมความคิดเห็นเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนานวัตกรรมท้องถิ่นในการจัดการวันฮูปแต้ม ของอบต.ดงบัง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม รวบรวมข้อมูลประวัติชุมชนตำบลดงบัง เพื่อให้ชุมชนตระหนักในความเป็นมาของชุมชนและสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลแนะนำพื้นที่แก่ผู้มาเยือนได้

ประการที่สอง มีการแบ่งงานกันทำในภาคีเครือข่ายและมีเป้าหมายร่วมกัน ในการพัฒนาท้องถิ่น โดยองค์การบริหารส่วนตำบลดงบัง มีการวางแผนเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการจัดงานวันฮูปแต้ม โดยบรรจุเข้าอยู่ในแผนพัฒนาท้องถิ่น และในการดำเนินการจัดงาน “ฮักแพงเบ่งแ่งวันฮูปแต้มดงบัง” อบต.ได้มีการดำเนินการประชุมร่วมกับชุมชนส่วนราชการในพื้นที่ ภายหลังจากที่มีการเปิดประเด็นในเวทีประชาคม เพื่อหาแนวทางในการบริหารจัดการ นวัตกรรมวันฮูปแต้ม ภายใต้การประสานและอำนวยความสะดวกของวิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ประการที่สาม มีการให้ชุมชนความรู้และภูมิปัญญามายถ่ายทอดแก่นรุ่นหลัง ในการดำเนินงาน “ฮักแพงเบิ่ง” มีกิจกรรมที่ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการให้ความรู้และภูมิปัญญามายถ่ายทอดแก่ผู้เข้าร่วมงานโดยเฉพาะเยาวชนคนรุ่นใหม่ เช่น มีการกล่าวพญาของผู้สูงอายุในชุมชน มีการแสดงหมอลำของชุมชน มีการแสดงวัฒนธรรมชุมชนอื่นๆ เช่น “การสอย” หรือการกล่าวในเชิงตลกของคณอีสาน

ประการที่สี่ การส่งเสริมเด็กและเยาวชนให้เข้าใจจิตพระศาสนา โดยการอำนวยการของโรงเรียน ดงบังพิสัยนวการนุสรณ์ ในการประกวดการวาดภาพเขียนจากสตูปแต่่ม นอกจากเด็กและเยาวชนได้แสดงฝีมือการวาดภาพแล้วยังมีความสนใจสอบถามปราชญ์ชาวบ้านว่าสิ่งที่ตนวาดอยู่สื่อถึงอะไร มีความสำคัญอย่างไรในพระพุทธศาสนา อันเป็นเจตนารมณ์ของผู้วาดที่ต้องการสื่อความต่อคน ผู้มาเยี่ยมชม เพราะส่วนใหญ่สื่อสารด้วยภาพและการจินตนาการเรื่องราวของผู้ดูเป็นหลัก

ข้อจำกัดในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม กรณีลิมและสตูปแต่่ม ตำบลดงบัง

ข้อจำกัดที่พบจากการศึกษาคือ 1) องค์รปกครองส่วนท้องถิ่น สามารถนำลายสตูปแต่่มและเรื่องราวมาถ่ายทอดได้ แต่หากเกิดการชำรุดในตัวลิมไม่สามารถแก้ไขได้โดยพลันหรือทันท่วงที เพราะต้องปฏิบัติตามข้อกฎหมายเป็นสำคัญ 2) การพัฒนาพื้นที่โดยรอบยังไม่มี การเอาใจใส่เท่าที่ควร เช่น การไม่ค่อยดูแลพื้นที่บริเวณลิม และบริเวณหอแจก ทำให้บริเวณพื้นที่ในบางช่วง ไม่ค่อยมีความสะอาด และบางครั้งมีขึ้นที่มาจากค้ายพื้นที่บริเวณลิมอยู่ และยังขาดการดูแลอย่างเป็นระบบอยู่มาก 3) ยังไม่มีแหล่งเรียนรู้หรือนิทรรศการถาวร เพื่อจัดแสดงข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับลิมและสตูปแต่่มแก่ผู้มาเยือน การเข้ามาเยี่ยมชมนักท่องเที่ยวยังขาดการจัดการการนำเสนอข้อมูลต้องอาศัยมัคคุเทศก์ท้องถิ่นเป็นสำคัญ 4) มัคคุเทศก์ท้องถิ่นยังถือว่ามีความจำกัดในการศึกษาและเรียนรู้เรื่องราวในลิมและสตูปแต่่ม ในส่วนของเยาวชนก็มีจำนวนจำกัดและมีการเคลื่อนย้ายไปเรียนในระดับที่สูงขึ้นและยังไม่มี การถ่ายทอดอย่างเป็นระบบแก่เยาวชนในสถานศึกษาโดยเฉพาะในโรงเรียนดงบังพิสัยนวการนุสรณ์ มัคคุเทศก์หลักที่ทำหน้าที่ในการแนะนำนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมลิมและสตูปแต่่มในพื้นที่ตำบลดงบัง ยังคงเป็นพ่อเสถียร พุทไธสง และ 5) การถ่ายทอดภูมิปัญญาในการวาดภาพจากสีธรรมชาติไม่มีการเผยแพร่สืบเนื่องจากลูกหลานผู้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษไม่ต้องการให้ข้อมูลเพื่อการเผยแพร่ ซึ่งเป็นที่น่าเสียดายต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้

ข้อเสนอแนวทางในการบริหารจัดการมรดกทางวัฒนธรรมกรณีลิมและสตูปแต่่ม ตำบลดงบัง ได้แก่ ประการแรก การดำเนินการเพื่อบูรณาการการจัดการพื้นที่แบบร่วมมือกัน โดยเน้นชุมชนเป็นฐาน ประการที่สอง การให้ความสำคัญต่อลิมและสตูปแต่่มเพื่อรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนไว้ กิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นและที่กำลังจะเกิดก็ดี ควรเน้นไปที่การให้ความสำคัญกับลิม คือนำลิมและสตูปแต่่มมาพัฒนาท้องถิ่น ประการที่สาม การสร้างแหล่งเรียนรู้ชุมชนถึงนิทรรศการถาวร ซึ่งในบริเวณวัดมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเดิม ที่สามารถเป็นอาคารจัดแสดงนิทรรศการความรู้เรื่องลิม สตูปแต่่ม รวมถึงประวัติความเป็นมาของชุมชน ประการที่สี่ การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาแหล่ง

ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ในลักษณะงานประจำปี ประการที่ห้า การจัดตั้งและการบริหารกองทุนเพื่อการพัฒนาและอุปถัมภ์ อันจะนำไปสู่ความยั่งยืนในการพัฒนาท้องถิ่นบนฐานทุนทางวัฒนธรรม และประการที่หก การปรับปรุงภูมิทัศน์ในบริเวณรอบลุ่มเพื่อให้เกิดความสวยงามและยังคงรักษาสภาพเดิมไว้ตามแบบอย่างโบราณ การดำเนินการของอบต.ดงบัง สอดคล้องกับมาตรฐานการส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมและจารีตประเพณีท้องถิ่น โดยเฉพาะด้านการส่งเสริมเครือข่าย โดยส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของประชาชนในท้องถิ่นของต.ระหว่างหน่วยงานราชการ ภาคเอกชน ภาคประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นๆ ในการอนุรักษ์และส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม จารีตประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น จัดกิจกรรมการถ่ายทอดประสบการณ์ระหว่างหน่วยงานราชการ ภาคเอกชน ภาคประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นๆ

อภิปรายผลการศึกษา

การดำเนินการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยความร่วมมือของภาคส่วนต่างๆในท้องถิ่นกรณีลุ่มและอุปถัมภ์ ตำบลดงบัง สะท้อนให้เห็นแง่มุมการทำทุนทางวัฒนธรรมมาใช้ในการเป็นพลังขับเคลื่อนท้องถิ่นเข้าทำนองการนำเอาวัฒนธรรมนำการพัฒนา และยังสะท้อนให้เห็นถึงพลังเครือข่ายของพื้นที่ ที่มีทั้งสถานศึกษาในพื้นที่ อบต.ใกล้เคียง ชุมชน วัด รวมถึงมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ก็กลายเป็นภาคีหนึ่งในการพัฒนา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Local governance ซึ่งมีได้มีเพียงรัฐเท่านั้นที่เป็นผู้ดำเนินการหากแต่ต้องมีตัวแสดง (actors) ที่เป็นภาคส่วนอื่นในสังคมเข้ามาเกี่ยวข้องในลักษณะเครือข่าย (network) เป็นการจัดการที่ประชาชนและองค์กรภาคประชาชนเข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการในภาครัฐ (Public and Private management) ผ่านกิจกรรมวัน อุปถัมภ์ โดยการเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคส่วนอื่น (Participation) ที่นอกเหนือจากภาครัฐ ในการจัดบริการสาธารณะ มีลักษณะเป็นพหุสังคมมากขึ้น (Pluralism) ที่ยอมรับในการปรึกษาหารือกันและร่วมกันปฏิบัติการทางสังคมโดยใช้วัฒนธรรมนำการพัฒนา สอดคล้องกับแนวคิดของ ศาสตราจารย์ ประเวศ วะสี (2546) คือการพัฒนาที่ยั่งยืนก็จะตามมาบนฐานการพัฒนาที่เอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้งนั่นเอง การนำเอาทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างพลังในการพัฒนาจะสอดคล้องกับงานของ อุทิศ ทาหอม พิชิต วันดี และสำราญ ธุระดา (2548) ที่ศึกษาเรื่องทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของชุมชนบ้านตามา จังหวัดบุรีรัมย์ โดยชาวบ้านเข้าไปมีส่วนร่วมและช่วยกันสืบทอด และนำความรู้เผยแพร่ให้กับคนรุ่นหลัง ได้รู้ถึงการนำทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ ใช้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน นั่นคือการพัฒนาบนฐานรากเหง้าของชุมชนท้องถิ่นนั่นเอง

การที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ความสำคัญกับการนำเอาทุนทางวัฒนธรรมมาใช้เช่นนี้เป็นสิ่งที่เกิดพลังมหาศาลในการสร้างความตระหนักรู้ในท้องถิ่น และสร้างสำนึกรักท้องถิ่นขึ้นได้ ข้อสำคัญประการหนึ่งคือการแสดงบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการสืบเสาะแสวงหาทุนที่มีแต่เดิมและไม่ได้ย่อท้อในการที่จะอนุรักษ์ พัฒนา ส่งเสริม หรือแม้กระทั่งการประยุกต์ใช้ให้เข้ากับยุคสมัย ข้อนี้จึงเป็นข้อที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั่วไปควรรับไว้พิจารณาเนื่องจากแต่ละพื้นที่ย่อมมีความแตกต่างกันในทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่จะสามารถหยิบยกขึ้นมาเป็นประเด็นร่วมกันของคนในการผนึกกำลังคนเพื่อเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นได้ เรื่องวัฒนธรรมและการศึกษาเป็นเรื่องเย็นที่สามารถดำเนินการได้และข้อขัดแย้งในพื้นที่ประเด็นเหล่านี้คงมีน้อยมากหรือแทบไม่มีเลย เพราะสิ่งเหล่านี้คนในชุมชนเห็นและสัมผัสในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมอยู่แล้ว งานศึกษาลักษณะนี้ เช่น ปวิษฐา เนียมคำ (2560) การพัฒนาหลักสูตรมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมหนึ่งใหญ่วัดสว่างอารมณ์ ซึ่งนำสิ่งที่มีอยู่มาสร้างการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน หรือกรณีของสุทธิพันธ์ุ เหรา (2556) ที่ศึกษาการสื่อความหมายมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าทอขาวไทลื้อ อำเภอปัว จังหวัดน่าน ผ่านศิลปะการแสดง หรืองานศึกษาของหทัยรัตน์ มาประณีตและเบญจรงค์ มาประณีต (2554) ที่ศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้นำท้องถิ่นในการปกป้องคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมซึ่งผู้นำท้องถิ่นริเริ่มโครงการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวกับการปกป้องคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในระดับสูงดูจะสอดคล้องกับพื้นที่ที่ผู้บริหารท้องถิ่นได้ให้ความสนใจและนำงานสู่ปฐมาภิบาลไปบรรจุไว้ในแผนพัฒนาท้องถิ่น และดำเนินการต่อไปปีงบประมาณถัดไปและยังเพิ่มงบประมาณในการดำเนินการเป็นงานประจำปีของท้องถิ่นต่อไป นับเป็นการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้าน ตามแนวทางของจรัส สุวรรณมาลาและคณะ (2547) ที่ได้รวบรวมข้อมูลได้ไว้ว่าอุปท.ส่วนใหญ่เน้นไปในทิศทางนี้มีการดำเนินงานวัฒนธรรม

ประกอบกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 หมวด 2 ก็บัญญัติให้อำนาจแก่ท้องถิ่นในการจัดการงานวัฒนธรรม รวมถึงพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 (และที่แก้ไขเพิ่มเติม) ที่ให้องค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจและหน้าที่ด้านวัฒนธรรม โดยในข้อ 5 บัญญัติให้ท้องถิ่นส่งเสริมการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม และข้อ 8 ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น ซึ่งกฎหมายเพียงกำหนดแนวทางกว้างๆหากแต่แนวปฏิบัติและการเอาใจใส่ต่อการดำเนินการด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญานั้น ขึ้นอยู่กับทิศทางนโยบายท้องถิ่นว่าจะให้ความสำคัญมากน้อยเพียงใด หากพิจารณามิติที่เกิดความร่วมมือในการพัฒนาท้องถิ่น นี้จะเข้าข่าย งานอนุรักษ์วัฒนธรรม ซึ่งคือการพิทักษ์รักษาและธำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมเพื่อก่อให้เกิดความรัก ความหวงแหน ความเข้าใจและความภาคภูมิใจ ในความเป็นชาติ ตลอดจนเพื่อ

ประโยชน์ในการค้นคว้าของคนรุ่นหลัง รวมถึงการที่เกิดผลิตภัณฑ์ต้นแบบจากการนำเอาภาพจิตรกรรมหรือรูปปั้นมาผลิตเป็นสินค้าประเภทต่าง ๆ นั้น ก็คืองานพัฒนาวัฒนธรรม อันเป็นการริเริ่มสร้างสรรค์ และการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมให้เหมาะสมกับยุคสมัย บังเกิดคุณประโยชน์แก่ชีวิต สังคมและธรรมชาติ โดยที่ยังคงรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์แห่งความเป็นไทยนั่นเอง (สมชาย เสียหลาย, มปป.) และงานที่เขียนอยู่นี้คืองานวิจัยทางวัฒนธรรมเพื่อถอดบทเรียนการทำงานทางวัฒนธรรมนั่นเอง

การจัดการวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถเชื่อมโยงสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Conservation Tourism) ได้ เพราะเป็นรูปแบบหนึ่งของการจัดการการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพเพื่อการพัฒนาสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวที่มีวัฒนธรรมดั้งเดิมมีเอกลักษณ์ท้องถิ่นเพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยวทั้งได้รับความรู้ความเข้าใจต่อสภาพสังคมวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นบนพื้นฐานของการมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการ (ราไพพรรณ แก้วสุริยะ, 2543, น.1)

ข้อเสนอแนะ

ประการแรก การศึกษาครั้งต่อไปอาจพิจารณาให้ความสำคัญกับการสร้างองค์ความรู้ท้องถิ่นที่มีในลุ่มและรูปปั้น เช่น อาจมีการร่วมกันถอดรหัสจากการรับรู้ของคนในชุมชนเพื่อเตือนความทรงจำของคนในท้องถิ่นเกี่ยวกับเรื่องราวต่างๆ ในลุ่มและรูปปั้น เช่น เรื่องพุทธประวัติ เรื่องสินไซ ซึ่งสามารถนำไปสู่กิจกรรมต่อยอดได้ในการเล่านิทานหรือวรรณกรรมเหล่านี้ แก่เด็กและเยาวชนในพื้นที่ให้เกิดความเข้าใจร่วมกันและเห็นความสำคัญของบรรพบุรุษผู้สร้างสรรค์ผลงานศิลปะอันล้ำค่าของชาวอีสาน

ประการที่สอง อาจพิจารณาศึกษาความร่วมมือกันถึงความเป็นไปได้ในการสร้างนิทรรศการกึ่งถาวรเพื่อการเรียนรู้ของคนในชุมชน เยาวชนและผู้มาเยือนได้สัมผัสองค์ความรู้ท้องถิ่น ที่ไม่ต้องรอเฉพาะช่วงงานวันรูปปั้นแต่สามารถเข้าถึงองค์ความรู้ในพื้นที่ได้ ทั้งนี้ในพื้นที่ที่มีอาคารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเดิมขององค์การบริหารส่วนตำบลดงบัง ที่สามารถพัฒนาไปเป็นอาคารศูนย์การเรียนรู้ลุ่มและรูปปั้นรวมถึงภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของประชาชนในพื้นที่ได้

ประการที่สาม ศึกษาบทบาทของสถานศึกษาในพื้นที่ การดำเนินการเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูองค์ความรู้ทั้งเรื่องลุ่มและรูปปั้น ต้องให้ความสำคัญกับชุมชนและสามารถบูรณาการกับการจัดการศึกษาในท้องถิ่นได้โดยอาจพิจารณามิติโอกาสและข้อจำกัดในการดำเนินการ

ประการที่สี่ เพื่อความต่อเนื่องในการดำเนินการอนุรักษ์และพัฒนาสิมอาจต้องมีการตั้งคณะทำงานขึ้นมาเป็นการเฉพาะเพื่อการดูแลเอาใจใส่และร่วมกันพัฒนาโดยรวม และมีองค์คณะทำงานที่ชัดเจน และก่อให้เกิดความต่อเนื่องในการพัฒนา ซึ่งต้องมีจากหลายภาคส่วนร่วมกัน อาจมีการศึกษาในเชิงเปรียบเทียบในการบริหารจัดการกองทุนที่ประสบความสำเร็จ เช่น กองทุนพระธาตุนาบุญ เป็นต้น

บรรณานุกรม

- จรัส สุวรรณมาลาและคณะ. (2548). *นามานุกรมวัดกรรมท้องถิ่นไทย พ.ศ. 2547*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปวิษฐา เนียมคำ. (2560). *การพัฒนาหลักสูตรมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมหนึ่งใหญ่วัดสว่างอารมณ์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.
- ประเวศ วะสี. (2546). *การพัฒนาต้องเอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม.
- แผนการกระจายอำนาจให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2543 (2544, 17 มกราคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 118 ตอนพิเศษ 4 ง.
- จำเริญพรณ แก้วสุริยะ. (2543). *การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจากทุนทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์สงครามโลกครั้งที่ 2*. วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน.
- สมชาย เสียงหลาย. (มปป). *บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการบริหารงานวัฒนธรรม*. เอกสารอัดสำเนา.
- สุทธิพันธุ์ เหรา. (2556). *การสื่อความหมายมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมผ้าทอชาวไทลื้อ อำเภอปัว จังหวัดน่าน ผ่านศิลปะการแสดง*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาการจัดการศิลปะและวัฒนธรรม. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุนทรชัย ขอบยศ. (2560). *ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมชุมชนดงบัง*. มหาสารคาม: โรงพิมพ์อภิชาติการพิมพ์.
- หทัยรัตน์ มาประณีต และเบ็ญจรัตน์ มาประณีต. (2554). *การมีส่วนร่วมของผู้นำท้องถิ่นในการปกป้องคุ้มครองมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม*. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- อวยชัย ศิลปอวยชัย. (2549). *การจัดการวัฒนธรรมขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น: ประสบการณ์จากองค์การบริหารส่วนจังหวัดแพร่*. เอกสารประกอบการบรรยายเมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 2549 ณ ศูนย์ฝึกอบรมธนาคารไทยพาณิชย์ จังหวัดเชียงใหม่.
- อุทิศ ทาหอม พิชิต วันดี และสำราญ ธุระตา. (2558). *ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนบ้านตามา จังหวัดบุรีรัมย์*. *วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อม*, 11(2), 47-48.

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านป่าข้างวิวัฒน์

ตำบลนางแล อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

ทศพล พงษ์ตะเภา *

กอบกุลณ์ คำปลอด **

ยุทธศาสตร์ หน่อแก้ว **

(วันรับบทความ : 15 สิงหาคม 2562 /วันแก้ไขบทความ : 4 ตุลาคม 2562 /วันตอบรับบทความ : 4 ตุลาคม 2562)

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านป่าข้างวิวัฒน์ ตำบลนางแล อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาการจัดการป่าชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วมของบ้านป่าข้างวิวัฒน์ (2) ศึกษาปัญหาการจัดการป่าชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วมของบ้านป่าข้างวิวัฒน์ และ (3) นำเสนอแนวทางการจัดการป่าชุมชน บ้านป่าข้างวิวัฒน์ ตำบลนางแล อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการศึกษาพบว่า การจัดการป่าชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วมของบ้านป่าข้างวิวัฒน์ ตำบลนางแล อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย มีการดำเนินการผ่านกิจกรรมเชิงอนุรักษ์ ได้แก่ การปลูกป่าและการบวชป่า การทำฝาย การทำแนวกันไฟ การสำรวจสภาพป่าและพันธุ์ไม้ และการสร้างเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งปัญหาที่พบในการจัดการป่าชุมชนคือ ข้อจำกัดของกฎหมาย การขาดรูปแบบการจัดการป่าไม้ตามหลักทฤษฎี และขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องป่าชุมชนตามกฎหมาย ซึ่งคณะผู้วิจัยได้นำเสนอแนวทางการจัดการป่าชุมชนบ้านป่าข้างวิวัฒน์ ดังนี้ 1) แก้ไขหรือออกกฎหมายป่าชุมชนให้สอดคล้องกับการบริหารจัดการป่าชุมชนในสภาวะการณ์ปัจจุบัน 2) ภาครัฐและภาคประชาชนต้องร่วมมือสร้างระบบอนุรักษ์ป่าชุมชนอย่างยั่งยืน 3) ส่งเสริมให้ประชาชนปลูกป่าตามทฤษฎีการพัฒนาฟื้นฟูป่าไม้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ และ 4) สร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องป่าชุมชนและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง จากแนวทางที่นำเสนอจะทำให้เกิดป่าชุมชนในรูปแบบผสมผสานระหว่างป่าชุมชนแบบอนุรักษ์และแบบใช้สอย

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม/ ชุมชน/ การจัดการป่าชุมชน

* อาจารย์ประจำ โปรแกรมวิชาการปกครองท้องถิ่น สำนักวิชาบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

** อาจารย์ประจำ โปรแกรมวิชารัฐประศาสนศาสตร์ สำนักวิชาบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

Community Participation in Community Forest Management in Baan Pa Sang Wiwat, Tambon Nanglae, Muang District, Chiang Rai Province

Thotsapol Pongta *

Kobkun Kamplod **

Yutthasart Norkaew **

(Received Date : August 15, 2019, Revised Date : October 4, 2019, Accepted Date : October 4, 2019)

Abstract

The focus of this study is community participation in forest management of Ban Pa Sang Wiwat Community Forest, Nang Lae District, Mueang District, Chiang Rai Province. The objectives of this study were: (1) to study participation in management of the community forest in Ban Pa Sangwiwat (2) to study the problems of community-based forest management in Ban Pa Sang Wiwat, and (3) to propose guidelines for management of community forests in Ban Pa Sang Wiwat, Nang Lae Sub-district, Mueang District, Chiang Rai Province by utilizing qualitative research methodology. The study indicated that participation in community forest management in Ban Pa Sang Wiwat, Nang Lae Sub-district, Mueang District, Chiang Rai Province includes various ecological activities such as dam building, fire protection, forest and vegetation surveys, creating eco-tourism routes, and reforestation. The problems encountered in community-based forest management include legal restrictions, a lack of theoretical forest management models, and a lack of knowledge and understanding about the laws related to community forests. The research team presented guidelines for the management of Ban Pa Sang Wiwat community forest as follows: 1) Modification of the community forest law in accordance with the current methods of community forest management, 2) Strengthen cooperation between the public sector and local people in order to create a community forest conservation system, 3) Encourage people to follow the theory of forest restoration development in accordance with the royal initiative, and 4) Develop

* Lecturer at Program in Local Administration, School of Public Administration, Chiang Rai Rajabhat University

** Lecturer at Program in Public Administration, School of Public Administration, Chiang Rai Rajabhat University

knowledge and understanding about the community forest and the related legislation. The proposed guidelines seek to establish management of the community forest based on a balanced combination of resource conservation and community forest utilization.

Keywords: Participation/ Community/ Community Forest Management

บทนำ

นับแต่มีการประกาศบังคับใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ทำให้คำว่า “สิทธิชุมชน” และ “การกระจายอำนาจ” ได้รับการกล่าวถึงอย่างเป็นวงกว้างโดยเฉพาะในแวดวงทางวิชาการ เนื่องจากเนื้อหาของรัฐธรรมนูญ มีบทบัญญัติที่ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการอนุรักษ์ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ดังปรากฏในมาตรา 46 บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์ หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ และมาตรา 56 สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการบำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีวิตรอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่อง ในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ... (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540, 2540, น.10-12)

ประกอบกับแนวคิดการกระจายอำนาจที่มีการถ่ายโอนภารกิจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดบริการสาธารณะด้านต่างๆ อันรวมถึงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นับเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรในชุมชน การอธิบายของ อานันท์ กาญจนพันธุ์ และคณะ (2543, น.60) ภายใต้บริบทแนวคิดป่าชุมชน มีประเด็นร่วมที่ชี้ให้เห็นถึงเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญข้างต้นที่ว่า ด้วยองค์ความรู้และความสัมพันธ์ของคนในชุมชนท้องถิ่นที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ หรือจากประสบการณ์เรียนรู้ที่อยู่ร่วมกับป่าชุมชนเป็นผลให้เกิดความเข้าใจในการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าชุมชน และยังเป็นเครื่องมืออันสำคัญที่ใช้ในการรักษาพื้นที่ป่าชุมชน โดยเกิดจากการตระหนักรู้ของคนในชุมชนท้องถิ่น เห็นได้จาก

การดูแลรักษาป่าโดยชุมชนสะท้อนผ่านมิติเชิงวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการจัดการพื้นที่ป่าชุมชนผ่านธรรมเนียมประเพณีวิถีปฏิบัติของชุมชนท้องถิ่นมาอย่างช้านาน จากการอธิบายความข้างต้นนี้พอจะสร้างความเข้าใจต่อเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ที่มีบทบัญญัติโดยให้ความสำคัญกับคำว่า “สิทธิชุมชน” และ “การกระจายอำนาจ” ได้ชัดเจนขึ้น

ต่อมาเมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ก็ยังคงให้ความสำคัญต่อการขับเคลื่อนการปกครองท้องถิ่นภายใต้แนวคิดการกระจายอำนาจใน 4 แนวทางหลัก ได้แก่ (1) การคุ้มครอง ส่งเสริมและขยายสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอย่างเต็มที่ (2) ลดการผูกขาดอำนาจรัฐ เพิ่มอำนาจประชาชนและส่งเสริมการกระจายอำนาจ (3) การทำให้การเมืองมีความโปร่งใส มีคุณธรรมและจริยธรรม และ (4) การทำให้องค์กรตรวจสอบมีอิสระ เข้มแข็ง และทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ (วุฒิสภา ต้นไชย, 2552, น.197) บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญข้างต้นนับเป็นกลไกสำคัญในการถ่ายโอนอำนาจจากการบริหารราชการส่วนกลางสู่ท้องถิ่น ซึ่งให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรในชุมชน ดังปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ใน 2 หมวด สำคัญ ได้แก่ หมวดที่ 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ และหมวดที่ 14 ว่าด้วยการปกครองท้องถิ่น ดังนี้

“มาตรา 66 บุคคลที่รวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษหรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน” และยังปรากฏ

“มาตรา 67 สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ บำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครองตามความเหมาะสม...” รวมถึงยังเชื่อมโยงกับ

“มาตรา 290 บัญญัติให้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีอำนาจหน้าที่ส่งเสริมและรักษาคุณภาพ สิ่งแวดล้อมตามที่กฎหมายบัญญัติ โดยอย่างน้อยต้องมีสาระสำคัญคือ (1) การจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมที่อยู่ในเขตพื้นที่ (2) การเข้าไปมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่ นอกเขตพื้นที่ เฉพาะในกรณี ที่อาจมีผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่ของตน (3) การมีส่วนร่วมในการพิจารณาเพื่อริเริ่มโครงการหรือกิจกรรมใดนอกเขตพื้นที่ ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม

หรือสุขภาพอนามัยของประชาชนในพื้นที่ และ (4) การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น” (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550, 2550, น.116)

ทั้งนี้ ให้มีการบัญญัติ ปรับปรุง หรือแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เรื่องการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้ครอบคลุมในประเด็นดังกล่าว จากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่กระจายอำนาจให้แก่ท้องถิ่น ประกอบกับการให้ความสำคัญกับสิทธิชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรภายในชุมชน นำไปสู่การผลักดันกฎหมายหลายฉบับ ซึ่งที่น่าสนใจคือการที่กรมป่าไม้ได้ดำเนินโครงการป่าชุมชน ซึ่งริเริ่มเมื่อปี พ.ศ. 2542 และการเสนอร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชนโดยการขับเคลื่อนของกลุ่มเครือข่ายป่าชุมชน ปี พ.ศ. 2546 และปัจจุบันปี พ.ศ. 2559 มีการจัดตั้งป่าชุมชนตามโครงการป่าชุมชนโดยกรมป่าไม้ขึ้นแล้วจำนวน 1,202 โครงการ ครอบคลุม 1,387 หมู่บ้าน พื้นที่ป่าชุมชน 1,280,599 ไร่ 3 งาน 69 ตารางวา โดยแบ่งออกเป็น ป่าสงวนแห่งชาติ ร้อยละ 59.20 ป่าตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 ร้อยละ 30.37 ที่ดินตามหนังสือสำคัญที่หลวง ร้อยละ 9.91 และอื่นๆ ร้อยละ 0.51 (ข้อมูลสารสนเทศ กรมป่าไม้, 2560)

ที่มาของโครงการป่าชุมชนของกรมป่าไม้นั้น เกิดจากการดำรงชีพของคนในชนบทที่อาศัยการพึ่งพาทรัพยากรป่าไม้ แต่การขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วนั้น ก่อให้เกิดการใช้ทรัพยากรต่างๆ เป็นวัตถุดิบเพื่อการผลิตจำนวนมากทำให้เกิดปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้เพื่อการเกษตรกรรม การแก้ไขปัญหาดังกล่าวดำเนินภายใต้รูปแบบของการมีส่วนร่วม (แนวทางพระราชรัฐ) โดยการปรับแนวคิดและเปลี่ยนวิธีการดำเนินการจากเดิมที่ให้รัฐมีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติเพียงฝ่ายเดียว เป็นการกระจายอำนาจให้ประชาชนและองค์กรชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม (คู่มือการปฏิบัติงานตามแนวทางการจัดทำโครงการป่าชุมชนของกรมป่าไม้, 2558, น.1) การจัดทำโครงการดังกล่าวจึงสอดคล้องกับกฎหมายแม่บทและตอบสนองต่อนโยบายของรัฐบาลที่ได้แถลงต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติเมื่อวันศุกร์ที่ 12 กันยายน พ.ศ. 2557 “ข้อ 9 การรักษาความมั่นคงของฐานทรัพยากรและการสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์กับการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน ข้อ 9.1 ในระยะเฉพาะหน้า เร่งปกป้องและฟื้นฟูพื้นที่อนุรักษ์ ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า โดยให้ความสำคัญในการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ... และข้อ 9.3 พัฒนาระบบบริหารจัดการที่ดินและแก้ไขการบุกรุกที่ดินของรัฐโดยยึดแนวพระราชดำริ ที่ประชาชนสามารถอยู่ร่วมกับป่าได้ การกำหนดเขตป่าชุมชนให้ชัดเจน”

กล่าวได้ว่า การดำเนินโครงการป่าชุมชนโดยกรมป่าไม้เป็นการเปิดพื้นที่ให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าในรูปแบบของคณะกรรมการป่าชุมชน ในลักษณะของการดูแลรักษา อนุรักษ์ตลอดจนการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ได้อย่างเหมาะสมตามกระบวนการขั้นตอนการจัดตั้งป่าชุมชนตามกฎหมาย บ้านป่าซางวิวัฒน์ เป็นพื้นที่หนึ่งที่เคยใช้ประโยชน์จากป่า

อย่างไม่มีการควบคุมจนทำให้เกิดปัญหาน้ำล้นท่วมในพื้นที่ป่าแห้ง ชาวบ้านเริ่มขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภค กระทั่งปี พ.ศ. 2517 ภาครัฐโดย สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ กรมป่าไม้ ห้ามชาวบ้านบุกรุกหรือเข้าไปใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่า ในขณะเดียวกันก็มีการพัฒนาพื้นที่ป่าโดยการปลูกป่าเพิ่มเติม การสร้างฝายชะลอน้ำ การสร้างจิตสำนึกรักป่า การจัดตั้งเวรยามระวังภัยต่อป่า เป็นต้น ผลพวงจากการพัฒนาพื้นที่ป่าดังกล่าวส่งผลต่อความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศทางธรรมชาติเป็นต้นว่า น้ำในลำห้วยที่แห้งกลับมาไหลอีกครั้ง เกิดน้ำตกและธารน้ำไหลขึ้นในพื้นที่ป่า จนเป็นป่าไม้ที่เป็นต้นน้ำลำธารทำให้ชาวบ้านจำนวน 291 หลังคาเรือน และพื้นที่ใกล้เคียงมีน้ำอุปโภคบริโภคอีกครั้ง ด้วยป่าชุมชนบ้านป่าซางวิวัฒน์มีลักษณะเป็นภูเขาสูงน้ำจะไหลลงสู่ด้านล่างอย่างรวดเร็วจึงมีการสร้างอ่างเก็บน้ำพื้นที่ขนาด 3 ไร่ เพื่อเก็บกักน้ำที่ไหลมาจากป่าและต่อท่อพีวีซีลงสู่ถังเก็บน้ำประปาหมู่บ้าน ชาวบ้านจึงมีน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างเพียงพอตลอดทั้งปี รวมถึงทรัพยากรป่าไม้และพืชสมุนไพรต่างๆที่มีความอุดมสมบูรณ์ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่านานาชนิด เช่น หมูป่า อีเห็น นก งู ผึ้งป่า เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจพื้นที่และศึกษาข้อมูลเบื้องต้นพบว่า ป่าที่ชาวบ้านเรียกว่าป่าชุมชนบ้านป่าซางวิวัฒน์ไม่ใช่ป่าชุมชนที่ได้รับอนุมัติจากกรมป่าไม้เป็นเพียงป่าชุมชนที่ชาวบ้านร่วมกันดูแลรักษาเท่านั้น แต่จะจัดการกับทรัพยากรป่าไม้เพื่อประโยชน์เช่นเดียวกับป่าชุมชนอื่นที่ได้รับอนุมัติจากกรมป่าไม้ไม่ได้ ด้วยเป็นพื้นที่ป่าอุทยานจึงไม่สามารถจัดทำโครงการป่าชุมชนในรูปแบบการจัดการป่าไม้โดยการมีส่วนร่วมระหว่างพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายกับราษฎรในชุมชนตามแนวทางของกรมป่าไม้ได้ แต่ทว่าการดูแลรักษาและการฟื้นฟูพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ ป่าชุมชนบ้านป่าซางวิวัฒน์ที่ผ่านมายังขาดแนวทางหรือวิธีการบริหารจัดการป่าที่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะกระบวนการบริหารจัดการตามแนวคิดหรือทฤษฎีซึ่งจะนำไปสู่การบริหารจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน เห็นได้จากการนำเอาต้นไม้หลากหลายชนิดมาปลูกแต่ต้นไม้ส่วนหนึ่งไม่สามารถเติบโตได้เนื่องจากไม่มีการศึกษาถึงหลักการสร้างป่าธรรมชาติด้วยพันธุ์ไม้ดั้งเดิม ไม่มีการจัดรูปแบบการบริหารจัดการป่า การทำกิจกรรมการพัฒนาส่วนใหญ่เป็นไปตามนโยบายของหน่วยงานภาครัฐ ชาวบ้านยังขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องป่าชุมชนดังความคิดที่ว่าหากเป็นป่าชุมชนที่เป็นทางการตามกฎหมายของกรมป่าไม้แล้วจะเกิดการบุกรุกของชาวบ้านในการเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าและทำให้เกิดปัญหาตามมา ขณะเดียวกันก็มีความต้องการใช้ประโยชน์จากป่านอกจากการมีน้ำที่ใช้เพื่ออุปโภคบริโภค เช่น การนำเอาไม้ที่ล้มขนอนนอนไฟมาใช้ประโยชน์ซึ่งดีกว่าปล่อยให้ผุพังไปตามธรรมชาติ เป็นต้น

จากที่กล่าวมา จึงนำมาสู่ประเด็นที่คณะผู้วิจัยเกิดความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านป่าซางวิวัฒน์ ตำบลนางแล อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ในประเด็นที่เกี่ยวกับจัดการป่าชุมชนและปัญหาที่เกิดขึ้นจากการจัดการป่าในช่วงที่ผ่านมาเพื่อนำเสนอ

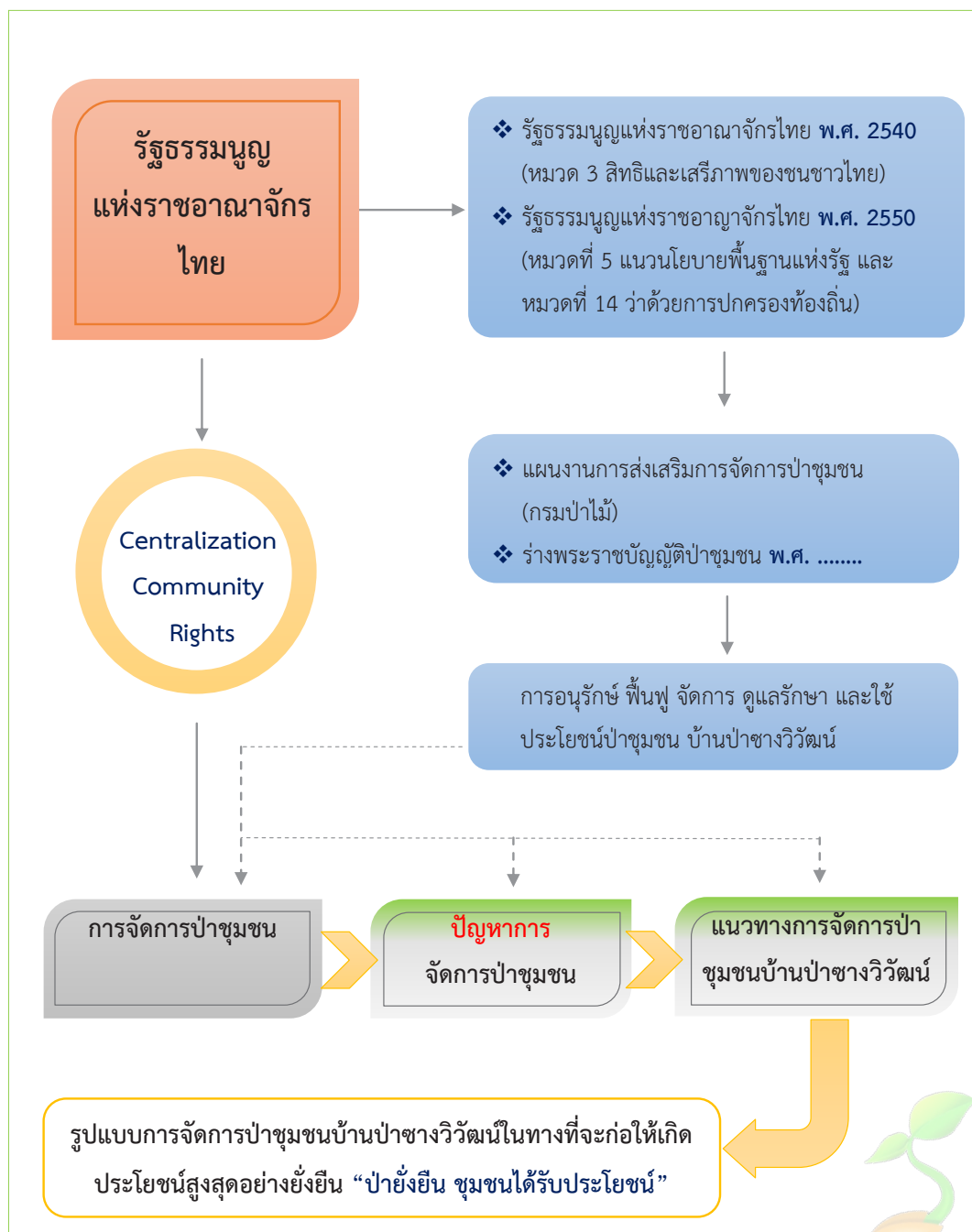
แนวทางการจัดการป่าชุมชนบ้านป่าชาววิวัฒน์ในทางที่จะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดอย่างยั่งยืนกับชุมชนตามกฎหมาย อันจะนำไปสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้ในการอนุรักษ์ป่าไม้โดยเฉพาะพื้นที่ป่าที่อยู่ใกล้กับเมือง ด้วยที่ตั้งของบ้านป่าชาววิวัฒน์ห่างจากตัวอำเภอเมืองเชียงราย 15 กิโลเมตร จึงมีลักษณะเป็นป่าที่ถูกความเจริญเข้ามาล้อมรอบ ซึ่งในปัจจุบันมีการขยายตัวของชุมชนคนภายนอกเข้าไปอยู่อาศัยเพิ่มมากขึ้นเห็นได้จากข้อมูลเชิงสถิติจำนวนครัวเรือนที่เพิ่มขึ้น ในปี พ.ศ. 2558 มีจำนวนครัวเรือน 373 ครัวเรือน ปี พ.ศ. 2560 มีจำนวนครัวเรือน 410 ครัวเรือน ในช่วงระยะเวลา 2 ปี จำนวนครัวเรือนเพิ่มขึ้น 37 ครัวเรือน แต่ที่น่าสนใจคือ 410 ครัวเรือนเป็นข้อมูลตามทะเบียนราษฎร์ แต่จากการสำรวจโดยผู้ใหญ่บ้านพบว่าที่อยู่อาศัยจริงมีจำนวน 291 ครัวเรือน (แผนพัฒนาหมู่บ้านป่าชาววิวัฒน์, 2560) สะท้อนให้เห็นว่าคนจากภายนอกได้สร้างที่อยู่อาศัยไว้และพร้อมที่จะเข้าไปอยู่อาศัยจริง ดังนั้นจึงเป็นความท้าทายที่หน่วยงานราชการและชุมชนต้องร่วมกันวางแผนรองรับกับการขยายตัวของชุมชนเพื่อป้องกันความไม่สมดุลของระบบนิเวศและความเสื่อมโทรมของพื้นที่ป่าไม้ หากไม่มีเตรียมความพร้อมและวางแผนการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ อาจเกิดปัญหาตามมาได้ในอนาคตอันใกล้โดยเฉพาะปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ดังที่เคยเกิดขึ้นแล้วในพื้นที่ และเป็นห่วงโซ่ปัญหาที่เกิดขึ้นซ้ำๆ ในหลายพื้นที่

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการจัดการป่าชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วมของบ้านป่าชาววิวัฒน์ ตำบลนางแล อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย
2. เพื่อศึกษาปัญหาการจัดการป่าชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วมของบ้านป่าชาววิวัฒน์ ตำบลนางแล อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการจัดการป่าชุมชน บ้านป่าชาววิวัฒน์ ตำบลนางแล อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

กรอบแนวคิด

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชน บ้านป่าซางวิวัฒน์ ตำบลนางแล อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย”

วิธีการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารเทศบาลตำบลนางแล ผู้นำชุมชนบ้านป่าซางวิวัฒน์ ชาวบ้านป่าซางวิวัฒน์ และเจ้าหน้าที่สำนักงานจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 2 (เชียงราย) ส่วนกลุ่มตัวอย่างได้กำหนดจำนวนและวิธีการเลือก ดังนี้

กลุ่มแรก นายกเทศมนตรีตำบลนางแล ปลัดฯ นักพัฒนาชุมชนฯ และสมาชิกสภาฯ ใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง

กลุ่มที่สอง ผู้ใหญ่บ้านป่าซางวิวัฒน์ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฯ คณะกรรมการหมู่บ้านฯ ใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง และชาวบ้านป่าซางวิวัฒน์ ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบสโนว์บอลล์

กลุ่มที่สาม ผู้อำนวยการส่วนจัดการป่าชุมชน นักวิชาการป่าไม้ปฏิบัติการ สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 2 (เชียงราย) ใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1) **แบบสัมภาษณ์เชิงลึก** คณะผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลการจัดการและปัญหาการจัดการป่าชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วมของบ้านป่าซางวิวัฒน์ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูล (กลุ่มที่หนึ่งและสอง) ในประเด็นเกี่ยวกับการสถานะและสภาพของการจัดการป่าชุมชนที่ผ่านมา รวมทั้งปัญหาของการจัดการป่าชุมชนที่เกิดขึ้นเพื่อนำเอาข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกในประเด็นดังกล่าวไปทำการสนทนากลุ่มเพื่อนำเสนอแนวทางการจัดการป่าชุมชนบ้านป่าซางวิวัฒน์ต่อไป

2) **แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วม** คณะผู้วิจัยนำวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วมมาใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลผ่านกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้อง เช่น การประชุมคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านป่าซางวิวัฒน์ งานประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรในพื้นที่ (การบวชป่า) การทำฝายในป่าชุมชน และกิจกรรมการปลูกป่า

3) **ประเด็นการสนทนากลุ่มเฉพาะ** คณะผู้วิจัยได้นำเอาข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกในประเด็นการจัดการและปัญหาการจัดการป่าชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วมของบ้านป่าซางวิวัฒน์มาทำการสนทนากลุ่มกับกลุ่มตัวอย่างทั้งสามกลุ่ม เพื่อหาแนวทางการจัดการป่าชุมชนบ้านป่าซางวิวัฒน์ที่ถูกต้องตามหลักทฤษฎีในการอนุรักษ์และการพัฒนาฟื้นฟูป่าไม้ในทางที่จะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดอย่างยั่งยืนกับชุมชนต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

นำเอาประเด็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกมาจัดทำสารสนเทศกลุ่ม จากนั้นนำข้อมูลมาเรียบเรียงเพื่อนำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบของความเรียงเชิงพรรณนา โดยยกตัวอย่างคำสัมภาษณ์และบทสนทนากลุ่มมาประกอบเป็นหลักฐานและเรียบเรียงผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้ง 3 ข้อ

ผลการศึกษา

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านป่าชาววิวัฒน์ ตำบลนางแล อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย” คณะผู้วิจัยขอนำเสนอผลการศึกษาโดยแบ่งออกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

ประเด็นแรก การจัดการป่าชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วมของบ้านป่าชาววิวัฒน์ ตำบลนางแล อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างถึงการจัดการป่าชุมชนบ้านป่าชาววิวัฒน์ในห้วงระยะเวลาที่ผ่านมาพบว่า ป่าชุมชนบ้านป่าชาววิวัฒน์ไม่ใช่ป่าชุมชนที่ได้รับอนุมัติจากกรมป่าไม้เป็นเพียงป่าชุมชนที่ชาวบ้านร่วมกันดูแลรักษาเท่านั้น ชาวบ้านจึงไม่มีสิทธิจัดการกับทรัพยากรป่าไม้เพื่อประโยชน์เช่นเดียวกับป่าชุมชนอื่นที่ได้รับอนุมัติจากกรมป่าไม้ได้ ด้วยเงื่อนไขข้อจำกัดของพื้นที่ซึ่งเป็นเขตอุทยานจึงไม่สามารถจัดทำโครงการป่าชุมชนในรูปแบบการจัดการป่าไม้โดยการมีส่วนร่วมระหว่างพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายกับราษฎรในชุมชนตามแนวทางของกรมป่าไม้ได้ ดังนั้น การจัดการป่าชุมชนบ้านป่าชาววิวัฒน์จึงทำได้เพียงกิจกรรมเชิงอนุรักษ์เพื่อพัฒนาฟื้นฟูป่าไม้และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ อาทิ การพังทลายของหน้าดินอันเกิดจากบุกรุกทำลายป่า การขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภค และปัญหาไฟป่า ดังนี้

1) การปลูกป่าและการบวชป่า การปลูกป่าเป็นกิจกรรมที่สำคัญในการฟื้นฟูสภาพป่าให้มีความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งพันธุ์ไม้ที่นำมาปลูกจะมีความหลากหลายแต่ปัญหาหนึ่งที่พบคือ พันธุ์ไม้ขนาดเล็กบางชนิดไม่สามารถเจริญเติบโตได้ นอกจากการฟื้นฟูสภาพป่าด้วยการปลูกป่าแล้วยังมีการทำกิจกรรมเชิงอนุรักษ์ควบคู่กันไปด้วย คือ กิจกรรมพิธีการบวชป่า เป็นการนำเอาภูมิปัญญาด้านการอนุรักษ์ป่าไม้โดยอาศัยศาสนพิธีกรรมความเชื่อ ซึ่งจัดขึ้นในช่วงวันสำคัญต่างๆที่ส่วนราชการกำหนด เช่น กิจกรรมการปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติ เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่สามารถเชื่อมโยงด้านพื้นที่ของชุมชนต่างๆในตำบลนางแลได้อย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมการฟื้นฟูป่าหรือการอนุรักษ์ป่าได้มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องทุกปีและทุกคนได้ให้ความสำคัญเสมือนว่าเป็นการปลูกป่าในใจคน ดังที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงมีพระราช

คำรัสในเรื่องของการปลูกป่าว่า “...ควรจะปลูกต้นไม้ในใจคนเสียก่อน แล้วคนเหล่านั้นก็จะพากันปลูกต้นไม้ลงบนแผ่นดินและรักษาต้นไม้ด้วยตนเอง...” (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร., 2550)

2) การทำแนวกันไฟ พื้นที่ป่าชุมชนบ้านป่าขางวิวัฒน์ที่อยู่ในการดูแลรักษาของผู้นำชุมชนและชาวบ้านภายใต้การส่งเสริมและสนับสนุนจากเทศบาลตำบลนางแล โดยอาสาสมัครป้องกันไฟป่าของชุมชน ทำให้ป่ายังคงความอุดมสมบูรณ์ตลอดทั้งปีและไม่มีปัญหาไฟป่า สิ่งหนึ่งที่เป็นตัวบ่งชี้ให้เห็นว่าพื้นที่ป่าชุมชนบ้านขางวิวัฒน์นั้นไม่ถูกไฟป่าเผาทำลายเหมือนกับพื้นที่อื่นคือ สภาพความอุดมสมบูรณ์ของต้นไม้ที่สูงใหญ่และเขียวชอุ่มตลอดทั้งปี ป้ายชื่อพันธุ์ไม้ที่มีการนำไปปักไว้ใกล้กับต้นไม้ในป่าเพื่อบ่งบอกชื่อพันธุ์ไม้ชนิดต่างๆ ไม่ถูกไปป่าเผาทำลายในห้วงระยะเวลา 4 ปีที่ผ่านมา นอกจากนั้นยังมีระบบการบริหารจัดการไฟป่าโดยศูนย์อาสาสมัครป้องกันไฟป่าตำบลนางแล ซึ่งมีการอบรมให้ความรู้เพื่อเตรียมความพร้อมป้องกันและดับไฟป่าแก่ประชาชนในพื้นที่ และทุกครั้งที่มีการขอความร่วมมือในการทำแนวกันไฟก็จะได้รับการตอบรับจากชาวบ้านเป็นอย่างดี

ภาพที่ 2 ป่าชุมชนบ้านป่าขางวิวัฒน์ เป็นป่าที่มีต้นไม้ขนาดใหญ่หลากหลายชนิด รวมไปถึงพืชสมุนไพรต่างๆ ซึ่งได้มีการสำรวจข้อมูลและทำป้ายชื่อพันธุ์ไม้สำหรับผู้สนใจศึกษาและเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างเส้นทางท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

3) การทำฝายในป่าชุมชน ในแต่ละปีช่วงฤดูแล้ง ชาวบ้านจะร่วมแรงช่วยกันสร้างฝายกันลำห้วยในบริเวณที่เป็นต้นน้ำปีละ 7 – 8 จุด โดยการนำของผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาเทศบาล โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ เทศบาลตำบลนางแล หรือการสนับสนุนกำลังแรงงานจากนักศึกษาที่มีจิตอาสาจากมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ผลจากการสร้างฝายทำให้ชาวบ้านเห็นว่า สามารถช่วยในการชะลอน้ำไม่ให้ไหลเร็วจนเกินไปซึ่งเป็นการป้องกันน้ำหลากในช่วงฤดูฝน และยังช่วยทำให้พื้นที่ในบริเวณดังกล่าวมีความอุดมสมบูรณ์

4) การสำรวจสภาพป่าและพันธุ์ไม้พร้อมจัดทำป้ายชื่อพันธุ์ไม้ ซึ่งก็ได้รับการสนับสนุนจากเทศบาลตำบลนางแลในเรื่องของวัสดุอุปกรณ์และมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงรายในด้านข้อมูลความรู้ทางวิชาการเกี่ยวกับพันธุ์ไม้ต่างๆ เช่น ชาวบ้านจะทราบชื่อพันธุ์ไม้ที่เรียกตามภาษาถิ่นแต่จะไม่ทราบชื่อทางวิทยาศาสตร์ เป็นต้น และการร่วมแรงร่วมใจของชาวบ้านที่ช่วยในการดำเนินงานติดป้ายชื่อพันธุ์ไม้ นับเป็นการทำงานเชิงบูรณาการแบบมีส่วนร่วมจากหน่วยงาน/องค์กร โดยมีชุมชนฐานของการพัฒนา ภายใต้การส่งเสริมจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถาบันการศึกษา

5) การทำเส้นทางท่องเที่ยวในป่าชุมชน ด้วยบรรยากาศธรรมชาติของป่าชุมชนที่มีความอุดมสมบูรณ์ทั้ง ป่าไม้ น้ำ ที่เกิดขึ้นจากการคอยดูแลรักษา โดยคนในชุมชนบ้านป่าซางวิวัฒน์ ภายใต้กติกาที่ได้ตกลงร่วมกันมานานกว่า 10 ปี สิ่งที่น่าประทับใจเป็นอย่างยิ่งเป็นรูปธรรมคือไม่มีการบุกรุกป่า หรือรุกคืบเพื่อขยายพื้นที่ลุ่มลำเขาไปในเขตป่าจนเกิดแนวคิดการสร้างกิจกรรมที่เป็นการท่องเที่ยวชุมชนในรูปแบบที่สามารถต่อยอดนำไปสู่การสร้างเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โดยการเชื่อมโยงกับกิจกรรมการท่องเที่ยวจากภายนอกคล้ายกับการสร้าง Route เส้นทางท่องเที่ยวที่รวมเอาการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ วัฒนธรรม และศิลปกรรม เข้าไว้ด้วยกัน เมื่อครั้งกิจกรรมปั่นจักรยานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ปั่นเพื่อพ่อ Bike For Dad เพื่อถวายความจงรักภักดี เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เส้นทางปั่นจักรยานเริ่มต้นจากพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติของอาจารย์ถวัลย์ ดัชนี ไปตามเส้นทางบ้านร่องปลาคำ บ้านป่ารวก และบ้านป่าซางวิวัฒน์ ซึ่งเป็นเส้นทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ ในระยะทาง 9 กิโลเมตร แสดงให้เห็นว่าป่าชุมชนบ้านป่าซางวิวัฒน์เป็นพื้นที่หนึ่งที่มีความสนใจจากภายนอกในเชิงการท่องเที่ยวหรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับน้ำและป่า

ผลที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมจากการดำเนินกิจกรรมเชิงอนุรักษ์ พัฒนาและฟื้นฟูป่าไม้ดังที่กล่าวข้างต้น คือ ชาวบ้านมีน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคตลอดทั้งปีเพราะไม่มีการบุกรุกป่า รวมถึงทรัพยากรป่าไม้และพืชสมุนไพรต่างๆที่มีความอุดมสมบูรณ์ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่านานาชนิด เช่น หมูป่า อีเห็น นก งู ผีเสื้อ เป็นต้น ชาวบ้านเกิดจิตสำนึกและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าไม้เห็นได้จากที่คณะผู้วิจัยได้เข้าไปร่วมสังเกตการณ์ในกิจกรรมการปลูกป่าและการทำฝายโดยชาวบ้านให้ความร่วมมือและเข้าร่วมกิจกรรมเป็นจำนวนมาก อีกทั้งปรากฏว่าบริเวณพื้นที่ป่าชุมชนบ้านป่าซางวิวัฒน์ที่ได้รับการดูแลรักษาจากชาวบ้านไม่มีไฟป่าเกิดขึ้น ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญของปัญหาหมอกควันที่เกิดทุกปีในจังหวัดเชียงรายและพื้นที่ใกล้เคียง

ประเด็นที่สอง ปัญหาการจัดการป่าชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วมของบ้านป่าซางวิวัฒน์ ตำบลนางแล อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย พบว่ามีประเด็นปัญหาหลักสำคัญ 3 ประการ คือ ประเด็นข้อจำกัดของกฎหมาย การขาดรูปแบบการจัดการป่าไม้ตามหลักทฤษฎีในการอนุรักษ์และการพัฒนาฟื้นฟูป่าไม้ และขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องป่าชุมชนตามกฎหมาย ดังนี้

1) ข้อจำกัดของกฎหมาย ป่าชุมชนบ้านป่าซางวิวัฒน์ไม่ใช่ป่าชุมชนที่ได้รับอนุมัติจากกรมป่าไม้จึงไม่สามารถเข้าไปจัดการกับทรัพยากรป่าไม้เพื่อประโยชน์เช่นเดียวกับป่าชุมชนอื่นที่ได้รับอนุมัติจากกรมป่าไม้ได้ ทั้งนี้ หลักเกณฑ์ข้อแรกของการจัดตั้งป่าชุมชนนั้นต้องพิจารณาว่าพื้นที่ในการจัดตั้งต้องมิใช่พื้นที่เขตอุทยานแห่งชาติ ส่วนพื้นที่ป่าจำพวกป่าที่อยู่นอกเขตป่าสงวนหรือเขตอุทยานและ

ไม่ใช่ สปก. และป่า สปก. ถ้ามีกฎหมายควบคุมอยู่แล้ว การจะจัดตั้งได้ต้องไปขออนุญาตจากสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) ในกรณีป่าชุมชนบ้านป่าซางวิวัฒน์นั้นไม่สามารถขออนุญาตเป็นป่าชุมชนได้ ด้วยเหตุผลที่ว่า เป็นพื้นที่ของรัฐและเป็นพื้นที่ป่าอุทยานมีข้อกำหนดชัดเจนจึงขัดกับหลักเกณฑ์ในข้างต้น ซึ่งทำได้เพียงกิจกรรมเชิงอนุรักษ์ พัฒนาและฟื้นฟูป่าไม้ แต่ไม่สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในป่าชุมชนได้อย่างเหมาะสมตามกฎหมายกำหนด ซึ่งผู้ใหญ่บ้านได้ยกตัวอย่างให้ฟังว่า “ไม้ที่ล้มขอนนอนใครก็ไม่สามารถนำออกมาใช้ประโยชน์ได้ ซึ่งชาวบ้านมองว่าชุมชนเสียโอกาสในการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์”

2) การขาดรูปแบบการจัดการป่าไม้ตามหลักทฤษฎีในการอนุรักษ์และการพัฒนาฟื้นฟูป่าไม้ ดังที่ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างที่ว่า “พันธุ์ไม้ที่มีการนำมาปลูกในบ้านนั้นมีหลากหลายชนิดตามที่ได้รับการสนับสนุนกล้าไม้จากหน่วยงานต่างๆ เช่น สถานีเพาะชำกล้าไม้จังหวัดเชียงราย สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 2 เชียงราย เป็นต้น ส่วนปัญหาที่พบในการปลูกกล้าพันธุ์ไม้ขนาดเล็กมักจะตาย” แสดงให้เห็นว่า ในการปลูกป่าบ้านนั้นยังขาดการศึกษาที่แน่ชัดถึงพันธุ์ไม้ดั้งเดิมตามหลักการสร้างป่าธรรมชาติตามทฤษฎีในการอนุรักษ์และการพัฒนาฟื้นฟูป่าไม้ ทำให้การปลูกต้นไม้กล้าพันธุ์ไม้ที่ผิดแผกจากถิ่นเดิมและมีขนาดเล็กไม่สามารถเติบโตได้

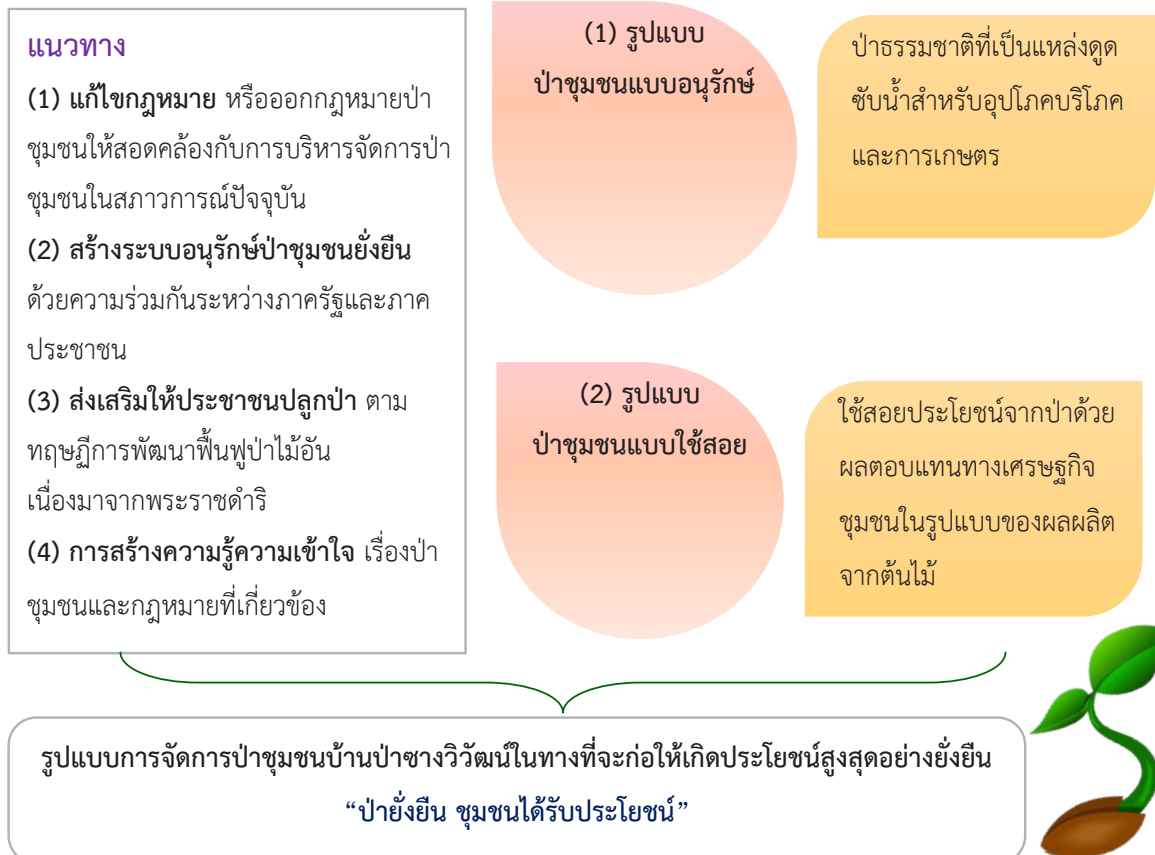
3) ขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องป่าชุมชนตามกฎหมาย ดังข้อมูลที่ประชาชนในพื้นที่ให้สัมภาษณ์ว่า “หากเป็นป่าชุมชนที่เป็นทางการตามกฎหมายที่อนุมัติโดยกรมป่าไม้แล้วใครก็สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ ซึ่งจะทำให้เกิดการบุกรุกในการเข้าไปใช้ประโยชน์และทำให้เกิดปัญหาตามมา” กล่าวได้ว่าประชาชนในพื้นที่ส่วนหนึ่งยังส่วนหนึ่งขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องป่าชุมชนตามกฎหมาย เนื่องจากการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในป่าชุมชนตามโครงการป่าชุมชนของกรมป่าไม้นั้นเป็นรูปแบบการจัดการป่าไม้โดยการมีส่วนร่วมระหว่างพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายกับราษฎร (คณะกรรมการป่าชุมชนและประชาชน) ในชุมชนที่ดูแลบำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าอย่างเหมาะสมตามกฎหมายไม่ใช้ประโยชน์โดยปราศจากการควบคุมใดๆ

ประเด็นที่สาม ข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการป่าชุมชน บ้านป่าซางวิวัฒน์ ตำบลนางแล อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

คณะผู้วิจัยได้นำเอาข้อมูลการจัดการป่าชุมชนบ้านป่าซางวิวัฒน์และปัญหาที่พบมาจัดทำสารสนเทศกลุ่มเพื่อกำหนดแนวทางการจัดการป่าชุมชนบ้านป่าซางวิวัฒน์ที่จะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดอย่างยั่งยืนกับชุมชนสามารถอธิบายได้ ดังแผนภาพต่อไปนี้

**แนวทางการจัดการป่าชุมชนบ้านป่าชาววิวัฒน์ ตำบลนางแล
อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย 4 แนวทาง 2 รูปแบบ**

ภาพที่ 3 แนวทางการจัดการป่าชุมชนบ้านป่าชาววิวัฒน์

แนวทางการจัดการป่าชุมชนบ้านป่าซางวิวัฒน์ ตำบลนางแล อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย มีดังนี้

1) การแก้ไขหรือออกกฎหมายป่าชุมชนให้สอดคล้องกับการบริหารจัดการป่าชุมชนในสภาวะการณ์ปัจจุบัน โดยเฉพาะการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมกับภาครัฐในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในป่าชุมชนอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ปัจจุบันพื้นที่ป่าชุมชนบ้านป่าซางวิวัฒน์ ตำบลนางแล อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย มีการสำรวจในเบื้องต้นจากหน่วยงานภาครัฐซึ่งพบว่าพื้นที่ป่าชุมชนอยู่ในเขตของพื้นที่ป่าอุทยานแห่งชาติ ทำให้ไม่สามารถจัดตั้งเป็นป่าชุมชนที่ถูกต้องตามกฎหมายได้ แต่กระนั้นเป็นเพียงการสำรวจเพียงเบื้องต้นเท่านั้น หากมีการสำรวจพื้นที่อย่างละเอียดก็จะทำให้เกิดความชัดเจนในการขับเคลื่อนตามแนวทางในการจัดทำโครงการป่าชุมชนของกรมป่าไม้ต่อไป อย่างไรก็ตาม หากการสำรวจพบว่าพื้นที่ป่าชุมชนบ้านป่าซางวิวัฒน์ตั้งอยู่ในเขตอุทยานจริง โดยที่ผ่านมามีชาวบ้านได้ทำกิจกรรมในเชิงดูแลรักษาพื้นที่ป่าอย่างต่อเนื่องจนเป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำซึ่งเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ ดังนั้น การแก้ไขหรือออกกฎหมายป่าชุมชนผ่านการผลักดันร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชนก็จะเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมกับภาครัฐในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในป่าชุมชน ด้วยการอนุรักษ์ พื้นฟู จัดการ ดูแลรักษา และใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนอย่างเหมาะสมตามกฎหมายก็เป็นเรื่องที่ชอบธรรมอย่างยิ่ง ทั้งนี้ ประเด็นซึ่งเป็นข้อสังเกตที่น่าสนใจคือ ร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชนมีการเสนอตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534 โดยคณะอนุกรรมการพิจารณาแนวทางการดำเนินงานเกี่ยวกับป่าชุมชน นอกจากนั้นก็มีการเสนอร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชนจากหลายองค์กร กระทั่งปี พ.ศ. 2550 กรมป่าไม้ได้เสนอร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. และมีการประกาศใช้เป็นกฎหมาย ปี พ.ศ. 2552 แต่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชนตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญเป็นอันตกไป ปี พ.ศ. 2557 คณะอนุกรรมการปฏิรูปการจัดการป่าไม้และที่ดินสภาพัฒนาการปกครอง (สปช.) ได้เสนอร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชนนอกเขตอนุรักษ์ พ.ศ. แต่ยังไม่มีการประกาศใช้เนื่องจาก สปช. หมดวาระก่อนและในปี พ.ศ. 2558 กรมป่าไม้ได้เสนอร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. ซึ่งอยู่ในระหว่างกระบวนการจัดทำ (ข้อมูลสารสนเทศ กรมป่าไม้, 2560) กล่าวได้ว่าในห้วงระยะกว่า 28 ปี มีความพยายามจากหลายองค์กรที่ผลักดันร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชนแต่ยังไม่สำเร็จ จากข้อมูลนี้คณะผู้วิจัยเห็นว่าร่างพระราชบัญญัติป่าชุมชนที่เสนอโดยกรมป่าไม้เมื่อปี พ.ศ. 2558 มีความเป็นไปได้ที่จะประกาศบังคับใช้ ด้วยเป็นนโยบายของรัฐบาลที่ได้แถลงต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติเมื่อวันที่ 12 กันยายน พ.ศ. 2557 ข้อ 9 การรักษาความมั่นคงของฐานทรัพยากรและการสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์กับการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนโดยในระยะเฉพาะหน้าเร่งขยายป่าชุมชน ซึ่งเมื่อมีการประกาศใช้คงจะเอื้ออำนวยต่อการจัดการป่าชุมชนบ้านป่าซางวิวัฒน์ต่อไป

2) ภาครัฐและภาคประชาชนต้องร่วมมือสร้างระบบอนุรักษ์ป่าชุมชนอย่างยั่งยืน ด้วยพื้นที่ป่าชุมชนบ้านป่าซางวิวัฒน์มีลักษณะเป็นป่าดงดิบที่มีความอุดมสมบูรณ์และเป็นแหล่งต้นน้ำสำคัญ ประกอบกับตำแหน่งที่ตั้งของป่าชุมชนบ้านป่าซางวิวัฒน์ซึ่งเป็นป่าที่ใกล้เมืองด้วยระยะทางห่างจากหมู่บ้าน 2 กิโลเมตร และห่างจากตัวจังหวัดเชียงราย 15 กิโลเมตร ซึ่งไม่อาจปฏิเสธได้ว่าการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมย่อมส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศของป่าชุมชน โดยเฉพาะป่าชุมชนที่อยู่ใกล้เมืองอย่างป่าชุมชนบ้านป่าซางวิวัฒน์ ดังนั้น หน้าที่ในการอนุรักษ์ ป่าชุมชน จัดการ และดูแลรักษาป่าจึงมิใช่เป็นของชาวบ้านหรือส่วนราชการฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแต่ต้องมีการดูแลร่วมกันในลักษณะของการทำงานเชิงบูรณาการผ่านกลไกกระบวนการมีส่วนร่วมเริ่มจากการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมวางแผน เพื่อการบริหารจัดการป่าชุมชนบ้านป่าซางวิวัฒน์ให้เป็นไปอย่างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน ในความเป็นไปได้ด้วยป่าชุมชนบ้านป่าซางวิวัฒน์ซึ่งมีทรัพยากรป่าไม้และพืชสมุนไพรต่างๆที่มีความอุดมสมบูรณ์ ส่วนราชการอาจทำหน้าที่ในการส่งเสริมให้ความรู้เรื่องการอนุรักษ์ป่าให้กับชาวบ้านเพื่อสร้างคลังความรู้ผนวกเข้ากับภูมิปัญญาในการดูแลรักษาป่าของชาวบ้านอันจะนำไปสู่การเป็นแหล่งเรียนรู้หรือเกิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ประกอบกับเส้นทางคมนาคมที่สะดวกและอยู่ใกล้เมือง นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางมาเรียนรู้หรือท่องเที่ยวได้อย่างสะดวกก็จะเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจในชุมชนอีกทางหนึ่ง ซึ่งที่ผ่านการจัดการป่าชุมชนบ้านป่าซางวิวัฒน์นั้นได้มีการสำรวจและจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวในป่าชุมชนไว้เบื้องต้น

3) การส่งเสริมให้ประชาชนปลูกป่าตามทฤษฎีการพัฒนาพื้นที่ป่าไม้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อรักษาความสมดุล คงความหลากหลายของระบบนิเวศ และทำให้คนอยู่ร่วมกับป่าได้ตามแนวพระราชดำริ ในการจัดการป่าชุมชนที่ผ่านมามีการทำกิจกรรมในลักษณะการอนุรักษ์ พื้นที่ป่า จัดการ และดูแลรักษาป่า เช่น การปลูกป่าและการบวชป่า การทำฝายในป่าชุมชน เป็นต้น ซึ่งถือเป็นการเพิ่มพื้นที่ป่าให้มีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น แต่ทว่าเพื่อให้การบริหารจัดการป่าชุมชนบ้านป่าซางวิวัฒน์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ประเด็นสำคัญที่สุดคือการศึกษาถึงการปลูกป่าธรรมชาติ หมายถึง การปลูกป่าโดยคำนึงถึงพืชพันธุ์ไม้ที่ขึ้นอยู่เดิม โดยการศึกษาถึงพืชพันธุ์ไม้ดั้งเดิมแล้วนำไปปลูกแซมในพื้นที่ป่า โดยงดการปลูกไม้ที่ผิดแผกจากถิ่นเดิมโดยไม่มีการศึกษาอย่างชัดเจน ซึ่งกล้าพันธุ์ไม้ที่ปลูกไม่ขึ้นดังข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์คงเป็นเพราะนำเอาพันธุ์ไม้ต่างถิ่นมาปลูก นอกจากการปลูกป่าธรรมชาติแล้วยังมีการยังมีการปลูกป่าตามแนวพระราชดำรินี้ๆ ที่สามารถนำมาใช้ในการบริหารจัดการป่าชุมชนให้มีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น เช่น การปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก การปลูกป่าในที่สูงซึ่งก็เหมาะสมกับพื้นที่ป่าชุมชนบ้านป่าซางวิวัฒน์เนื่องเป็นพื้นที่ภูเขาสูง หรือการปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง เพื่อเป็นการช่วยอนุรักษ์ดินและคงความสมบูรณ์ของต้นน้ำลำธารที่มีอยู่ให้ยั่งยืน

4) การสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องป่าชุมชนและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง สืบเนื่องจากชาวบ้านส่วนหนึ่งยังขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องป่าชุมชนดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น ดังนั้น จำเป็นต้องมีการส่งเสริมให้ชาวบ้านมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการบริหารจัดการป่าชุมชน ประโยชน์ของป่าชุมชน สิทธิในการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน และมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับป่าชุมชน โดยเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 2 (เชียงใหม่) เป็นต้น ในลักษณะการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นผ่านการเรียนรู้และประสบการณ์ อันจะนำไปสู่การจัดตั้งป่าชุมชนตลอดจนการกำหนดแนวทางการบริหารจัดการป่าชุมชนบ้านป่าซางวิวัฒน์ภายใต้การจัดสรรผลประโยชน์ที่เป็นธรรมชัดเจน

อย่างไรก็ตาม หากมีการดำเนินการตามแนวทางที่คณะผู้วิจัยได้เสนอไว้ก็จะนำไปสู่รูปแบบของป่าชุมชนบ้านป่าซางวิวัฒน์ที่สามารถจำแนกได้ 2 รูปแบบ ดังนี้

รูปแบบแรก ป่าชุมชนบ้านป่าซางวิวัฒน์แบบอนุรักษ์ อันเกิดจากการจัดการป่าชุมชนในเชิงอนุรักษ์ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมการปลูกป่า การบวชป่า การสำรวจสภาพป่าและพันธุ์ไม้ ความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคประชาชนในการสร้างระบบอนุรักษ์ ประกอบกับการส่งเสริมให้ประชาชนปลูกป่าตามทฤษฎีการพัฒนาฟื้นฟูป่าไม้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เช่น ปลูกป่าธรรมชาติ และการสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องป่าชุมชนในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู จัดการและดูแลรักษา ที่จะปลูกจิตสำนึกและสร้างความตระหนักให้กับชาวบ้านในการสงวนพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์โดยเฉพาะพื้นที่ป่าซึ่งมีต้นไม้ขนาดใหญ่และเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร

รูปแบบที่สอง ป่าชุมชนบ้านป่าซางวิวัฒน์แบบใช้สอย ซึ่งจะเกิดขึ้นการแก้ไขหรือออกกฎหมายป่าชุมชนให้สอดคล้องกับการบริหารจัดการป่าชุมชนในสภาวะการณ์ปัจจุบัน ที่ผ่านมาชาวป่าได้รับประโยชน์จากการดูแลรักษาป่าในเรื่องของการมีน้ำเพื่ออุปโภคบริโภค แต่ไม่สามารถใช้ประโยชน์จากป่าโดยตรงได้ เช่น การนำเอาไม้ล้มหมอนนอนไพรออกมาจากป่า ดังนั้น เมื่อมีการแก้ไขหรือออกกฎหมายป่าชุมชนที่มีความพยายามมาหลายสิบปี เรื่องการจัดตั้งป่าชุมชน และการได้รับประโยชน์จากผลผลิตจากป่าที่มีความชอบธรรมก็จะทำให้ชาวบ้านสามารถใช้สอยประโยชน์จากป่า เช่น เก็บของป่า สมุนไพร ไม้ฟืน และไม้ใช้สอย เป็นต้น นับเป็นผลตอบแทนทางเศรษฐกิจชุมชนในรูปแบบของผลผลิตจากต้นไม้ ป่าชุมชนแบบใช้สอยที่จะเกิดขึ้นนี้จะถูกกำหนดขอบเขตพื้นที่แยกจากพื้นที่ป่าชุมชนแบบอนุรักษ์ตามรูปแบบแรกอย่างชัดเจน

อภิปรายผลการศึกษา

จากการศึกษาการจัดการป่าชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วมของบ้านป่าซางวิวัฒน์ ตำบลนางแล อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย พบว่าการจัดการป่าชุมชนมีการดำเนินการผ่านกิจกรรมเชิงอนุรักษ์ ได้แก่ การปลูกป่าและการบวชป่า การทำฝายในป่าชุมชน การทำแนวกันไฟ การสำรวจสภาพป่าและพันธุ์ไม้ และการทำเส้นทางท่องเที่ยวในป่าชุมชน แม้ว่าสถานะป่าชุมชนบ้านป่าซางวิวัฒน์จะไม่ใช่ว่าชุมชนที่ได้รับอนุมัติจากกรมป่าไม้เป็นเพียงป่าชุมชนที่ชาวบ้านร่วมกันดูแลรักษาเท่านั้น แต่ชาวบ้านกลับให้ความร่วมมือและช่วยเหลือในกิจกรรมที่เกิดขึ้นเป็นอย่างดี ตั้งแต่การเตรียมความพร้อมของผู้ร่วมกิจกรรม เครื่องมือ ไปจนถึงการลงมือปฏิบัติ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชนในการมีส่วนร่วมต่อการจัดการป่าชุมชนอย่างเด่นชัด ดังที่ ยศ สันตสมบัติ (2534, น.7) กล่าวว่า แนวความคิดป่าชุมชนเป็นแนวความคิดที่อยู่บนพื้นฐานของการยอมรับศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากร ซึ่ง สันติชัย เอื้อจงประสิทธิ (2551, น.39) ชี้ให้เห็นว่า สาระสำคัญของการมีส่วนร่วมของสมาชิก คือ การเปิดโอกาสให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจในการปฏิบัติงาน และการร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบมาถึงตัวเอง จึงเห็นได้ว่า การจัดการป่าชุมชนบ้านป่าซางวิวัฒน์เป็นการจัดการตามแนวคิดป่าชุมชนโดยอาศัยศักยภาพของชุมชนในการจัดการผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ซึ่งสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ เช่น ปัญหาไฟป่า การขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภคอันเกิดจากแหล่งน้ำตามธรรมชาติในป่าเหือดแห้ง เป็นต้น นับว่าเป็นการจัดการป่าชุมชนที่มีความน่าสนใจ ในยุคมีการพัฒนาและแข่งขันทางเศรษฐกิจที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติถูกนำมาใช้เป็นวัตถุดิบเพื่อการผลิตจำนวนมากโดยเฉพาะทรัพยากรป่าไม้ แต่ที่ผ่านมามีการจัดการป่าชุมชนบ้านซางวิวัฒน์สามารถตั้งรับกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าวได้เป็นอย่างดี ในประเด็นนี้ พะยอม วงศ์สารสี (2549, น.40) อธิบายว่า การจัดการเป็นกระบวนการในการบริหารและการประสานทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพื่อบรรลุความสำเร็จ ซึ่งการจัดการป่าชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วมของบ้านป่าซางวิวัฒน์ก็ได้ใช้หลักการเดียวกัน โดยการประสานสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์ (มีแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภค) กับการอนุรักษ์ป่าชุมชน

ปัญหาที่พบในการจัดการป่าชุมชนคือ ข้อจำกัดของกฎหมาย ด้วยพื้นที่ของป่าชุมชนบ้านป่าซางวิวัฒน์ตั้งอยู่ในพื้นที่อุทยานตามข้อมูลที่ได้รับจากนักวิชาการป่าไม้ปฏิบัติการ สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 2 (เชียงราย) ซึ่งการขอจัดตั้งป่าชุมชนตามโครงการป่าชุมชนของกรมป่าไม้ ต้องไม่อยู่ในเขตป่าอุทยานแห่งชาติ (คู่มือการปฏิบัติงานตามแนวทางจัดทำโครงการของกรมป่าไม้, 2558, น.8) ทำให้การจัดการป่าชุมชนบ้านป่าซางวิวัฒน์ทำได้เพียงกิจกรรมเชิงการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และดูแลรักษา แต่ไม่สามารถใช้ประโยชน์จากป่าโดยตรงได้ เช่น การเก็บไม้ฟืนและไม้ใช้สอย เป็นต้น

ซึ่งดูเหมือนจะไม่สอดคล้องกับแนวคิดป่าชุมชนที่ว่า ป่าชุมชน คือ ป่าที่ท้องถิ่นร่วมกันจัดการทั้งดูแลรักษาฟื้นฟูและวางแผนการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนทั้งทางนิเวศ เศรษฐกิจ อีกทั้งป่าชุมชนต่างก็มีหลักการร่วมกันคือ เป็นระบบการจัดการทรัพยากรส่วนรวมโดยสมาชิกในชุมชน เพื่อความยั่งยืนและประโยชน์สุขร่วมกันของชุมชน กฎหมาย บัญญัติ (2556, น.30) แสดงให้เห็นถึงข้อกฎหมายที่ทับซ้อนกับสิทธิชุมชน ปัญหาประการต่อมาคือ ขาดรูปแบบการจัดการป่าไม้ตามหลักทฤษฎีในการอนุรักษ์และการพัฒนาฟื้นฟูป่าไม้ เห็นได้จากไม่มีการคัดเลือกพันธุ์ไม้ที่นำมาปลูกทำให้การปลูกพันธุ์กล้าไม้ขนาดเล็กมีอัตราการรอดตายที่ต่ำมาก และปัญหาประการสุดท้ายคือ ประชาชนในพื้นที่บางส่วนยังขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องป่าชุมชน เกิดจากการให้ความรู้ที่ไม่ทั่วถึง ส่วนใหญ่จะรับรู้ในกลุ่มผู้นำชุมชนเท่านั้นและต้องยอมรับว่าการสื่อสารต่อให้กับสมาชิกในชุมชนนั้นไม่สามารถทำได้เท่ากับเจ้าหน้าที่ของกรมป่าไม้โดยเฉพาะประเด็นทางด้านกฎหมาย ทำให้เกิดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนที่ว่าเมื่อจัดตั้งเป็นป่าชุมชนตามกฎหมายแล้วใครก็สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ และในหลายพื้นที่ก็มักจะเกิดปัญหาในลักษณะเดียวกันนี้ เช่นงานศึกษาของ สุชาวลี ชูเอน (2555) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน : กรณีศึกษา ตำบลวังมะปราง อำเภอวังวิเศษ จังหวัดตรัง พบว่า ปัญหาอุปสรรคในการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนคือ ขาดการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนจากหน่วยงานภาครัฐและผู้นำชุมชน ดังนั้น การประชาสัมพันธ์หรือการชี้แจงให้ข้อมูลความรู้ต่างๆ จากหน่วยงานภาครัฐไปสู่ชาวบ้านจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจให้กับชาวบ้านโดยเฉพาะประเด็นเรื่องของการจัดตั้งป่าชุมชนที่มีหลักกฎหมายเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เช่นเดียวกับ สรรพสิทธิ์ เยาวสกุลมาศ (2552) ศึกษา การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาป่าชุมชนบ้านใหม่พัฒนา ตำบลดอนไฟ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง พบว่า ประชาชนรับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชนด้านการใช้ทรัพยากรจากป่าชุมชนเป็นอาหารแต่ไม่เคยติดต่opracticeงานกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้เกี่ยวกับเรื่องป่าชุมชน

สำหรับแนวทางในการจัดการป่าชุมชนบ้านป่าขางวิวัฒน์ที่คณะผู้วิจัยได้เสนอให้มีการแก้ไขหรือออกกฎหมายป่าชุมชนให้สอดคล้องกับการบริหารจัดการป่าชุมชนในสภาวะการณ์ปัจจุบันเพราะจะทำให้ชาวบ้านได้รับประโยชน์และเห็นคุณค่าของป่าด้วยการดูแลรักษาซึ่งเป็นการสร้างสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์กับการอนุรักษ์อย่างยั่งยืน ดังพระราชดำรัสสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ กุมภาพันธ์ 2544 ที่ว่า “ป่าทุกประเภทเป็นแหล่งอาหารตามธรรมชาติของคนเรา หากปราศจากป่าเสียแล้วคนเราจะอยู่กันไม่ได้ จึงต้องรักษาป่าไว้เพื่อให้อยู่ด้วยกันได้ทั้งคนและป่า” (กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, 2560) ทั้งนี้ ภาครัฐและภาคประชาชนต้องร่วมมือสร้างระบบอนุรักษ์ป่าชุมชนอย่างยั่งยืน การดูแลรักษาป่ามิใช่หน้าที่ของรัฐเพียงฝ่ายเดียวต้องปรับรูปแบบโดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนแบบบูรณาการหรือตามแนวทางพระราชรัฐ ไม่เพียงเท่านั้นการ

ส่งเสริมให้ประชาชนปลูกป่าตามทฤษฎีการพัฒนาพื้นที่ป่าไม้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในประเด็นที่ว่าก่อนปลูกป่าต้องปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้แก่ประชาชนก่อน ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงมีพระราชดำรัสตอนหนึ่งว่า “...ควรที่จะปลูกต้นไม้ในใจคนเสียก่อน แล้วคนเหล่านั้นก็จะพากันปลูกต้นไม้ลงบนแผ่นดินและรักษาต้นไม้ด้วยตนเอง...” (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร., 2550) นอกจากนั้นต้องการสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องป่าชุมชนและกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้กับชาวบ้าน ได้รับทราบ ดังที่ ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2541) ได้เสนอประเด็นเกี่ยวกับการพัฒนาป่าชุมชนที่ควรพิจารณา คือ การสร้างความเข้าใจเรื่องป่าชุมชน ควรมีการสื่อสารที่จะสร้างความเข้าใจเป็นอย่างเดียวกันว่าป่าชุมชนคืออะไร ประโยชน์ที่ได้รับจากป่าชุมชนมีอะไรบ้าง เพราะในการที่จะให้หลายฝ่ายช่วยกันพัฒนานั้น จะต้องให้เขาเข้าใจว่าป่าชุมชนมีประโยชน์อะไรบ้างเพื่อให้เกิดความร่วมมือกัน จากแนวทางดังกล่าวป่าชุมชนบ้านชาววิวัฒน์จึงมีลักษณะเป็นป่าชุมชนแบบอนุรักษ์ผสมผสานกับป่าชุมชนแบบใช้สอยที่อยู่ใกล้เมือง ด้วยความอุดมสมบูรณ์ของป่าธรรมชาติจึงมีศักยภาพที่จะสร้างเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ซึ่งจะเป็นการสร้างรายได้ทางเศรษฐกิจแก่ชุมชนด้วยปัจจุบันกระแสการท่องเที่ยวทางธรรมชาติเป็นที่ได้รับความนิยมอย่างมากจากกลุ่มนักท่องเที่ยว ผ่านกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อบ่มุ่เน้นให้เกิดจิตสำนึกในการดูแลรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยสามารถนำเสนอผลการศึกษาโดยการวิเคราะห์ผ่านทฤษฎีระบบของ David Easton ซึ่งประกอบด้วย Inputs, Process, Output และ feedback (Chilcote อ้างใน ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร: 2539, น.24) เพื่อให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านป่าชาววิวัฒน์อย่างเป็นระบบ ดังนี้

ภาพที่ 4 ผลการศึกษาโดยการวิเคราะห์ผ่านทฤษฎีระบบของ David Easton ประกอบด้วย Inputs, Process, Output และ feedback

ทฤษฎีระบบของ David Easton อธิบายได้ว่าการขยายตัวของชุมชนอันเป็นผลพวงมาจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจทำให้การใช้ทรัพยากรมีเพิ่มมากขึ้นโดยเฉพาะทรัพยากรป่าไม้และที่ดินทำกิน การใช้ทรัพยากรโดยปราศจากการควบคุมของชาวบ้านป่าชาววิวัฒน์ (ช่วงก่อนปี พ.ศ. 2517) ส่งผลให้ป่าต้นน้ำถูกทำลายปริมาณน้ำที่ได้จากป่าเพื่อการอุปโภคบริโภคมีไม่เพียงพอ จากสภาพแวดล้อมดังกล่าวนำไปสู่ความต้องการสร้างและพัฒนาป่าต้นน้ำที่อุดมสมบูรณ์ตลอดจนการมีน้ำเพื่ออุปโภคบริโภค และการจัดตั้งเป็นป่าชุมชนตามกฎหมาย สำหรับกระบวนการจัดการป่าชุมชนของสมาชิกในชุมชนบ้านป่าชาววิวัฒน์ที่เกิดขึ้นนั้นได้แก่ การปลูกป่าและบวชป่า การทำฝาย การทำแนวกันไฟ การสำรวจพันธุ์ไม้ และการทำเส้นทางท่องเที่ยวในป่าชุมชน ผลลัพธ์ที่ได้คือ เกิดพื้นที่ป่าต้นน้ำที่อุดม

สมบูรณ์ มีน้ำที่เพียงพอต่อการอุปโภคบริโภค สมาชิกในชุมชนเกิดจิตสำนึกและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าไม้ แต่ในระหว่างกระบวนการจัดการป่าชุมชนนั้น มีผลสะท้อนที่เกิดขึ้นเนื่องจากกระบวนการ (Process) จัดการป่าชุมชนไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการ (Inputs) ในเรื่องการจัดตั้งป่าชุมชนตามกฎหมาย และรูปแบบการจัดการป่าไม้ตามหลักทฤษฎีในการอนุรักษ์ได้ จึงเกิดผลสะท้อน (Feedback) ในประเด็นข้อจำกัดของกฎหมายที่ไม่สามารถจัดตั้งป่าชุมชนตามกฎหมายได้ การขาดความรู้ในการจัดการป่าไม้ตามหลักทฤษฎีในการอนุรักษ์และการพัฒนาฟื้นฟูป่าไม้และความรู้ความเข้าใจเรื่องป่าชุมชนตามกฎหมาย ซึ่งผลสะท้อนการจัดการป่าชุมชนนี้จะนำไปสู่รูปแบบของความต้อการ Inputs อีกครั้ง ส่วน Process คือ แนวทางการจัดการป่าชุมชนบ้านป่าชาววิวัฒน์ที่คณะผู้วิจัยได้นำเสนอไว้แล้วข้างต้น

ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

ข้อเสนอแนะการนำผลการศึกษาไปใช้

- 1) นำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบหรืออ้างอิงเพื่อการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนของตำบลนางแล หรือแผนพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลนางแล
- 2) เสนอแนะเพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการกำหนดแนวทางการจัดตั้งป่าชุมชนให้แก่ (1) คณะกรรมการป่าชุมชนบ้านป่าชาววิวัฒน์ (2) เทศบาลตำบลนางแล และ (3) สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 2 (เชียงราย)

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างป่าชุมชนที่เป็นทางการกับไม่เป็นทางการในประเด็นเรื่องสิทธิการใช้ประโยชน์จากป่า
- 2) ศึกษาแนวทางแห่งความสำเร็จต่อการบริหารจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณสำนักวิชาการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ที่ได้ให้ทุนสนับสนุนงานวิจัยฉบับนี้จนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้วยความเมตตาจากศาสตราจารย์ประกายศรี ศรีรุ่งเรือง คณบดีสำนักวิชาการบริหารรัฐกิจ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รณิดา ปิงเมือง และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุชาติ ลีตระกูล ที่ช่วยให้คำแนะนำที่ทรงคุณค่าต่อการทำวิจัยในหลากหลายประเด็นและเป็นผู้ให้กำลังใจและส่งเสริมสนับสนุนด้วยดีตลอดมา พร้อมทั้งได้ให้คำแนะนำและเป็นที่ปรึกษางานวิจัยด้วยความเอาใจใส่ และยังได้ช่วยสร้างกรอบความคิดในการศึกษาวิจัยและข้อเสนอแนะในประเด็นสำคัญที่ก่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนางานวิจัย ตลอดจนการ

ให้ความช่วยเหลือในการปรับปรุงงานวิจัยให้เกิดความชัดเจนและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น นอกจากนี้ขอขอบคุณนายสุริยา อุตเจริญ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 10 บ้านป่าซางวิวัฒน์ และคุณคงศักดิ์ สร้อยเสนานักวิชาการป่าไม้ปฏิบัติการ สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 2 (เชียงราย) ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการจัดตั้งป่าชุมชนและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง รวมถึงสมาชิกสภาเทศบาลตำบลนางแล และชาวบ้านป่าซางวิวัฒน์ทุกท่านที่อนุเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับป่าชุมชน ตลอดจนเจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลนางแล ที่อนุเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านป่าซางวิวัฒน์ ตำบลนางแล อำเภอเมืองจังหวัดเชียงรายแก่คณะผู้วิจัย

บรรณานุกรม

- กฤษฎา บุญชัย. (2556). *การปฏิรูปที่ดิน ป่า และน้ำเพื่อความมั่นคงทางอาหารของสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร: องค์การส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ.
- กรมป่าไม้. (2558). *คู่มือการปฏิบัติงานตามแนวทางการจัดทำโครงการป่าชุมชนของกรมป่าไม้*. กรุงเทพมหานคร: สำนักจัดการป่าชุมชน กรมป่าไม้.
- กรมป่าไม้. *สรุปโครงการจัดตั้งป่าชุมชนรายปี*. (Online). สืบค้นจาก http://forestinfo.forest.go.th/fCom_Year.aspx, ค้นเมื่อ 20 มกราคม 2559.
- กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. “พระราชดำรัส สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระราชทานเนื่องในวโรกาส วันเฉลิมพระชนมพรรษา ปี พ.ศ. 2550 ณ ศาลาดุสิดาลัย วันที่ 11 สิงหาคม 2550”. สืบค้นจาก <https://www.dmcg.go.th/detailAll/17414/pc/23>.
- บ้านป่าซางวิวัฒน์. (ม.ป.ป.). (2560). *แผนชุมชน/แผนพัฒนาหมู่บ้าน บ้านป่าซางวิวัฒน์ หมู่ที่ 10 ตำบลนางแล อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย*. เชียงราย: บ้านป่าซางวิวัฒน์. เชียงราย.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2539). *การบริหารรัฐกิจเปรียบเทียบ*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ยศ สันตสมบัติ. (2534). *ป่าชุมชน : มิติหนึ่งของการเลือกในการพัฒนา*. เอกสารประกอบการประชุมเวทีชาวบ้าน.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2540). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540*. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 114 ตอนที่ 55 ก วันที่ 10 ตุลาคม 2540.

- ราชกิจจานุเบกษา (2550). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 124 ตอนที่ 47 ก วันที่ 24 ตุลาคม 2550.
- วุฒิสาร ตันไชย. (2552). ยุทธศาสตร์การปกครองท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: แอคทีฟ พรินท์ จำกัด.
- สุชาวลี ชูเอน. (2555). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน : กรณีศึกษา ตำบลวังมะปราง อำเภอวังวิเศษ จังหวัดตรัง. วิทยานิพนธ์ สังคมศาสตรมหาบัณฑิต (สิ่งแวดล้อม) มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สรรพสิทธิ์ เยาวสกุลมาศ. (2552). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาป่าชุมชน บ้านใหม่พัฒนา ตำบลดอนไฟ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง. การค้นคว้าอิสระ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (เกษตรศาสตร์) ส่งเสริมการเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.). (2550). หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพมหานคร.
- สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 2 (เชียงราย) กรมป่าไม้. (2560). อำนาจหน้าที่ของส่วนจัดการป่าชุมชน. สืบค้นจาก <https://new.forest.go.th/chiangrai2/th/community-forest/>.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์ และคณะ. (2543). พลวัตรของชุมชนในการจัดการกระบวนทัศน์และนโยบาย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย.

กระบวนการสร้างกลไกการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนโดยใช้ข้อบัญญัติท้องถิ่น

นิยม ยากรณ์*

กฤษฎา บุญชัย**

ทัชชวัฒน์ เหล่าสุวรรณ***

(วันรับบทความ : 7 กุมภาพันธ์ 2561 /วันแก้ไขบทความ : 24 เมษายน 2561 /วันตอบรับบทความ : 25 เมษายน 2561)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษากระบวนการสร้างข้อบัญญัติท้องถิ่นเพื่อเป็นกลไกการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชน และเงื่อนไขเชิงโครงสร้างทางกฎหมาย และการเมืองต่อการผลักดันข้อบัญญัติท้องถิ่น แนวคิดที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แนวคิดการกระจายอำนาจ แนวคิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และแนวคิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม พื้นที่เป้าหมาย ได้แก่ ตำบลแม่แดด และตำบลบ้านพี่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่รัฐ และนักวิชาการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต และเครื่องบันทึกเสียง บันทึกภาพ ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า 1) กระบวนการสร้างข้อบัญญัติท้องถิ่นเพื่อเป็นกลไกการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชน เป็นการเคลื่อนไหวภาคประชาชน ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการพัฒนาประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่น และร่วมกันใช้อำนาจโดยผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ใช้สิทธิตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ สร้างกลไกอำนาจในระดับท้องถิ่น และอาศัยอำนาจตามข้อบัญญัติท้องถิ่น เพื่อต่อสู้เชิงอำนาจระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในระดับพื้นที่ที่มีอำนาจตามกฎหมายจากส่วนกลางในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และมีกลไกการทำงานที่เกิดจากการต่อรองอำนาจในการจัดการทรัพยากรในชุมชน 2) เงื่อนไขเชิงโครงสร้างทางกฎหมายและการเมืองต่อการผลักดันข้อบัญญัติท้องถิ่น ผลการวิจัย พบว่า เงื่อนไขเชิงโครงสร้างมีกฎหมายและนโยบาย ที่เอื้อ และบางฉบับที่ขัดต่อกระบวนการจัดทำข้อบัญญัติท้องถิ่น โดยชุมชนท้องถิ่นได้มองเห็นโอกาสช่องทางการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมากขึ้น นับตั้งแต่รัฐได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 และ พ.ศ.2550 ดังนั้น การสร้างข้อบัญญัติท้องถิ่นเพื่อเป็นเครื่องมือในการจัดการทรัพยากรร่วมจึงเป็นอีกหนึ่งทางเลือก โดยรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ: กระบวนการสร้างกลไกการจัดการทรัพยากรร่วม/ข้อบัญญัติท้องถิ่น

* นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต, คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

** ดร., คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

*** ดร., คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

Process of Creating Local Ordinances as a Community Resource Management Mechanism

Niyom Yakorn^{*}

Kritsada Boonchai^{**}

Tatchawat Laosuwan^{***}

(Received Date : February 7, 2018, Revised Date : April 24, 2018, Accepted Date : April 25, 2018)

Abstract

This research aims to study the process of creating local ordinances as a community resource management mechanism as well as the legal framework and political factors used to push through local ordinances. The concepts used in this research include the concepts of decentralization, natural resources management, and social movement. The targeted areas are Tambon Mae Sad and Ban Phe in Thailand. The key informants in the research are community leaders, government officials and academics. Data was collected through conducting interviews and recording observations. The research findings were as follows: 1) The process of creating local regulations as a community resource management mechanism helped create the movement of people in the management of natural resources and environment and the development of democracy at the local level, share the power through the local government, and strengthen the constitutional rights. In short, the process increased the people's power to fight against forest officials who have centralized legal power in the management of natural resources. 2) In terms of the structural conditions, there are legal and political implications for the promotion of local ordinances. There are some laws and policies that favor and disrupt the process of making local ordinances. Local communities have seen more decentralization opportunities for local government organizations. The state creating local ordinances as a tool for managing shared resources is another option. This includes the knowledge and local wisdom used in sustainable resource management.

Keywords: Process of creating a mechanism of Common-Pool Resources / Local Ordinances

^{*} Doctor of Political Science Program in Political Science Rajabhat Maha Sarakham University.

^{**} Ph. D., Faculty of Political Science Rajabhat Maha Sarakham University, Advisor

^{***} Ph. D., Faculty of Political Science Rajabhat Maha Sarakham University, Co-Advisor

บทนำ

จากวิกฤติการณ์ปัญหาด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในยุครวมศูนย์อำนาจที่ผ่านมา เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจ และระบบการผลิตแบบอุตสาหกรรม ทำให้โครงสร้างความสัมพันธ์ทางอำนาจของสังคม ชุมชน เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ส่งผลกระทบกับชุมชนท้องถิ่นทำให้เกิดกระบวนการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ด้อยประสิทธิภาพ โดยเฉพาะหน่วยงานของรัฐที่เข้ามาบริหารจัดการเพียงฝ่ายเดียว รัฐได้รวมศูนย์อำนาจในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติไว้ที่ส่วนกลางเพียงแห่งเดียว ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมและเท่าเทียมกันในการบริหารจัดการและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ เกิดช่องว่างในสังคม ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ การเข้าถึงปัจจัยการผลิต และการดำรงชีพ ในรูปแบบต่างๆ และที่สำคัญที่สุดเกิดความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งชุมชนกับชุมชน ชุมชนกับรัฐ รัฐกับนายทุน และชุมชนกับนายทุน เป็นต้น (กฤษฎา บุญชัย และ ปิยาพร อรุณพงษ์, 2558, น.53).

ในปี พ.ศ.2532 ประเทศไทยได้เกิดวิกฤติการณ์ปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะป่าไม้ ทำให้ชุมชนท้องถิ่นในภาคเหนือหลายพื้นที่ได้เกิดการตื่นตัวและตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์จัดการ ตลอดจนดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้อย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม ได้มีการนำเอา ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมชุมชนมาเป็นเครื่องมือในการดูแลรักษาและบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในรูปแบบป่าชุมชน อย่างเป็นรูปธรรม เช่น การจัดกิจกรรมการบวชป่าต้นน้ำ การจัดทำแนวกันไฟรอบพื้นที่ป่าชุมชน เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟป่าและหมอกควัน การจัดทำฝายชะลอน้ำ (ฝายแม้ว) เพื่อเพิ่มความชุ่มชื้นให้กับพื้นดิน การจัดการที่ดินและระบบเกษตรที่สอดคล้องกับระบบนิเวศวิทยา (คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และองค์กรพัฒนาเอกชนภาคเหนือ, 2560, น.3) อย่างไรก็ตาม กิจกรรมดังกล่าว ส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้รับการฟื้นฟูกลับคืนสภาพที่สมบูรณ์ และมีความหลากหลายทางชีวภาพ โดยความร่วมมือของสมาชิกในชุมชนจนเป็นที่ประจักษ์และได้รับการยอมรับจากสังคมภายนอกชุมชนอย่างกว้างขวาง จนกระทั่งได้มีการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 เป็นครั้งแรก และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550

จากโครงสร้างปัญหาความขัดแย้งในการเข้าถึงการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมดังกล่าว หลายฝ่ายได้มีความพยายามคิดค้นแนวทางการแก้ไขปัญหา และแนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในรูปแบบใหม่ๆ จนได้มีการพัฒนาไปสู่การสร้างกลไกความร่วมมือของภาคส่วนต่างๆ ของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ร่วมกับขบวนการเครือข่ายองค์กรเอกชน และเครือข่ายภาคประชาชนในประเด็นที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรในระดับลุ่มน้ำ จังหวัด ชุมชน ภาควิชาการ และองค์กรพัฒนาเอกชน ในรูปแบบที่เรียกว่า “การจัดการทรัพยากรร่วม” (มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่

ยั่งยืน ภาคเหนือ, 2558, น.4) ซึ่งภายใต้แนวทางการจัดการทรัพยากรร่วมที่เกิดขึ้น ได้มีการนำเอาหลักสิทธิชุมชนตามที่กฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 และ 2550 มาเชื่อมโยงกับแนวทางการกระจายอำนาจจากรัฐส่วนกลางลงสู่ท้องถิ่น เพื่อใช้เป็นแนวทางสำคัญในการผลักดันชุมชนท้องถิ่น เครือข่าย ภาคประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน และหน่วยงานภาครัฐ เข้ามารวมพลัง เพื่อขับเคลื่อนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ใช้อำนาจหน้าที่ที่มีอยู่ออกข้อบัญญัติตำบล โดยเฉพาะข้อบัญญัติท้องถิ่นว่าด้วยการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายใต้เนื้อหาของข้อบัญญัติท้องถิ่น มุ่งเน้นให้เกิดการยกระดับกลไกการมีส่วนร่วมในการเข้ามามีการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการสร้างแผนยุทธศาสตร์ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนต่อไป

ดังนั้น เพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ และลดปัญหาความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงจำเป็นต้องมีกระบวนการบริหารจัดการทรัพยากรร่วมโดยมีกระบวนการสร้างกลไกการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนโดยใช้ข้อบัญญัติท้องถิ่น เป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนกลไกต่างๆ ให้เกิดประสิทธิภาพ และยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษากระบวนการสร้างข้อบัญญัติท้องถิ่นเพื่อเป็นกลไกการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชน
2. เพื่อศึกษาเงื่อนไขเชิงโครงสร้างทางกฎหมายและการเมืองต่อการผลักดันข้อบัญญัติท้องถิ่น

บททวนวรรณกรรม

การศึกษา กระบวนการสร้างกลไกการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชน โดยใช้ข้อบัญญัติท้องถิ่น ซึ่งผู้วิจัยได้ ทบทวนแนวคิดการกระจายอำนาจ (Decentralization) แนวคิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แนวคิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม(Social Movement) และกระบวนการสร้างกลไกในการจัดการทรัพยากรร่วมของภาครัฐกับชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างสมดุลและยั่งยืนต่อไป

แนวคิดการกระจายอำนาจ (Decentralization)

แนวคิดการกระจายอำนาจถือเป็นเครื่องมือสำคัญในกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งโดยหลักการทั่วไปของแนวคิดการกระจายอำนาจ คือ การให้ประชาชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการกำหนดวิธีการดำเนินชีวิตของตนเอง มีอำนาจในการวางแผน การดำเนินงาน และการตัดสินใจ บริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ซึ่งการกระจายอำนาจบริหารจัดการท้องถิ่นมีความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับชุมชนท้องถิ่น ซึ่งพบว่ามีงานศึกษาที่น่าสนใจอยู่หลายเรื่องที่เกี่ยวข้องกับงานศึกษาวิจัยชิ้นนี้ ซึ่ง นันทวัฒน์ บรมนันท์ (2549, น.19-20) ได้อธิบายแนวคิดเกี่ยวกับการกระจายอำนาจนั้นเป็นแนวคิดเกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่นในรูปแบบหนึ่งซึ่งมีที่มาจากต่างประเทศและเปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่ได้ปกครองตนเอง รวมทั้งสามารถทำกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างอิสระปลอดภัยของรัฐบาล ในบางประเทศยังใช้วิธีการอื่นใน การจัดระเบียบการบริหารราชการแผ่นดิน อันได้แก่ การรวมอำนาจการปกครอง (Centralization) การรวมอำนาจการปกครองภายในประเทศทั้งหมดไว้ที่ ส่วนกลาง คือ กระทรวง ทบวง กรมของรัฐ และเจ้าหน้าที่ของส่วนกลางซึ่งขึ้นตรงต่อกันตามลำดับชั้นการบังคับบัญชาเป็นผู้ดำเนินการปกครองตลอดจนอาณาเขตของประเทศ การรวมอำนาจการปกครองมีลักษณะสำคัญดังนี้ การรวมกำลังในการบังคับบัญชาต่างๆ คือกำลังทหารและกำลังตำรวจให้ขึ้นตรงต่อส่วนกลาง มีการรวมอำนาจวินิจฉัยสั่งการไว้ที่ส่วนกลาง และมีลำดับการบังคับบัญชาของเจ้าหน้าที่ การรวมอำนาจการปกครองมี 2 แบบ คือ การรวมศูนย์อำนาจการปกครอง (Concentration) และการกระจายการรวมศูนย์อำนาจการปกครอง (Deconcentration) เป็นสิ่งที่ใช้กันในประเทศต่างๆ เพื่อจัดระเบียบการบริหารภายในประเทศ

นอกจากนั้น ศิริพร เชาวลิขิต (2555, น.33-34) ได้อธิบายมีความสอดคล้องกันว่า การกระจายอำนาจเป็นรูปแบบการบริหารประเทศอย่างหนึ่ง และเป็นองค์ประกอบสำคัญของสังคมประชาธิปไตย รูปแบบดังกล่าวอยู่ที่การเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นได้ใช้อำนาจในการจัดการดูแลท้องถิ่นของตนเอง การที่รัฐบาลกลางกระจายอำนาจการบริหารให้แก่หน่วยการบริหารท้องถิ่นมีอำนาจดำเนินการภายในอาณาเขตของตนโดยปราศจากการแทรกแซง มีอำนาจอิสระที่จะดำเนินการ แต่อยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาล การกระจายอำนาจจึงเป็นเรื่องของรัฐบาลที่มอบความรับผิดชอบบางส่วนให้แก่หน่วยการบริหารท้องถิ่น โดยลักษณะสำคัญของการกระจายอำนาจซึ่งแตกต่างกับการมอบอำนาจและการแบ่งมอบอำนาจ คือการมอบอำนาจและการแบ่งอำนาจจากส่วนกลาง หรือผู้มอบอำนาจ ยังมีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบอยู่ ตัวบุคคลหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบอยู่ภายใต้การควบคุมตามสายการบังคับบัญชา การตัดสินใจและการปฏิบัติการอาจถูกแก้ไขเปลี่ยนแปลงหรือถูกยกเลิก โดยผู้บังคับบัญชาในส่วนกลางได้ตามความเหมาะสม แต่การกระจายอำนาจเป็นการโอนอำนาจ (Devolution) และความรับผิดชอบให้กับองค์การบริหารท้องถิ่นอย่างเด็ดขาด

ความสัมพันธ์ระหว่างส่วนกลางกับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นมิได้เป็นไปในรูปของสายการบังคับบัญชา ทั้งนี้เพราะองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นเป็นนิติบุคคล แยกออกจากส่วนกลาง

ซึ่ง ศุภสวัสดิ์ ชัชวาลย์ (2545, น.5) ได้ชี้ให้เห็นว่า การปกครองท้องถิ่น (Local Government) ถือเป็นรูปแบบการปกครองที่สำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งในสภาพสังคมปัจจุบัน ทั้งนี้ด้วยข้อเท็จจริงที่สำคัญประการหนึ่งที่ว่าในพื้นที่ต่างๆ ของแต่ละประเทศมีความแตกต่างหลากหลายกันออกไป อาทิเช่น สภาพทางเศรษฐกิจ สภาพทางสังคม หรือแม้แต่สภาพทางการเมืองเอง ซึ่งเมื่อแต่ละพื้นที่ของประเทศมีความหลากหลาย รัฐบาลกลางไม่สามารถตอบสนองความต้องการเหล่านั้นได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้อง ดังนั้นองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นการจัดการปกครองที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เลือกตัวแทนของท้องถิ่นเอง เพื่อกำหนดนโยบายและแนวทางการบริหารงานนั้น จึงได้รับการจัดตั้งขึ้น เพื่อให้ทำหน้าที่ในการเป็นตัวแทนผลประโยชน์ของท้องถิ่น กับทั้งจัดทำบริการสาธารณะต่างๆ แก่ประชาชน

ส่วนในทัศนะของ สมคิด เลิศไพฑูรย์ และมารุต วันทนากร (2547, น.5-6) ได้ให้ความหมายลักษณะของการปกครองท้องถิ่นในมุมด้านกฎหมาย ดังนี้ 1) ต้องมีความอิสระในการปกครองตนเอง ซึ่งได้แก่ การมีอาณาเขตพื้นที่ในการปกครองของตน การที่มีองค์กรมาจากการเลือกตั้ง การมีสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย การมีอิสระทางการคลัง คือ มีรายได้และงบประมาณของตนเองเพียงพอ และการมีอิสระในด้านอำนาจหน้าที่ คือ มีภารกิจที่ชัดเจนตลอดจนไปถึงอำนาจในการจัดทำ วางแผน ตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบาย ในการบริหารส่วนท้องถิ่นของตนเอง 2) ต้องอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐ ทั้งนี้ “การกำกับดูแล” (Autonomy) หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรทั้งสองที่มีสถานะเป็นนิติบุคคลและต่างมีภารกิจที่ต้องจัดทำโดยมีผู้มีอำนาจกำกับดูแลและมีอำนาจในการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายในการดำเนินการใช้อำนาจการกระทำขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ในขณะที่มุมมองในแนวคิดการกระจายอำนาจ ของกฤษฎา บุญชัย และ ปิยาพร อรุณพงษ์ (2558, น.54) ได้ชี้ให้เห็นว่า แม้รัฐจำเป็นต้องกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นตามแรงผลักดันของสังคม แต่แนวคิดของรัฐจะมุ่งเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่ไม่กระจายโดยตรงไปสู่สังคมด้วยมองว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ กลไกของชุมชนแล้ว โดยไม่นำพาถึงช่องทางขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้กลายเป็นองค์กรของรัฐอีกประเภทหนึ่งกับชุมชน อีกทั้งการกระจายอำนาจก็เป็นเพียงการกระจายภารกิจ และงบประมาณในเรื่องที่ส่วนกลางเห็นว่าเป็นภาระ และไม่มีความสำคัญต่อระบบอำนาจรัฐส่วนกลาง หากได้มีนัยของการรับรองสิทธิชุมชนที่จะมีอิสระในการจัดการตนเอง และการเชื่อมโยงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับชุมชนในเชิงร่วมมือและตรวจสอบถ่วงดุล

อย่างไรก็ตาม การอธิบายเกี่ยวกับการกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่น หากได้ทบทวนถึงแนวทางในการอธิบายการกระจายอำนาจในประเทศไทยแล้วนั้น หลายคนอาจมีมุมมองที่แตกต่างกันออกไป การกระจายอำนาจเป็นการแบ่งมอบอำนาจจากส่วนกลางให้กับท้องถิ่น หรือมอบหมายให้ท้องถิ่นจัดทำกิจการบางอย่าง โดยส่วนใหญ่มองว่า การกระจายอำนาจลักษณะนี้ เป็นการช่วยแบ่งเบาภารกิจของรัฐส่วนกลาง ในขณะที่อีกแนวทางหนึ่ง อธิบายว่า การกระจายอำนาจที่แท้จริง คือ การกระจายอำนาจสู่ชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้ท้องถิ่นสามารถบริหารจัดการตนเองได้ ความเป็นอิสระ (Autonomy) เพื่อให้ชุมชนได้มีอำนาจในการวางแผน ดำเนินงาน ตัดสินใจและการตรวจสอบ รวมถึงมีโอกาสกำหนดชะตาชีวิตตนเอง แต่อยู่ภายใต้การควบคุมกำกับดูแลของรัฐส่วนกลาง

แนวคิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ความสลับซับซ้อนของปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจการผลิต รวมไปถึงโครงสร้างความสัมพันธ์ทางอำนาจของสังคม ชุมชนยุคโลกาภิวัตน์ ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้กระบวนการจัดการฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่มีประสิทธิภาพ รวมถึงความไม่เป็นธรรมในการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่ง ชัยนต์ วรรณะภุติ (2540) ได้กล่าวในคำนำงานศึกษาของ สันติธิดา กาญจนพันธุ์ ว่า การจัดการทรัพยากรป่าไม้กำลังเป็นประเด็นปัญหาที่สังคมไทยให้ความสนใจอย่างยิ่งในปัจจุบัน เนื่องจากสังคมไทยกำลังเผชิญปัญหาการสูญเสียพื้นที่ป่าไม้ อันเกิดจากปัญหาแนวทางการจัดการป่าไม้ ปัญหาความหย่อนยานของกฎหมาย และขาดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ รวมทั้งปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนที่มีที่ดินทำกินในเขตป่า แม้ว่าผู้เชี่ยวชาญจะชี้ว่าปัญหาป่าไม้ในประเทศไทยเกิดจากการเพิ่มขึ้นของประชากร แต่ปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งที่มีส่วนทำให้ป่าไม้ลดลงไปเรื่อยๆ คือ ความล้มเหลวในการจัดระบบการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนของรัฐ รัฐได้รวบอำนาจในการจัดการทรัพยากรไปไว้ที่ส่วนกลาง และมองข้ามศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรตามประเพณี ความขัดแย้งในการจัดการป่าจึงกลายเป็นปัญหาระหว่างรัฐกับชุมชนมากขึ้น ทางออกของการแก้ไขความขัดแย้งคือการหันหน้ามาร่วมมือกันจัดการป่าระหว่างฝ่ายต่างๆ โดยอาศัยความรู้และข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัยเป็นพื้นฐานของความร่วมมือ

ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและปัญหาความขัดแย้ง อันเนื่องมาจากการแย่งชิงทรัพยากร ได้กลายเป็นปัญหาที่ทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ การลดลงของผืนป่าและความหลากหลายทางชีวภาพ ได้กลายเป็นประเด็นสะท้อนความห่วงใยของประชาคมโลก ซึ่ง ภู เชียงดาว (2553, น.67-68) ได้อธิบายว่า การจัดการเรื่องที่ดินทำกิน และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะป่าชุมชนที่ผ่านมายังขาดความสมดุล

ระหว่างการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ จึงทำให้มีการบุกรุกทำลายป่า เพื่อขยายพื้นที่ทำกินทุกปี ส่งผลให้ทรัพยากรโดยรวมนั้นเสื่อมโทรมทุกขณะ การออกกฎระเบียบหมู่บ้านจึงเป็นการจัดระเบียบพื้นที่ทำกินของคนในหมู่บ้าน รวมถึงการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นธรรม สามารถใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อตนเองและส่วนรวมอย่างคุ้มค่า นำไปสู่การพัฒนาที่มั่นคงและยั่งยืนในอนาคต ตลอดจนการฟื้นฟูทรัพยากรต่างๆ ที่เคยถูกทำลายให้กลับคืนสู่สภาพเดิมอีกครั้ง

แนวคิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม(Social Movement)

ขบวนการเคลื่อนไหวสังคมแนวใหม่ เป็นรูปแบบหนึ่งของการเคลื่อนไหวเรียกร้องของภาคประชาชนในโลกยุคโลกาภิวัตน์ เพื่อให้สามารถเข้าถึงสิทธิในการจัดการและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ที่เป็นปัญหาความขัดแย้งอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งในงานศึกษาของ ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2540, น.9) ได้อธิบายว่า ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมนี้นั้นเป็นการเคลื่อนไหวเรียกร้องที่ต้องการสร้างนิยาม/ความหมายชุดใหม่ให้กับสิ่งที่เคลื่อนไหวเรียกร้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งนิยาม/ความหมายของสิ่งที่เรียกว่า “การเมือง” และ “สังคมโลก” ให้กว้างไกลไปกว่าเดิมที่ดำรงอยู่ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมนี้นั้นยังปฏิเสธวิธีการใช้ความรุนแรง ขณะเดียวกันเป้าหมายของการต่อสู้เรียกร้องก็ไม่ใช่เพื่อการช่วงชิงอำนาจรัฐ ดังที่นิยมคิดหรือกระทำกันในแวดวงการเมืองแบบเก่า ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ คือ ตัวอย่างรูปธรรมหนึ่งของการเมืองแบบใหม่หรือขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชน ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมนี้นั้นไม่นิยมใช้ความรุนแรง แต่หากจำเป็นต้องใช้ก็จะใช้ในฐานะเป็นยุทธศาสตร์ในการทำทลาย ซึ่งจำเป็นต้องแยกแยะยุทธวิธี และแนวคิดออกจากกัน วิธีคิดของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมนี้นั้นแตกต่างไปจากวิธีคิดของขบวนการฝ่ายซ้าย ซึ่งมีวิธีคิดที่ไปไกลกว่าเรื่องของอำนาจรัฐและความรุนแรง แต่ให้ความสำคัญเรื่องของกรอบการปกครองแบบมีมนุษยธรรมและการพัฒนาแบบเสมอภาคและเท่าเทียมกัน เป้าหมายของขบวนการคือการสร้างบรรยากาศและเงื่อนไขแบบประชาธิปไตย อันนำไปสู่ การสร้างประชาสังคมที่เข้มแข็ง ขึ้นตัว

ในงานศึกษามือปากมูล ขบวนการต่อสู้ของชนกลุ่มน้อย พิชริน ลาภานันท์, เบญจวรรณ นาราสัจ และมานะ นาคำ (2546, น.138) ได้อธิบายว่า ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่หรือการเมืองแบบใหม่นี้ไม่สนใจทั้งรัฐประชาชาติและพรรคการเมือง แต่พยายามสร้าง “อำนาจใหม่” ที่มีได้ผูกขาดหรือกระจุกตัวอยู่ที่ใดที่หนึ่ง (เช่น รัฐและพรรคการเมือง) แต่เป็นอำนาจที่กระจายอยู่ทั่วไปในสังคม นอกจากนี้การเมืองแบบใหม่นี้ได้ให้ความสำคัญในประเด็นที่มีความหลากหลาย (เช่น เรื่องเสรีภาพ เรื่องคุณภาพชีวิต เรื่องสิ่งแวดล้อม) ภายใต้อิทธิพลที่กว้างไกลกว่ารัฐประชาชาติ ดังนั้น ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่จึงมีโลกทัศน์ระดับโลก (The Global Perspective)

แต่เคลื่อนไหวในระดับท้องถิ่นหรือระดับย่อย (Local/Micro spaces) เป้าหมายของขบวนการมิใช่เพียงแต่การประท้วงหรือต่อต้านเพื่อช่วงชิงอำนาจรัฐเท่านั้น แต่ยังเป็นการช่วงชิงการนำในการให้ความหมายชุดใหม่กับสิ่งที่เรียกร้องหรือต่อสู้เคลื่อนไหว โดยให้ความสำคัญความแตกต่างและหลากหลายของเอกลักษณ์ต่างๆ เช่น เชื้อชาติ (Race) ชาติพันธุ์ (Ethnicity) เพศ (Gender) และศาสนา เป็นต้น

ดังนั้นจากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษา ทบทวนวรรณกรรม ทั้งสามส่วนนั้น ทั้งแนวคิดการกระจายอำนาจ แนวคิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และแนวคิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม พบว่า มีการเคลื่อนไหวของภาคประชาชนในชุมชนท้องถิ่น ซึ่งมีรูปแบบ และวิธีการต่อสู้ต่อรองกับอำนาจรัฐที่เข้ามาส่งผลกระทบต่อฐานทรัพยากรของชุมชน ที่ชุมชนได้มีการจัดการตามประเพณีและวัฒนธรรม และใช้ร่วมกันมาอย่างยาวนานและต่อเนื่อง ความขัดแย้งในชุมชนที่ส่งผลกระทบต่อระหว่างชุมชนกับรัฐในการช่วงชิงอำนาจเหนือทรัพยากรในพื้นที่ ได้ส่งผลให้ชุมชนออกมาเคลื่อนไหวเพื่อปกป้องสิทธิของชุมชน และผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอำนาจโครงสร้างของหน่วยงานรัฐในพื้นที่ ซึ่งอาศัยกระบวนการกระจายอำนาจในรัฐธรรมนูญปี 2540 และ 2550 โดยผ่านอำนาจโครงสร้างอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการออกข้อบัญญัติท้องถิ่น เพื่อสร้างกลไกอำนาจจัดการทรัพยากรร่วมในชุมชนท้องถิ่น

วิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัย ผู้วิจัยมีแนวทางการศึกษาวิจัยโดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการศึกษา ในลักษณะที่ลุ่มลึก (in-dept) และเป็นองค์รวม (holistic) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เหมาะสมและครอบคลุมในงานศึกษาวิจัย พื้นที่เป้าหมายในการวิจัย ได้ทำการเลือกองค์การบริหารส่วนตำบลกลุ่มเป้าหมาย เพื่อทำการศึกษา จำนวน 2 แห่ง ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลแม่แดด จังหวัดเชียงใหม่ และองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านพี่ จังหวัดน่าน ประชากรกลุ่มเป้าหมายจำนวน 136 คน โดยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) เป็นบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนผลักดันการเคลื่อนไหวภาคประชาชน การเชื่อมต่อกระบวนการทำงานในระดับพื้นที่ โดยแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มหลัก ได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐ กลุ่มนักวิชาการ และกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

1. แบบสัมภาษณ์ แบบไม่มีโครงสร้าง (Non - structured interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่ต้องการข้อมูลที่ละเอียดลึกซึ้ง เป็นการสัมภาษณ์แบบเปิดกว้าง และเป็นแบบสัมภาษณ์ที่เจาะลึก (In-depth interview) และไม่ใช่คำถามที่เหมือนกันหมดกับผู้ให้สัมภาษณ์

2. แบบสังเกตโดยผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อสำรวจข้อมูล ซึ่งในการสังเกตการณ์นั้น ผู้วิจัยได้เข้าไปพักอาศัยกับกลุ่มเป้าหมายเป็นครั้งคราว และได้เข้าร่วมทำกิจกรรมต่างๆ เข้าร่วมประชุมกับกลุ่มเป้าหมาย รวมทั้งเข้าร่วมในเวทีสรุปบทเรียนที่ทางกลุ่มเป้าหมายร่วมกับมูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนภาคเหนือ

ขั้นตอนในการรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้แบ่งออกดังนี้

1. ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร (Data Collection) และการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เป็นการทบทวนวรรณกรรม รวบรวมข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยค้นคว้าจากหนังสือ ตำรา เอกสารทางวิชาการและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2. ขั้นตอนการรวบรวมข้อมูลวิจัยภาคสนาม (Field Research) เป็นการศึกษาวิจัยภาคสนามลงพื้นที่เก็บข้อมูล ซึ่งใช้การเข้าไปอยู่และเรียนรู้กับชุมชน โดยการใช้วิธีการวิจัยในการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) การสำรวจพื้นที่ (Field Observation) การสัมภาษณ์ (Interview Method) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) รวมทั้งการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Groups) ซึ่งทำให้ได้ข้อมูลในเชิงลึก

หลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว ผู้ศึกษาวิจัยใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive analysis) และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) โดยนำข้อมูลที่ได้อาจจัดหมวดหมู่เพื่อสามารถตอบปัญหาการวิจัยได้ตรงตามวัตถุประสงค์ โดยนำข้อมูลที่ได้อาจจัดวิเคราะห์ตามกลุ่มเนื้อหาสามารถเชื่อมโยงกับแนวคิดและงานวิจัยอื่นๆ ที่ได้มีการทบทวนได้เบื้องต้น การวิเคราะห์ข้อมูลผู้ศึกษาวิจัยอาศัยการตีความ สรุปความที่ได้จากการจัดเวทีประชุม พร้อมทั้งรวบรวมวิธีการและประเด็นต่าง ๆ

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย กระบวนการสร้างกลไกการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนโดยใช้ข้อบัญญัติท้องถิ่น นั้นพบว่า 1) กระบวนการสร้างข้อบัญญัติท้องถิ่นเพื่อเป็นกลไกในการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชน ผลการวิจัยพบว่า การสร้างกลไกอำนาจในระดับท้องถิ่น โดยอาศัยอำนาจตามข้อบัญญัติท้องถิ่น ซึ่งถือว่าเป็นการถ่ายโอนอำนาจจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่น เป็นการต่อสู้เชิงอำนาจระหว่างประชาชนในชุมชนกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในระดับพื้นที่ที่มีอำนาจตามกฎหมายจากส่วนกลางในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติดังกล่าว ทำให้ผู้ได้รับมอบอำนาจในระดับเดียวกันสามารถต่อรองอำนาจกันได้ จึงทำให้ชุมชนมีอำนาจและมีกลไกการทำงานที่เกิดจากการต่อรองอำนาจในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนท้องถิ่น สาเหตุและเป้าหมายของการจัดทำข้อบัญญัติท้องถิ่นของชุมชน มาจากระบบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของรัฐที่มีนโยบายและกฎหมายส่งผลกระทบต่อเกษตรกรผู้ยากไร้ ผู้ที่ไร้ที่ดินทำกิน และเป็นคนยากจนในสังคมไทย ซึ่งด้านการ

พัฒนารัฐได้มี ความพยายามขับเคลื่อนประเทศไปสู่ความเป็นสมัยใหม่ เพื่อตอบสนองการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ มีการพัฒนาโครงการขนาดใหญ่ของรัฐ

2) เจื่อนไซเชิงโครงสร้างทางกฎหมายและการเมืองต่อการผลักดันข้อบัญญัติท้องถิ่น ผลการวิจัย พบว่า เจื่อนไซเชิงโครงสร้าง มีกฎหมายและนโยบายที่เอื้อต่อกระบวนการจัดทำ รวมทั้งยังมีกฎหมายและนโยบายบางฉบับที่ขัดต่อกระบวนการจัดทำ โดยชุมชนท้องถิ่นได้มองเห็นโอกาสช่องทางการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมากขึ้นนับตั้งแต่รัฐได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ต่อเนื่องมาจนถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 โดยได้แยกเรื่องการปกครองไว้เป็น หมวดหนึ่งโดยเฉพาะ ทำให้อำนาจในการปกครองตนเองของประชาชนมีมากขึ้น และได้เพิ่มหลักสิทธิชุมชนไว้ในรัฐธรรมนูญอย่างชัดเจน เช่น มาตรา 73 (3) กำหนดให้รัฐกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นในการจัดการปัญหาของตนเอง มาตรา 66 และ มาตรา 67 กำหนดให้มีสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติร่วมกับรัฐ มาตรา 283 และมาตรา 290 ได้ให้อำนาจและความเป็นอิสระ แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการปัญหาทรัพยากรธรรมชาติของตนเอง ส่วนเจื่อนไซเชิงโครงสร้างทางการเมืองที่ส่งผลต่อการผลักดันข้อบัญญัติท้องถิ่นนั้น ส่วนหนึ่งมาจากแนวคิดการกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการบริหารจัดการท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการสร้างรูปธรรมในการเรียนรู้และสถาปนากระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในท้องถิ่นให้เกิดพลังขับเคลื่อนการทำงาน เพื่อแก้ไขปัญหาในท้องถิ่นอย่างจริงจัง ทั้งนี้ การกระจายอำนาจให้กับท้องถิ่นมิใช่เพียงแค่อำนาจโอนอำนาจการแบ่งมอบอำนาจ หน้าที่ หรือการเปลี่ยนผ่านอำนาจจากรัฐส่วนกลางลงไปยังท้องถิ่น แต่รัฐส่วนกลางต้องให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความเป็นอิสระในการบริหารจัดการท้องถิ่น และที่สำคัญ คือ การสร้างพื้นที่ให้ภาคประชาชน และภาคส่วนต่างๆ ในท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท้องถิ่นในรูปแบบต่างๆ

อภิปรายผลการวิจัย

กระบวนการสร้างกลไกการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนโดยใช้ข้อบัญญัติท้องถิ่น สามารถนำมาอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. กระบวนการสร้างข้อบัญญัติท้องถิ่นเพื่อเป็นกลไกในการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชน ผลการวิจัยพบว่า การเคลื่อนไหวภาคประชาชน ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ทั้งสองตำบลนั้น มีกระบวนการในการพัฒนาประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่น (Democratization) ที่ชุมชนได้รวมกลุ่มกันลุกขึ้นมาใช้อำนาจโดยผ่านองค์กรท้องถิ่นของรัฐที่มีกระบวนการกระจายอำนาจและสิทธิตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ ซึ่งสภาวะการณดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิดของ ลัดดาวัลย์ ตันติวิทยาพิทักษ์ และเนติลักษณ์ นิธิระพลได้อธิบายว่า การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งในการบริหารจัดการบ้านเมืองของรัฐในระบอบประชาธิปไตย โดยมุ่งลดบทบาท

ของรัฐส่วนกลาง (Decentralize) ลงเหลือตามเจตนารมณ์ของประชาชนมากขึ้นการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นจึงเป็นการจัดความสัมพันธ์ทางอำนาจหน้าที่ใหม่ระหว่างส่วนกลางกับส่วนท้องถิ่นให้สอดคล้องกับสภาพบ้านเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งกฎหมายรัฐธรรมนูญยังได้บัญญัติให้ชุมชนท้องถิ่นรวมตัวกันเป็นชุมชน หรือชุมชนท้องถิ่นในการจัดการ และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ซึ่งการจัดทำข้อบัญญัติท้องถิ่นของชุมชน มีกระบวนการต่อรอง และสร้างการยอมรับจากหน่วยงานราชการ โดยเฉพาะหน่วยงานป่าไม้ที่มีความขัดแย้งกับชุมชน มีเงื่อนไขดังต่อไปนี้

1) การจัดทำข้อมูลชุมชน เริ่มจากการศึกษาแนวเขตพื้นที่ในชุมชน โดยใช้เครื่องมือระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Geographic Information System : GIS) เป็นกระบวนการทำงานเกี่ยวกับเชิงพื้นที่ด้วยระบบคอมพิวเตอร์ เพื่อนำไปสู่การทำความเข้าใจแนวเขตถาวร และแผนที่ พร้อมกับศึกษารายละเอียดการใช้ประโยชน์ในที่ดิน ซึ่งการจัดทำข้อมูลพื้นที่ที่มีความสำคัญอย่างมากในกระบวนการสร้างข้อบัญญัติท้องถิ่น เพื่อใช้ต่อรองในกระบวนการเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่นให้มีการรับรองการใช้ประโยชน์ในที่ดินตามสภาพที่เป็นจริงปัจจุบัน เพื่อป้องกันการรุกรานแนวเขตพื้นที่ป่าเพิ่ม หรือทำลายทรัพยากรป่าไม้เพิ่ม

2) การสร้างการมีส่วนร่วม และการยอมรับ การขับเคลื่อนกระบวนการสร้างข้อบัญญัติท้องถิ่นที่ผ่านมาประสบผลสำเร็จได้ส่วนหนึ่งมาจากกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และเท่าเทียมกันในระดับชุมชนท้องถิ่น และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยเริ่มตั้งแต่

- กระบวนการปรึกษาหารือถึงเป้าหมาย และความสำคัญของข้อบัญญัติท้องถิ่น โดยให้ชุมชนร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์ในการขับเคลื่อนข้อบัญญัติท้องถิ่น และกำหนดยุทธศาสตร์ ภารกิจ บทบาทหน้าที่ของฝ่ายต่างๆ ในชุมชน โดยกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันภายในชุมชนท้องถิ่น จนตกผลึก จะทำให้ชุมชนมองข้อบัญญัติท้องถิ่นสัมพันธ์กับบริบททางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ จนนำไปสู่การสร้างความเป็นสถาบันสิทธิชุมชนให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม

- การเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลกระบวนการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล มีการจัดทำแผนที่และจับพิกัดพื้นที่แนวเขตป่า ที่ดินทำกินของชุมชน และที่ดินรายแปลงของครัวเรือน โดยมีคณะกรรมการเครือข่ายทรัพยากรธรรมชาติ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เช่น เจ้าหน้าที่ป่าไม้ เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่อำเภอ และชาวบ้านในชุมชน ที่สำคัญการให้เจ้าหน้าที่เข้ามาศึกษาเรียนรู้ และวิเคราะห์ข้อมูลด้วย โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ป่าไม้ เพราะหากชุมชนจัดเก็บข้อมูลเพียงฝ่ายเดียว แม้จะมีมาตรฐานทางวิชาการสูงแต่ไม่ได้รับ การยอมรับจากหน่วยงานราชการ เนื่องจากไม่รู้แหล่งที่มาของข้อมูล และกระบวนการทำข้อมูล ดังนั้นชุมชนท้องถิ่นจึงต้องอาศัยกระบวนการเก็บข้อมูลร่วมกับเจ้าหน้าที่ และเพื่อเป็นอำนาจต่อรองสิทธิชุมชนและสิทธิครัวเรือนให้เจ้าหน้าที่ หรือหน่วยงานราชการยอมรับ

- กระบวนการยกร่างข้อบัญญัติท้องถิ่น ในการยกร่างข้อบัญญัติท้องถิ่น เริ่มจากกระบวนการชุมชน ยื่นเสนอผ่านการประสานงานกับสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล โดยมีการยกร่างนำเสนอ อภิปรายอย่างกว้างขวาง เป็นประชาธิปไตยทางตรงที่มาหนุนเสริมประชาธิปไตยแบบตัวแทน ทั้งภายในสภาองค์การบริหารส่วนตำบล และภายนอกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล และเมื่อเกิดการถกเถียงจนได้ข้อยุติแล้ว เป็นร่างข้อบัญญัติท้องถิ่นที่ทุกฝ่ายในชุมชนและ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียยอมรับในร่างข้อบัญญัตินั้น ทางองค์การบริหารส่วนตำบล โดยประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ก็จะได้ส่งร่างฯ ดังกล่าวไปขอความเห็นชอบจากอำเภอ หน่วยงานดังกล่าว ยังต้องประสานเพื่อขอความเห็นไปยังหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะหน่วยงานป่าไม้ ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบพื้นที่เขตป่าอนุรักษ์

3) การรับรองกฎระเบียบ กติกาในการจัดการและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในชุมชน โดยผ่านกลไกคณะกรรมการเครือข่ายทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมระดับชุมชนและระดับตำบล การออกข้อบัญญัติท้องถิ่น เพื่อนำมาใช้รับรองกลไกการทำงานและแผนการจัดการที่ดินในเขตป่าอนุรักษ์ และที่ดินทำกินของครัวเรือน ที่ชุมชนได้ร่วมมือกับภาคีเครือข่ายต่างๆ เป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญเชื่อมโยงระหว่างรัฐกับชุมชนให้มีการปฏิสัมพันธ์กัน และเปลี่ยนแปลงไปสู่ฐานคิดกฎหมายพหุนิยม คือ กฎเกณฑ์ร่วมกันของสังคม ที่สังคมกลุ่มต่างๆ มีกฎเกณฑ์เชิงสถาบันของตนเอง ซึ่งภายใต้แนวทางกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น ได้ทำหน้าที่ยกระดับกฎหมายจารีตประเพณี โดยจะเห็นได้จากการใช้จารีตประเพณี ความเชื่อ เป็นเครื่องมือสำคัญในการออกกฎระเบียบในชุมชน หรือที่ชาวบ้านเรียก “ฮึดฮอย” ซึ่งกระบวนการตรากฎหมายไม่ได้เกิดขึ้น จากฝ่ายนิติบัญญัติ หรือระบบรัฐส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค แต่เกิดขึ้นจากความเชื่อในตัวผู้นำท้องถิ่น และคณะกรรมการเครือข่ายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน รวมถึงภาคประชาชน องค์กรภาคีต่างๆ ที่ได้ตระหนักถึงการใช้อำนาจองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ซึ่งทั้งกฎประเพณี และกฎหมายใหม่ มีการเชื่อมโยงกฎต่างๆ อย่างบูรณาการโดยคงไว้ซึ่งความหลากหลาย และมีการแบ่งบทบาทหน้าที่ของกฎเกณฑ์ ในระดับต่างๆ อย่างชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของโอฬาร อ่องพะ ได้อธิบายกระบวนการและขั้นตอนในการผลักดันข้อบัญญัติท้องถิ่น มีกระบวนการดังนี้

3.1) การทบทวนต้นทุน ฐานข้อมูล การจัดการกลไกการทำงาน ทั้งต้นทุนที่มีอยู่เดิมกับต้นทุนที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ ผ่านการจัดการทรัพยากรทั้งในระดับนโยบายและในระดับพื้นที่ที่ผ่านมา ซึ่งมีฐานข้อมูล (Data Base) ที่แสดงถึงการพัฒนาการของการจัดการฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การจัดการป่าชุมชน การจัดการไฟฟ้า การจัดการแหล่งน้ำ การจัดการเหมืองฝาย และด้านต้นทุนกลไกในการบริหารจัดการทรัพยากรในชุมชน (Functional Base) มีกลไกที่สำคัญ 2 ส่วน คือ 1) กลไกคณะกรรมการที่ดำเนินงานในระดับชุมชนและ 2) กลไกคณะกรรมการที่ดำเนินการในระดับตำบลและต้นทุนทางสังคม (Social Capital Base) เป็นต้นทุนที่สำคัญในการทำให้กระบวนการทำงานในพื้นที่ดำเนินการเป็นไปอย่างต่อเนื่อง

3.2) การปรับปรุงระบบข้อมูลการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น แนวเขตป่าชุมชน ป่าอนุรักษ์ ป่าพิธีกรรม ป่าใช้สอย ที่ดินทำกิน การจัดการเหมืองฝาย การจัดการไฟฟ้า โดยฐานข้อมูลดังกล่าว เป็นผลการทำงานของเครือข่ายป่าชุมชนในท้องถิ่นได้เก็บรวบรวม โดยการสนับสนุนขององค์กรพัฒนาเอกชน ที่เข้าไปหนุนเสริมกระบวนการสร้างความชัดเจนในระบบฐานข้อมูล

3.3) การเรียนรู้ขั้นตอนและข้อกำหนดที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจำเป็นที่คณะทำงานรวมไปถึงคณะกรรมการเครือข่ายในตำบลต้องเข้ามาเรียนรู้ให้เข้าใจในเรื่องกฎหมายและขั้นตอนการดำเนินการตามบัญญัติของกฎหมาย นอกจากนี้ยังต้องเรียนรู้ให้เข้าใจหลักการของกฎหมาย และการเชื่อมโยงของกฎหมาย โดยยึดหลักกฎหมายรัฐธรรมนูญเป็นกรอบในการเรียนรู้

3.4) การตรวจสอบข้อมูล (Recheck) มีความสำคัญ เพื่อเป็นการตรวจสอบความชัดเจนของข้อมูลที่ได้จัดทำไปในขั้นตอนแรก ก่อนที่จะทำการปรับปรุงแก้ไขในฐานข้อมูลระบบภูมิสารสนเทศศาสตร์ (Geo-Graphic Information System (GIS)) ว่ามีการเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่และการใช้ประโยชน์หรือไม่ ประการสำคัญยังถือเป็นการตรวจสอบว่า กฎระเบียบ กติกาการใช้ประโยชน์ได้ถูกละเมิดหรือไม่

3.5) กระบวนการยกร่างข้อบัญญัติท้องถิ่น เป็นวิธีการ กระบวนการเชิงเทคนิคที่ต้องเกี่ยวพันกับเงื่อนไขระยะเวลาในการเปิดประชุมสมัยสามัญขององค์การบริหารส่วนตำบล รวมถึงการสนับสนุนจากผู้เชี่ยวชาญทางด้านกฎหมาย ด้านนิติศาสตร์ มีการเรียนรู้ ตั้งแต่หลักคิด/หลักการของ (ร่าง) ข้อบัญญัติ เนื้อหารายละเอียด กลไก วิธีการดำเนินการ ที่ต้องทำไปพร้อมกับการเรียนรู้กฎหมายที่ให้อำนาจ บทบาทหน้าที่ต่อองค์การบริหารส่วนตำบล ตั้งแต่กฎหมายรัฐธรรมนูญ ไปจนถึงพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับท้องถิ่น

3.6) การลงเวทีประชาคมเพื่อจัดทำประชาพิจารณ์ร่างข้อบัญญัติท้องถิ่นและการสนับสนุนร่างข้อบัญญัติของชุมชน ประเด็นการจัดการประชาพิจารณ์ร่างข้อบัญญัติท้องถิ่นเป็นการกระทำเพื่อให้ประชาชนผู้มีส่วนได้เสียได้รับทราบรายละเอียด และได้แสดงความคิดเห็นในเนื้อหาของร่างข้อบัญญัติท้องถิ่น โดยการจัดเวทีสร้างความเข้าใจในระดับชุมชน ระดับตำบลในลักษณะเวทีสัญจรหมุนเวียนไปตามแต่ละหมู่บ้าน เพื่อให้ได้แนวทาง ข้อคิดเห็น ปรับปรุงเนื้อหาเชื่อมกับภาคการะเบียบการจัดการทรัพยากรของชุมชนที่มีอยู่เดิม

3.7) การนำร่างข้อบัญญัติท้องถิ่นเข้าสู่กระบวนการของสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งปรากฏให้มีขั้นตอนดังนี้

1. การเสนอร่างข้อบัญญัติท้องถิ่นขั้นตอนการเสนอร่างข้อบัญญัติท้องถิ่นยื่นเสนอต่อสภาองค์การบริหารส่วนตำบล

2. การตรวจสอบรายชื่อ ทำการตรวจสอบความถูกต้องและจำนวนผู้เข้าเชื่อ
ว่ามีความถูกต้องครบถ้วน โดยมีเวลากำหนดไว้ภายใน 20 วัน เมื่อทำการตรวจสอบในรอบเวลา
ดังกล่าว หากมีผู้ร้องขอถอนรายชื่อสามารถกระทำได้ในช่วงเวลาเช่นนี้ได้เช่นกัน

3. การพิจารณาร่างและลงมติการพิจารณาร่างข้อบัญญัติท้องถิ่นในสภาองค์การ
บริหารส่วนตำบล จะเริ่มจากวาระที่ 1 ขึ้นรับหลักการเป็นการพิจารณาของสมาชิกสภาโดยพิจารณาว่า
ร่างข้อบัญญัติท้องถิ่นดังกล่าวมีหลักการและเหตุผลที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน วาระที่ 2 ขึ้นการแปรญัตติ
เป็นการพิจารณาลงรายละเอียดตามร่างข้อบัญญัติท้องถิ่นที่เสนอมา วาระที่ 3 การลงมติเห็นชอบให้
ความเห็นร่างข้อบัญญัติท้องถิ่น

3.8) กระบวนการและขั้นตอนการขออนุมัติต่อนายอำเภอ

2. เจื่อนไขเชิงโครงสร้างทางกฎหมายและการเมืองต่อการผลักดันข้อบัญญัติท้องถิ่น
ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยและเงื่อนไขเชิงโครงสร้างทางกฎหมายและการเมืองต่อการผลักดันข้อบัญญัติ
ท้องถิ่น เดิมกลไกจากส่วนกลางมีการบริหารจัดการเชิงเดี่ยวโดยชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบไม่มีส่วน
ร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากร จึงทำให้การบริหารจัดการเชิงประเพณี วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม
เดิม ที่ชุมชนมีการบริหารจัดการอยู่ก่อนแล้ว จึงมีอาจบริหารจัดการได้ เพราะไม่มีอำนาจเชิงรัฐศาสตร์
และอำนาจทางกฎหมาย ชุมชนจึงต้องอาศัยกฎหมายส่วนกลาง คือหลักการกระจายอำนาจ เพื่อสร้าง
อำนาจความชอบธรรมให้กับชุมชน ซึ่งการกระจายอำนาจจากรัฐส่วนกลาง สู่ท้องถิ่น ที่ได้ปรากฏใน
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 และ พ.ศ.2550 มาตรา 66 และมาตรา 67 ซึ่งให้สิทธิ
บุคคลรวมตัวกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์และฟื้นฟูจารีต
ประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่น และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จาก
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ วารลักษณ์ ไชยทัพ ได้อธิบายว่า
ปัจจุบันชุมชนท้องถิ่นยังไม่มีสิทธิและมีส่วนร่วมในการจัดการป่าอย่างแท้จริง แม้ว่ารัฐธรรมนูญจะ
รับรองสิทธิของชุมชนไว้ก็ตาม เนื่องจากเกิดสถานะที่ขัดแย้งกันเองของระบบกฎหมาย ซึ่งสะท้อนให้
เห็นถึงความชะงักของชุมชนท้องถิ่นในขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนที่ไม่มีอำนาจต่อรองตกอยู่
ในสภาพตั้งรับ ขณะที่ภาครัฐได้พยายามรุกคืบในการทวงคืนผืนป่า โดยเฉพาะการเข้มงวดด้านการบุกรุก
ทำลายป่า และยังมีนโยบายแผนแม่บทป่าไม้แห่งชาติ ในการป้องกันและปราบปรามการบุกรุกทำลายป่า

ส่วนปัจจัยเงื่อนไขเชิงโครงสร้างทางการเมืองที่ส่งผลต่อการผลักดันข้อบัญญัติท้องถิ่นนั้น
ส่วนหนึ่งมาจากแนวคิดการกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของ
ภาคประชาชนในการบริหารจัดการท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการสร้างรูปธรรมในการเรียนรู้และสถาปนา
กระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในท้องถิ่นให้เกิดพลังขับเคลื่อนการทำงาน เพื่อแก้ไขปัญหา
ในท้องถิ่นอย่างจริงจัง ทั้งนี้ การกระจายอำนาจให้กับท้องถิ่นมิใช่เพียงแค่ถ่ายโอนอำนาจการแบ่งมอบ

อำนาจหน้าที่ หรือการเปลี่ยนผ่านอำนาจจากรัฐส่วนกลางลงไปยังท้องถิ่น แต่รัฐส่วนกลางต้องให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความเป็นอิสระในการบริหารจัดการท้องถิ่น และที่สำคัญ คือ การสร้างพื้นที่ให้ภาคประชาชน และภาคส่วนต่างๆ ในท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท้องถิ่นในรูปแบบต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ ได้อธิบายว่า แนวคิดประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทางการเมืองการปกครอง และตัดสินใจในระดับต่างๆ มากขึ้น เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ เช่น การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ความเคลื่อนไหว ความคืบหน้าของการบริหารจัดการประเทศ และร่วมแสดงความคิดเห็นให้ข้อมูลแก่ผู้ทำหน้าที่แทนตนเพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ รวมถึงมีส่วนร่วม การตรวจสอบและถอดถอนผู้ทำหน้าที่แทนประชาชน ซึ่งขาดประสิทธิภาพและบกพร่องต่อหน้าที่

สรุป

กระบวนการสร้างกลไกการจัดการทรัพยากรร่วมโดยใช้ข้อมูลยุติท้องถิ่นนั้น เป็นการปฏิรูปกลไกในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะป่าไม้ และที่ดินในเขตป่าอนุรักษ์ ซึ่งมีความสำคัญมาก ที่ผ่านมารัฐได้มีการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพียงฝ่ายเดียว โดยรัฐใช้กลไกทางกฎหมายและนโยบายจากส่วนกลาง เข้ามาบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงทำให้การบริหารจัดการเชิงประเพณีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมเดิมที่ชุมชนมีการบริหารจัดการอยู่จึงมีอาจจัดการได้ เพราะชุมชนไม่มีอำนาจเชิงรัฐศาสตร์ กฎหมาย ดังนั้น ชุมชนจึงต้องอาศัยกฎหมายจากส่วนกลาง ได้แก่ หลักการกระจายอำนาจ เพื่อมอบอำนาจให้ชุมชน และได้นำไปสู่การจัดการในรูปแบบการมีส่วนร่วมตามที่กฎหมายรัฐธรรมนูญกำหนดไว้ แม้ว่ากฎหมายลูกหลายฉบับยังไม่ได้ปรับปรุงให้เกิดความชัดเจนมากนักทั้งนี้ การดำเนินการให้เกิดกลไกการจัดการร่วมที่นำไปสู่การจัดการปัญหาต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพในลักษณะของการลดปัญหาความขัดแย้ง เพิ่มความร่วมมือในการบริหารจัดการ แทนการรอรับอำนาจ คำสั่ง หรือการบังคับใช้กฎหมายจากรัฐส่วนกลาง เป็นหลักเพียงอย่างเดียว โดยไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของพื้นที่ ในขณะที่ยังไม่มีกฎหมายหรือนโยบาย ที่ทันสมัยก้าวหน้าพอ เพื่อให้กลไกการจัดการร่วมได้ขับเคลื่อนในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ในระดับพื้นที่ ทั้งนี้ข้อมูลยุติท้องถิ่นมีเจตนารมณ์เพื่อส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจากทุกภาคส่วนในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ และสอดคล้องกับวิถีชีวิตและระบบนิเวศ โดยการเฝ้าระวังโดยชุมชนท้องถิ่นร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้เกิดการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างสมดุลและยั่งยืน

ดังนั้น การสร้างกลไกอำนาจในระดับท้องถิ่น โดยอาศัยอำนาจตามข้อบัญญัติท้องถิ่น ซึ่งถือว่าเป็นการถ่ายโอนอำนาจจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่น เป็นการต่อสู้เชิงอำนาจระหว่างประชาชนในชุมชนกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในระดับพื้นที่ที่มีอำนาจตามกฎหมายจากส่วนกลางในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติดังกล่าว ทำให้ผู้ได้รับมอบอำนาจในระดับเดียวกันสามารถต่อรองอำนาจกันได้ จึงทำให้ชุมชนมีอำนาจและมีกลไกการทำงานที่เกิดจากการต่อรองอำนาจในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะ

เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดประโยชน์สำหรับการวางแผนปฏิบัติงานด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนในอนาคตข้างหน้า และเพื่อให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นจึงได้นำมาเป็นข้อเสนอแนะในการพัฒนากระบวนการสร้างกลไกการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนโดยใช้ข้อบัญญัติท้องถิ่นดังนี้

1) **ระดับพื้นที่** ควรมีการขยายผลในระดับแนวราบไปสู่ชุมชนต่างๆ ที่มีปัญหาความขัดแย้งในด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างชุมชนกับรัฐ หรือหน่วยงานของรัฐ ควรมีการบูรณาการร่วมกันของภาคีเครือข่ายต่างๆ ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกัน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ให้เกิดการยอมรับแนวทางแก้ไขปัญหามีการวางแผนงานขยายแนวคิดแนวทางออกไปในหลายๆ พื้นที่ สนับสนุนชุมชนให้เกิดการขับเคลื่อนกลไกความร่วมมือเหล่านั้น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ชายขอบอย่างมีนัยสำคัญของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นอย่างแท้จริง เกิดสัมฤทธิ์ผล ในการกระจายอำนาจชุมชนสามารถบริหารจัดการตนเองได้ในระดับหนึ่ง โดยไม่ต้อง รอคอยความช่วยเหลือจากรัฐส่วนกลางเพียงฝ่ายเดียวอีกต่อไป

2) **เชิงนโยบาย** ควรมีการบูรณาการร่วมมือกันในชุมชนท้องถิ่น เพื่อแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะ ดิน น้ำ และป่าไม้ รัฐและชุมชนสามารถสร้างทางออกร่วมกันได้ โดยใช้การออกข้อบัญญัติท้องถิ่น ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อสามารถนำชุมชนไปสู่การจัดการฐานทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืน ป่าไม้ยังคงเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ต่อไป จากการดูแลรักษา เพื่อใช้ประโยชน์จากป่าของชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ และทำให้ชุมชนท้องถิ่น มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นตามลำดับ ซึ่งข้อเสนอทางนโยบายนั้น รัฐควรปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ และที่ดินที่มีความล้าหลัง ให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในสถานการณ์ปัจจุบัน

บรรณานุกรม

- กฤษฎา บุญชัย และ ปิยาพร อรุณพงษ์. (2558). *บทวิเคราะห์การขับเคลื่อนข้อบัญญัติท้องถิ่น : ทางเลือกใหม่ของการสร้างความเป็นสถาบันลัทธิชุมชน*. ใน เอกสารประกอบเวทีวิชาการภาคประชาชน เต็ม>เต็ม พลวัตสิทธิชุมชนกับทิศทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน. เชียงใหม่: มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ภาคเหนือ.
- กฤษฎา บุญชัย. (2559). การฟื้นคืนสิทธิชุมชนต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในร่างรัฐธรรมนูญปี 2559. *วารสารคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, 1(2), 133 – 153.
- คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และองค์กรพัฒนาเอกชนภาคเหนือ. (2560). *3 ทศวรรษ สิทธิชุมชน – ท้องถิ่นชนชาติพันธุ์และชนเผ่าการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน และการประกาศสถาปนาเขตคุ้มครองพื้นที่เขตวัฒนธรรมและจิตวิญญาณชาวกระเหรี่ยง*. ลำปาง.
- ชยันต์ วรรณะภุติ. (2540). คำนำ. ใน สันธิตา กาญจนพันธุ์. *ความร่วมมือในการจัดการป่าระหว่างวัดกับรัฐ กรณีป่าชุมชนวัดพระธาตุดอยจอมแจ้ง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่*. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2540). *ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่/ขบวนการเคลื่อนไหวของประชาสังคมในต่างประเทศ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิภาษา.
- นันทวัฒน์ บรรณันท์. (2549). *การปกครองส่วนท้องถิ่น ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540)*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- นิยม ยากรณ์. (2559). ความเหลื่อมล้ำในการถือครองที่ดิน กับการจัดการที่ดินแนวใหม่. *วารสารคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*. 1(2), 133–153.
- ประชัน รักพงษ์. (ม.ป.ป.). *การส่งเสริมเครือข่ายสนับสนุนการมีส่วนร่วมและการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น กรณีศึกษา: เครือข่ายป่าชุมชนลุ่มน้ำแม่ปิง ตอนบน อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่*. สถาบันพระปกเกล้า.
- ประภาส ปิ่นตบแต่ง. (2552). *กรอบการวิเคราะห์การเมืองแบบทฤษฎีขบวนการทางสังคม*. เชียงใหม่ : มูลนิธิไฮนริชเบลล์ สำนักงานภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้.
- พระราชบัญญัติว่าด้วยการเข้าชื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น พ.ศ.2542. (2542). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 116 ตอนที่ 104 ก.1-4.
- พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2552. (2552). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 126 ตอนที่ 84 ก. 1-29.

- พัชริน ลาภานันท์, เบญจวรรณ นาราสำจ และมานะ นาคำ. (2546). *มือบปากลูล ขบวนการโต้ตอบ ปัญหาของคนจน. ใน พลวัตสิทธิชุมชนกระบวนทัศน์ทางมานุษยวิทยา. บรรณาธิการโดย ชลธิรา สัตยารัตนา. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.*
- ภู เชียงดาว. (2553). *บันทึกจากบ้านทับ เสี่ยงเพื่อสร้างความสมดุลของชีวิตและทรัพยากร. เชียงใหม่ : มูลนิธิการพัฒนาที่ยั่งยืน ภาคเหนือ.*
- มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ภาคเหนือ. (2558). *เอกสารประกอบเวทีวิชาการภาคประชาชน เต็ม เต็ม พลวัตสิทธิชุมชนกับทิศทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน. เชียงใหม่ : มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ภาคเหนือ.*
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540. (2540). *ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 114 ตอนที่ 55 ก. 1-99.*
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. (2550). *ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 124 ตอนที่ 47 ก. 1-127.*
- รายา ผกามาต. (2558). *Co-management การจัดการแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ออบหลวง-ดอยอินทนนท์. เชียงใหม่ : มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ภาคเหนือ.*
- ลัดาวลย์ ตันติวิทยาพิทักษ์ และเนติลักษณ์ นิระพล. (2555). *จังหวัดจัดการตนเอง (Self-governing Province). กรุงเทพฯ : สำนักงานสภาพัฒนาการเมือง สถาบันพระปกเกล้า.*
- ศิริพร เชาวลิต. (2555). *การเมืองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย รามคำแหง.*
- ศุภสวัสดิ์ ชัชวาลย์. (2545). *การปกครองส่วนท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมของประชาชน. กรุงเทพฯ : โครงการจัดพิมพ์คบเพลิง.*
- สมคิด เลิศไพฑูรย์ และมารุต วันทนากร. (2547). *คำอธิบายศัพท์การปกครองท้องถิ่น. นนทบุรี : วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น สถาบันพระปกเกล้า.*

ผลกระทบจากแนวทางการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน ในพื้นที่: กรณีศึกษาอำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร ประเทศไทย

ปภาดา ถ่อเงิน*
วิชญ์ สุमितสุวรรณ**

(วันรับบทความ : 23 กรกฎาคม 2561 /วันแก้ไขบทความ : 28 สิงหาคม 2561 /วันตอบรับบทความ : 3 กันยายน 2561)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาถึงผลกระทบจากนโยบายการพัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษที่คาดว่าจะเกิดขึ้นต่อผู้อยู่อาศัยในพื้นที่อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร 2) ศึกษาสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจากนโยบายของคณะกรรมการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษมุกดาหาร ทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และ เทคโนโลยี 3) เสนอแนะแนวทางในการพัฒนาที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อยู่อาศัยในพื้นที่อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงผสมผสาน โดยการประยุกต์ใช้การวิจัยเชิงปริมาณ จากแบบสอบถาม โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ในรูปของร้อยละและวิเคราะห์ค่าสหสัมพันธ์แบบ spearman's correlation สำหรับการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลและระดับความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 382 คน และการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้างเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้บริหารท้องถิ่น จำนวน 3 คน ผลการศึกษาพบว่า 1) กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่าการดำเนินการตามนโยบายการพัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษเกิดผลกระทบด้านเทคโนโลยี มากที่สุดคิดเป็น ร้อยละ 86.910 รองลงมาคือ ด้านสังคมวัฒนธรรมคิดเป็น ร้อยละ 83.769 ด้านเศรษฐกิจ คิดเป็นร้อยละ 80.890 และด้านการเมืองคิดเป็นร้อยละ 80.104 ตามลำดับ 2) สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่เกิดจากประชาชนขาดความเข้าใจถึงแนวทางการพัฒนาพื้นที่ของคณะกรรมการเขตเศรษฐกิจพิเศษมุกดาหาร ซึ่งภาครัฐควรส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจถึงแนวทางพัฒนาเพื่อรับฟังและพร้อมรับมือกับปัญหาที่คาดว่าจะเกิดขึ้น 3) ผู้บริหารท้องถิ่นควรส่งเสริมอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นการเพิ่มรายได้ให้กับประชาชนในพื้นที่ตลอดจนการส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมอันดีของประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเศรษฐกิจพิเศษอำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร

คำสำคัญ: ผลกระทบจากนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษ/การพัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ/
อำเภอดอนตาล/ ระดับความเข้าใจ

* นักศึกษาปริญญาโท สาขาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์.ดร., วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น, อาจารย์ที่ปรึกษา

The Impact of the Development of Special Border Economic Zone on the Well - Being of Residents Residing in the Area: A Case Study of Dontan, Mukdahan, Thailand

Phapada Tho-ngeon^{*}

Vissanu Zumitzavan^{**}

(Received Date : July 23, 2018, Revised Date : August 28, 2018, Accepted Date : September 3, 2018)

Abstract

The purposes of this study are 1) To investigate the possible impacts influencing on the residents in the Special Border Economic Zone (SBEZ), Dontan, Mukdahan, Thailand 2) to examine the problems that may arise from the policy of committees of the SBEZ, Dontan, Mukdahan, Thailand 3) to provide suggestions and recommendations on how to develop the well beings of the residents in the area of SBEZ, Dontan, Mukdahan, Thailand. This study was carried the mix methods which used both quantitative and qualitative approaches. For a quantitative research method, the survey questionnaire was used as a tool for collecting data from three hundred and eighty-two stakeholders, residents of the SBEZ. Descriptive statistics and Spearman's Correlation have been applied to analyze the data whilst the percentage and levels of significances at 95 percent. In addition, for qualitative research method, the semi-structured, in-depth interview was applied as a tool for attaining data from three key - informants, and local administrators. The findings indicate that 1) The majority of the key informants agree that the implementation of the SBEZ's development policies have an impact on the technological, sociological, economic, and political factors suggesting 86.910, 83.769, 80.890, and 80.104 per cent respectively. 2) The majority of the key - informants states that there is a low level of knowledge and understanding related to approaches of the SBEZ's committees for the development within the SBEZ. 3) The Local administrators should promote the occupations to comply with the labor market needs, and also support the eco - tourism to increase the income of local people, as well as promoting and exchanging

^{*} Master Degree Student in Department of Local Administration, College of Local Administration, Khon Kaen University

^{**} Asst. Prof. Dr., College of Local Administration, Khon Kaen University, Advisor

to inherit the goodness culture of the people living in the Special Economic Zone Dontan Mukdahan province.

Keywords: Impact of the Special Economic Zone/ The Development of the Special Economic Zone/ Dontan, Mukdahan, Thailand/ Levels of Understanding

บทนำ

กระแสโลกาภิวัตน์ที่เข้มข้นขึ้นและการเปลี่ยนแปลงชั่วอำนาจทางเศรษฐกิจการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษต่างๆ บนแนวระเบียงเศรษฐกิจเชื่อมระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน ส่งเสริมการเชื่อมโยงการผลิตและการลงทุนร่วมกัน ตลอดจนการพัฒนาเมืองและพื้นที่ชายแดนที่เชื่อมโยงศักยภาพซึ่งประเทศไทยเป็นส่วนหนึ่งในสมาชิกของกลุ่มประเทศสมาชิก(Association of South East Asian Nations: ASEAN)โดยประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้านได้ร่วมส่งเสริมการเชื่อมโยงการผลิตและการลงทุนร่วมกัน ตลอดจนการพัฒนาเมืองและพื้นที่ชายแดนที่เชื่อมโยงศักยภาพของไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560)

ประเทศไทยต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงจากภายในภาคส่วนต่างๆ ของประเทศหลากหลายรูปแบบ โดยในการแก้ไขปัญหาได้มีการนำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 มาใช้เป็นแนวปฏิบัติเน้นการสร้างภูมิคุ้มกันในทุกภาคส่วน เพื่อให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้มากขึ้น อย่างไรก็ตามภายใต้สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในมิติต่างๆ ได้ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาคนไทยและสังคมไทยในหลายประการ อาทิ ความขัดแย้งของคนภายในประเทศความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้การติดกับดักประเทศที่มีรายได้ปานกลางคุณภาพแรงงานมีปัญหาสะสมต่อเนื่องมานานโครงสร้างพื้นฐานของประเทศยังมีปัญหาในหลายด้านโครงสร้างประชากรเปลี่ยนแปลงเข้าสู่การเป็นสังคมสูงวัย และความเสื่อมถอยทางวัฒนธรรมของเยาวชนและคนในสังคม (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2560)

คณะกรรมการนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษ(กนพ.) ได้กำหนดให้พื้นที่ติดชายแดนจำนวน 3 อำเภอ 11 ตำบล ของจังหวัดมุกดาหารเป็นพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ จำนวนเนื้อที่ 361,542 ไร่ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงของประเทศ ประกอบด้วย อำเภอเมืองมุกดาหาร อำเภอหว้านใหญ่ และอำเภอดอนตาล(สำนักงานจังหวัดมุกดาหาร, 2557) เมื่อปี พ.ศ. 2546 สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้จัดตั้งเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษสะหวัน-เซโน เพื่อดึงดูดการลงทุนจากต่างชาติโดยที่นักลงทุนต้องอาศัยการส่งออกและนำเข้าสินค้าผ่านทางประเทศไทยตามแนวเส้นทางระเบียงเศรษฐกิจแนวตะวันออก - ตะวันตกหรือเส้นทางหมายเลข 9 (East -

West Economic Corridor: EWEC) ซึ่งเป็นเส้นทางในการขนส่งสินค้าจากท่าเรือด่านง มุกดาหาร แม่สอด ไปยังเมืองมะละแหม่งของประเทศพม่าได้สะดวกและรวดเร็วมากขึ้น(ศูนย์บริการเบ็ดเสร็จด้านการลงทุนจังหวัดมุกดาหาร, 2558)จึงทำให้จังหวัดมุกดาหารเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษที่เชื่อมโยงการค้า การลงทุน กับเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษสะหวัน-เซโนและเป็นเสมือนประตูด้านการขนส่ง การผลิตในประเทศเพื่อนบ้านทำให้ธุรกิจทางด้านการขนส่งของจังหวัดมีมูลค่าสูงขึ้นมาก (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน, 2553)

คณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ(กนพ)ได้กำหนดให้อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร เป็นพื้นที่นำร่องการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ ระยะแรก จำนวน 2 ตำบล ประกอบด้วย ตำบลดอนตาล และตำบลโพธิ์ไทร และคณะกรรมการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษมุกดาหาร ได้อนุมัติให้อำเภอดอนตาลเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษด้านอุตสาหกรรมเกษตรกรรมประมง ซึ่งสอดคล้องกับอาชีพของประชาชนในพื้นที่การที่อำเภอดอนตาลเป็นพื้นที่ในการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษมุกดาหารย่อมได้รับผลกระทบด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมวัฒนธรรมด้านการเมือง และด้านเทคโนโลยี ส่งผลต่อการค้าการลงทุน ความมั่นคง ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมของคนในพื้นที่ จากเหตุผลที่กล่าวมาทำให้ผู้ศึกษามีความสนใจที่จะศึกษาถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่จากการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษอำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหารซึ่งคาดว่าจะจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหน่วยงานภาครัฐ เอกชน ตลอดจนนำไปประยุกต์ให้เกิดการพัฒนาที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาผลกระทบของนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษซึ่งอาจจะมีต่อผู้อยู่อาศัยในอำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหารในด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง ด้านสังคมวัฒนธรรม และด้านเทคโนโลยี
- 2) เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาและแนวทางแก้ไขที่จะเกิดขึ้นในการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษซึ่งอาจจะมีผลกระทบต่อผู้อยู่อาศัยในอำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร
- 3) เพื่อเสนอแนะแนวทางส่งเสริมการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้อยู่อาศัยในอำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร

ขอบเขตของการวิจัย

- 1) ขอบเขตด้านเนื้อหาเป็นการศึกษาผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษอำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหารด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมวัฒนธรรม เทคโนโลยี และเสนอแนะแนวทางแก้ไขที่เกิดขึ้น

2) ขอบเขตพื้นที่การศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ศึกษาพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษอำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร จำนวน 2 ตำบล ประกอบด้วยตำบลดอนตาล และ ตำบลโพธิ์ไทร

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

จิรนนท์ พุทธา และ จำลอง โพธิ์บุญ (2559) ศึกษาถึงการประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์เขตเศรษฐกิจพิเศษของยุทธศาสตร์การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดกาญจนบุรี พบว่า ผลกระทบในด้านลบอาจเกิดจากการหลั่งไหลเข้ามาของประชาชนนอกพื้นที่ซึ่งอาจเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นแรงงานการประกอบอาชีพตลอดจนความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนในพื้นที่ซึ่งอาจจะส่งผลให้เกิดปัญหาอาชญากรรมและยาเสพติดในพื้นที่ได้

อดิเรก พันเขียว (2557) ศึกษาถึง การยอมรับ ความคาดหวังและปัจจัยความสำเร็จในการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนในจังหวัดตาก พบว่า ผู้ที่เกี่ยวข้องให้การยอมรับต่อการพัฒนาที่เป็นประโยชน์และควรส่งเสริมให้เกิดขึ้นโดยเร็วโดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมด้วย และคาดหวังให้เกิดการค้า การลงทุนมากขึ้นมีการผลักดันพื้นที่ที่มีความพร้อมให้ได้รับสิทธิประโยชน์มีความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สินและคาดหวังให้มีหน่วยงานบริหารจัดการเขตเศรษฐกิจพิเศษของตนเองเฉพาะ ส่วนปัจจัยความสำเร็จได้มาจากการสนับสนุนจากรัฐบาล การปฏิบัติงาน การปรับปรุงกฎหมาย ปัญหาความขัดแย้งความพร้อมของพื้นที่ และความร่วมมือร่วมใจของชุมชน

บุหงา ศรีรัตนภมร พรนภา เตียสุธิกุล และวิมล หอมยิ่ง (2559) ศึกษาถึงความเป็นไปได้ของนโยบายการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษแห่งแรกของประเทศไทย จังหวัดตาก พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นไปได้ในการจัดตั้งทั้งด้านปัญหาแรงงาน การจัดเก็บภาษี ความโปร่งใสในการบริหารงานของภาครัฐ การเกิดอาชญากรรมข้ามชาติ รวมทั้งปัญหาของสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่จากปัญหาทั้งหมดนี้ภาครัฐควมให้ความรู้แก่ประชาชนในพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหและร่วมมือผลักดันให้การจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษประสบผลสำเร็จ

ประสงค์ โพธิ์สุวรรณ (2558) ศึกษาถึงเรื่องพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างไทย - เมียนมาร์: เขตเศรษฐกิจพิเศษท่าเรือน้ำลึกทวายพบว่า คณะกรรมการดำเนินงานยังไม่กำหนดแผนการพัฒนาที่ชัดเจนทำให้การลงทุนไม่เกิดความเชื่อมั่นจึงยังไม่กล้าตัดสินใจลงทุนในด้านพื้นที่ชายแดนบางส่วนของเมียนมาร์จะเป็นเขตอิทธิพลของชนกลุ่มน้อยที่ทำการค้านอกระบบและผิดกฎหมายซึ่งรัฐบาลกำลังเจรจาให้กลุ่มดังกล่าวยอมรับแนวทางการพัฒนาของรัฐบาล ในเรื่องของการย้ายถิ่นฐานและการชดเชยผู้ที่ได้รับผลกระทบยังคงล่าช้าและมีแนวโน้มว่าผู้ได้รับผลกระทบจะยังไม่ได้รับการชดเชยในเร็ววัน จึงทำให้การวางแผนการดำเนินงานยังคงไม่สามารถดำเนินการได้จนกว่าจะได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ ไอร์ดา วาغلอน, พรพินันท์ ยีรงค์ (2559) ศึกษาถึงแนวทางการพัฒนาโครงสร้าง

พื้นฐานสู่การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนจังหวัดเชียงรายพบว่า พื้นที่ชายแดนต้องได้รับการปรับปรุงและพัฒนาในด้านโครงสร้างพื้นฐานระบบรางรถไฟที่เป็นปัจจัยสำคัญในการขนส่งสินค้าทางบกปัญหาของผู้ประกอบการในเรื่องสิทธิของแรงงานต่างด้าว ในเรื่องของมลพิษและขยะที่จะเกิดขึ้นจากโรงงานอุตสาหกรรม ดังนั้น รัฐบาลควรสนับสนุนพร้อมหาแนวทางแก้ไขด้านโครงสร้างพื้นฐานและสิทธิประโยชน์ของประชาชนในพื้นที่โดยยึดความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่เป็นหลักเพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับนักลงทุนและประชาชนที่อาศัยในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ

Sama-air & Mhadmarn (2017) ศึกษาถึงความเห็นของผู้นำชุมชนต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า การค้าชายแดนผูกติดกับกลุ่มที่มีอิทธิพลในพื้นที่ รัฐบาลละเลยในการเอาผิดกับกลุ่มธุรกิจนอกระบบ มีการคอร์รัปชันจากเจ้าหน้าที่ของรัฐเพื่อเอื้อประโยชน์ให้กับกลุ่มผู้มีอิทธิพล

Kadam (2012) ศึกษาถึงศักยภาพของเขตเศรษฐกิจพิเศษในด้านเศรษฐกิจของประเทศอินเดียพบว่าเขตเศรษฐกิจพิเศษทำให้ศักยภาพในการลงทุนและการจ้างงานสูงขึ้นจากการที่นักลงทุนจากต่างชาติ ให้ความสนใจเข้ามาลงทุนในอินเดียมากขึ้น แรงงานที่มีทักษะความรู้ความสามารถจะได้รับโอกาสในการจ้างงานมากกว่า

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาเลือกใช้การวิจัยแบบผสมผสาน(mixed – method research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อศึกษาผลกระทบของนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษของอำเภอตอนตลจังหวัดมุกดาหาร และใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาแนวทางแก้ไขผลกระทบของนโยบายการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษของอำเภอตอนตล จังหวัดมุกดาหาร มีสาระโดยสรุปในการดำเนินการวิจัยดังนี้การวิจัยเชิงปริมาณ

1. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นกลุ่มตัวอย่างจากประชาชนในพื้นที่ตำบลตอนตล และตำบลโพธิ์ไทรโดยใช้สูตรของยามาเน (Yamane, 1973) โดยใช้ระดับความคลาดเคลื่อนมีค่าเท่ากับ 0.05 หรือระดับความเชื่อมั่นที่ 95 เปอร์เซ็นต์ จากประชากรจำนวนทั้งสิ้น 8,295 คน (สำนักทะเบียนราษฎรอำเภอตอนตล จังหวัดมุกดาหาร 28 กุมภาพันธ์ 2560) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 382 คนโดยการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (simple random sampling without replacement) จากการจับสลากซึ่งทุกหน่วยมีโอกาสถูกเลือกเท่ากันโดยไม่จับซ้ำจนได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างครบตามจำนวนที่กำหนดไว้

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามตามแนวคิด ทฤษฎี เนื้อหาจากเอกสารทางวิชาการ ตำรา วารสาร บทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้องสำหรับแบบสอบถามแบ่งออก เป็น 5 ส่วน เพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ

(statistical package for social science: SPSS) โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (descriptive statistics) รูปแบบร้อยละ (percentage) ในการบรรยายความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง และใช้ค่าสหสัมพันธ์แบบ spearman's correlation ในการหาค่าสหสัมพันธ์ของระดับความคิดเห็นที่แตกต่างกันจำแนกตามข้อมูลทั่วไป

การวิจัยเชิงคุณภาพ

1. ผู้ศึกษาได้กำหนดกลุ่มตัวอย่าง เพื่อทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) โดยวิธีเจาะจง (purposive sample selection) ประกอบด้วยผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำนวน 3 คน ซึ่งถือได้ว่าเป็นผู้มีอำนาจตามที่กฎหมายกำหนดในการพัฒนาพื้นที่ อีกทั้งยังเป็นคณะกรรมการร่วมกำหนดแผนพัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนมุกดาหาร - เมืองไซพูทอง แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

2. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาผู้ศึกษาเลือกวิธีการสัมภาษณ์ในลักษณะกึ่งโครงสร้าง (semi-structured interview) โดยกำหนดแนวทางการสัมภาษณ์ (interview guide) ที่ให้ทราบถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นและคาดว่าจะเกิดขึ้นภายใต้นโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษอำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหารพร้อมเลือกกรณีที่น่าสนใจเพิ่มเติมเป็นการเปิดโอกาสให้เสนอแนวคิดต่างๆที่จะเป็นการพัฒนาพื้นที่ โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ไปวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) ตามหลักแนวคิดและทฤษฎีโดยจัดหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา แล้ววิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ เพื่อนำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบการบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ

เพศ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
ชาย	177	46.335
หญิง	205	53.665
รวม	382	100.000

จากตารางที่ 1 พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 382 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 205 คน คิดเป็นร้อยละ 53.665 และเพศชาย จำนวน 177 คน คิดเป็นร้อยละ 46.335

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามอายุ

อายุ	จำนวน(คน)	ร้อยละ
อายุน้อยกว่า 29 ปี	95	24.869
อายุ 29 - 38 ปี	99	25.916
อายุ 39 - 44 ปี	98	25.655
มากกว่า 44 ปีขึ้นไป	90	23.560
รวม	382	100.000

จากตารางที่ 2 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วง 29 – 38 ปี จำนวน 99 คน คิดเป็นร้อยละ 25.916 รองลงมาอยู่ในช่วงอายุ 39 - 44 ปี จำนวน 98 คนคิดเป็นร้อยละ 25.655 ช่วงอายุที่น้อยกว่า 29 ปี จำนวน 95 คน คิดเป็นร้อยละ 24.869 และอายุมากกว่า 44 ปีขึ้นไป จำนวน 90 คน คิดเป็นร้อยละ 23.560 ตามลำดับ

ระดับการศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 37.172 ประกอบอาชีพเกษตรกร คิดเป็นร้อยละ 40.837 รายได้ต่ำกว่า 6,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 26.963 ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่ทราบถึงแนวทางและรูปแบบในการพัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษอำเภอตอนตลาคิดเป็นร้อยละ 66.753 ในเรื่องของระเบียบกฎหมายที่บังคับใช้เฉพาะพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษไม่มีความรู้ในเรื่องดังกล่าวถึงร้อยละ 61.256 ส่วนการพัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษอำเภอตอนตลาคจะสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ ประชาชนส่วนใหญ่เห็นด้วย ร้อยละ 87.172

เมื่อพิจารณาถึงระดับความรู้ความเข้าใจของประชาชนที่มีต่อการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษพื้นที่อำเภอตอนตลาค แล้วทำให้ทราบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีความรู้พื้นฐานในการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ ยังขาดความรู้ความเข้าใจถึงกฎหมายที่บังคับใช้ในพื้นที่และรูปแบบเขตเศรษฐกิจพิเศษอำเภอตอนตลาค แต่ประชาชนในพื้นที่ให้ความเห็นว่าการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษจะสามารถส่งเสริมให้ชีวิตความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่ดีขึ้นจากเดิมแน่นอน

ในด้านผลกระทบทางการเมืองที่ประชาชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษอำเภอตอนตลาคาคาดว่าจะเกิดขึ้นมากที่สุดคือ เกิดกลุ่มอิทธิพลเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษตอนตลาค ร้อยละ 80.104 รองลงมาคือเกิดการแย่งชิงอำนาจของนักการเมืองในพื้นที่เพื่อใช้เป็นฐานคะแนนเสียงในอนาคตร้อยละ 69.633 ในด้านโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่ที่มีการพัฒนาอย่างรวดเร็วเห็นด้วยร้อยละ 73.821 และส่งเสริมอาชีพที่รองรับความต้องการของนักลงทุนให้กับประชาชนในพื้นที่เห็นด้วย ร้อยละ 67.539

ในด้านผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจที่ประชาชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษอำเภอตอนตลาคาดว่าจะเกิดขึ้นมากที่สุดคือการหลังไหลของสินค้าจากประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาจำหน่ายแทนสินค้าในประเทศทำให้ราคาสินค้าตกต่ำเห็นด้วยร้อยละ 80.890 รองลงมาคือศักยภาพของรัฐบาลในการให้สวัสดิการด้านสุขภาพแก่ประชาชนไม่เพียงพอ เห็นด้วยร้อยละ 74.869 ซึ่งประชาชนส่วนมากก็คาดหวังว่าการพัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษอำเภอตอนตลาคจะทำให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการจ้างงานในพื้นที่ร้อยละ 86.125 สรุปได้ว่าการพัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษอำเภอตอนตลาจากการเปิดเสรีทางการค้าทำให้เกิดการหลังไหลเข้ามาของสินค้าต่างประเทศ ส่งผลให้เกิดการเปรียบเทียบราคาสินค้า ตลอดจนแรงงานต่างด้าวเข้ามาแทนที่คนในพื้นที่ทำให้นายจ้างเกิดตัวเลือกในการจ้างมากขึ้น แต่ประชาชนส่วนใหญ่ก็เชื่อว่าเขตเศรษฐกิจพิเศษสามารถสร้างรายได้ให้กับประชาชนได้จริง

ในด้านของผลกระทบทางด้านสังคมและวัฒนธรรมที่ประชาชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษอำเภอตอนตลาคาดว่าจะเกิดขึ้นมากที่สุดคือการเปิดเสรีของชายแดนทำให้เกิดการระบาดของยาเสพติดที่ลักลอบเข้ามาจำนวนมากเห็นด้วยร้อยละ 83.769 รองลงมาคือเกิดความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินเนื่องจากความหลากหลายของแรงงานโดยเฉพาะอย่างยิ่งแรงงานต่างด้าวที่เข้ามาทำงานในเขตเศรษฐกิจพิเศษเป็นจำนวนมาก เห็นด้วยร้อยละ 81.413 ซึ่งสามารถสรุปได้ว่าการเปิดเสรีด้านชายแดนจะทำให้เกิดการลักลอบนำสิ่งผิดกฎหมายเข้ามาเขตพื้นที่จำนวนมากประกอบกับการเข้ามาของแรงงานต่างด้าวหลากหลายเชื้อชาติวัฒนธรรมความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันทำให้เกิดปัญหาในสังคมขึ้น อีกทั้งการเป็นพาหนะนำโรคติดต่อต่างๆเข้ามาในเขตพื้นที่

ในด้านของผลกระทบทางด้านเทคโนโลยีที่ประชาชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษอำเภอตอนตลาคาดว่าจะเกิดขึ้นมากที่สุดคือการตั้งโรงงานอุตสาหกรรมจะทำให้เกิดมลพิษในอากาศส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนในพื้นที่เห็นด้วยร้อยละ 86.910 รองลงมาคือโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่ได้นำเอาเครื่องจักรเข้ามาแทนที่แรงงานทำให้ประชาชนในพื้นที่ตกงาน เห็นด้วยร้อยละ 80.890 สรุปได้ว่า การนำเอาเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาใช้ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษอาจทำให้เกิดผลกระทบทางด้านลบเป็นอย่างมากดังนั้นรัฐบาลควรมีมาตรการในการกำกับดูแลอย่างเคร่งครัดเพื่อให้ปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นน้อยที่สุด

การวิเคราะห์เปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างระดับความเข้าใจในเรื่องเขตเศรษฐกิจพิเศษกับข้อมูลทั่วไปโดยสอดคล้องกับผลที่ค้นพบจากงานวิจัยของ Wang (2013)

สมมติฐานที่ 1 รายได้ต่างกันมีความเข้าใจในเรื่องเขตเศรษฐกิจพิเศษแตกต่างกัน

H_0 : รายได้และระดับความเข้าใจของกลุ่มตัวอย่างไม่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

H_1 : รายได้และระดับความเข้าใจของกลุ่มตัวอย่างมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 3 รายได้และระดับความเข้าใจในเรื่องเขตเศรษฐกิจพิเศษ

	ระดับความเข้าใจเรื่องเขตเศรษฐกิจพิเศษ
รายได้ของผู้ตอบแบบสอบถาม	0.255**
ค่าความผันแปรทั้งหมด (R^2)	0.065
ระดับนัยสำคัญทางสถิติ (p-value = 95%)	0.000

* มีนัยสำคัญทางสถิติเท่ากับ 0.05

** มีนัยสำคัญทางสถิติเท่ากับ 0.01

ตารางที่ 3 แสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติโดยใช้ Spearman's Correlation Coefficient แสดงค่าสหสัมพันธ์ระหว่างรายได้และระดับความเข้าใจซึ่ง ($r = 0.255$) และค่านัยสำคัญเท่ากับ (Two-tailed significance of 0.000) ดังนั้นจึงปฏิเสธ H_0 ซึ่งหมายความว่ารายได้และระดับความเข้าใจมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.000 และค่า R^2 เท่ากับ 0.065 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าโดยประมาณ 6.500 เปอร์เซ็นต์ ของค่าความแปรปรวนทั้งหมดของระดับความเข้าใจสามารถถูกอธิบายได้โดยค่าความแปรปรวนทั้งหมดของรายได้ของกลุ่มตัวอย่าง

สมมติฐานที่ 2 การศึกษาต่างกันมีความเข้าใจในเรื่องเขตเศรษฐกิจพิเศษแตกต่างกัน

H_0 : การศึกษาและระดับความเข้าใจของกลุ่มตัวอย่างไม่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

H_1 : การศึกษาและระดับความเข้าใจของกลุ่มตัวอย่างมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 4 การศึกษาและระดับความเข้าใจในเรื่องเขตเศรษฐกิจพิเศษ

	ระดับความเข้าใจเรื่องเขตเศรษฐกิจพิเศษ
การศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม	0.079*
ค่าความผันแปรทั้งหมด (R^2)	0.620
ระดับนัยสำคัญทางสถิติ (p-value = 95%)	0.122

* มีนัยสำคัญทางสถิติเท่ากับ 0.05

ตารางที่ 4 แสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติโดยใช้ Spearman's Correlation Coefficient แสดงค่าสหสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษาและระดับความเข้าใจซึ่ง ($r = 0.790$) และค่านัยสำคัญเท่ากับ (Two-tailed significance of 0.122) ดังนั้นจึงยอมรับ H_0 ซึ่งหมายความว่าระดับการศึกษาและระดับความเข้าใจไม่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.122 และค่า R^2 เท่ากับ

0.620 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าโดยประมาณ 6.210 เปอร์เซ็นต์ ของค่าความแปรปรวนทั้งหมดของระดับความเข้าใจสามารถถูกอธิบายได้โดยค่าความแปรปรวนทั้งหมดของระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง

สมมติฐานที่ 3 อายุต่างกันมีความเข้าใจในเรื่องเขตเศรษฐกิจพิเศษแตกต่างกัน

H_0 : อายุและระดับความเข้าใจของกลุ่มตัวอย่างไม่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

H_1 : อายุและระดับความเข้าใจของกลุ่มตัวอย่างมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 5 อายุและระดับความเข้าใจในเรื่องเขตเศรษฐกิจพิเศษ

	ระดับความเข้าใจเรื่องเขตเศรษฐกิจพิเศษ
อายุของผู้ตอบแบบสอบถาม	0.182*
ค่าความผันแปรทั้งหมด (R^2)	3.490
ระดับนัยสำคัญทางสถิติ (p-value = 95%)	0.000

*มีนัยสำคัญทางสถิติเท่ากับ 0.05

ตารางที่ 5 แสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติโดยใช้ Spearman's Correlation Coefficient แสดงค่าสหสัมพันธ์ระหว่างอายุและระดับความเข้าใจซึ่ง ($r = 1.870$) และค่านัยสำคัญเท่ากับ (Two-tailed significance of 0.000) ดังนั้นจึงปฏิเสธ H_0 ซึ่งหมายความว่าอายุและระดับความเข้าใจมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.000 และค่า R^2 เท่ากับ 3.490 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าโดยประมาณ 34.900 เปอร์เซ็นต์ ของค่าความแปรปรวนทั้งหมดของระดับความเข้าใจสามารถถูกอธิบายได้โดยค่าความแปรปรวนทั้งหมดของอายุของกลุ่มตัวอย่าง

อภิปรายผลการศึกษา

1. ผลกระทบของนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษที่มีต่อผู้อยู่อาศัยในอำเภอคอนตาล จังหวัดมุกดาหาร ในด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง ด้านสังคมวัฒนธรรม และด้านเทคโนโลยี ผลการศึกษา พบว่าประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่ได้ตระหนักถึงผลกระทบต่างๆที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนพื้นที่อำเภอคอนตาลโดยแบ่งเป็นด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง ด้านสังคมวัฒนธรรมและ ด้านเทคโนโลยี ได้แก่

1.1 ด้านเศรษฐกิจประชาชนส่วนใหญ่เห็นว่านโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษจะส่งเสริมให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการจ้างงานในพื้นที่ สอดคล้องกับ Kandam (2012) กล่าวว่าเขตเศรษฐกิจพิเศษได้ส่งเสริมให้เกิดการจ้างงานในพื้นที่ และยังทำให้เกิดการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจของประเทศด้วย

1.2 ด้านการเมือง ประชาชนส่วนใหญ่เห็นว่านโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษจะทำให้เกิดกลุ่มอิทธิพลเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับ Sama-air and Mhadmarn (2017) กล่าวว่า การค้าขายแดนผูกติดกับกลุ่มที่มีอิทธิพลในพื้นที่ รัฐบาลละเลยในการเอาผิดกับกลุ่มธุรกิจนอกระบบมีการคอร์ปชั่นจากเจ้าหน้าที่ของรัฐเพื่อเอื้อประโยชน์ให้กับกลุ่มผู้มีอิทธิพลและขัดแย้งกับ สุรพงษ์ ปิยะโชติ (2554) กล่าวว่า กลุ่มผลประโยชน์ในท้องถิ่นมีหน้าที่เป็นสื่อกลางในการรับฟังความคิดเห็นและนำเสนอความต้องการไปสู่ภาครัฐ

1.3 ด้านสังคมและวัฒนธรรม ประชาชนส่วนใหญ่เห็นว่า นโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษจะทำให้การเปิดเสรีของชายแดนทำให้เกิดการระบาดของยาเสพติดที่ลักลอบเข้ามาจำนวนมาก ประกอบกับความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินที่มาจากความหลากหลายของเชื้อชาติที่เข้ามาทำงานในพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับ จิรนนท์ พุทธา และ จำลอง โพธิ์บุญ (2559) กล่าวว่า เกิดการหลั่งไหลเข้ามาของประชาชนนอกพื้นที่ซึ่งอาจเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น แรงงานการประกอบอาชีพตลอดจนความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนในพื้นที่ซึ่งอาจจะส่งผลให้เกิดปัญหาอาชญากรรมและยาเสพติดในพื้นที่ได้

1.4 ด้านเทคโนโลยี ประชาชนส่วนใหญ่เห็นว่า การจัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรมในพื้นที่จะทำให้เกิดมลพิษในการอากาศ ซึ่งอาจกระทบต่อสุขภาพของประชาชนในพื้นที่สอดคล้องกับ ไอรดา วงกลอน และ พรพิณนธ์ ยีรงค์ (2559) กล่าวว่าพื้นที่ชายแดนต้องได้รับการปรับปรุงและพัฒนา ในด้านโครงสร้างพื้นฐานระบบรางรถไฟที่เป็นปัจจัยสำคัญในการขนส่งสินค้าทางบกปัญหาของผู้ประกอบการในเรื่องสิทธิของแรงงานต่างด้าวปัญหาในเรื่องของมลพิษและขยะที่จะเกิดขึ้นจากโรงงานอุตสาหกรรม ดังนั้น รัฐบาลควรสนับสนุนพร้อมหาแนวทางแก้ไขด้านโครงสร้างพื้นฐานเพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับนักลงทุนและประชาชนที่อาศัยในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ

2. สภาพปัญหาที่จะเกิดขึ้นในการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษซึ่งจะมีผลกระทบต่อผู้อยู่อาศัยในอำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร ผลการศึกษาพบว่าบริบทของอำเภอดอนตาล 95 เปอร์เซ็นต์ของประชากรประกอบอาชีพเกษตรกรรม การศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาเป็นส่วนใหญ่ทำให้ระดับความรู้ความเข้าใจในแนวทางการพัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษอำเภอดอนตาล อยู่ในระดับที่น้อยมาก ประกอบกับการดำเนินงานของภาครัฐยังไม่เป็นรูปร่างที่ชัดเจน ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ทราบถึงสถานการณ์ในปัจจุบันและกำลังจะเกิดขึ้นในพื้นที่ซึ่งสอดคล้องกับ ประสงค์ โพธิ์สุวรรณ (2558) กล่าวว่าคณะกรรมการดำเนินงานยังไม่กำหนดแผนการพัฒนาที่ชัดเจนทำให้นักลงทุนไม่เกิดความเชื่อมั่นจึงยังไม่กล้าตัดสินใจลงทุนในด้านพื้นที่ชายแดน โดยที่จะเป็นเขตอิทธิพลของชนกลุ่มน้อยที่ทำการค้านอกระบบและผิดกฎหมายซึ่งรัฐบาลกำลังเจรจาให้กลุ่มดังกล่าวยอมรับแนวทางการพัฒนาของรัฐบาล ในเรื่องของการย้ายถิ่นฐานและการชดเชยผู้ที่ได้รับผลกระทบ จึงทำให้การวางแผนการดำเนินงานยังคงไม่สามารถดำเนิน การได้จนกว่าจะได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ และ บุหงา ศรีรัตนภมร พรนภา

เตียสุธิกุล และวิมล หอมยิ่ง (2559) กล่าวว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเป็นไปได้ในการจัดตั้งพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษทั้งด้านปัญหาแรงงาน การจัดเก็บภาษี ความโปร่งใสในการบริหารงานของภาครัฐ การเกิดอาชญากรรมข้ามชาติ รวมทั้งปัญหาของสิ่งแวดล้อมต่างๆที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่ จากปัญหาทั้งหมดนี้ภาครัฐควมให้ความรู้แก่ประชาชนในพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาร่วมมือผลักดันให้การจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษประสบผลสำเร็จ

จากการทดสอบทางสถิติโดยใช้ Spearman's Correlation พบว่า ระดับรายได้ และระดับอายุที่แตกต่างกันของกลุ่มตัวอย่างและระดับความเข้าใจในเรื่องเขตเศรษฐกิจพิเศษมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ประชาชนที่มีระดับรายได้ที่สูงและระดับการอายุที่สูงจะมีระดับความเข้าใจในเรื่องเขตเศรษฐกิจพิเศษที่สูงตามไปด้วย ดังเช่นบทสัมภาษณ์ของผู้บริหารระดับสูงในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กล่าวว่า “เรื่องเขตเศรษฐกิจพิเศษในเชิงของนโยบายที่จะให้พี่น้องประชาชนของเราอยู่ดี กินดี มีอาชีพ มีรายได้ ส่วนใหญ่ดีกับการค้าการพาณิชย์ ที่อยู่ใกล้ชิดตัวเมืองเป็นหลัก และตอนนี้กำลังมีรถไฟที่จะเข้ามาถึงเป็นเรื่องดีของระบบการขนส่งสินค้า แต่ชาวไร่ ชาวนาในพื้นที่ยังไม่ทราบด้วยซ้ำว่าเขตเศรษฐกิจพิเศษคืออะไร” ซึ่งพบว่าประชาชนที่มีรายได้สูงต้องศึกษาในเรื่องต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการต่อยอดกิจการ เช่นเดียวกับผู้ที่มีอายุมากขึ้นย่อมเพิ่มประสบการณ์และความรู้ความเข้าใจในเรื่องต่างๆมากขึ้นเช่นกัน

ระดับการศึกษาที่แตกต่างกันของกลุ่มตัวอย่างและระดับความเข้าใจในเรื่องเขตเศรษฐกิจพิเศษไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยทางสถิติ ซึ่งหมายความว่าระดับการศึกษาของประชาชนที่แตกต่างกันไม่มีผลต่อระดับความเข้าใจในเรื่องเขตเศรษฐกิจพิเศษที่แตกต่างกันของประชาชน ดังเช่นบทสัมภาษณ์ของผู้บริหารระดับสูงในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กล่าวว่า “บริบทของอำเภอดอนตาล 95 เปอร์เซ็นต์ ประชาชนประกอบอาชีพเกษตรกรรมและบางส่วนย้ายถิ่นฐานไปทำงานในเมืองหลวง เพราะประชาชนส่วนมากเรียนน้อย จึงต้องไปประกอบอาชีพรับจ้าง” ซึ่งพบว่าแม้ระดับการศึกษาของประชาชนจะไม่สูงมากนัก แต่การที่ได้ออกไปสู่โลกกว้างก็สามารถทำให้เกิดความรู้รอบตัวในด้านต่างๆ ได้โดยไม่ใช่ว่าเฉพาะในตำราเรียน

3. แนวทางการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้อยู่อาศัยในอำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหารผลการศึกษา พบว่าการพัฒนาพื้นที่ชายแดนเขตเศรษฐกิจพิเศษ ประชาชนส่วนใหญ่ต้องการให้ภาครัฐสร้างความเข้าใจในการพัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษให้กับประชาชนในพื้นที่ทราบอย่างชัดเจนเพื่อให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับ อติเรกพันธ์เขียว (2557) กล่าวว่า ผู้ที่เกี่ยวข้องให้การยอมรับต่อการพัฒนาที่เป็นประโยชน์และควรส่งเสริมให้เกิดขึ้นโดยเร็วโดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมด้วย และคาดหวังให้เกิดการค้า การลงทุนมากขึ้นมีการผลักดันพื้นที่ที่มีความพร้อมให้ได้รับสิทธิประโยชน์ มีความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สินและคาดหวังให้มี

หน่วยงานบริหารจัดการเขตเศรษฐกิจพิเศษของตนเองเฉพาะ ส่วนปัจจัยความสำเร็จได้มาจากการสนับสนุนจากรัฐบาล การปฏิบัติงาน การปรับปรุงกฎหมาย ปัญหาความขัดแย้ง ความพร้อมของพื้นที่ และความร่วมมือร่วมใจของชุมชน

การศึกษาถึงผลกระทบภายใต้นโยบายการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนพื้นที่อำเภอตอนตลิ่งจังหวัดมุกดาหาร พบว่า ด้านความรู้ความเข้าใจของประชาชนที่มีต่อการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษประชาชนส่วนมากยังขาดความรู้ความเข้าใจถึงรูปแบบ และแนวทางในการพัฒนาเขตเศรษฐกิจในพื้นที่ผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นทางด้านการเมือง ประชาชนส่วนใหญ่เห็นว่านโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษจะทำให้เกิดการเมืองในพื้นที่แสวงหาประโยชน์จากการดำเนินงานของภาครัฐ ด้านเศรษฐกิจประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่เห็นว่านโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษจะสามารถสร้างรายได้ให้กับประชาชนในพื้นที่เพิ่มขึ้น ด้านสังคมและวัฒนธรรม ประชาชนส่วนใหญ่เห็นว่า การดำเนินการตามนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษในการเปิดเสรีของด่านชายแดนจะทำให้เกิดการลักลอบนำเข้ายาเสพติดและสิ่งผิดกฎหมายเข้ามาในพื้นที่จำนวนมากอีกทั้งการอพยพเข้ามาของคนจากหลายเชื้อชาติ อาชีพและวัฒนธรรมที่ต่างกัน ทำให้เกิดการเผยแพร่วัฒนธรรมจากหลาย ๆ แห่ง จนอาจทำให้เกิดความขัดแย้งกันทางวัฒนธรรม และส่งผลให้เกิดปัญหาด้านการดำรงชีพในอนาคตได้ ด้านเทคโนโลยี ประชาชนส่วนใหญ่เห็นว่า การพัฒนาพื้นที่ในภาคอุตสาหกรรมที่เป็นโรงงานขนาดใหญ่จะทำให้เกิดมลพิษขึ้นในพื้นที่ ส่งผลต่อสุขภาพของประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้นและพื้นที่ใกล้เคียงจากที่กล่าวมานี้ในการพัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ จำเป็นต้องศึกษาถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องในหลายๆ ด้าน อีกทั้งการกำหนดนโยบายในการพัฒนาต้องสอดคล้องกับสภาพพื้นที่ สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชากร ประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่น ตลอดจนการรับฟังข้อเรียกร้องและปัญหาของประชาชนในพื้นที่ๆ ได้รับผลกระทบจากการดำเนินงานของภาครัฐ เพื่อนำไปแก้ไขปรับปรุงแนวทางการพัฒนาให้เกิดผลกระทบด้านลบน้อยที่สุด

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. จากผลการวิจัย พบว่าการรับรู้ของประชาชนในพื้นที่เกี่ยวกับนโยบายการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนพื้นที่อำเภอตอนตลิ่งอยู่ในระดับที่น้อย ดังนั้น ภาครัฐควรส่งเสริมให้เกิดกระบวนการสร้างความรู้ ความเข้าใจถึงแนวทางในการพัฒนาให้กับประชาชนรับทราบอย่างทั่วถึง เช่น การสร้างเวทีประชาคมโดยผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบายการพัฒนาเพื่อชี้แนะแนวทางที่คณะกรรมการได้กำหนดรูปแบบการพัฒนา พร้อมรับฟังปัญหา ความต้องการ ของประชาชนในพื้นที่ โดยการนำเอาแนวทางที่ได้มาบูรณาการร่วมกับแนวทางที่กำหนดไว้จนทำให้เกิดนโยบายที่ทุกส่วนเห็นชอบร่วมกัน จึงจะทำให้เกิดการพัฒนายั่งยืน

2. จากผลการวิจัยพบว่าผลกระทบจากการพัฒนาภายใต้นโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษซึ่งมีทั้งผลกระทบที่เป็นเชิงบวก และเชิงลบ ดังนั้นคณะกรรมการดำเนินงานเขตเศรษฐกิจพิเศษมุกดาหาร

ควรให้ความสำคัญกับการกำหนดนโยบายพัฒนาพื้นที่ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนตลอดจนวัฒนธรรม ประเพณีที่สืบทอดกันมา เช่น การส่งเสริมประเพณีบุญบั้งไฟที่เป็นประเพณีสืบทอดจากบรรพบุรุษให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไปพร้อมทั้งอนุรักษ์ให้คงอยู่สืบไป นโยบายเกี่ยวกับการพัฒนาสินค้าทางการเกษตรของประชาชนให้เป็นเอกลักษณ์เฉพาะพื้นที่เพื่อส่งออกสู่ตลาดสากล

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. จากการศึกษาครั้งนี้พบว่าปัจจัยส่วนบุคคล ด้านรายได้ และอายุมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับระดับความเข้าใจในเรื่องเศรษฐกิจพิเศษอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติแต่ระดับการศึกษาที่แตกต่างกันของประชาชนไม่มีสัมพันธ์กับระดับความเข้าใจในเรื่องเศรษฐกิจพิเศษอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติซึ่งงานวิจัยในอนาคตอาจนำผลที่ค้นพบจากการวิจัยครั้งนี้ไปเปรียบเทียบกับรูปแบบปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคลที่มีความแตกต่างกันในแต่ละภูมิภาคของประเทศ โดยอาจจะก่อให้เกิดข้อค้นพบที่เกิดประโยชน์แก่การนำไปปรับปรุงแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่น ในการเข้าไปฟื้นฟูและปรับปรุงด้านปัจจัยพื้นฐานของประชาชนที่ยังด้อยการพัฒนาจากผลที่ค้นพบในงานวิจัยนี้

2. นโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของอำเภอตอนตล เพื่อเป็นการส่งเสริม สนับสนุน และผลักดันให้การดำเนินการตามนโยบายของรัฐเป็นไปอย่างถูกต้องและเป็นประโยชน์ต่อประชาชนในพื้นที่มากที่สุด จึงควรศึกษาในด้านต่างๆที่มีใช้เพียงแต่ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่เท่านั้นเช่นการศึกษาถึงแนวทางในการส่งเสริมอาชีพให้กับประชาชนที่สอดคล้องความต้องการของตลาดแรงงาน ด้านการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยมุ่งเน้นไปที่การให้โอกาสทางการศึกษาแก่ประชาชนในพื้นที่อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ เช่น เปิดโอกาสให้เข้าถึงสื่อออนไลน์ต่าง ๆ และแนะแนวทางการเข้าถึงข้อมูลที่สำคัญต่อการศึกษาด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในพื้นที่ โดยส่งเสริมการท่องเที่ยวรูปแบบโฮมสเตย์เชิงอนุรักษ์ (Home-Stay Ecotourism) โดยเป็นการเพิ่มรายได้ของประชาชนในพื้นที่และเป็นการอนุรักษ์ท้องถิ่นอย่างยั่งยืนไปพร้อมกัน ด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เช่น การส่งเสริมการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมอันดีงามของประชาชนที่อาศัยอยู่ชายแดนของทั้งสองประเทศ เพื่อเพิ่มความสัมพันธ์อันดีงามให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้นและเพิ่มระดับความร่วมมือตั้งแต่ระดับประชาชนขึ้นไป ด้านการค้าชายแดน เช่น การจัดกิจกรรมส่งเสริมการลงทุนของผู้ประกอบการของทั้งสองประเทศ โดยเปิดโอกาสให้ใช้พื้นที่สาธารณะจัดแสดงสินค้าและนำเสนอบริการ เป็นต้น

บรรณานุกรม

- จิรนนท์ พุทธา & จำลอง โพธิ์บุญ. (2558). การประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ (SEA) ของยุทธศาสตร์การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ จังหวัดกาญจนบุรี. *Journal of Thai Interdisciplinary Research*, 10(2), 8-15.
- ดิเรก พันเขียว. (2559). ข้อเสนอเพื่อการพัฒนาในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนจังหวัดตาก. *วารสารด้านการบริหารรัฐกิจและการเมือง*, 5(1), 1-3.
- บุหงา ศรีรัตนภมร, พรนภา เตียสุธิกุล, & วิมล หอมยิ่ง. (2559). ความเป็นไปได้ของนโยบายการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษแห่งแรกของประเทศไทย จังหวัดตาก. *วารสารบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์*, 10(1), 167-178.
- ประสงค์ โพธิ์สุวรรณ. (2558). พัฒนาการความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างไทย-เมียนมาร์: เขตเศรษฐกิจพิเศษท่าเรือน้ำลึกทวาย. *ปริญาปริญญาดุษฎีบัณฑิต (การเมือง)* มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 4-7.
- ศูนย์บริการเบ็ดเสร็จด้านการลงทุนจังหวัดมุกดาหาร. (2558). *เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดมุกดาหาร “ศูนย์ค้าส่งและการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ*. ค้นเมื่อ 10 มิถุนายน 2560. สืบค้นจาก <http://www.mukoss.go.th/oss/muk.php>
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560 – 2564*. ค้นเมื่อ 10 มีนาคม 2560. สืบค้นจาก <http://nesdb.go.th>
- สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2559). *แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564)*. ค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2560. สืบค้นจาก <http://www.moe.go.th/moe/th/news/detail.php?NewsID=47194&Key=news20>
- สำนักงานจังหวัดมุกดาหาร. (2557). *แผนพัฒนาจังหวัด 4 ปี (พ.ศ. 2557 – 2560)*. ค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2560. สืบค้นจาก http://www.mukdahan.go.th/sta_prov.php
- สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน. (2010). *เขตเศรษฐกิจพิเศษและเขตการค้า เขตเศรษฐกิจพิเศษสะหวัน-เซโน (Savan Sano Special Economic Zone)*. ค้นเมื่อ 8 มิถุนายน 2560. สืบค้นจาก http://www.boei.go.th/thai/clmv/Black_up/2010_laos_5_8.html
- ไอรดา วางกลอน, พรพินันท์ ยี่รงค์. (2559). *แนวทางการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานสู่การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนจังหวัดเชียงราย*. สำนักงานเศรษฐกิจและโลจิสติกส์: มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, 10, 26

- AhamaSama-air & Husain Mhadmarn. (2017). ความเห็นของผู้นำชุมชนต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้. *วารสารอัล-นूर บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยฟาฏอนี*, 11(20), 151-164.
- Kadam, Dr. Ravi. (2012). A Big Bang of Special Economic Zones (SEZs) on Indian Economy, *Issues and Facts.IJRFM*, 2(7).
- Wang, J. (2013). The economic impact of special economic zones: Evidence from Chinese municipalities. *Journal of development economics*, 101, 133-147.

แนวทางการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ กรณีศึกษาจังหวัดหนองคาย

โคจิรัตน์ เต็มศิลป์*

ประชาสรรค์ แสนภักดี**

(วันรับบทความ : 15 กรกฎาคม 2561 /วันแก้ไขบทความ : 28 สิงหาคม 2561 /วันตอบรับบทความ : 3 กันยายน 2561)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดหนองคาย โดยการประเมินขีดความสามารถในการแข่งขันทางด้านเศรษฐกิจและหาแนวทางในการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ ซึ่งทำการศึกษาอยู่ในระหว่างปี พ.ศ. 2558-2560 ผลการศึกษา พบว่าสถานการณ์ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษมีการเตรียมพื้นที่เพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและเตรียมรองรับการเป็นเขตอุตสาหกรรมเกษตร การค้า การลงทุน และการส่งระหว่างประเทศ เพื่ออำนวยความสะดวกในการให้บริการ ดังนั้น ความสามารถในการแข่งขันทางด้านเศรษฐกิจจึงจำเป็นต้องยกระดับเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและเปิดกว้างเพื่อเพิ่มมูลค่าให้สินค้า โดยการนำเอาเขตเศรษฐกิจพิเศษเป็นฐานเพื่อเชื่อมโยงไปยัง Thailand 4.0 เพื่อเพิ่มศักยภาพและสร้างโอกาสให้กับประชาชนในท้องถิ่น แนวทางการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษหนองคาย พบว่า ควรส่งเสริมการเกษตรยกระดับมาตรฐานการผลิต การค้า การลงทุน การท่องเที่ยว และการบริการ เพื่อเสริมสร้างความมั่นคง โดยเน้นไปที่การพัฒนาคน ชุมชน และสังคม ให้สอดคล้องกับการพัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ

คำสำคัญ: เขตเศรษฐกิจพิเศษ/การค้าชายแดน/แนวทางการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ

* นักศึกษาปริญญาโท รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่นมหาวิทยาลัยขอนแก่น

** อาจารย์ ดร. , วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

The Development of Special Economic Zone: A Case Study of Nong Khai Province

Sojirat Toemsil *

Prachasan Saenpakdee **

(Received Date : July 15, 2018, Revised Date : August 28, 2018, Accepted Date : September 3, 2018)

Abstract

This research aimed to study the situation occurring in Nong Khai Special Economic Zone by assessing economic competitiveness in order to find a way to develop the Special Economic Zone. The study was conducted during the period 2015-2017. The results indicated that the situation in the Special Economic Zone has prepared the area for infrastructure development and the agricultural and commercial investment along with international transportation to facilitate the services. Therefore, the economic competitiveness needs to be upgraded to increase overall competitiveness and to increase the value of goods. The Special Economic Zone is a base linked to Thailand 4.0 to the local potential and create opportunities for local people. The guidelines for the Nong Khai Special Economic Zone Development should include agricultural extension, upgrading production standards, trade, investment, tourism, and services to strengthen security by focusing on the development of people, communities, and society in order to work in line with the development of the Special Economic Zone.

Keywords: Special Economic Zone/ Border trade/ Development Guidelines for
Special Economic Zones

* Master degree Student in Department of Local Administration, College of Local Administration, Khon Kaen University

** Lecturer , College of Local Administration, Khon Kaen University

บทนำ

ประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) เป็นการรวมตัวกันของประเทศสมาชิกอาเซียน 10 ประเทศ ได้แก่ ไทย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ เวียดนาม กัมพูชา สิงคโปร์ อินโดนีเซีย บรูไน พม่า และลาว ทั้งนี้ เริ่มเข้าสู่ประชาคมอาเซียน เมื่อวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2558 สร้างความเชื่อมโยงระหว่างประชาชนในส่วนภูมิภาคและเป็นห่วงโซ่ทางเศรษฐกิจที่เกื้อหนุนต่อกันและกันได้ดี การคมนาคมที่เชื่อมต่อถึงกันมากขึ้น โดยมีประชาคมย่อยอันประกอบไปด้วย 3 เสาหลัก คือ 1) ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Community: APSC) มุ่งเน้นให้ประเทศในภูมิภาคอยู่ร่วมกันอย่างสันติ มีระบบแก้ไขความขัดแย้งระหว่างกันได้ด้วยดี มีเสถียรภาพอย่างรอบด้าน มีการรวมความร่วมมือเพื่อรองรับกับภัยคุกคามทางความมั่นคงในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนมีความปลอดภัยและมั่นคง 2) ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC) มุ่งให้เกิดการรวมตัวกันทางเศรษฐกิจและการอำนวยความสะดวกในการติดต่อค้าขายระหว่างกัน ทำให้ภูมิภาคมีความเจริญมั่นคงและสามารถแข่งขันกับภูมิภาคอื่น ๆ ได้ เพื่อการเป็นอยู่ที่ดีของประชาชนในประเทศสมาชิกของกลุ่มอาเซียน 3) ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community: ASCC) เพื่อให้ประชาชนในแต่ละประเทศอาเซียนอยู่ร่วมกันภายใต้แนวคิดสังคมที่เอื้ออาทร มีสวัสดิการทางสังคมและความมั่นคงทางสังคมที่ดี ซึ่งวิสัยทัศน์ร่วมของผู้นำอาเซียน คือ “การสร้างประชาคมอาเซียนที่มีขีดความสามารถในการแข่งขันสูง มีเกณฑ์กติกาที่ชัดเจนและมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง” ทั้งนี้ รัฐบาลไทยได้เตรียมความพร้อมให้กับประชาชน เพื่อพัฒนาศักยภาพให้คนไทยสามารถอยู่ภายใต้ประชาคมอาเซียนได้อย่างเข้มแข็ง และสามารถสร้างโอกาสเพื่อรับมือกับความท้าทายทั้งในด้านเศรษฐกิจ ความมั่นคง และสังคม โดยให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีและสามารถประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้อย่างเสรียิ่งขึ้น

จากการที่ประเทศไทยเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) การดำเนินการของภาครัฐในส่วนเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ (Special Economic Zone: SEZ) และการจัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษเป็นเรื่องที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) คณะรัฐมนตรีได้มีมติวันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ. 2546 เรื่องการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจชายแดน คณะรัฐมนตรีมีมติอนุมัติในหลักการตามที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เสนอเกี่ยวกับการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจชายแดนโดยให้ใช้กฎหมายที่มีอยู่แล้วของ 3 หน่วยงานหลัก ได้แก่ การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (กนอ.) กรมศุลกากร และสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (สกท.) เพื่อจัดให้มีเขตนิคมอุตสาหกรรมทั่วไป ที่ได้รับสิทธิประโยชน์แบบเขตปลอดอากร พร้อมสิทธิประโยชน์ด้านภาษีเงินได้ ให้ดำเนินการในรูปแบบการให้บริการแบบเบ็ดเสร็จที่จุดเดียว (One-Stop Service: OSS) โดยในระยะแรกการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยเป็นเจ้าภาพดำเนินการ ส่วนระยะยาวให้ศึกษาเพื่อจัดการบริหาร ในลักษณะพื้นที่

เฉพาะ มีความเป็นเอกภาพในการกำกับดูแล ภายใต้บทบัญญัติของกฎหมายฉบับเดียวกัน (รายงานของคณะกรรมการสิทธิการเศรษฐกิจ การพาณิชย์และอุตสาหกรรม วุฒิสภา, 2551)

สำหรับพื้นที่จังหวัดหนองคายเป็นหนึ่งในเขตเศรษฐกิจพิเศษที่ถูกกล่าวถึง เป็นโครงการที่อยู่ในพื้นที่ติดชายแดนและหนึ่งในนั้นที่กำลังจะมีการพัฒนา หนองคายอยู่ในแผนยุทธศาสตร์เมืองชายแดนสำหรับพื้นที่พัฒนาที่สำคัญ ตามประกาศจากคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ 2/2558 วันที่ 24 เมษายน พ.ศ.2558 กำหนดให้จังหวัดหนองคายในท้องที่ จำนวน 13 ตำบล 2 อำเภอ เป็นพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษ ระยะที่ 2 ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นจากทางสำนักงานยุทธศาสตร์จังหวัดหนองคายว่าได้มีการดำเนินการพัฒนาไปพร้อมกับเขตพัฒนาเศรษฐกิจระยะที่ 1 และเรียกการพัฒนาระยะนี้ว่า 5+1 กล่าวคือ ศักยภาพและโอกาสในพื้นที่เป็นช่องทางการค้าชายแดนไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ที่มีมูลค่าการค้าชายแดนสูงที่สุด เมื่อเทียบกับการค้าชายแดนอื่น ๆ เนื่องจากเป็นเส้นทางที่สามารถเชื่อมโยงกับเวียงจันทน์ (ลาว) ระยะทางประมาณ 26 กิโลเมตร ได้ทั้งทางถนนและทางรถไฟ ซึ่งเชื่อมต่อเนื่องมาจากกรุงเทพฯ ดังนั้น หนองคายจึงมีโครงข่ายการขนส่งทางถนน รถไฟ และทางอากาศ ซึ่งจะช่วยสนับสนุนการพัฒนากิจกรรมทางเศรษฐกิจในพื้นที่การพัฒนากิจกรรมทางเศรษฐกิจเชื่อมโยงระหว่างหนองคายกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (เวียงจันทน์และหลวงพระบาง) และกรุงเทพฯ นอกจากนี้ความเป็นเมืองนำอยู่ของหนองคายจะสามารถพัฒนาเป็นที่พักอาศัยของนักลงทุนทั้งไทยและชาวต่างชาติ จังหวัดหนองคายได้มีการปรับวิสัยทัศน์เพื่อรองรับการเปิด AEC เป็น “เมืองนำอยู่ เปิดประตูสู่อาเซียน” ดังนั้น อุตสาหกรรมที่จะมาอยู่ในเขตเศรษฐกิจพิเศษหนองคาย จะต้องอยู่ในเขตอุตสาหกรรมด้านบริการ และเป็นนิคมอุตสาหกรรมสีเขียว โดยมีสามจุดยืนทางยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดคือ 1) เป็นเมืองแห่งการท่องเที่ยว 2) การค้าชายแดน 3) ส่งเสริมการเกษตรยั่งยืน บริเวณชุมชนเมืองหนองคายจึงถูกกำหนดให้เป็นศูนย์กลางการเคลื่อนย้ายแบบ Logistics การคมนาคมขนส่งทั้งในและต่างประเทศ ศูนย์กระจายสินค้า จุดผ่านแดนเศรษฐกิจการค้าและการลงทุน (ค้าปลีก-ค้าส่ง) ในบริการระดับภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง และยังเป็นศูนย์กลางการกระจายสินค้า สามารถพัฒนาเป็นเขตอุตสาหกรรมและงานบริการขนส่งทั้งในและต่างประเทศ เพราะจังหวัดหนองคายมีจุดผ่านแดนถาวรด้านมิตรภาพไทย-ลาว ที่สามารถใช้การคมนาคมได้ทั้งรถยนต์และรถไฟ มีจุดผ่านแดนถาวรด่านตรวจคนเข้าเมือง ซึ่งเป็นการคมนาคมทางน้ำด้วยเรือโดยสาร ในส่วนของบริเวณชุมชนอำเภอสระใคร ตำบลสระใคร กำหนดให้เป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมแปรรูปสินค้าเกษตร ใช้ที่ดินให้เป็นประโยชน์ ประกอบด้วยอุตสาหกรรมการผลิตและคลังสินค้า ที่อยู่อาศัย รองรับการขยายตัวของเมืองและรองรับแหล่งงานใหม่ ห้างค้าปลีกส่ง กิจกรรมทางการเกษตรและการแปรรูปสินค้าจากการเกษตร

จากที่กล่าวมาข้างต้นทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาแนวทางการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดหนองคาย โดยการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งหวังว่าจะเป็นประโยชน์ต่อแนวทางในการวางแผนพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดหนองคายและเพื่อให้การพัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษเชื่อมโยงกับการพัฒนา Thailand 4.0 และเป็นต้นแบบในการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษพื้นที่อื่นต่อไป

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาสถานการณ์ในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษพื้นที่จังหวัดหนองคาย
- 2) เพื่อประเมินขีดความสามารถด้านเศรษฐกิจในเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดหนองคาย
- 3) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดหนองคาย

ขอบเขตการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

- 1) ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยเชิงคุณภาพผู้วิจัยมุ่งศึกษาถึงแนวทางการพัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดหนองคายและโดยศึกษาจากสถานการณ์ในการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษพร้อมทั้งศึกษาขีดความสามารถในการเจริญเติบโตด้านเศรษฐกิจในเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดหนองคาย
- 2) ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน ผู้ประกอบการ ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชนทั่วไป ในเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดหนองคาย
- 3) ขอบเขตพื้นที่การศึกษาคือจังหวัดหนองคาย ประกอบไปด้วย 2 คือ อำเภอเมืองหนองคาย และอำเภอศรีใคร ทั้งหมดเป็น 13 ตำบล ได้แก่ ตำบลในเมือง ตำบลมีชัย ตำบลโพธิ์ชัย ตำบลเวียงคุก ตำบลบ้านเตือ ตำบลหาดคำ ตำบลหนองกอมเกาะ ตำบลธาตุบังพวน ตำบลหินโงม ตำบลสีกาย ตำบลค้าย ตำบลโพนสว่าง และตำบลสระใคร

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาแนวทางการพัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ กรณีศึกษาจังหวัดหนองคาย มีขั้นตอนดำเนินการ ดังนี้

- 1) งานวิจัยเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษา (Case Study) คือ ศึกษาแนวทางการพัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดหนองคาย ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก ซึ่งมีการออกแบบโครงสร้างของคำถามที่จะนำไปใช้ในการสัมภาษณ์และพร้อมที่จะสนทนาเพิ่มเติมจากคำถามโครงสร้างหลัก ซึ่งอาจมีการเปลี่ยนแปลงคำถามตามสถานการณ์

2) ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน ผู้ประกอบการ ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชนทั่วไป จำนวน 39 ราย โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1) หน่วยงานภาครัฐ เป็นบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาและเกี่ยวข้องกับ การกำหนดนโยบาย ซึ่งผู้วิจัยเลือกมา 6 หน่วยงาน ประกอบด้วย สำนักงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อ การพัฒนาจังหวัดหนองคาย พาณิชยจังหวัดหนองคาย ท้องถิ่นจังหวัดหนองคาย ปกครองจังหวัด หนองคาย ธารักษ์จังหวัดหนองคาย และอุตสาหกรรมจังหวัดหนองคาย จำนวน 9 คน

2.2) หน่วยงานภาคเอกชน หรือผู้ประกอบการ เป็นบุคคลที่ประกอบธุรกิจด้านการ ส่งออกสินค้าระหว่างประเทศผ่านทางสะพานมิตรภาพไทย – ลาว ซึ่งผู้วิจัยเลือกมา 4 หน่วยงาน ประกอบด้วย หอการค้าจังหวัดหนองคาย สภาอุตสาหกรรมจังหวัดหนองคาย ผู้ประกอบการธุรกิจ ด้านการส่งออก และผู้ประกอบการธุรกิจในเครือ TCC Logistics & Warehouse จำนวน 4 คน

2.3) ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นบุคคลที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ท้องถิ่น ทั้งหมด 13 ตำบล ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ 2 อำเภอ ประกอบไปด้วย อำเภอเมืองและ อำเภอสระใคร จำนวน 13 คน

2.4) ประชาชนทั่วไป เป็นผู้ที่อาศัยและมีความหลากหลายในด้านการประกอบอาชีพ ต่างๆ อยู่ในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ 13 ตำบล จำนวน 13 คน

3) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้าง (structural interview questionnaire) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง เป็นการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก ซึ่งมีการออกแบบโครงสร้าง ของคำถามที่จะนำไปใช้ในการสัมภาษณ์และพร้อมที่จะสนทนาเพิ่มเติมจากคำถามโครงสร้างหลัก ซึ่งอาจมีการเปลี่ยนแปลงคำถามตามสถานการณ์ ผู้วิจัยจะเป็นผู้สัมภาษณ์ผู้ที่ให้ข้อมูลสำคัญ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยด้วยตนเอง โดยนำประเด็นสำคัญมาตั้งเป็นหัวข้อคำถามและนำข้อมูลที่ได้อา วิเคราะห์หลังจากที่ทำการสัมภาษณ์เสร็จ

4) การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์และการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง จากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำข้อมูลที่ได้อาวิเคราะห์ประกอบกับการลงพื้นที่ ภาคสนามและบทสัมภาษณ์ และตรวจสอบความถูกต้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจน ป้องกันความ ผิดพลาดที่อาจจะเกิดขึ้นได้จากการตอบแบบสัมภาษณ์

5) การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ประเด็นที่ได้สัมภาษณ์ในเชิงพรรณนา (descriptive analysis) สังเกต บันทึก รวบรวม และสรุปผลการวิจัย เมื่อได้ข้อมูลจากการวิเคราะห์แล้ว ผู้วิจัยนำ ข้อมูลมาสังเคราะห์ในเชิงพรรณนา โดยจะแสดงให้เห็นถึง สถานการณ์ปัจจุบันในพื้นที่เขตเศรษฐกิจ พิเศษหนองคาย ความสามารถในการแข่งขันทางด้านเศรษฐกิจ และแนวทางการพัฒนาพื้นที่เขต เศรษฐกิจพิเศษจังหวัดหนองคาย

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ จัดตั้งในเขตพื้นที่การพัฒนาแบบพิเศษ แต่หากถามถึงลักษณะใดจึงเรียกว่า “เขตเศรษฐกิจพิเศษ” จะได้รับคำตอบที่หลากหลายและแตกต่างกันไป สิ่งที่เราเรียกว่าพิเศษในพื้นที่การพัฒนา หมายถึง การได้รับสิทธิพิเศษทางด้านต่าง ๆ ที่เอื้อต่อการลงทุน ไม่ว่าจะเป็นสิทธิพิเศษทางภาษีอากร การส่งเสริมด้านการค้าการลงทุน ความพร้อมของปัจจัยในการผลิต การอำนวยความสะดวกในการดำเนินธุรกรรม และบริการพื้นฐานต่าง ๆ ตั้งแต่ระบบขนส่ง ไฟฟ้า ประปา สาธารณูปโภค โครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ เป็นต้น กล่าวได้ว่าเขตเศรษฐกิจพิเศษจะมีค่าเรียกเฉพาะที่แตกต่างตามสภาพพื้นที่เขตการพัฒนา เช่น เขตเศรษฐกิจพิเศษ เขตอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก (Export Processing Zone) คลังสินค้าทัณฑ์ (Bonded Warehouse) และเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน (Special Border Economic Zone) ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับว่าจะให้ความสำคัญกับการประกอบกิจกรรมประเภทใด (ดำรง แสงกวีเลิศ และ นันทิกา ทังสุพานิช, 2545)

พื้นที่เขตการพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ เกิดขึ้นเพื่อไม่ให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจกระจุกตัวอยู่เฉพาะในเมืองใหญ่หรือเมืองที่เป็นเขตนิคมอุตสาหกรรมเดิม โดยใช้กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลายเป็นตัวนำในการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษบนพื้นที่ใหม่ ซึ่งจะเป็นการช่วยกระจายการพัฒนาไปสู่พื้นที่เฉพาะที่ได้รับการจัดตั้งเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ เป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่หรือคนในท้องถิ่นและพื้นที่ใกล้เคียงโดยตรงและยังเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งจะช่วยเพิ่มขีดความสามารถรวมทั้งเพิ่มศักยภาพทางด้านเศรษฐกิจในการแข่งขันด้านการค้าการลงทุนของประเทศในระดับเวทีการค้าโลก (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2548) การพัฒนาเศรษฐกิจถึงแรงงานในภาคการเกษตร มีอัตราการเกิดขึ้นสูงและสังเกตดูการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมหรือการสนับสนุนการลงทุน ซึ่งสนับสนุนแรงงานและมีค่าจ้างถูกจากภาคเกษตรกรรม ทฤษฎีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจะเน้นการวิเคราะห์บทบาทของภาคเกษตรที่ถูกกลืนเลย เริ่มจากการเติบโต ที่มีแรงผลักดันให้ตัวเอง มีกิจกรรมทางด้านอุตสาหกรรมซึ่งส่วนหนึ่งมาจากแรงกระตุ้นของแรงงาน (วชิรวัชร งามละม่อม, 2558)

เขตเศรษฐกิจพิเศษเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพได้รับการพัฒนาและกำหนดให้พื้นที่นั้นอยู่ภายใต้กรอบ ข้อกำหนด กฎหมาย และการบริหารกิจการในลักษณะเฉพาะ ซึ่งภายในพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษจะต้องมีการปรับปรุงลักษณะทางกายภาพของอสังหาริมทรัพย์ในท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความพร้อมที่จะรองรับการค้าการลงทุนของนักธุรกิจทั้งภายในประเทศและจากต่างประเทศ เช่น การให้สิทธิประโยชน์ทางภาษี การอำนวยความสะดวกในการดำเนินกิจการแบบเบ็ดเสร็จในจุด และการบริการขั้นพื้นฐานด้านต่าง ๆ ทั้งในระบบการขนส่ง ระบบไฟฟ้า ประปา และจัดให้มีกิจกรรมสนับสนุนกิจการอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ การจัดให้มีระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ กิจการ Logistics กิจการนิคมหรือเขตอุตสาหกรรม กิจการสนับสนุนการท่องเที่ยว การจัดการด้าน

สิ่งแวดล้อม สุขอนามัย และพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชน เป็นต้น ซึ่งการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษดังกล่าว ถือเป็นการพัฒนาที่ควบคู่ไปกับการพัฒนาสังคมให้มีความเจริญมากยิ่งขึ้น (รายงานของคณะกรรมการการเศรษฐกิจ การพาณิชย์และอุตสาหกรรม วุฒิสภา, 2551)

ในภาพรวมเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ เริ่มจากการที่รัฐบาลมีนโยบายที่จะพัฒนาพื้นที่ที่อยู่ติดชายแดนให้เอื้อต่อการค้าและการลงทุน ไม่ว่าจะเป็นสิทธิพิเศษในด้านภาษีอากร การส่งเสริมการค้าการลงทุนหรือการให้มีการผ่อนปรน ในเรื่องกฎระเบียบของการค้า การลงทุน เพื่อเพิ่มศักยภาพและกระตุ้นให้พื้นที่นั้นมีการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว รวมไปถึงการบริการขนส่งสินค้า ความสะดวกในด้านการคมนาคม และสิทธิประโยชน์การบริการพื้นฐานด้านต่าง ๆ ซึ่งการจัดตั้งเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษนั้น จะทำให้นักลงทุนต่างชาติเข้ามาสนใจที่จะลงทุนทำธุรกิจการค้าในประเทศไทยเพิ่มมากขึ้น ซึ่งมีงานวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจชายแดนไทย-กัมพูชา เสนอถึงแนวทางการพัฒนาว่าควรมีการเสนอนโยบายยังไปรัฐ เพื่อเป็นการเพิ่มมูลค่าการค้าและดึงดูดนักลงทุน (มธุรดา สมัยกุล, 2557) ซึ่งมีความแตกต่างแนวทางการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษหนองคาย ในด้านของสภาพพื้นที่ที่ต่างกัน ในเรื่องการคมนาคมขนส่งบนพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษหนองคายที่สะดวกกว่า ส่วนแนวทางการพัฒนาของภาคเอกชนและผู้ประกอบการ รัฐควรเปิดโอกาสให้นักลงทุนรายย่อยที่ทำธุรกิจเดิมอยู่ ได้รับสิทธิประโยชน์ในการลงทุน โดยการแบ่งโซนในการประกอบกิจการอื่น ๆ ร่วมด้วย ซึ่งจะเป็นการสร้างงานสร้างรายได้ให้กับประชาชนในรูปแบบขนาดย่อมและเป็นการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น

ผลการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง สรุปรจากสถานการณ์ปัจจุบันที่เกิดขึ้นในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ โดยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาและประมวลสรุปในเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาดังนี้

1) สถานการณ์ในการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่จังหวัดหนองคาย ปัจจุบันมีการเตรียมการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและเตรียมพื้นที่สำหรับรองรับการเป็นเขตอุตสาหกรรม การค้าการลงทุน และคมนาคมขนส่งระหว่างประเทศ เพื่ออำนวยความสะดวกในการให้บริการประชาชน โดยเฉพาะในเขตอำเภอสระใคร มีความตื่นตัวต่อการพัฒนาเขตเศรษฐกิจกว่าพื้นที่อื่น ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ผู้ประกอบการ ผู้นำท้องถิ่นและประชาชนในพื้นที่ เนื่องจากอำเภอสระใคร ตำบลสระใคร มีโอกาสในการเป็นเขตอุตสาหกรรม ทำให้มองเห็นโอกาสในการพัฒนาและการประกอบอาชีพที่หลากหลายในอนาคต ส่วนของเขตอำเภอเมืองหนองคาย ทั้ง 12 ตำบล เขตเศรษฐกิจพิเศษหลัก ๆ เห็นจะการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปในส่วนโครงสร้างพื้นฐาน ถนน ไฟฟ้า ประปา และมีการปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่ไม่เอื้อต่อการให้บริการในรูปแบบของระบบสาธารณูปโภค ซึ่งหนองคายจะ

ดำเนินการพัฒนาในรูปแบบใดก็ขึ้นอยู่กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและความเหมาะสมของพื้นที่ เช่น ให้สิทธิ 13 ตำบลเป็นเขตปลอดภาษี เขตอุตสาหกรรม เขตใช้แรงงานต่างด้าว เป็นต้น ในส่วนของภาคเอกชนและผู้ประกอบการมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน โดยหอการค้าจังหวัดและสภาอุตสาหกรรมจังหวัดเห็นว่าเขตเศรษฐกิจพิเศษจะสร้างงานสร้างรายได้ให้นักลงทุนใหญ่ แต่ในมุมมองของผู้ประกอบการในท้องถิ่นอาจจะเกิดผลกระทบ เนื่องจากนโยบายและสิ่งของรัฐประกาศออกมานั้นเน้นและเอื้อประโยชน์ให้กับนายทุนใหญ่ ไม่ได้เน้นให้กับผู้ประกอบการในท้องถิ่น ซึ่งหากนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษเพิ่มสิทธิประโยชน์ให้ผู้ประกอบการเดิม เพื่อเพิ่มศักยภาพและความสามารถในการแข่งขันให้กับท้องถิ่น รัฐจะมองเห็นโอกาสและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดหนองคายทันที ซึ่งความเปลี่ยนแปลงเป็นโอกาสสำคัญที่จะทำให้เจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจและจะทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นในภาคธุรกิจและเป็นการกระจายรายได้ให้ประชาชนในท้องถิ่น ส่วนภาคประชาชนในเขตเศรษฐกิจพิเศษเห็นว่า เขตอุตสาหกรรมอาจจะเกิดขึ้นจริงในไม่ช้า เพราะหน่วยงานภาครัฐมีการขับเคลื่อนพร้อมกับประชาสัมพันธ์และสร้างความเข้าใจให้กับประชาชนในพื้นที่ มีการเข้ามาสำรวจพื้นที่แนวเขตที่อาจจะเป็นที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งภาคประชาชนรับทราบและมีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่าอยากให้เป็นที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรม เพราะจะทำให้เกิดการจ้างงาน สร้างงานสร้างรายได้ให้กับประชาชนจังหวัดหนองคาย

2) การประเมินขีดความสามารถด้านเศรษฐกิจในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดหนองคาย ความสามารถในการแข่งขันทางด้านเศรษฐกิจในจังหวัดหนองคายกับการเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษพบว่า จุดแข็งของหนองคายจะเน้นในเรื่องการส่งออก เพราะมันเป็นเขตติดชายแดน มีจุดเชื่อมต่อระหว่างการค้าขนส่งมวลชนต่าง ๆ ซึ่งในอนาคตเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดหนองคาย จะเป็นจุดพักสินค้าเพื่อการส่งออก ส่วนด้านแรงงานยังขาดความพร้อมในการเตรียมคน เพราะจังหวัดหนองคายไม่ใช่พื้นที่ที่มีแรงงานหนาแน่น ซึ่งการที่จะอาศัยแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้านนั้นก็คงยาก เพราะประเทศลาวมีประชากรน้อย ทักษะในการทำงานยังด้อยอยู่ ด้านโครงสร้างพื้นฐานในบางส่วนยังไม่มีความพร้อมที่จะรองรับการเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษได้อย่างเต็มตัว เพราะการพัฒนานั้นประชาชนเป็นปัจจัยสำคัญในการแข่งขันและการพัฒนาขีดความสามารถทางด้านอุตสาหกรรม หน่วยงานภาครัฐและภาคส่วนงานบริการด้านต่าง ๆ จึงควรยกระดับฐานเศรษฐกิจในท้องถิ่น เพื่อเพิ่มศักยภาพและสร้างโอกาสให้กับประชาชน ส่งเสริมทักษะด้านฝีมือแรงงาน เตรียมความพร้อมสู่การเปลี่ยนแปลงเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ โดยภาคส่วนของหอการค้าจังหวัดและภาคเอกชนมีความคิดเห็นตรงกันว่าขีดความสามารถทางการพัฒนาเศรษฐกิจยังค่อนข้างต่ำ ยังไม่มีความพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ ภาครัฐจึงควรผลักดันให้กลุ่ม SME ให้ได้รับสิทธิประโยชน์จาก BOI และคนในจังหวัดหนองคายจะต้องได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ รัฐบาลจึงควรสนับสนุนให้เกิดรายได้และรายได้ต้องเกิดในท้องถิ่น ภาครัฐจะต้องกระตุ้นเศรษฐกิจ

พัฒนากิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจและเขตอุตสาหกรรม โดยที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาฝีมือแรงงาน ซึ่งหากนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษเน้นไปที่การพัฒนาความพร้อมของแรงงานและผู้ประกอบการท้องถิ่นรายเดิม รัฐจะมองเห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นบนเขตเศรษฐกิจพิเศษในจังหวัดหนองคายทันที

3) แนวทางในการพัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดหนองคาย ยึดแผนพัฒนาจังหวัดเป็นหลัก คือ การเกษตร ยกระดับมาตรฐานการผลิต การค้า การลงทุน การท่องเที่ยว และการบริการ มุ่งสู่ประชาคมอาเซียน เสริมสร้างความมั่นคง พัฒนาคน ชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม ให้มีความยั่งยืนและเน้นการยกระดับเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน เพื่อเปิดกว้างในการเพิ่มมูลค่าของสินค้า ภาครัฐจึงควรผลักดันให้ SME เจริญเติบโตไปพร้อม ๆ กับการพัฒนาเขตอุตสาหกรรม ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ ให้ความรู้ด้านทักษะฝีมือแรงงาน เพื่อให้ประชาชนสามารถออกไปสร้างงานสร้างรายได้เตรียมพร้อมที่จะรองรับการเปลี่ยนแปลง แนวทางการพัฒนาในส่วนของภาคเอกชนและผู้ประกอบการ ภาครัฐควรเปิดโอกาสให้ผู้ลงทุนรายย่อยลงทุนในเขตเศรษฐกิจพิเศษ โดยการแบ่งโซนในการประกอบกิจการอื่น ๆ ร่วมด้วย ซึ่งจะเป็นการสร้างงานสร้างรายได้ให้กับประชาชนในรูปแบบขนาดย่อย กระจายรายได้สู่ท้องถิ่น และสอดคล้องกับเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ ซึ่งในภาคส่วนของประชาชนมีความคิดเห็นในแนวทางการพัฒนาที่สอดคล้องกันในด้านของการพัฒนาฝีมือแรงงาน ให้ประชาชนในพื้นที่สามารถมีทักษะในการประกอบอาชีพได้ ต้องการให้ภาครัฐส่งเสริม สนับสนุน และให้ความรู้เพิ่มเติมแก่ประชาชน เพื่อเตรียมพร้อมกับการเป็นเขตอุตสาหกรรมในอนาคต ซึ่งแนวทางการพัฒนาส่วนนี้จะทำให้ลดการว่างงานของประชาชนในจังหวัดหนองคายและลดผลกระทบที่จะทำให้เกิดการแย่งงานจากแรงงานประเทศเพื่อนบ้านได้

อภิปรายผล

จากการศึกษาแนวทางการพัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ กรณีศึกษาจังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยได้ข้อสรุปเป็นประเด็นสำคัญ ดังนี้

1) ผลของการศึกษาสถานการณ์ในการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่จังหวัดหนองคาย พบว่า สถานการณ์ปัจจุบันมีการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน ระบบสาธารณูปโภคต่าง ๆ เพื่อให้พร้อมกับการเป็นเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ เนื่องจากว่าจังหวัดหนองคายเป็นเมืองติดชายแดนที่เชื่อมต่อระหว่างประเทศ การค้าขายและการลงทุนในพื้นที่หนองคายจึงเป็นข้อได้เปรียบในการลดต้นทุนด้านการเดินทาง ซึ่งหากมีนิคมอุตสาหกรรมเกิดขึ้นในพื้นที่ จะทำให้เกิดการพัฒนาและเป็นประโยชน์ต่อทุกภาคส่วน อีกทั้งยังเป็นการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทางด้าน

เศรษฐกิจ ด้านอุตสาหกรรม การค้า การลงทุน และคมนาคมขนส่งระหว่างประเทศ และจะอำนวยความสะดวกในการให้บริการประชาชนภายในประเทศและรวมไปถึงประเทศเพื่อนบ้านด้วย

ซึ่งกล่าวได้ว่างานวิจัยนี้มีความสอดคล้องกับ นุศรา ตันลาพุม (2548) ที่ได้ศึกษาเรื่อง ศักยภาพในการจัดการเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดเชียงราย ผลการศึกษาพบว่า ศักยภาพในการจัดการเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนจะเกิดขึ้นได้ต้องมีการพึ่งพาอาศัยกัน ทั้งด้านการค้า การลงทุน การคมนาคมขนส่ง การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ตลอดจนวัตถุดิบ จึงต้องอาศัยการความร่วมมือกัน บ้านเป็นจุดเชื่อมโยงในสี่เหลี่ยมเศรษฐกิจและภายในประเทศรัฐบาลยังต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำให้เกิดการประสานความร่วมมือการทำงานให้สอดคล้องกัน ตลอดจนมีเป้าหมายพัฒนาคุณภาพการศึกษา พัฒนาคน เร่งเสริมงบประมาณพัฒนาท้องถิ่นให้เพิ่มขึ้น ส่งเสริมการค้าการลงทุนให้มีโอกาสแข่งขันกับประเทศเพื่อนบ้านได้

ผู้วิจัยพบว่ามีความขัดแย้งกับงานวิจัยของ ไพศาล แสงจันทร์ (2558) ที่ศึกษาเรื่ององค์ประกอบทางด้านกายภาพและการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อรองรับการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ กรณีศึกษา จังหวัดมุกดาหาร ผลการวิจัย เขตเศรษฐกิจพิเศษเมืองมุกดาหาร พบว่ามีความได้เปรียบด้านองค์ประกอบทางกายภาพที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยเฉพาะในเรื่องของการคมนาคมขนส่งระหว่างประเทศ เหมาะสำหรับการสร้างเป็นจุดเปลี่ยนถ่ายสินค้า ซึ่งถือเป็นบทบาทและปัจจัยสำคัญต่อการสนับสนุนพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดมุกดาหารให้เป็นศูนย์กระจายสินค้า คลังสินค้าทางการเกษตร การจัดระบบการขนส่ง แรงงาน และงานบริการต่าง ๆ ดังนั้น สถานการณ์ปัจจุบันจึงเห็นได้ชัดในเรื่องของการปรับปรุงเรื่องโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อให้เอื้อต่อการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ ซึ่งขัดแย้งกับงานวิจัยที่ศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษหนองคาย เนื่องจากสภาพพื้นที่เขตอำเภอเมืองจังหวัดหนองคายตั้งอยู่ติดกับสะพานมิตรภาพไทย-ลาว ซึ่งหากจะใช้ประโยชน์จากที่ดิน ในด้านของการสร้างเป็นจุดเปลี่ยนถ่ายสินค้า ใกล้เมืองหนองคาย จากที่ได้ทำการศึกษาผู้วิจัยพบว่าอาจจะเป็นผลกระทบในเรื่องโครงสร้างพื้นฐานและระบบสาธารณูปโภค

2) ผลของการศึกษาขีดความสามารถด้านเศรษฐกิจในเขตเศรษฐกิจพิเศษหนองคายเห็นว่า ควรสนับสนุนให้มีการค้าการลงทุน โดยให้ได้รับสิทธิประโยชน์ทางภาษีอากรและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทางด้านเศรษฐกิจ เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการลงทุนขนาดใหญ่ที่จะเกิดขึ้น ซึ่งในอนาคตเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดหนองคาย จะเป็นจุดพักสินค้าเพื่อการส่งออก ส่วนด้านแรงงานยังขาดความพร้อม จึงต้องมีการส่งเสริมทักษะฝีมือแรงงานให้กับคนในพื้นที่เพื่อเพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถในการแข่งขันให้คนหนองคายได้รับประโยชน์สูงสุด ซึ่งสอดคล้องกับ Kadam (2012) ศึกษาเรื่อง ศักยภาพของเขตเศรษฐกิจพิเศษในด้านเศรษฐกิจของประเทศอินเดีย ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ ทำให้ศักยภาพในการลงทุนและการจ้างงานสูงขึ้น และเป็นพื้นที่การลงทุนที่สำคัญสำหรับนักลงทุนจากต่างชาติที่สนใจเข้ามาลงทุนในอินเดีย เป็นการสร้างโอกาสการจ้าง

งานโดยเฉพาะแรงงานที่มีทักษะความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน จะได้รับโอกาสในการจ้างงานมากกว่า ซึ่งประชาชนของประเทศอินเดียส่วนมากจะมีฝีมือในด้านวิศวกรรมซอฟต์แวร์ ทำให้ประเทศทางฝั่งตะวันตกต้องการแรงงานด้านนี้เข้าไปร่วมงาน จึงเกิดการจ้างงานขึ้นภายในประเทศ ดังนั้น เขตเศรษฐกิจพิเศษ จึงได้ส่งเสริมให้เกิดการจ้างงาน สร้างงานสร้างรายได้ ทำให้เกิดการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจของประเทศเห็นผลได้ชัดเจน เช่นกันกับการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษหนองคาย ประชาชนในพื้นที่หนองคายและจากฝั่งประเทศเพื่อนบ้าน ที่ติดชายแดน ก็จะได้รับโอกาสเพิ่มขึ้นในการทำงาน ซึ่งหากนักลงทุนต่างชาติมองเห็นศักยภาพ ในพื้นที่ตรงนี้ หนองคายก็จะเป็นจังหวัดที่สร้างโอกาสการจ้างงานได้เพิ่มมากขึ้น

3) ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ จังหวัดหนองคาย ผลวิจัยพบว่า ภาครัฐควรส่งเสริมให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ เช่น การให้ความรู้ สร้างความเข้าใจกับสิ่งที่กำลังจะเกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดหนองคายและส่งเสริมให้ประชาชนมีทักษะด้านฝีมือแรงงาน เพื่อให้ประชาชนสามารถออกไปสร้างงานสร้างรายได้เตรียมพร้อมที่จะรองรับการเปลี่ยนแปลง ในส่วนแนวทางการพัฒนาของภาคเอกชน และผู้ประกอบการ รัฐควรเปิดโอกาสให้นักลงทุนรายย่อยที่ทำธุรกิจเดิมอยู่แล้วในจังหวัดหนองคาย มีสิทธิประโยชน์ในการลงทุน โดยการแบ่งโซนในการประกอบกิจการอื่น ๆ ร่วมด้วย ซึ่งจะเป็นการสร้างงานสร้างรายได้ให้กับประชาชนในรูปแบบขนาดย่อยและเป็นการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น สอดคล้องกับเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ ซึ่งในภาคส่วนของประชาชนในพื้นที่ที่มีความคิดเห็น ในแนวทางที่สอดคล้องกันในด้านของการพัฒนาฝีมือแรงงาน คือ ประชาชนต้องการที่จะให้ภาครัฐเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ความรู้และแนะนำแนวทางในการประกอบอาชีพ เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมไปกับการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ ซึ่งจะทำให้ประชาชนในพื้นที่สามารถมีทักษะในการประกอบอาชีพได้ เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมกับการเป็นเขตอุตสาหกรรมในอนาคต ซึ่งแนวทางการพัฒนาส่วนนี้จะทำให้ลดการตกงานของประชาชนในจังหวัดหนองคายและลดผลกระทบที่จะทำให้เกิดการแย่งงานจากแรงงานประเทศเพื่อนบ้านได้

ผู้วิจัยพบว่าผลการศึกษาสอดคล้องกับ มรุตดา สมัยกุล (2557) ที่ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจการค้าชายแดน กรณีศึกษาตลาดมิตรภาพชายแดนไทย-กัมพูชา ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ควรมีการเสนอนโยบายไปยังรัฐบาล เพื่อเป็นการเพิ่มมูลค่าการค้าและดึงดูดนักลงทุนและมีการจัดตั้งศูนย์ประชาสัมพันธ์ข้อมูลเกี่ยวกับมิตรภาพชายแดนไทย-กัมพูชา เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกด้านข้อมูลให้แก่นักท่องเที่ยว ซึ่งขัดแย้งกับ อติเรก พันเขียว (2557) ที่ศึกษาเรื่อง การยอมรับ ความคาดหวังและปัจจัยความสำเร็จในการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน จังหวัดตาก ผลการวิจัยพบว่า การยอมรับต่อการพัฒนาผู้เกี่ยวข้องเห็นว่าเป็นประโยชน์และควรส่งเสริมให้เกิดขึ้นโดยเร็ว แต่บางส่วนเห็นว่าควรมีการให้ข้อมูลและเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น ในส่วนความคาดหวังต่อการพัฒนา

พบว่า คาดหวังให้มีการค้า การลงทุน และมีการผลักดันพื้นที่ที่มีความพร้อมให้ได้รับสิทธิประโยชน์ คุณภาพชีวิต และความมั่นคงในการทำงานที่ดีขึ้น ซึ่งคาดหวังให้มีหน่วยงานบริหารจัดการ เขตเศรษฐกิจพิเศษของตนเองโดยเฉพาะ ปัจจัยความสำเร็จ ได้แก่ การสนับสนุนจากรัฐบาล การปฏิบัติงาน จากหน่วยงานภาครัฐ การบริหารจัดการศักยภาพของพื้นที่และการมีส่วนร่วมของประชาชน

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. ควรศึกษาความต้องการของนักลงทุนและผู้ประกอบการในเขตเศรษฐกิจพิเศษเพื่อหลีกเลี่ยงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับประชาชนในพื้นที่
2. ควรให้สิทธิประโยชน์กับคนหนองคายที่อาศัยอยู่ในเขตเศรษฐกิจพิเศษ โดยการให้เป็นเขตปลอดภาษีทั้งเมือง (Duty free zone)
3. จัดให้มีคณะกรรมการบริหารเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ โดยให้คณะทำงานที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ เข้ามาบริหารจัดการ วางแผน เพื่อให้เกิดการพัฒนาไปในแนวทางที่ชัดเจนสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงนโยบาย เพื่อหาแนวทางการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ ซึ่งหลังจากการเก็บข้อมูล พบว่า ประเด็นที่น่าสนใจอีกประเด็นหนึ่ง คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนกับการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ เพราะฉะนั้นในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไปจึงควรมีการต่อยอดโดยเพิ่มประเด็นเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อหาแนวทางในการพัฒนา โดยศึกษาเป็นข้อมูลเชิงลึกกว่ามีการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษอย่างไรบ้าง
- 2) ควรมีการสำรวจความคิดเห็นและความต้องการของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ผู้ประกอบการ และประชาชนทั่วไป ต่อการเปลี่ยนแปลงจังหวัดหนองคายเป็นเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ ในด้านของการเป็นเขตนิคมอุตสาหกรรม
- 3) ในการวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นหรือการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นกับประชาชนต่อการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดหนองคายและจังหวัดที่อยู่ในช่วงรอการพัฒนาเพื่อรองรับการเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ

บรรณานุกรม

- เขตเศรษฐกิจพิเศษใหม่นักลงทุนไม่ควรพลาด. (กันยายน 2557). หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ.
- เจริญจิต สืบสาววงศ์. (2558). บทบาทของฝ่ายปกครองในการขับเคลื่อนเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษหนองคาย. ที่ทำการปกครองจังหวัดหนองคาย.
- เชิญ ไกรนรา. (2555). การศึกษาการพัฒนาและการบริหารจัดการเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนต่างประเทศ. สำนักพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาคกลาง.
- เชียรช่วง กัลยาณมิตร และคณะ. (2558). รายงานผลศึกษาตามโครงการประชุมสัมมนากำหนดกรอบการทำงานในการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษตามนโยบายของรัฐบาล. ที่ทำการปกครองจังหวัดหนองคาย.
- ดำรง แสงทวีเลิศ และนันทิกา ทังสุพานิช. (2545). เขตเศรษฐกิจพิเศษแนวใหม่ในการพัฒนาพื้นที่เฉพาะ. *วารสารเศรษฐกิจและสังคม*, 39(2), 42-43.
- ธนา จงสิทธิผล และเสรี วงษ์มณฑา. (2558). ยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจเพื่อส่งเสริมเขตเศรษฐกิจชายแดน กรณีศึกษาอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย. *วารสารวิชาการคณะบริหารธุรกิจมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี*, 10(1), 73-90.
- นุศรา ตัณลาพุด. (2548). ศักยภาพในการจัดการเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนของจังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เข้าถึงได้จาก <http://cmuir.cmu.ac.th/handle/6653943832/16378>
- ไพศาล แสงจันทร์. (2558). การศึกษาองค์ประกอบทางกายภาพและการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อรองรับการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ กรณีศึกษาจังหวัดมุกดาหาร. การศึกษาค้นคว้าอิสระ ปริญญาผังเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางผังชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. สืบค้นจาก <http://tdc.thailis.or.th>
- มธุรดา สมัยกุล. (2557). แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจการค้าชายแดนกรณีศึกษาตลาดมิตรภาพชานแดนไทย-กัมพูชา. *วารสารวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์*, 25(1), 22-30.
- รายงานของคณะกรรมการเศรษฐกิจ การพาณิชย์และอุตสาหกรรม วุฒิสภา. (2551).
- วุฒิสาร ตันไชย. (2559). การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษและองค์ประกอบส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษในพื้นที่แม่สอด. *วารสารธุรกิจปริทัศน์*, 8(2), 1-20.
- สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้าและการพัฒนา (ITD). (2558). รายงานวิจัยแนวทางและมาตรการเพื่อการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษบริเวณพื้นที่ชายแดนของไทย. กรุงเทพฯ.

- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. อาริยา ป้องศิริ. อิมรอน โสะสัน. Daryono. (2560). เงื่อนไขการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างผู้ประกอบการธุรกิจ (SMEs) และภาคส่วนต่างๆ เพื่อรองรับการเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษหนองคาย. *วารสารการบริหารปกครอง*, 6(1), 130-150.
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2548). *แนวคิดและวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ*.
- สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2558). *เขตเศรษฐกิจพิเศษในประเทศไทย*.
- สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน. (2558). *คู่มือการลงทุนในเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ*.
- สุชาติ ผดุงกิจ. (2558). เขตเศรษฐกิจพิเศษกับความคาดหวังของคนไทย. *วารสารรัฐศาสตร์ วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร สถาบันป้องกันประเทศ*, 57(2), 8-18.
- สุเมธ แก่นมณี. (2559). *รายงานการสัมมนาการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1*. ขอนแก่น: ศูนย์ปฏิบัติการร่วมกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สถาบันยุทธศาสตร์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- อดิเรก พันเขียว. (2557). การยอมรับ ความคาดหวังและปัจจัยความสำเร็จในการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนในจังหวัดตาก. *วารสารวิชาการเครือข่ายบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ*, 4(6), 1-14.
- อดิเรก พันเขียว. (2559). ข้อเสนอเพื่อการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนในพื้นที่จังหวัดตาก. *วารสารด้านการบริหารรัฐกิจและการเมือง*, 5(1), 89-125.
- Ravi Kadam. (2012). A big Bang of Special Economic Zones (SEZs) on Issues and Facts IJRFM. *International Journal of Research in Finance & Marketing*, 2(7).

การพัฒนาบุคลากรให้มีศักยภาพเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน ในระบบอุตสาหกรรมอ้อยน้ำตาลทราย และอุตสาหกรรมต่อเนื่อง¹

สมบุญ ศิริสรรหิรัญ² ภัทร์ พลอยแหวน³ สมศักดิ์ อมรสิริพงษ์^{4*}
อาชว์ฤทธิ์ญ์ น้อมเนียน⁵ กฤษณ์ รักษาติเจริญ⁶ วุฒิชัย อารักษ์โพชนงค์⁷

(วันรับบทความ : 5 มิถุนายน 2561 /วันแก้ไขบทความ : 28 มิถุนายน 2561 /วันตอบรับบทความ : 3 กรกฎาคม 2561)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษา วิเคราะห์ ทบทวนและกำหนด มาตรการในทางการบริหารและการพัฒนาสมรรถนะทรัพยากรบุคคล 2) เพื่อจัดทำแผนกลยุทธ์ด้าน ทรัพยากรบุคคลที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ขององค์การและแนวทางการบริหารและพัฒนากำลังคน ภาครัฐที่สำนักงาน ก.พ. กำหนด และ 3) เพื่อสร้างความเข้มแข็งด้านการบริหารทรัพยากรบุคคล ให้กับสำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย อันจะนำไปสู่การบริหารจัดการทรัพยากรบุคคล ขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพและมีความพร้อมสำหรับภารกิจในการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ ระเบียบวิธีการวิจัยใช้แบบผสมผสาน โดยมีเครื่องมือวิจัยที่ประกอบไปด้วย แบบสอบถาม แนวคำถาม สำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มย่อย ผลการศึกษา พบว่า มาตรการทางการบริหาร ที่สอดคล้องกับบริบทการดำเนินงานด้านทรัพยากรบุคคลขององค์การในปัจจุบัน มีจำนวน 12 มาตรการ สำหรับแผนกลยุทธ์การบริหารทรัพยากรบุคคลของสำนักงานคณะกรรมการอ้อย และน้ำตาลทราย ที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ขององค์การและแนวทางการบริหารและพัฒนากำลังคน ภาครัฐที่สำนักงาน ก.พ. กำหนด ประกอบไปด้วย 1) ยุทธศาสตร์การบริหารทรัพยากรบุคคลให้มี ประสิทธิภาพและประสิทธิภาพ ซึ่งประกอบไปด้วยกลยุทธ์การวางแผนความก้าวหน้าในสายอาชีพ การวิเคราะห์อัตราค่าจ้างและแผนสืบทอดตำแหน่ง การปรับปรุงและพัฒนาระบบการปฏิบัติงานในการ บริหารงานทรัพยากรบุคคล การบริหารงานทรัพยากรบุคคลเพื่อให้เกิดความโปร่งใส ตามหลักธรรมาภิบาล การบริหารผลการปฏิบัติงานเพื่อสร้างแรงจูงใจในการทำงาน และการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพการบริหารงานทรัพยากรบุคคล 2) ยุทธศาสตร์การพัฒนาสมรรถนะของ บุคลากรที่มีความพร้อมต่อการขับเคลื่อนนโยบายการ ซึ่งประกอบไปด้วย กลยุทธ์การปรับโครงสร้าง อุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลทราย การพัฒนาศักยภาพและสมรรถนะเพื่อสร้างทุนมนุษย์ และการ

¹ ทุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย

^{2, 3, 4, 5, 6} อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

⁷ อาจารย์ประจำคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

* Corresponding author: somsak.amo@mahidol.ac.th

เสริมสร้างค่านิยมหลักและวัฒนธรรมองค์การ 3) ยุทธศาสตร์การบริหารทรัพยากรบุคคลเพื่อผลักดันการสร้างองค์การสมรรถนะสูง ซึ่งประกอบไปด้วย กลยุทธ์การส่งเสริมสมาชิกภาพเพื่อสร้างความผูกพันของบุคลากรในองค์การ การบริหารคนต่างวัยและความหลากหลายภายในองค์การ การสร้างองค์การแห่งความสุขเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและความสมดุลระหว่างชีวิตกับการทำงาน การส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสร้างองค์การแห่งการเรียนรู้ และการส่งเสริมภาพลักษณ์องค์การและความรับผิดชอบต่อสังคม และหลักสูตรที่ได้รับการพัฒนาเพื่อสร้างความเข้มแข็งด้านการบริหารทรัพยากรบุคคลมีจำนวน 10 หลักสูตร

คำสำคัญ: การพัฒนาบุคลากร/ ศักยภาพ/ ประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน/ อุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาล

Human Resource Development for Working Competency in Sugar Cane, Sugar, and Continuous Industries

Somboon Sirisunhirun¹, Phut Ploywan², Somsak Amornsiriphong^{3*},
Archphurich Nomnian⁴, Krish Rugchatjaroen⁵, Wutthichai Arakpochong⁶

(Received Date : June 5, 2018, Revised Date : June 28, 2018, Accepted Date : July 3, 2018)

Abstract

The objectives of this research were 1) to study, analyze, review and measure the human resource competency development; 2) to formulate the human resource strategy which was relevant to the administrative and development guidelines of the Office of the Civil Service Commission; and 3) to strengthen the human resource management of the Office of Cane and Sugar Board in order to increase the efficient and effective operation. The researchers employed mixed methodology which was comprised of research tools including: questionnaire, in-depth interview and focus group discussion. The research found that there were twelve administrative measures which were relevant to the human resource operation context at the present day. In

^{1,2,3,4,5} Lecturer, Faculty of Social Sciences and Humanities, Mahidol University

⁶ Lecturer, Faculty of Management Science, Silpakorn University

* Corresponding author: somsak.amo@mahidol.ac.th

addition, the human resource strategy of the Office of Cane and Sugar Board was also conformed the organizational strategy and development guidelines of the Office of the Civil Service Commission which composed of 1) the efficient and effective administrative human resource strategy including; career path progression, man power analysis, career inherit and human resource management system improvement and development, good governance and transparency in human resource management, performance appraisal administration for raising working motivation and information technology development for increasing the effectiveness in human resource management 2) human resource competency strategy including: structure reengineering for sugar and sugar cane industry, human capital and potentiality development and core value and organizational culture promotion 3) strategy of human resource management for high performance organization including; organizational membership promotion for organization engagement, intergeneration and diversity management in organization, happy work place creation for the quality of life and work-life balance, knowledge management for being a learning organization and organization image promotion and corporate social responsibility. Finally, the curriculum development to strengthen the human resource management was compressed of ten programs.

Keywords: Human Resource Development/ Potentiality/ Working Competency/
Sugar Can and Sugar Industry

บทนำ

ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน ส่งผลให้เกิดการปรับตัวขององค์กรในมิติต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความอยู่รอดในการดำเนินงานขององค์กร ซึ่งความสามารถในการปรับตัว ขององค์กรถือเป็นสมรรถนะสำคัญประการหนึ่งในการพัฒนาและแข่งขันเพื่อสร้างความเท่าทันต่อโลกของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น การบริหารทรัพยากรบุคคลขององค์กร (Human Resource Management) ถือเป็นกระบวนการหลักในการสร้างความอยู่รอดและสร้างสมรรถนะในการแข่งขัน (Competitive Advantage) ขององค์กรจากสภาวะการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 โดยองค์การสมัยใหม่ให้ความสำคัญกับทรัพยากรมนุษย์หรือบุคลากรภายในองค์กรในฐานะของทุนมนุษย์ (Human Capital)

ที่จำเป็นต้องได้รับกระบวนการในทางการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ เพื่อให้เกิดการใช้ทุนมนุษย์ในองค์การอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งต่อยอดและพัฒนาให้เป็นทุนที่มีศักยภาพขององค์การต่อไป (ทองศรี คำภู ญ อยู่ธยา, 2539; นิทัศน์ ศิริโชติรัตน์, 2557) การวางแผนทรัพยากรบุคคลขององค์การเป็นเครื่องมือสำคัญของกระบวนการในทางการบริหารองค์การภาครัฐสมัยใหม่ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลด้านการบริหารทรัพยากรบุคคลที่สอดคล้องตามเป้าหมายขององค์การ โดยมุ่งให้ความสำคัญกับการบริหารทรัพยากรบุคคลเชิงกลยุทธ์ (Human Resource Strategy) เพื่อให้เกิดแนวทางในการจัดการบุคลากรภายในองค์การทั้งกระบวนการในทางการจัดการ (Human Resource Management) และการพัฒนาบุคลากรขององค์การ (Human Resource Development) ภายใต้บริบทของสภาพแวดล้อมขององค์การที่เหมาะสม (เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ, 2556: สุขุมวิทย์ ไสยโสภณ, 2560; สมบูรณ์ ศิริสรศิริชัย, 2551)

สำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย (2558 ค) เป็นองค์การสำคัญองค์การหนึ่งในด้านการกำหนดและขับเคลื่อนนโยบายอ้อยและน้ำตาลทรายของประเทศที่ตระหนักและเห็นถึงความสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านการบริหารทรัพยากรบุคคลภายในองค์การ โดยคำนึงถึงการบริหารกำลังคนให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามหลักการของการบริหารจัดการที่ดี เพื่อให้บุคลากรภายในองค์การมีความพร้อมในการปฏิบัติราชการให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายและวิสัยทัศน์ขององค์การ และส่งผลต่อการบรรลุเป้าหมายของแผนปฏิบัติราชการและยุทธศาสตร์องค์การ รวมทั้งมีความสอดคล้องกับแนวทางการบริหารและพัฒนากำลังคนภาครัฐที่สำนักงาน ก.พ. กำหนด (กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร (กพร.ปค.) สำนักงาน ก.พ.ร., 2554) ซึ่งประกอบไปด้วยยุทธศาสตร์ด้านการบริหารทรัพยากรบุคคล 3 ประเด็นยุทธศาสตร์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การวางแผนบริหารกำลังคนให้เกิดประโยชน์สูงสุด ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนากำลังคนและสร้างความรู้พร้อมเชิงกลยุทธ์ มีเป้าประสงค์เพื่อให้บุคลากรได้รับการพัฒนาทักษะ ความรู้และสมรรถนะให้มีความพร้อมในการปฏิบัติงานท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง และยุทธศาสตร์ที่ 3 การดึงดูดและรักษาบุคลากรที่มีคุณภาพไว้ มีเป้าประสงค์เพื่อสามารถดึงดูดและรักษาบุคลากรที่มีคุณภาพไว้ได้ มีความผูกพันและรักองค์การ และบุคลากรมีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีแรงจูงใจในการสร้างและพัฒนาผลงาน คณะผู้วิจัยเล็งเห็นความสำคัญในการดำเนินโครงการพัฒนาบุคลากรให้มีศักยภาพเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในระบบอุตสาหกรรมอ้อย น้ำตาลทราย และอุตสาหกรรมต่อเนื่อง เพื่อศึกษาวิเคราะห์กำหนดมาตรการในทางการบริหารและการพัฒนาสมรรถนะทรัพยากรบุคคลของสำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย ด้วยการจัดทำแผนกลยุทธ์ด้านทรัพยากรบุคคลของสำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย (HR Strategic Planning) เพื่อเป็นทิศทางและแนวทางในการบริหารและพัฒนาบุคลากรให้เป็นไปตามยุทธศาสตร์ของสำนักงานและสอดคล้องกับการบริหารและพัฒนากำลังคนภาครัฐที่สำนักงาน ก.พ. กำหนด รวมทั้งการเตรียมการรองรับนโยบายการปรับ

โครงสร้างอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลทรายในอนาคต (สำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย, (2558 ก); (2558 ข); (2558 ค))

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1) เพื่อศึกษา วิเคราะห์ ทบทวนและกำหนดมาตรการในทางการบริหารและการพัฒนาสมรรถนะทรัพยากรบุคคลของสำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย ให้สอดคล้องกับความต้องการในการปฏิบัติการ เป้าหมายและวิสัยทัศน์ขององค์กร รวมทั้งพร้อมรับกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

2) เพื่อจัดทำแผนกลยุทธ์ด้านทรัพยากรบุคคลของสำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย ที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ขององค์กรและแนวทางการบริหารและพัฒนากำลังคนภาครัฐที่สำนักงาน ก.พ. กำหนด

3) เพื่อสร้างความเข้มแข็งด้านการบริหารทรัพยากรบุคคลให้กับสำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย อันจะนำไปสู่การบริหารจัดการทรัพยากรบุคคลขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพและมีความพร้อมสำหรับภารกิจในการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ

วิธีการดำเนินการศึกษา

โครงการพัฒนาบุคลากรให้มีศักยภาพเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในระบบอุตสาหกรรมอ้อย น้ำตาลทราย และอุตสาหกรรมต่อเนื่อง เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methodology) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัย (Documentary Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) และการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม (Questionnaires) โดยมีแนวทาง/ขั้นตอนการดำเนินงาน และวิธีการวางแผนการดำเนินงานรวมทั้งวิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology) ดังนี้

ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลการศึกษา

สำหรับการเก็บข้อมูลการวิจัย ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยแบ่งเป็น 8 ขั้นตอน ดังนี้

1) ศึกษาวิเคราะห์และทบทวนบริบทเอกสาร ข้อบังคับ แผนงาน แผนยุทธศาสตร์หรือนโยบายขององค์กรที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการบริหารทรัพยากรบุคคลและสมรรถนะหลักในการดำเนินงาน (Core Competency) และสมรรถนะเฉพาะตำแหน่ง (Functional Competency) ที่จำเป็นและเหมาะสมกับบริบทของสำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย เพื่อนำไปพัฒนาเครื่องมือวิจัย

2) เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงทิศทางและนโยบายการพัฒนาด้านทรัพยากรบุคคลขององค์กรที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการบริหารทรัพยากรบุคคลและสมรรถนะหลักในการดำเนินงาน (Core Competency) และสมรรถนะเฉพาะตำแหน่ง (Functional Competency) ที่จำเป็นและเหมาะสมกับบริบทของสำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย จากกลุ่มผู้บริหารระดับสูงและระดับกลางที่เกี่ยวข้องกับการบริหารทรัพยากรบุคคลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวนไม่น้อยกว่า 5 ราย และจากตัวแทนบุคลากรของสำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทรายด้วยการสนทนากลุ่มย่อยจำนวนไม่น้อยกว่า 30 ราย

3) กำหนดประเด็นหรือมาตรการทางการบริหาร การพัฒนา เพื่อจัดทำประเด็นยุทธศาสตร์ด้านทรัพยากรบุคคล ผ่านการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงทิศทางและนโยบายการพัฒนาด้านทรัพยากรบุคคลขององค์กรและข้อมูลสถานภาพการดำเนินงานด้านทรัพยากรบุคคลขององค์กรที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการบริหารทรัพยากรบุคคลและสมรรถนะหลักในการดำเนินงาน (Core Competency) และสมรรถนะเฉพาะตำแหน่ง (Functional Competency) ที่จำเป็นและเหมาะสมกับบริบทของสำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย ด้วยเครื่องมือแบบสอบถามกับข้าราชการ จำนวน 100 ราย พนักงานราชการ 25 ราย และลูกจ้างประจำเงินกองทุนอ้อย และน้ำตาลทราย จำนวน 95 ราย รวมทั้งสิ้น จำนวน 220 ราย

4) วิเคราะห์ข้อมูลกับผลงานวิจัยจากฐานข้อมูลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการพัฒนาสมรรถนะการบริหารทรัพยากรบุคคลในราชการพลเรือน (HR Scorecard) การพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ (PMQA: Public Sector Management Quality Award) การพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการองค์กรแบบ MBNQA (Malcolm Baldrige National Quality Award) การพัฒนาสมรรถนะบุคคลภาครัฐ (Competency) การจัดทำแผนกลยุทธ์ การพัฒนาองค์การสู่การเป็นองค์กรสมรรถนะสูง (High Performance Organization) และการพัฒนาหลักสูตรการพัฒนาบุคลากรภาครัฐ เพื่อสรุปประเด็นยุทธศาสตร์ด้านทรัพยากรบุคคล

5) สังเคราะห์ประเด็นยุทธศาสตร์จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการจัดทำร่างแผนกลยุทธ์ด้านการบริหารทรัพยากรบุคคล สำหรับการบริหารและพัฒนาบุคลากรของสำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย ที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ขององค์กรและแนวทางการบริหารและพัฒนากำลังคนภาครัฐที่สำนักงาน ก.พ. กำหนด พร้อมทั้ง พัฒนาหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการบริหารและพัฒนาบุคลากรของสำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย ที่สอดคล้องกับแผนกลยุทธ์ด้านทรัพยากรบุคคลที่สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ขององค์กรและแนวทางการบริหารและพัฒนากำลังคนภาครัฐที่สำนักงาน ก.พ. กำหนด

6) จัดประชุมชี้แจง (Policy Meeting) ร่างแผนกลยุทธ์ด้านทรัพยากรบุคคลและหลักสูตร การพัฒนาบุคลากรของสำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย เพื่อสร้างการยอมรับจาก ผู้บริหารและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

7) ดำเนินการพัฒนาฝึกอบรม/สัมมนาตามหลักสูตรจากแผนกลยุทธ์ด้านทรัพยากร บุคคลของสำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย จำนวนไม่ต่ำกว่า 2 หลักสูตร จากหลักสูตร ที่ได้พัฒนาขึ้น พร้อมจัดทำสรุปรายงานผลการประเมินความสำเร็จและความพึงพอใจต่อการพัฒนา แต่ละหลักสูตร

8) สรุปผลการศึกษาและจัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบไปด้วย 1) การศึกษา/วิจัยเอกสาร 2) แนวคำถามสำหรับการ สัมภาษณ์เชิงลึก 3) แนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่มย่อย และ 4) แบบสอบถาม โดยลักษณะ คำถามในแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จะใช้มาตรวัดระดับความคิดเห็น 5 ระดับของลิเคิร์ต (Likert, 1932, p.55) เพื่อประเมินสภาพการดำเนินงานด้านทรัพยากรบุคคลและ ความคาดหวังต่อการดำเนินงานด้านทรัพยากรบุคคล

การวิเคราะห์ข้อมูล

1) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

สำหรับข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถาม ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหา ค่าสถิติสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ค่าสถิติที่ใช้จะเป็นการหาค่าความถี่ (frequency) ค่าร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) และการจัดลำดับความต้องการ จำเป็นโดยวิธี Priority Needs Index (PNI) ตามการสูตรการคำนวณของ นงลักษณ์ วิรัชชัย และ สุวิมล ร่องวานิช (2548) เพื่ออธิบายความต้องการจำเป็นในการอธิบายประกอบข้อมูล

2) การวิเคราะห์/ตีความข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยใช้วิธีการถอดถ้อยคำจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มย่อย จัดบันทึก การสังเกต และคัดลอกข้อมูลความสำคัญจากเอกสารและบันทึกอย่างละเอียด เพื่อใช้ในการตีความ ข้อมูล (Interpretation) และการกำหนดประเด็นที่สำคัญได้อย่างถูกต้อง เชื่อถือได้ แล้วทำการ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) การจัดกลุ่มข้อมูล การจัดจำแนกแยกประเภทข้อมูลเพื่อกำหนดหัวข้อ/กลุ่มหัวข้อแนวคิดสำคัญ (topic/ category) และแบบ แผนแนวคิดสำคัญอันเป็นแก่นสาระหลัก (pattern/ themes) เพื่อนำไปสู่การตอบคำถามในการวิจัย

สรุปผลการศึกษา

ผลจากการดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนต่าง ๆ ที่กล่าวข้างต้นของโครงการพัฒนาบุคลากรให้มีศักยภาพเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในระบบอุตสาหกรรมอ้อย น้ำตาลทราย และอุตสาหกรรมต่อเนื่อง ภายใต้วัตถุประสงค์หลักที่ต้องการพัฒนาบุคลากรของสำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย กระทรวงอุตสาหกรรม ให้มีศักยภาพ และเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในระบบอุตสาหกรรมอ้อย น้ำตาลทราย และอุตสาหกรรมต่อเนื่อง โดยสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ของสำนักงานฯ ปี พ.ศ.2560 – 2564 โดยกระบวนการและขั้นตอนการวิจัยเพื่อให้ได้ ผลการศึกษาตามที่กำหนด โดยผลการวิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้

มาตรการในทางการบริหารและการพัฒนาสมรรถนะทรัพยากรบุคคลของสำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย และความจำเป็นในการปฏิบัติการกิจ เป้าหมายและวิสัยทัศน์ขององค์การ รวมทั้งพร้อมรับกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

จากบริบทของการเปลี่ยนแปลงแผนยุทธศาสตร์ของสำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย พ.ศ. 2560-2564 ภายใต้วิสัยทัศน์ที่มุ่งนำพาองค์การไปสู่ความเป็นองค์การสมรรถนะสูง (High performance organization) จึงเกิดภารกิจสำคัญในประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4 ด้านการพัฒนาระบบบริหารและศักยภาพบุคลากรมุ่งสู่องค์การสมรรถนะสูง และผนวกกับแรงขับเคลื่อนของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง บทบาทหน้าที่และนโยบาย ที่สำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย กำลังขับเคลื่อนนโยบายการปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลทราย ที่ส่งผลตรงต่อความจำเป็นในการปฏิรูปองค์การ จึงเป็นความจำเป็นในการให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบการบริหาร และการพัฒนาทรัพยากรบุคคลของสำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย จากการวิเคราะห์ข้อมูลสภาพแวดล้อมภายในองค์การทางด้านทรัพยากรมนุษย์ พบว่า

1) องค์การมีระบบและกลไกในการบริหารงานด้านทรัพยากรบุคคล ภายใต้บุคลากรที่พร้อมและเต็มใจให้บริการ แต่การดำเนินงานยังมีข้อจำกัดเกี่ยวกับจำนวนบุคลากรที่ปฏิบัติงานนโยบาย ทิศทาง แนวทางพัฒนาและมาตรการต่างที่เป็นรูปธรรม ต่อเนื่องและชัดเจน รวมทั้งข้อจำกัดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจากหน่วยงานภาครัฐ กฎหมายและข้อจำกัดด้านงบประมาณ ทำให้การดำเนินงานไม่ครอบคลุมภารกิจในเชิงการพัฒนาและการสร้างแรงจูงใจให้บุคลากรภายในองค์การ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความพร้อมในการปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลทรายในอนาคต

2) บุคลากรในองค์การ ถึงแม้จะมีทักษะ ความรู้ ความสามารถและพฤติกรรมที่สนับสนุนการดำเนินงานขององค์การให้บรรลุเป้าหมายในการดำเนินงาน แต่บุคลากรประกอบด้วยบุคคลต่างวัยจำนวนมาก และมีความหลากหลายในทักษะความสามารถ โดยยังขาดการกำหนดมาตรการสำหรับการจัดการปรากฏการณ์ดังกล่าว จึงอาจส่งผลกระทบต่อความพร้อมของบุคลากรในการปฏิบัติงานและอาจ

ส่งผลต่อการวางแผนการสืบทอดตำแหน่งในอนาคต ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญในการดำเนินการกิจและนโยบายการพัฒนาองค์กรในภาพรวม

3) ความท้าทายจากโอกาสในการพัฒนาการบริหารทรัพยากรบุคคลขององค์กร เมื่อเปรียบเทียบกับอุปสรรคในการดำเนินงานแล้ว กลับมีโอกาสดำเนินงานมากกว่า เนื่องจากอุปสรรคส่วนใหญ่เป็นอุปสรรคที่เกิดจากข้อจำกัดของหน่วยงานภาครัฐทุกหน่วยงานกำลังเผชิญ โดยสามารถหาแนวทางในการบริหารความเสี่ยงดังกล่าวได้ แต่ในทางตรงกันข้ามสำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทรายเป็นหน่วยงานภาครัฐ ที่มีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจไทย เป็นหน่วยงานที่มีการกิจเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับระบบเศรษฐกิจของประเทศและเศรษฐกิจโลก จึงมีความจำเป็นที่ต้องสร้างกลไกในการบริหารจัดการบุคลากรหรือการบริหารทรัพยากรบุคคลให้ขับเคลื่อนการกิจดังกล่าวให้เกิดความต่อเนื่อง และสร้างกลไกสนับสนุนการเป็นองค์กรสมรรถนะสูง รวมทั้งบทบาทและการกิจตามนโยบายการปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลทรายที่กำลังจะเกิดขึ้น มีส่วนในการขยายภารกิจขององค์กร จึงอาจนำไปสู่การขยายภารกิจด้านการบริหารและพัฒนาทรัพยากรบุคคลที่ตอบสนองกับนโยบายดังกล่าวในอนาคต

นอกจากนี้ หากพิจารณาจากความคาดหวังและความต้องการของบุคลากรสำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย ที่มีต่อประเด็นด้านทรัพยากรบุคคลขององค์กร พบว่า บุคลากรมีความคาดหวังและความต้องการให้เกิดการพัฒนาทั้งมิติการบริหารงานด้านทรัพยากรบุคคลและมิติการพัฒนาสมรรถนะของบุคลากร โดยเน้นการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ รวดเร็ว ทัวถึงและทันสมัย รวมทั้งมีการพัฒนาสมรรถนะบุคลากรที่ตอบสนองต่อการดำเนินการกิจในปัจจุบัน ตลอดจนการพัฒนาสมรรถนะของบุคลากรให้มีศักยภาพเพื่อทดแทนอัตรากำลังที่จะเกษียณอายุราชการจำนวนมากในระยะเวลาอันใกล้

ในส่วนของการดำเนินงานด้านการพัฒนาสมรรถนะหลักในการดำเนินงานและสมรรถนะเฉพาะตำแหน่งของสำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทรายที่ดำเนินการในปัจจุบัน มีความสอดคล้องกับทิศทางของการพัฒนาสมรรถนะข้าราชการพลเรือนของสำนักงาน ก.พ. แต่ด้วยนโยบายการปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลทราย รวมทั้งความคิดเห็นของผู้บริหารระดับสูงและความต้องการของบุคลากรระดับปฏิบัติการที่เกี่ยวข้อง ต่างเล็งเห็นต่อความสำคัญในการพัฒนาสมรรถนะที่จำเป็นและสอดคล้องกับสภาพการดำเนินงาน รวมทั้งการเผชิญกับความท้าทายการปรับทิศทางของโครงสร้างอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลทรายในอนาคต โดยองค์กรมีความคาดหวังต่อคุณลักษณะของบุคลากรที่พึงประสงค์ อันเป็นพื้นฐานสำคัญในการกำหนดสมรรถนะหลักในการดำเนินงานและสมรรถนะเฉพาะตำแหน่ง ที่จำเป็น คือ “มีความเป็นมืออาชีพ เชื่อสัตย์ และเป็นผู้นำ” และกำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในการพัฒนาสมรรถนะ จำนวน 17 สมรรถนะ ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงการพัฒนาเพื่อใช้ในการจัดทำแผนกลยุทธ์ด้านทรัพยากรบุคคลขององค์กรต่อไป ด้วยเหตุนี้

จึงเป็นความจำเป็นที่องค์กรต้องให้ความสำคัญกับระบบการบริหารและการพัฒนาทรัพยากรบุคคล ด้วยกลไกของแผนกลยุทธ์ด้านทรัพยากรบุคคล อันเป็นแนวทางสำคัญในการกำหนดมาตรการในการบริหารทรัพยากรบุคคลเพื่อแก้ไขจุดอ่อนขององค์กรและความพยายามควบคุมความเสี่ยงจากอุปสรรคการดำเนินงานจากข้อจำกัดต่าง ๆ จากภาครัฐอย่างเป็นรูปธรรม

สำหรับมาตรการในการบริหารทรัพยากรบุคคลขององค์กร จากการวิเคราะห์และทบทวนข้อมูลบริบทขององค์กร สภาพการดำเนินงาน ความคาดหวังและความต้องการของทั้งผู้บริหารและบุคลากรที่มีต่อการบริหารทรัพยากรบุคคลของสำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย พบว่า มาตรการทางการบริหารที่สอดคล้องกับบริบทการดำเนินงานด้านทรัพยากรบุคคลขององค์กรในปัจจุบัน มีจำนวน 12 มาตรการ ประกอบด้วย

1) การบริหารผลการปฏิบัติงานเพื่อสร้างแรงจูงใจในการทำงาน คือ การทบทวน ปรับปรุง และพัฒนาระบบการบริหารผลการปฏิบัติงาน ได้แก่ การวางแผน การติดตาม การประเมิน การพัฒนา การบริหารค่าตอบแทนในกระบวนการทรัพยากรบุคคลขององค์กร เพื่อให้เกิดความเหมาะสม มีความเป็นธรรมและเป็นที่ยอมรับของบุคลากร และสอดคล้องกับแนวทางการบริหารและพัฒนา กำลังคนภาครัฐ

2) การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพการบริหารงานทรัพยากรบุคคล คือ การพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับการบริหารงานทรัพยากรบุคคลในมิติต่างๆ เช่น การบันทึกข้อมูลบุคลากร การสร้างระบบกลางผ่านระบบเครือข่าย

3) การจัดการความรู้เพื่อสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ คือ การสร้างกลไกและระบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของบุคลากรภายในองค์กร เพื่อเป็นคลังข้อมูลและรวบรวมประสบการณ์ และเทคนิคในการปฏิบัติงานอันนำไปสู่การเกิดความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning organization) ต่อไป

4) การวางแผนความก้าวหน้าในสายอาชีพ การวิเคราะห์อัตรากำลังและแผนสืบทอดตำแหน่ง คือ การพัฒนาระบบการวางแผนความก้าวหน้าของบุคลากรภายในองค์กรและการให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์อัตรากำลังที่มีความสอดคล้องกับภารกิจและสถานการณ์ด้านทรัพยากรบุคคลขององค์กรในปัจจุบัน

5) การสร้างองค์กรแห่งความสุขเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและความสมดุลระหว่างชีวิตกับการทำงาน คือ การเสริมสร้างบรรยากาศองค์การให้เกิดความเป็นองค์กรแห่งความสุข (Happy work place) อันนำไปสู่การเกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสุขภาวะองค์กรที่ดี

6) การปรับปรุงและพัฒนาระบบการปฏิบัติงานในการบริหารงานทรัพยากรบุคคล คือ การปรับปรุงและพัฒนาระบบการปฏิบัติงานด้านการบริหารทรัพยากรบุคคล โดยเน้นการพัฒนากระบวนการให้บริการและการปฏิบัติงานที่เป็นการทำงานเชิงรุก

7) การเสริมสร้างค่านิยมหลักและวัฒนธรรมองค์การ คือ การเสริมสร้างค่านิยมและวัฒนธรรมองค์การที่เป็นไปตามความสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ขององค์การ

8) การพัฒนาศักยภาพและสมรรถนะเพื่อสร้างทุนมนุษย์ คือ การพัฒนาศักยภาพของบุคลากรให้สอดคล้องกับสมรรถนะหลักและสมรรถนะเฉพาะตำแหน่ง เพื่อให้เกิดการพัฒนาบุคลากรที่ตรงกับทิศทางของสมรรถนะที่จำเป็น ภายใต้แนวคิดการพัฒนาบุคลากรขององค์การที่ถือเป็นทุนมนุษย์ (Human Capital)

9) การบริหารคนต่างวัยและความหลากหลายภายในองค์การ คือ การสร้างกลไกในการจัดการภาวะของบุคลากรที่มีวัยต่างกัน รวมทั้งมีนิสัย ค่านิยมและพฤติกรรมที่ต่างกัน

10) การส่งเสริมสมาชิกภาพเพื่อสร้างความผูกพันของบุคลากรในองค์การ คือ กระบวนการเสริมสร้างความเป็นสมาชิกที่ดีหรือพลเมืองที่ดีขององค์การ โดยอาศัยกลไกในด้านกิจกรรมส่งเสริมความรัก ความสามัคคี เพื่อให้เกิดเป็นความผูกพันต่อองค์การและนำไปสู่ความจงรักภักดีต่อองค์การ

11) การบริหารงานทรัพยากรบุคคลเพื่อให้เกิดความโปร่งใสตามหลักธรรมาภิบาล คือ องค์การต้องให้ความสำคัญและยึดถือหลักธรรมาภิบาลเป็นแนวทางสำคัญในการบริหารงาน รวมทั้งการบริหารงานทรัพยากรบุคคล ที่ต้องยึดหลักธรรมาภิบาล เพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางในการสร้างพัฒนาสมรรถนะการบริหารทรัพยากรบุคคลในราชการพลเรือน (HR Scorecard) และแนวคิดการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ (PMQA) (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (สำนักงาน ก.พ.ร.), 2557)

12) การส่งเสริมภาพลักษณ์องค์การและความรับผิดชอบต่อสังคม คือ การส่งเสริมให้บุคลากรขององค์การมีภาพลักษณ์ที่แสดงถึงความเป็นมืออาชีพและมีศักยภาพสูง (Smart) รวมทั้งเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อการทำงานควบคู่กับความรับผิดชอบต่อสังคมทั้งภายในและภายนอกองค์การ อันนำไปสู่การเกิดความศรัทธาของสังคมที่มีต่อองค์การ

โดยมาตรการทางการบริหารด้านทรัพยากรบุคคลทั้ง 12 มาตรการ ผู้วิจัยจะนำมาตรการต่าง ๆ ร่วมกับการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น และความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์องค์การไปสู่กระบวนการวางแผนกลยุทธ์ เพื่อจัดทำแผนกลยุทธ์ด้านทรัพยากรบุคคลขององค์การในขั้นตอนต่อไป

เมื่อดำเนินการตามขั้นตอนการนำประเด็นมาตรการทางการบริหารด้านทรัพยากรบุคคลทั้ง 12 มาตรการ ไปทำการวิเคราะห์ด้วยเทคนิคการจัดลำดับความความต้องการจำเป็น (Priority needs index: PNI) พบว่า มีดัชนีการจัดลำดับความความต้องการจำเป็นอยู่ระหว่าง 0.16 – 0.30 (PNI = 0.16 – 0.30) โดยมาตรการการวางแผนความก้าวหน้าในสายอาชีพ การวิเคราะห์อัตรากำลังและแผนสืบทอดตำแหน่ง เป็นมาตรการที่มีดัชนีการจัดลำดับความความต้องการจำเป็นสูงสุด (PNI = 0.30) รองลงมา ได้แก่

มาตรการการปรับปรุงและพัฒนากระบวนการปฏิบัติงานในการบริหารงานทรัพยากรบุคคล (PNI = 0.25) และ มาตรการการส่งเสริมสมาชิกภาพเพื่อสร้างความผูกพันของบุคลากรในองค์กร (PNI = 0.24) โดยมี มาตรการการส่งเสริมภาพลักษณ์องค์กรและความรับผิดชอบต่อสังคมมีดัชนีการจัดลำดับความ ต้องการจำเป็นต่ำสุด (PNI = 0.16) ซึ่งมีเพียงมาตรการการวางแผนความก้าวหน้าในสายอาชีพ การ วิเคราะห์อัตรากำลังและแผนสืบทอดตำแหน่ง เป็นมาตรการที่อยู่ในเกณฑ์สำคัญทางสถิติดังกล่าว และสมควรต้องได้รับการแก้ไขเร่งด่วนจำเป็น

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาจากค่าเฉลี่ยของความคาดหวังต่อมาตรการด้านการบริหารทรัพยากร บุคคล พบว่า บุคลากรของสำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทรายมีความคาดหวังสูงกว่าสภาก การดำเนินการตามมาตรการนั้นๆ ในปัจจุบันทั้งในภาพรวมและรายมาตรการ ซึ่งสะท้อนได้ว่า หากต้องการให้การดำเนินงานด้านการบริหารทรัพยากรบุคคลขององค์กรเป็นไปตามมาตรการการ บริหารทรัพยากรบุคคล ที่สามารถตอบสนองต่อบริบทขององค์กร ให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ สำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย พ.ศ. 2560 – 2564 และรวมทั้งนโยบายการปรับ โครงสร้างอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลทรายและทิศทางและนโยบายการพัฒนาด้านทรัพยากรบุคคล ขององค์กรที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการบริหารทรัพยากรบุคคลและสมรรถนะหลักในการดำเนินงาน (Core Competency) และสมรรถนะเฉพาะตำแหน่ง (Functional Competency) ที่จำเป็นและ เหมาะสมกับบริบทของสำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย รวมทั้งทิศทางของแผนกลยุทธ์ ด้านทรัพยากรบุคคลและแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานด้านการบริหารทรัพยากรบุคคล องค์กร ควรมีการพัฒนาและปรับปรุงในการดำเนินการตามมาตรการดังกล่าวทุกประการ โดยการนำมาตรการ ทั้ง 12 มาตรการ กำหนดเป็นประเด็นยุทธศาสตร์ ที่เป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อน แผนกลยุทธ์ด้าน ทรัพยากรบุคคลขององค์กร ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงนำมาตราการทางการบริหารทั้ง 12 มาตรการ ดำเนินการ ตามขั้นตอนการวิเคราะห์ความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ขององค์กรและ แนวทางการบริหารและ พัฒนากำลังคนภาครัฐที่สำนักงาน ก.พ. กำหนด

ดังนั้น ผู้วิจัยทำให้สามารถสังเคราะห์ประเด็นยุทธศาสตร์และความเชื่อมโยงของแนวคิด ด้านการดำเนินงานขององค์กรภาครัฐต่าง ๆ ทำให้ผู้วิจัยกำหนดแผนกลยุทธ์การบริหารทรัพยากร บุคคลของสำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย ที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ขององค์กรและ แนวทางการบริหารและพัฒนาากำลังคนภาครัฐที่สำนักงาน ก.พ. กำหนด โดยผ่านความเห็นชอบและ การยอมรับจากคณะผู้บริหารและผู้เกี่ยวข้องของสำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย ด้วยการจัดประชุมชี้แจง (Policy Meeting) และมีการปรับแก้ตามข้อเสนอแนะจากที่ประชุมซึ่ง ปรากฏรายละเอียด ดังนี้

สาระสำคัญของแผนกลยุทธ์การบริหารทรัพยากรบุคคลของสำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย ประกอบด้วย

1. วิสัยทัศน์ คือ บริหารและพัฒนาทุนมนุษย์ขององค์กรสู่การเป็นองค์กรสมรรถนะสูง
2. พันธกิจ ประกอบด้วย 1) พัฒนาระบบและกลไกการบริหารทรัพยากรบุคคลขององค์กรให้มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพ 2) พัฒนาสมรรถนะของบุคลากรภายในองค์กร ให้ตอบสนองต่อนโยบาย การกิจและเท่าทันความเปลี่ยนแปลง 3) พัฒนาศักยภาพบุคลากร ที่เหมาะสมสำหรับการขับเคลื่อนนโยบายการปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลทรายสู่การปฏิบัติ และ 4) ส่งเสริมกระบวนการบริหารทรัพยากรบุคคลขององค์กรเพื่อผลักดันการสร้างองค์กรสมรรถนะสูง
3. ยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ ประกอบด้วย 1) ยุทธศาสตร์การบริหารทรัพยากรบุคคลให้มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพ ซึ่งประกอบไปด้วยกลยุทธ์การวางแผนความก้าวหน้าในสายอาชีพการวิเคราะห์อัตราค่าจ้างและแผนสืบทอดตำแหน่ง การปรับปรุงและพัฒนาระบบการปฏิบัติงานในการบริหารงานทรัพยากรบุคคล การบริหารงานทรัพยากรบุคคลเพื่อให้เกิดความโปร่งใส ตามหลัก ธรรมาภิบาล การบริหารผลการปฏิบัติงานเพื่อสร้างแรงจูงใจในการทำงาน และการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพการบริหารงานทรัพยากรบุคคล 2) ยุทธศาสตร์การพัฒนาสมรรถนะของบุคลากรที่มีความพร้อมต่อการขับเคลื่อนนโยบายการบริหารทรัพยากรบุคคล ซึ่งประกอบไปด้วย กลยุทธ์การปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลทราย การพัฒนาศักยภาพและสมรรถนะเพื่อสร้างทุนมนุษย์และการเสริมสร้างค่านิยมหลักและวัฒนธรรมองค์กร 3) ยุทธศาสตร์การบริหารทรัพยากรบุคคลเพื่อผลักดันการสร้างองค์กรสมรรถนะสูง ซึ่งประกอบไปด้วย กลยุทธ์การส่งเสริมสมาชิกภาพเพื่อสร้างความผูกพันของบุคลากรในองค์กร การบริหารคนต่างวัยและความหลากหลายภายในองค์กร การสร้างองค์การแห่งความสุขเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและความสมดุลระหว่างชีวิตกับการทำงาน การส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสร้างองค์การแห่งการเรียนรู้ และการส่งเสริมภาพลักษณ์องค์กรและความรับผิดชอบต่อสังคม แสดงได้ดังตารางต่อไปนี้

แผนกลยุทธ์การบริหารทรัพยากรบุคคลของสำนักงานคณะกรรมการอัยการและนวัตตพทย พ.ศ. 2560 - 2564

ยุทธศาสตร์	เป้าประสงค์เชิงกลยุทธ์	ตัวชี้วัด (KPIs)	กลยุทธ์	ความสอดคล้องกับ แนวทาง HR Scorecard
1) การบริหารทรัพยากรบุคคลให้มีประสิทธิภาพ	1) เกิดการวิเคราะห์และจัดทำแผนบริหารกำลังคนและแผนความก้าวหน้าในสายอาชีพ 2) เกิดโครงการปรับปรุงและพัฒนาระบบการปฏิบัติงานในการบริหารงานทรัพยากรบุคคล 3) บุคลากรมีความพึงพอใจอย่างต่อเนื่องต่อการบริหารงาน 4) เกิดการปรับปรุงการบริหารผลการปฏิบัติงานแบบ 360 องศา 5) เกิดระบบฐานข้อมูลและการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารทรัพยากรบุคคล	1) ระดับความสำเร็จในการดำเนินการวิเคราะห์และจัดทำแผนบริหารกำลังคน 2) จำนวนโครงการปรับปรุงและพัฒนากระบวนการปฏิบัติงานในการบริหารงานทรัพยากรบุคคล 3) ระดับความพึงพอใจของบุคลากรต่อการบริหารทรัพยากรบุคคลอยู่ในเกณฑ์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 4) ระดับความสำเร็จในการดำเนินการปรับปรุงการบริหารผลการปฏิบัติงานแบบ 360 องศา 5) ระดับความสำเร็จในการดำเนินการพัฒนาระบบฐานข้อมูลและการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารทรัพยากรบุคคล	1) วางแผนความก้าวหน้าในสายอาชีพ การวิเคราะห์อัตรากำลังและแผนสืบทอดตำแหน่ง 2) ปรับปรุงและพัฒนากระบวนการปฏิบัติงานในการบริหารงานทรัพยากรบุคคล 3) บริหารงานทรัพยากรบุคคลเพื่อให้เกิดความโปร่งใสตามหลักธรรมาภิบาล 4) บริหารผลการปฏิบัติงานเพื่อสร้างแรงจูงใจในการทำงาน 5) พัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพการบริหารงานทรัพยากรบุคคล	- มิตที่ 1 ความสอดคล้องเชิงยุทธศาสตร์ - มิตที่ 2 ประสิทธิภาพของกระบวนการบริหารทรัพยากรบุคคล - มิตที่ 3 ประสิทธิภาพของบริหารทรัพยากรบุคคล - มิตที่ 4 ความรับผิดชอบด้านการบริหารทรัพยากรบุคคล

ยุทธศาสตร์	เป้าประสงค์เชิงกลยุทธ์	ตัวชี้วัด (KPIs)	กลยุทธ์	ความสอดคล้องกับ แนวทาง HR Scorecard
2) การพัฒนาสมรรถนะของบุคลากรที่มีความพร้อมต่อการขับเคลื่อนนโยบายการปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลทราย	1) เกิดแผนการพัฒนาทรัพยากรบุคคล 2) เกิดโครงการหรือกิจกรรมพัฒนาสมรรถนะหลักในการดำเนินงาน (Core Competency) และสมรรถนะเฉพาะตำแหน่ง (Functional Competency) และการเสริมสร้างค่านิยมหลักและการเสริมสร้างค่านิยมหลักและวัฒนธรรมองค์การ 3) บุคลากรได้รับการฝึกอบรมพัฒนาทักษะและสมรรถนะที่จำเป็นและเหมาะสมต่อการดำเนินงานเพื่อการขับเคลื่อนนโยบายการปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลทราย 4) บุคลากรมีความพึงพอใจต่อการพัฒนาทรัพยากรบุคคล	1) ระดับความสำเร็จในการจัดทำแผนพัฒนาทรัพยากรบุคคล 2) จำนวนโครงการหรือกิจกรรมพัฒนาสมรรถนะหลักในการดำเนินงาน (Core Competency) และสมรรถนะเฉพาะตำแหน่ง (Functional Competency) และการเสริมสร้างค่านิยมหลักและวัฒนธรรมองค์การ 3) ร้อยละของบุคลากรที่ได้รับการฝึกอบรมและพัฒนา 4) ระดับความพึงพอใจของบุคลากรต่อการพัฒนาทรัพยากรบุคคลอยู่ในเกณฑ์ดีไม่น้อยกว่าร้อยละ 80	1) พัฒนาศักยภาพและสมรรถนะเพื่อสร้างทุนมนุษย์ 2) เสริมสร้างค่านิยมหลักและวัฒนธรรมองค์การ	- มิติที่ 1 ความสอดคล้องเชิงยุทธศาสตร์ - มิติที่ 2 ประสิทธิภาพของกระบวนการบริหารทรัพยากรบุคคล - มิติที่ 3 ประสิทธิภาพของการบริหารทรัพยากรบุคคล

ยุทธศาสตร์	เป้าประสงค์เชิงกลยุทธ์	ตัวชี้วัด (KPIs)	กลยุทธ์	ความสอดคล้องกับ แนวทาง HR Scorecard
3) การบริหารทรัพยากรบุคคลเพื่อผลักดันการสร้างองค์การสมรรถนะสูง	1) เกิดโครงการหรือกิจกรรมที่เสริมสร้างสมรรถนะสูง 2) มีการวัดความสุขและความพึงพอใจของบุคลากร 3) มีผลงาน/งานวิจัยหรือนวัตกรรม 4) เกิดโครงการหรือกิจกรรมที่ส่งเสริม 5) บุคลากรมีความพึงพอใจต่อการ ระบบการจัดสวัสดิการ	1) จำนวนโครงการหรือกิจกรรมที่เสริมสร้างสมรรถนะ 2) ระดับความพึงพอใจของบุคลากร 3) จำนวนผลงาน/งานวิจัยหรือนวัตกรรม 4) จำนวนโครงการหรือกิจกรรมที่ส่งเสริมสมรรถนะ 5) ระดับความพึงพอใจของบุคลากรต่อการระบบการ จัดสวัสดิการอยู่ในเกณฑ์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80	1) ส่งเสริมสมรรถนะบุคลากรเพื่อสร้างความ 2) บริหารคนต่างวัยและความ 3) สร้างองค์การแห่งความสุขเพื่อ 4) ส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสร้าง 5) ส่งเสริมภาพลักษณ์องค์กรและ ความรับผิดชอบต่อสังคม	- มิติที่ 2 ประสิทธิภาพของ กระบวนการบริหาร ทรัพยากรบุคคล - มิติที่ 3 ประสิทธิภาพของการ บริหารทรัพยากรบุคคล - มิติที่ 5 คุณภาพชีวิตและ สมดุลระหว่างชีวิตกับการ ทำงาน

ความเข้มแข็งด้านการบริหารทรัพยากรบุคคลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพและความพร้อมสำหรับ ภารกิจในการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพของสำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย

การสร้างเสริมความเข้มแข็งด้านการบริหารทรัพยากรบุคคลตามยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ดังกล่าวข้างต้น จำเป็นจะต้องมีการพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมเพื่อให้สอดคล้องกับประเด็นดังกล่าว ได้แก่

1. หลักสูตรการฝึกอบรมด้านการบริหารทรัพยากรบุคคลขององค์การ การขับเคลื่อนแผนกลยุทธ์การบริหารทรัพยากรบุคคลขององค์การโดยพิจารณาลักษณะสำคัญของการขับเคลื่อนแผนกลยุทธ์ดังกล่าวด้วยลักษณะสำคัญ 2 ประการ ได้แก่ การขับเคลื่อนผ่านโครงการหรือกิจกรรมในการพัฒนากระบวนการในเชิงบริหารทรัพยากรบุคคล และการขับเคลื่อนผ่านโครงการหรือกิจกรรมในการพัฒนาสมรรถนะบุคลากรของบุคลากรสำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย ให้มีความพร้อมต่อการปฏิบัติงานและเท่าทันความเปลี่ยนแปลง และจำเป็นต้องกำหนดแผนกิจกรรม/โครงการ/หลักสูตร รวมทั้งค่าเป้าหมายตามเกณฑ์ตัวชี้วัดต่าง ๆ เพื่อขับเคลื่อนแผนกลยุทธ์ดังกล่าวให้เกิดรูปธรรม โดยการจัดทำร่างแผนกลยุทธ์การบริหารทรัพยากรบุคคลของสำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทรายที่เกิดขึ้น มีการกำหนดแผนกิจกรรม/โครงการ/หลักสูตร ซึ่งประกอบด้วย
 - 1) โครงการ จำนวน 17 โครงการ 2) กิจกรรม จำนวน 8 กิจกรรม และ 3) หลักสูตร จำนวน 20 หลักสูตร ที่ครอบคลุมประเด็นยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ต่างๆ ซึ่งมีการกำหนดเป้าประสงค์เชิงกลยุทธ์เป็นตัวกำกับในการดำเนินแผนกิจกรรม/โครงการ/หลักสูตร เพื่อชี้วัดความสำเร็จของแผนกลยุทธ์การบริหารทรัพยากรบุคคลขององค์การ นอกจากนี้ ผู้วิจัยมีการพัฒนาหลักสูตร จำนวน 10 หลักสูตร (ที่ครอบคลุมประเด็นยุทธศาสตร์ทั้ง 3 ประเด็น ทั้งใน 1) มิติการบริหารทรัพยากรบุคคลให้มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพ 2) มิติการพัฒนาสมรรถนะของบุคลากรที่มีความพร้อมต่อการขับเคลื่อนนโยบายการปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลทราย และ 3) มิติการบริหารทรัพยากรบุคคลเพื่อผลักดันการสร้างองค์การสมรรถนะสูง) ประกอบด้วยรายละเอียด ดังนี้
 - 1) หลักสูตรการเสริมสร้างค่านิยมหลักให้สอดคล้องกับสมรรถนะข้าราชการพลเรือนของสำนักงาน ก.พ.
 - 2) หลักสูตรการพัฒนาทักษะการใช้ระบบคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศสนับสนุนการปฏิบัติงาน (IT Competency) เพื่อขับเคลื่อนนโยบายการปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลทราย 3) หลักสูตรการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและแนวคิดธรรมาภิบาลในการดำเนินงาน (Moral/ Ethic/ Good Governance) เพื่อสร้างความเป็นธรรมในระบบแบ่งปันผลประโยชน์ และการเก็บเงินเข้ากองทุนในอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลทราย 4) หลักสูตรการพัฒนาทักษะการจัดทำคู่มือสนับสนุนการปฏิบัติงาน (Work Manual) เพื่อพัฒนามาตรฐานการดำเนินงาน 5) หลักสูตรการพัฒนาบุคลิกภาพสำหรับการปฏิบัติงานเพื่อเตรียมความพร้อมรองรับการปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลทราย (Personality Building) 6) หลักสูตรการพัฒนาทักษะภาวะผู้นำ (Leadership) และการทำงานเป็นทีม (Team Building) เพื่อการปฏิรูปองค์การ 7) หลักสูตรการพัฒนาทักษะการจัดการ

ความรู้ (Knowledge Management) เพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงานและการพัฒนาอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลทรายอย่างยั่งยืน 8) หลักสูตรพัฒนานักบริหารทรัพยากรบุคคลเชิงกลยุทธ์ (HR strategy) 9) หลักสูตรการพัฒนาความเป็นสมาชิกและพลเมืองที่ดีเพื่อการปฏิรูปองค์การ (Organizational Citizenship Behavior) และ 10) หลักสูตรการเตรียมความพร้อมบุคลากรด้านการวิจัยและพัฒนา เพื่อการสนับสนุนการจัดตั้งสถาบันวิจัยและพัฒนาอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลทราย

การอภิปรายผลการศึกษา

จากข้อมูลที่ปรากฏ ทำให้ผู้วิจัยอภิปรายความคิดเห็นต่อข้อมูลดังกล่าวได้ว่า สำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย กระทรวงอุตสาหกรรม มีการดำเนินงานภายใต้แผนยุทธศาสตร์ของสำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย (พ.ศ. 2560 - 2564) ซึ่งมีเป้าหมายสำคัญที่ต้องการก้าวสู่ความเป็นเลิศและเป็นองค์การสมรรถนะสูง (High Performance Organization) ที่มีความจำเป็นต้องขับเคลื่อนการพัฒนาการบริหารองค์การ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประเด็นการบริหารและพัฒนาศักยภาพบุคลากรเพื่อสร้างความเข้มแข็งของบุคลากรในอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลทราย นอกจากนี้ บริบทที่สำคัญขององค์การ ซึ่งเป็นปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลต่อโอกาสในการพัฒนาความก้าวหน้าและการขยายภารกิจขององค์การ คือ การปฏิรูปองค์การจากนโยบายการปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลทราย ซึ่งจะมีผลทำให้องค์การมีภารกิจและบทบาทสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติจากระบบอุตสาหกรรมอ้อย น้ำตาลทรายและอุตสาหกรรมชีวภาพที่เกี่ยวข้อง ซึ่งส่งผลต่อความท้าทายในการบริหารและการพัฒนาทรัพยากรบุคคลขององค์การให้เท่าทันและความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคต องค์การต้องเร่งให้เกิดการปรับตัวในด้านการบริหารและการพัฒนาทรัพยากรบุคคลให้เกิดความเป็นรูปธรรม โดยมีแผนการดำเนินงานด้านทรัพยากรบุคคลขององค์การที่ชัดเจน และสามารถขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์ขององค์การเพื่อก้าวสู่การเป็นองค์การสมรรถนะสูง (High Performance Organization) สอดคล้องกับพร สันทัด และคณะ (2557, น. 19-20) ที่ให้ความสำคัญกับการสมรรถนะของบุคลากรเพื่อการเป็นองค์การสมรรถนะสูงและเป็นแนวทางการบริหารที่ทำให้องค์การประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ด้วย

เมื่อพิจารณาช่องว่าง (Gap analysis) ระหว่างความคาดหวังกับสภาพการดำเนินการตามมาตรการด้านการบริหารทรัพยากรบุคคลในปัจจุบันของสำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย ถึงแม้จะมีเพียงมาตรการการวางแผนความก้าวหน้าในสายอาชีพ การวิเคราะห์อัตรากำลังและแผนสืบทอดตำแหน่ง เป็นมาตรการที่อยู่ในเกณฑ์สมควรได้รับการพัฒนาแก้ไขปรับปรุงเร่งด่วน

แผนกลยุทธ์การบริหารทรัพยากรบุคคลที่ได้พัฒนาขึ้นมาจะส่งผลสำคัญให้การดำเนินงานทั้งในมิติการบริหารงาน (Human resource management) และการพัฒนา (Human resource

development) ทรัพยากรบุคคลขององค์การ สามารถตอบสนองทิศทางการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ (PMQA) ในหมวดที่ 5 และการพัฒนาสมรรถนะการบริหารทรัพยากรบุคคลในราชการพลเรือน (HR Scorecard) ที่มีจุดเน้นเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรบุคคลใน 5 มิติ ได้แก่ มิติความสอดคล้องเชิงยุทธศาสตร์ มิติประสิทธิภาพ มิติประสิทธิผล มิติความพร้อมรับมือด้านการบริหารทรัพยากรบุคคล และมิติคุณภาพชีวิตและความสมดุลระหว่างชีวิตและการทำงาน รวมทั้งการพัฒนาสมรรถนะบุคคลภาครัฐ (Competency) ที่เน้นการพัฒนาทรัพยากรบุคคลที่มีสมรรถนะหลักในการดำเนินงาน (Core Competency) และสมรรถนะเฉพาะตำแหน่ง (Functional Competency) ที่จำเป็นและเหมาะสมกับบริบทในการปฏิบัติงานและเท่าทันความเปลี่ยนแปลงที่องค์การจำเป็นต้องปฏิรูปองค์การตามแนวทางของนโยบายการปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมอ้อยและน้ำตาลทรายในอนาคต (กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร (กพร.ปค.) สำนักงาน ก.พ.ร. (2554))

ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

จากข้อมูลผลการศึกษา กระบวนการในการศึกษา รวมทั้งความคิดเห็นต่างๆ ของผู้วิจัยที่เกิดขึ้นระหว่างการศึกษา จึงนำไปสู่ข้อเสนอแนะต่างๆ สำหรับการพัฒนาบุคลากรให้มีศักยภาพเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในระบบอุตสาหกรรมอ้อย น้ำตาลทราย และอุตสาหกรรมต่อเนื่อง ประกอบด้วยข้อเสนอแนะต่าง ๆ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงการจัดการ

1) ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านทรัพยากรบุคคลขององค์การควรให้ความสำคัญ และนำแผนกลยุทธ์ดังกล่าวไปถ่ายทอดสู่การปฏิบัติ ภายใต้แผนปฏิบัติราชการประจำปี เพื่อกำหนดแนวทางในการพัฒนาและกรอบงบประมาณในการจัดทำแผนกิจกรรม/โครงการ/หลักสูตรต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการบรรลุเป้าประสงค์เชิงกลยุทธ์ที่กำหนดไว้และบรรลุวิสัยทัศน์ของแผนกลยุทธ์ฯ รวมทั้งเป็นส่วนสำคัญในการผลักดันเชิงรุกต่อการขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์สำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย ปี 2560 -2564 ให้เกิดความเป็นองค์การสมรรถนะสูงตามที่กำหนดเป้าหมายไว้ในระดับองค์กร

2) แผนกลยุทธ์การบริหารทรัพยากรบุคคลของสำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย ที่เกิดขึ้นเป็นการกำหนดภายใต้บริบทของสภาพการดำเนินงานด้านทรัพยากรบุคคลขององค์การที่ผ่านมา และบริบทของความเปลี่ยนแปลงขององค์การ รวมทั้งความต้องการของผู้บริหารและบุคลากร ด้วยเหตุนี้ ประเด็นยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น จึงมุ่งเน้นการแก้ไขพัฒนาและปรับปรุงสภาพการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องในปัจจุบัน ดังนั้น ระยะเวลาในการดำเนินการตามแผนกลยุทธ์ดังกล่าว จึงเป็นช่วงเวลาระยะ 4 ปี ที่อาจเกิดความเปลี่ยนแปลง ความผันแปรต่าง ๆ หรือนโยบายต่างๆ ที่กระทบต่อเนื้อหาและบริบทของแผนกลยุทธ์ขององค์การ

3) หลักสูตรที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น จำนวน 10 หลักสูตร ถือเป็นส่วนหนึ่งของแผนกิจกรรม/โครงการ/หลักสูตร ที่บรรจุอยู่ในแผนกลยุทธ์การบริหารทรัพยากรบุคคลของสำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย ซึ่งองค์การสามารถพิจารณาเลือกใช้เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริง ทั้งนี้ จำเป็นต้องพิจารณาแผนกิจกรรม/โครงการ/หลักสูตร ที่เหลืออยู่ในแผนเพื่อกำหนดเนื้อหาสาระกิจกรรมและแนวทางการดำเนินงาน เพื่อวางแผนสำหรับการนำไปสู่การปฏิบัติจริงให้ครอบคลุมด้วย

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ผู้บริหารระดับสูงขององค์การ ควรกำหนดกิจกรรมมอบหมายตัวชี้วัดความรับผิดชอบ และกำหนดผู้รับผิดชอบต่อแผนกิจกรรม/โครงการ/หลักสูตร ตามแผนกลยุทธ์การบริหารทรัพยากรบุคคลของสำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทรายอย่างเป็นทางการซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องในการบริหารทรัพยากรบุคคลขององค์การควรมีส่วนในความรับผิดชอบดังกล่าว และมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนแผนกลยุทธ์การบริหารทรัพยากรบุคคลขององค์การ

2) การดำเนินการพัฒนาทรัพยากรบุคคลขององค์การในอนาคต ผู้วิจัยคาดการณ์ถึงสถานการณ์ปัญหาช่องว่างระหว่างวัย การพัฒนาอัตรากำลังคนเพื่อสืบทอดตำแหน่งและการถ่ายทอดและการสอนงาน เป็นประเด็นที่หน่วยงานราชการส่วนใหญ่กำลังเผชิญและมีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง

3) แผนกิจกรรม/โครงการ/หลักสูตร ที่เกิดขึ้นจากแผนกลยุทธ์การบริหารทรัพยากรบุคคลขององค์การ หากพิจารณาจำนวนเชิงปริมาณและศักยภาพของผู้เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านทรัพยากรบุคคล ถือเป็นข้อจำกัดสำคัญ กล่าวคือ บุคลากรฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับงานด้านทรัพยากรบุคคล มีจำนวนน้อยมาก เมื่อเทียบกับปริมาณงานประจำและงานเชิงกลยุทธ์ตามแผนกลยุทธ์ดังกล่าว ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความสำเร็จในภาพรวมของแผน

ข้อเสนอแนะเชิงการศึกษาและการวิจัย

1) ควรมีการดำเนินการวิจัยในประเด็นการติดตาม ทบทวนและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนกลยุทธ์การบริหารทรัพยากรบุคคลของสำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทรายในอนาคตซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการต่อยอดจากการวิจัยครั้งนี้

บรรณานุกรม

- กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร (กพร.ปค.) สำนักงาน ก.พ.ร. (2554). *การบริหารจัดการภาครัฐทั้ง 7 หมวด ตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ*. สืบค้นจาก www.opdc.go.th/special.php?spc_id=4&content_id=660
- เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ. (2556). *การจัดการภาครัฐแนวใหม่*. กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์.
- ทองศรี กำภู ณ อยุธยา. (2539). *การบริหารงานบุคคลในแนวทางใหม่*. กรุงเทพมหานคร: เอส แอนด์ จี กราฟฟิค.
- นิทัศน์ ศิริโชติรัตน์. (2557). *หลักการบริหารทรัพยากรมนุษย์ในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาบริหารงานสาธารณสุข คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- นงลักษณ์ วิรัชชัย และสุวิมล ว่องวาณิช. (2548). *การประเมินความต้องการจำเป็น*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พชร สันทัด และคณะ. (2557). *ศาสตร์และศิลป์การบริหารการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุขุมวิทย์ ไสยโสภณ. (2560). *การบริหารทรัพยากรเชิงกลยุทธ์*. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สมบูรณ์ ศิริสรธีรชัย. (2551). การวิจัยกรณีศึกษาโครงการพัฒนาสมรรถนะการบริหารทรัพยากรบุคคล (HR Scorecard) ของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. *วารสารคุณภาพชีวิตกับกฎหมาย*, 4(1). (มกราคม-มิถุนายน 2551). 77-97.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (สำนักงาน ก.พ.ร.). (2552). *PMQA การพัฒนาองค์การสู่ความเป็นเลิศ*. กรุงเทพมหานคร: วิชั่น พรินท์ แอนด์ มีเดีย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (สำนักงาน ก.พ.ร.). (2557). *PMQA เกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ พ.ศ. 2558*. กรุงเทพมหานคร: วิชั่น พรินท์ แอนด์ มีเดีย.
- สำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย. (2558 ก). *แผนยุทธศาสตร์ สอน. (พ.ศ. 2560-2564)*. เอกสารอัดสำเนา.
- สำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย. (2558 ข). *ยุทธศาสตร์อ้อยโรงงานและน้ำตาลทราย (Roadmap)*. เอกสารอัดสำเนา.
- สำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย. (2558 ค). *รายงานลักษณะสำคัญขององค์กรสำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2558*. เอกสารอัดสำเนา.

- สำนักบริหารการเปลี่ยนแปลงและนวัตกรรม (สำนักงาน ก.พ.ร.). (2550). *การพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ เกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ พ.ศ. 2550*. กรุงเทพมหานคร: วิชั่น พรินท์ แอนด์ มีเดีย.
- สุรพงษ์ มาลี. (2556). *มาตรการบริหารและพัฒนากำลังคนภาครัฐ (พ.ศ. 2557 –2561) : แนวทางการดำเนินการตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 15 ตุลาคม 2556*. กลุ่มแผนยุทธศาสตร์และนวัตกรรม สำนักพัฒนาระบบงานกำกับดูแลและค่าตอบแทน สำนักงาน ก.พ.
- Dato', R.P. (2008). *Competency Management: A Practitioner's Guide*. Kuala Lumpur: SMR Learning & Development.
- Lussier, R.N. & Hendon, J.R. (2012). *Human Resource Management: Functions, Applications, and Skill Development*. London: SAGE Publications.
- Reid, M.A., Barrington, H. & Brown, M. (2004). *Human Resource Development. Beyond Training Interventions*. OH: McGraw-Hill Education.
- Spencer, M and Spencer, M.S. (1993). *Competence at work: Models for Superior Performance*. New York: John Wiley & Sons.
- Thomas L. Wheelen J. David Hunger. (2012). *Strategic Management Business Policy*. 13rd Edition. Prentice Hall.

การบูรณาการการใช้ภูมิปัญญาเจ้าโคตรของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว ผู้ไทย และกะเลิง สู่บทบาทหน้าที่ของผู้นำชุมชนและการควบคุมทางสังคมของชุมชนในภาคอีสาน

บุญจันทร์ ทิพย์ชัย *

สมชาย ลำคาวน **

บุญสม ยอดมาลี ***

(วันรับบทความ : 12 มิถุนายน 2561 /วันแก้ไขบทความ : 12 กันยายน 2561 /วันตอบรับบทความ : 12 กันยายน 2561)

บทคัดย่อ

การใช้ภูมิปัญญาเจ้าโคตรของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว ผู้ไทยและกะเลิง แต่ละกลุ่มได้มีการบูรณาการ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม การวิจัยนี้กำหนดความมุ่งหมายไว้เพื่อศึกษา 1) ประวัติความเป็นมาของการใช้ภูมิปัญญาเจ้าโคตรของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว ผู้ไทย และกะเลิง 2) บทบาทหน้าที่ของผู้นำและการควบคุมทางสังคมของชุมชนในภาคอีสาน 3) การบูรณาการการใช้ภูมิปัญญาเจ้าโคตรในการควบคุมทางสังคม พื้นที่วิจัยได้แก่ จังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดกาฬสินธุ์ และจังหวัดสกลนคร ผู้ให้ข้อมูล รวมทั้งสิ้น 90 คน นำข้อมูลที่ได้ตรวจสอบความน่าเชื่อถือโดยใช้เทคนิคการตรวจสอบแบบสามเส้า นำเสนอผลการวิจัยเชิงพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัย พบว่า 1) ความเป็นมาของการใช้ภูมิปัญญาเจ้าโคตรของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว ผู้ไทยและกะเลิง ผ่านการควบคุมทางสังคมด้วยการประกอบประเพณีพิธีกรรมทางศาสนาและพิธีกรรมความเชื่อ โดยมีผู้อาวุโสในชุมชน หรือผู้ใหญ่ในตระกูลหรือเจ้าโคตรเป็นต้นแบบ เป็นเจ้าพิธีในงาน เป็นปราชญ์ให้ความรู้อบรมหล่อหลอมบุตรหลาน และยังช่วยระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในสังคมหรือ ช่วยแก้ปัญหาเพื่อให้ทุกคนอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข 2) ปัจจุบัน เจ้าโคตรยังมีบทบาทในสังคมของชาวอีสาน ได้แก่ การระงับข้อพิพาทระหว่าง สามี-ภรรยาทะเลาะกันรุนแรงถึงขั้นหย่าร้างกัน การเป็นเจ้าพิธีในงานแต่งงาน เจ้าโคตรหรือผู้ใหญ่ฝ่ายผู้ชายจะทำพิธีสู้อก่อนแต่งงานให้การอบรมสั่งสอนคู่บ่าวสาวเกี่ยวกับการครองเรือนและด้านปราชญ์ชาวบ้าน ปัจจุบันภาครัฐมีการสนับสนุนให้ปราชญ์ชาวบ้านมีบทบาทในการเผยแพร่ภูมิปัญญา เป็นผู้ให้ความรู้เพื่อให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมกับภาครัฐ และยังมีการจัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อจะได้ถ่ายทอดการควบคุมอบรมสั่งสอนความรู้ให้บุตรหลาน 3) การบูรณาการการใช้ภูมิปัญญาเจ้าโคตรเพื่อการระงับข้อพิพาทการเป็นเจ้าพิธีในงาน และการเป็นปราชญ์ชาวบ้านมาบูรณาการกับบทบาทหน้าที่ของผู้นำชุมชนด้านการพูด การเขียน และการนันทนาการ มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยสรุป การศึกษาครั้งนี้ชุมชนจะได้รับประโยชน์ด้านการระงับข้อพิพาท สามารถเข้าถึง

* นิสิตปริญญาเอกหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, อาจารย์ที่ปรึกษา

*** อาจารย์ ดร., คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, อาจารย์ที่ปรึกษา

คนในชุมชน โดยสรุป การศึกษาครั้งนี้ชุมชนจะได้รับประโยชน์ด้านการระงับข้อพิพาท สามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้รวดเร็ว ลดปัญหาความเหลื่อมล้ำในชุมชน ด้านการเป็นเจ้าพิธิในงาน เข้าใจขั้นตอนการจัดพิธิในงานต่าง ๆ ได้ดีขึ้น และการเป็นปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชนสามารถนำภูมิปัญญาเจ้าโคตรของกลุ่มตนมาถ่ายทอดโดยนำมาบูรณาการกับบทบาทหน้าที่ของตนตามโอกาสเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนและสังคมชาวอีสานตลอดไป

คำสำคัญ : การบูรณาการ/ เจ้าโคตร/ ภูมิปัญญาเจ้าโคตร/ ผู้นำชุมชน

Integrating the seniors' wisdom of the Thai Laos Phutai and Kalerng ethnic groups to the roles of community leaders and social control in Isan

Boonchan Tipchai^{*}

Somchai Lamduan^{**}

Boonsom Yodmalee^{***}

(Received Date : June 12, 2018, Revised Date : September 12, 2018, Accepted Date : September 12, 2018)

Abstract

Use of ethnic leadership wisdom, ethnic groups of Thai-Laos, Phu-tai and Kalerng has been integrated by community leaders. The objectives of this research were to study: 1) to study the history of local wisdom used among Thai-Lao Phu-tai and Kalerng's senior family members. 2) The role of leadership and social control of the community Isan Region 3) Integrating the use of traditional wisdom in social control. Approach: The research area in Isan Region included Roi-Et Province, Kalasin Province, and Sakon Nakorn Province. The samples providing information were 90 persons selected by interviewing and Participant Observation. The primary data was subsequently verified by data triangulation and descriptive Statistics techniques. Results: It was found that the background of local seniors' wisdom of Thai-Lao, Phu-tai and Kalerng ethnic groups is used in several aspects of life, namely earning for a living, herbal treatment, occupation, coexistence, art creativity, rituals led by senior leaders of the community. This also helps with peaceful settlement of disputes. Seniors are still found to play important roles in the community, coping with difficult situations and bringing peace and harmony into families. Ceremonies such as weddings are led by seniors who give blessing and advice to new couples. Use of local wisdom is currently supported by government sectors so it can be passed on to others. Basketry makes a

^{*} Ph.D. Student, Faculty of Cultural Science, Mahasarakham University

^{**} Asst. Prof., Ph.D., Faculty of Cultural Science, Mahasarakham University, Advisor

^{***} Lecturer, Ph.D., Faculty of Cultural Science, Mahasarakham University, Advisor

good example of this value. However, ways of the wisdom use has been changed due to economic situations, cultural changes, unemployment, ignorance, poverty, divorcement, arguments, and drug addiction. This also leads to being less respectful to seniors, and lack of knowledge about law makes the people deal with cases and end up with meeting in court. Integrating seniors' wisdom into leadership is aimed at improving the leaders' interpersonal and communicative skills. This performance needs co-operation from members in the society. Conclusion/Recommendations: The study revealed that integration of seniors' wisdom into leadership benefits the communities with peaceful settlement of disputes, justice, equality, local wisdom, and how to exchange one's own wisdom with others' before learning to integrate it into their work for the ultimate in prosperity of the society.

Keywords: Integration/ Senior' Wisdom/ Community Leaders/ Social Control

บทนำ

ประวัติศาสตร์กลุ่มชาติพันธุ์ชนเผ่าไทยอีสาน กลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาวหรือชาวอีสาน ที่มีการตั้งหลักปักฐานอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หากตีความแล้ว หมายถึงคนเชื้อชาติไทยที่อยู่ในภาคอีสานของประเทศไทย (อีสานเป็นภาษาบาลี แปลว่า ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ) เป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทย แต่ในภาคอีสานมีกลุ่มชาติพันธุ์หลายเชื้อชาติ เช่น เชื้อชาตินิยม เขมร ไทย จีน เวียดนาม อินเดีย หรือเชื้อชาติอื่นๆ ที่อพยพเข้ามาอยู่แต่โบราณกาล หรืออพยพเข้ามาอยู่ใหม่หลังสงคราม กลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว เป็นกลุ่มที่มีประชากรมากที่สุด และถือว่าเป็นกลุ่มที่ใหญ่ที่สุดในอีสาน (สุรจิตต์ จันทรสาขา, 2543, น.102) ตระกูลไทยลาวมีความสัมพันธ์เชิงวัฒนธรรมทั้งสองฝากฝั่งแม่น้ำโขง

ชาวไทยลาว ยึดมั่นในจารีตประเพณี ดำเนินชีวิตตาม "ฮีตสิบสอง" (คือกิจกรรมประเพณีในรอบ 12 เดือน) นับถือศาสนาพุทธแบบชาวบ้าน คือ พุทธศาสนาที่ปรับเข้ากับจารีตของชาวบ้านมุ่งที่จะสั่งสอนให้เป็นพลเมืองดี มากกว่าที่จะสอนให้ละโลกีย์ไปสู่นิพพาน ตามปรัชญาพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังนับถือผีบรรพบุรุษ ผีฟ้า ผีแถน รวมทั้งผีไร่ นา ฯลฯ โดยเฉพาะผีบรรพบุรุษยังมีอิทธิพลต่อสังคมมาก นั่นคือ ผีปู่ตา ทุกชุมชนในชนบทจะมีศาลเจ้าปู่ตา (ตู่ปู่ตา) ประจำหมู่บ้าน และมีตำแหน่งกะจ้ำ หรือหม้อจ้ำ เป็นผู้ที่ติดต่อกับวิญญาณ กะจ้ำจะเป็นผู้ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือมากผู้หนึ่งคนลาวอาศัยอยู่บริเวณที่ราบหุบเขาแม่น้ำโขงคนลาวในประเทศไทยลาว และคนลาวในภาคอีสานของไทยมีความสัมพันธ์กันมาช้านาน มีการนับถือญาติทั้งสองฝ่าย เมื่อชายหญิงแต่งงานแล้วจะอาศัยอยู่บ้านฝ่ายหญิงระยะหนึ่งหลังจากนั้นจะย้ายออกไปตั้งครัวเรือนใหม่ ลูกสาวมักจะได้รับมรดกที่ดิน บ้านจากพ่อแม่ และมักจะอาศัยอยู่กับพ่อแม่ของตนหลังจากแต่งงาน (Lebars and others, 2001, pp.217-218) ชาวไทยลาวนับถือพุทธศาสนานิกายเถรวาท และศาสนาพราหมณ์ซึ่งปรากฏใน

พิธีกรรมต่าง ๆ ในหมู่บ้านไทยลาวจะมีวัดเป็นศูนย์กลางในการประกอบพิธีกรรมเด็กชายได้มีโอกาสบวชเณร และอุปสมบทตามลำดับ นอกจากนั้นชาวไทยลาวยังมีความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณ เช่น ผีในต้นไม้ แม่น้ำ ในบ้าน ในไร่นา ผีประจำหมู่บ้าน และผีบรรพบุรุษ ในระบบความเชื่อมีความเกี่ยวโยงเชิงวัฒนธรรมกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่อยู่ใกล้เคียงกัน

กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยได้อพยพเข้าสู่ประเทศไทยว่าในสมัยรัชกาลที่ 3 เจ้าอนุวงศ์ ได้ก่อกบฏโดยยกกองทัพมาจนถึงนครราชสีมา แต่ถูกไทยปราบปรามพร้อมกับการอพยพผู้คนจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงเข้ามาสู่ประเทศไทยเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะผู้ไทยในเขตเมืองวัง เมืองกระบอง เมืองเซโปน เมืองพิน เมืองนอง มาตั้งภูมิลำเนาอยู่ในดินแดนภาคอีสานของประเทศไทย (ถวิล เกสรราช, 2512, น.52-53) ชาติพันธุ์ผู้ไทย มีถิ่นอาศัยอยู่ในตะวันออกเฉียงเหนือ มีการตั้งหลักแหล่งหลายจังหวัด เช่น จังหวัดนครพนม สกลนคร และกาฬสินธุ์ มีภาษาพูดเป็นของตนเอง มีวัฒนธรรมประเพณี พิธีกรรมความเชื่อบางอย่างแตกต่างไปจากไทยลาวซึ่งปัจจุบันถูกผสมด้วยวัฒนธรรมไทยลาวและวัฒนธรรมไทย สุพจน์ ประเสริฐศรี (สุพจน์ ประเสริฐศรี, 2527, น.51) นอกจากกลุ่มชาติพันธุ์ในตระกูลภาษาไท ยังกลุ่มชาติพันธุ์ตระกูลภาษามอญเขมร เช่น ชาติพันธุ์กะเลิง

ชนเผ่ากะเลิง เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งในหลาย ๆ กลุ่มที่อาศัยอยู่ในจังหวัดสกลนคร มีประวัติความเป็นมา การเลือกหลักแหล่งทำมาหากิน วัฒนธรรม ความเชื่อ ตลอดจนภาษาพูดที่มีสำเนียงหรือถ้อยคำที่นิยมใช้กันเฉพาะในกลุ่มของตน (ทรงคุณ จันทจร, 2544, บทคัดย่อ) ในอดีตภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิงจัดอยู่ในตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติก กลุ่มมอญ-เขมร แต่ปัจจุบันใช้ภาษาไทยลาว ชนเผ่ากะเลิง เป็นกลุ่มที่ชอบอาศัยอยู่ในพื้นที่ราบสูง ตามไหล่เขาและเมื่อกลุ่มกะเลิงลงมาอยู่พื้นที่ราบปะปนกับไย้อย ญ้อ ทำให้เกิดการรับวัฒนธรรมภาษาพูดในกลุ่มไทยลาวชนเผ่ากะเลิง ก่อนจะอพยพมาอยู่ในเขตจังหวัดสกลนคร อาศัยอยู่ในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำโขง จากการสันนิษฐานของนักวิชาการกล่าวไว้ว่า ชาวจีนเขียนไว้ว่า คุณลุน หรือกรุง จนเพี้ยนเป็น กะลุง ในภาษาจามเมื่อชาวเขมรมาตั้งถิ่นฐานอยู่ตอนเหนือของเวียตนาม คณะสำรวจดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง นำโดย ร.อ.เดอมาเกลฟ ได้กล่าวถึงถิ่นที่อยู่ของชนเผ่ากะเลิงว่าอยู่ที่ลุ่มแม่น้ำตะโปน และบริเวณต้นน้ำเซบั้งเหียนเป็นที่ยอมรับกันว่าได้อพยพมาจากดินแดนฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง อพยพข้ามมาฝั่งไทยหลายครั้ง นับตั้งแต่การปราบปรามเจ้าอนุวงศ์แห่งเมืองเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในสมัยรัชกาลที่ 3 และอพยพครั้งใหญ่ในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อครั้งเกิดขบถจีนฮ่อ ชนเผ่ากะเลิงเป็นผู้ที่รักความสงบชนเผ่ากะเลิง มีการตั้งถิ่นฐานในเขตจังหวัดสกลนคร

กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยลาว ผู้ไทย และกะเลิง ได้เข้ามาอาศัยอยู่ในภาคอีสานเป็นเวลานาน แต่ละกลุ่มได้สั่งสมประสบการณ์ โดยผ่านการลองผิดลองถูก อันเกิดจากภูมิปัญญาเจ้าโคตรมีบทบาทหลายด้าน เช่นด้านบุคคล ครอบครัว และชุมชน ความเชื่อและความศรัทธาต่อศาสนา ภูมิปัญญาดังกล่าวได้ถ่ายทอดให้ลูกหลานรุ่นต่อรุ่น ด้วยวิธีการที่หลากหลาย ซึ่งได้นำมาเป็นเครื่องมือหล่อหลอม

คนในสังคมให้อยู่ร่วมกันได้ด้วยดี โดยมีเจ้าโคตรที่เป็นผู้ใหญ่ในตระกูล และเป็นบุคคลที่มีคุณธรรม ซื่อสัตย์เฉลียวฉลาด แก้ปัญหาได้ด้วยการใช้ภูมิปัญญาของตน ภูมิปัญญาดังกล่าวทำให้สังคมมี เสถียรภาพแล้ว นอกจากนี้ยังเป็นส่วนหนึ่งในการควบคุมทางสังคม ซึ่งเกี่ยวข้องกับกระบวนการต่าง ๆ ทางสังคมที่มุ่งหมายให้สมาชิกของสังคมยอมรับ และปฏิบัติตามบรรทัดฐานของสังคม ความเป็น ระเบียบของสังคม สถานภาพทางสังคมและบทบาททางสังคม เพื่อควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกใน สังคมให้ประพฤติปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่สมาชิกยอมรับร่วมกัน ปัจจุบันเนื่องจากชาวอีสานมีการ เปลี่ยนแปลงทางสังคม เช่น การเปลี่ยนเป็นสังคมเมือง การเปลี่ยนจากสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคม อุตสาหกรรม การเกิดค่านิยมใหม่ ๆ สมาชิกในสังคมบางกลุ่มไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่วางไว้ เกิดความ ล้มเหลวของกระบวนการขัดเกลาทางสังคม หรือสมาชิกบางกลุ่มที่สร้างความเดือดร้อน ทำให้เกิดการ ขาดระเบียบและเป็นปัญหา เกิดจากการที่กลุ่มต่าง ๆ มีความคิดเห็นและความต้องการผลประโยชน์ ขัดกันไม่ยอมร่วมมือแก้ไข้ปัญหา ภูมิปัญญาเจ้าโคตรในด้านการควบคุมทางสังคมทั้งสามกลุ่มชาติพันธุ์ มีความแตกต่าง หลากหลายในระบบคิดและวิธีการซึ่งยังอาจเกิดประโยชน์ในด้านการระงับข้อพิพาท ระหว่าง บุคคล ครอบครัว ชุมชน เนื่องจากแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์มีความสลับซับซ้อนด้าน ภูมิปัญญาเจ้าโคตรที่มีความเหมือนและแตกต่างจึงเป็นที่มาของการศึกษาเปรียบเทียบ เพื่อนำมา บำรุงการ ตัดสินชี้ขาดปัญหาที่เกิดขึ้น ทุกคนยอมรับภูมิปัญญาดังกล่าว ได้นำมาใช้ในการระงับ ข้อพิพาท การเป็นเจ้าพิธิในงานและการเป็นปราชญ์ชาวบ้าน โดยนำมาบูรณาการกับบทบาทหน้าที่ ควบคุมทางสังคมตามความเหมาะสม ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของการใช้ภูมิปัญญาเจ้าโคตรของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว ผู้ไทย และกะเลิง
2. เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ของผู้นำและการควบคุมทางสังคมของชุมชนในภาคอีสาน
3. เพื่อศึกษาการบูรณาการการใช้ภูมิปัญญาเจ้าโคตรในการควบคุมทางสังคม

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนวรรณกรรมของการศึกษา เรื่องการบูรณาการการใช้ภูมิปัญญาเจ้าโคตรของ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว ผู้ไทย และกะเลิง สืบบทบาทหน้าที่ของผู้นำชุมชนและการควบคุมทางสังคมของ ชุมชนในภาคอีสาน พบเนื้อหาที่เกี่ยวข้องดังนี้

พระอิพนธ์ อภิภูณ และคณะ (2548, น.228-237) ศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการไกล่ เกลี่ยเชิงพุทธกับระบบเจ้าโคตร พบว่า

กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของระบบเจ้าโคตรจากการศึกษาวิจัยพบว่า เจ้าโคตร คือ ผู้เป็นใหญ่ของวงศ์ตระกูล เป็นผู้อาวุโสที่มีความน่าเชื่อถือเป็นที่ไว้วางใจ มีความรู้ วัชวุฒิ คุณวุฒิ และประสบการณ์ โดยมีหน้าที่ให้ความคุ้มครองป้องกันลูกหลาน เป็นคนที่สามารถช่วยจัดการปัญหาเกี่ยวกับเรื่องมรดก ชีวิตครอบครัวไม่ให้ถูกรังแก หรือถ้าถูกรังแกแล้วก็ทำให้ได้รับความยุติธรรม เป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์ สุจริต ยุติธรรม ตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรมจรรยา เป็นที่เคารพศรัทธาและยำเกรงของคนทั่วไป นอกจากนี้ยังทำหน้าที่ในการเชื่อมคนกลุ่มต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดความสมัครสมานสามัคคีปรองดองในการกระทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น การกินตองหรือการแต่งงาน การแบ่งมรดก การไกล่เกลี่ยให้คืนดีต่อกัน หรือมีความเกี่ยวข้องในการทำพิธีกรรมต่างๆ เช่น การเจ็บป่วย ฝังเข้าปลุกบ้านใหม่เป็นต้น ดังนั้น เมื่อเกิดปัญหาความขัดแย้ง จึงใช้ ระบบเจ้าโคตร เข้ามาช่วยจัดการแก้ไขไกล่เกลี่ย เพื่อให้เกิดความเป็นกลาง และยุติธรรม ซึ่งเมื่อสิ้นสุดการไกล่เกลี่ยแล้วจะทำให้คู่กรณีสามารถอยู่ร่วมกันได้ จะเห็นได้ว่า สถาบันเจ้าโคตรยังคงมีพลังในการดำรงชีวิตของชาวชนบทอีสาน

ข้อดีของการใช้ระบบเจ้าโคตร คือ ระบบเจ้าโคตรนั้นเป็นประโยชน์ต่อชุมชน เพราะทำให้เกิดเป็นศูนย์รวมในการเสริมสร้างความรัก ความสามัคคี ปรองดอง ในวงศ์เครือญาติ และเป็นที่เคารพศรัทธาของคนทั่วไป ทำให้เยาวชนรู้จักสามัคคี รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม เป็นผู้ที่น่าอ่อนน้อมง่าย เชื่อฟังผู้ใหญ่ ไม่ดื้อรั้นก้าวร้าว เมื่อผู้ใหญ่ซึ่งเป็นเจ้าโคตรได้แนะนำตักเตือนเมื่อเกิดการทะเลาะวิวาทบาดหมางกันขึ้น โดยให้ข้อคิด ให้ความเข้าใจ สอนให้มีความรักและสามัคคีในการประกอบกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอยู่สันติสุขในสังคม รวมทั้งยังทำหน้าที่เป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรม ประเพณีของท้องถิ่นอีกด้วยสำหรับข้อเสียของระบบเจ้าโคตร คือ มีความลำเอียงไม่ยุติธรรม คนรุ่นใหม่ไม่เห็นความสำคัญและไม่สนใจนำพา การดำเนินการในระบบเจ้าโคตรยังไม่มีการพัฒนาขั้นตอนในการไกล่เกลี่ยด้วยระบบเจ้าโคตร คือ คณะกรรมการจะคัดเลือกมาจากชุมชนระดับตำบล ซึ่งเป็นคณะกรรมการทำหน้าที่รับเรื่องจากชุมชนแล้วส่งคืนให้ชุมชนพิจารณาก่อน ถ้ายังไม่เป็นผลก็จะพิจารณาประนีประนอม หากไม่สำเร็จก็จะส่งขึ้นศาลพิจารณาต่อไปหลักการและขั้นตอนในการระงับข้อพิพาทของระบบเจ้าโคตร ในการระงับข้อพิพาทจะต้องประกอบด้วย

1. ขั้นตอนชักใช้ไร่เรียง กรณีที่เกิดขึ้นได้รับรู้ทั้งสองฝ่าย หน้าที่ของเจ้าโคตรจะต้องมาถามว่า เหตุการณ์ต่างๆ เป็นมาอย่างไร เมื่อได้ข้อเท็จจริงแล้วค่อยมาตอบโต้

2. การชี้ขาด คือ ในการตัดสินคดีจะทำให้ทั้งสองฝ่ายเกิดความเข้าใจในความผิดและความถูกต้องเห็นถึงจุดบกพร่องของแต่ละฝ่ายว่า มีความผิดถูกอย่างไร มีจุดบกพร่องที่ควรแก้ไข ปรับปรุงอย่างไรได้บ้างเพื่อให้ทั้งสองฝ่ายเกิดความประนีประนอมความกันได้อย่างสันติ

3. สร้างความพอใจทั้งสองฝ่าย คือ ชี้ให้เห็นว่าทั้งสองฝ่ายแสดงพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดโทษอย่างไรบ้าง เพื่อให้ทั้งสองฝ่ายมีความเห็นอกเห็นใจ และเกิดความเข้าใจกันมากขึ้น

4. ชนะทั้งสองฝ่าย คือ ให้ทั้งสองฝ่ายเกิดความรู้สึกว่า ไม่ได้แพ้ฝ่ายหนึ่ง หากเป็นเช่นนั้น จะทำให้เกิดความรู้สึกว่าลำเอียง แต่มีการตัดสินใจให้ชนะทั้งสองฝ่าย เพื่อให้เกิดการประนีประนอม หรือปรับหาวิธีที่จะอยู่ร่วมกันโดยยุติความรุนแรงให้มากที่สุดการลงโทษด้วยระบบเจ้าโคตรดังกล่าว จะทำให้บุคคลในสังคมต้องยอมรับสภาพการไม่ให้ความร่วมมือจากสังคมที่ตนเป็นอยู่ ดังนั้น ระบบเจ้าโคตรจะช่วยให้คนในสังคมต้องเคารพและให้ออกาสกัน ต้องมีการให้เกียรติกัน เพราะโดยพื้นฐานทุกคน คือ ญาติพี่น้องกันนั่นเอง

3. วิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบการเจรจาไกล่เกลี่ยเชิงพุทธกับระบบเจ้าโคตรจากการศึกษาวิจัยพบว่า การไกล่เกลี่ยในพระพุทธศาสนา ได้แบ่งการไกล่เกลี่ยโดยใช้คนกลางออกเป็นหลายระดับตามแต่สภาพบริบทของความขัดแย้ง โดยจะเน้นวิธีการไกล่เกลี่ยแบบผสมผสาน มี 3 ขั้นตอน คือ

3.1 ผู้ไกล่เกลี่ยเผชิญหน้าคู่กรณี คือ การเข้าไปพูดคุยโดยตรงกับผู้ที่เกี่ยวข้องปัญหา

3.2 การเจรจาโดยผู้ไกล่เกลี่ย คือ การเจรจาโดยให้เหตุผลโน้มน้าว รวมทั้งชี้ให้เห็นถึงคุณและโทษ

3.3 ความร่วมมือของคู่กรณี คือ การปล่อยวางให้คู่กรณีได้ทำการตกลงกันเองหรือปล่อยให้คู่กรณีได้เรียนรู้ถึงบทเรียนจนกระทั่งเกิดความยินยอมกันเองส่วนในมิติการไกล่เกลี่ยของสงฆ์นั้น พระพุทธเจ้าทรงมีพระประสงค์ให้การระงับอธิกรณ์ทุกประเภทดำเนินไปอย่างเปิดเผยและโปร่งใสต่อหน้าสงฆ์

สมชาย วรรณฤ (2551, น.385-390) ได้ศึกษา การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านของชาวอีสาน ในการระงับข้อพิพาททางสังคมพบว่า ประเด็นสำคัญคือการประยุกต์ใช้ การวิเคราะห์ และการนำเสนอวิธีการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านของชาวอีสานในการระงับข้อพิพาททางสังคม การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านของชาวอีสานในการระงับข้อพิพาททางสังคม พบว่าการประยุกต์คือการปรับวิธีการและแนวทางเลือกใหม่ในการนำไปปรับใช้ระบบเดิม ลักษณะเดิมให้สอดคล้องเชื่อมโยงประสานกับของใหม่เป็นอีกรูปหนึ่งหรือระบบใหม่ เช่นการนำภูมิปัญญาพื้นบ้านเกี่ยวกับคำสาบาน ฮีต 12 คอง 14 กฎระเบียบหมู่บ้าน ที่ผู้อาวุโส ผู้นำชุมชน ผู้นำทางจิตวิญญาณ นำไปประยุกต์ให้เข้ากับกระบวนการทางยุติธรรมแล้วใช้กับการระงับปัญหาทางสังคม การนำเอาหลักธรรมข้อความสันโดษ ไปปรับประยุกต์เข้ากับทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงสอดคล้องกับแนวนโยบายทางด้านเศรษฐกิจของรัฐบาล แล้วนำไปใช้ในการระงับปัญหาเศรษฐกิจการนำเอาประเพณี 12 เดือนไปประยุกต์เข้ากับโครงการรักษาศิลปวัฒนธรรม ส่งเสริมอนุรักษ์บุญประจําท้องถิ่น มีความสอดคล้องกลมกลืนกันแล้วนำไปใช้กับการแก้ปัญหาวัฒนธรรม เป็นต้นนอกจากนั้นการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านความเชื่อในการระงับข้อพิพาททางสังคมของชาวอีสาน พบว่า ได้ประยุกต์ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์มีการบนบานศาลกล่าวคำสาบาน การสาปแช่ง ซึ่งเป็นการประยุกต์เข้ากับกระบวนการยุติธรรม แล้วนำไปใช้

รับข้อพิพาทด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านวัฒนธรรม เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมหรือชุมชนอย่างมีความสุข การระงับข้อพิพาททางสังคมหากยึดหลักความเป็นธรรม คุณธรรมจริยธรรมที่ถูกต้อง สังคมก็จะสงบสุข หากขาดคุณธรรมความถูกต้อง ความซื่อสัตย์สุจริตสังคมก็เสื่อมและ

การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านของชาวอีสานในการระงับข้อพิพาททางสังคมพบว่า วิธีการระงับข้อพิพาทมีหลายวิธีควรประยุกต์ให้เข้ากับกาลสมัย ให้มีมาตรฐานในการบังคับใช้ วิทยากรผู้ดำเนินการควรประยุกต์จัดตั้งเป็นสถาบัน สมาคม มีการอบรมสัมมนา หาความรู้และให้คำตอบแทนตามสมควรแก่กรณี ควรประยุกต์ผู้นำชาวบ้านเข้าร่วมเป็นองค์กรทำหน้าที่ระงับข้อพิพาท วิธีการระงับข้อพิพาทที่ดี วิทยากรที่ดี ควรประยุกต์ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ ในเรื่องคำสาบาน คำสัญญา และควรประยุกต์ใช้ให้เป็นรูปธรรมเด่นชัดตามที่กล่าวมานี้เป็นการวิเคราะห์ข้อพิพาททางสังคม ในสภาพปัจจุบันเกี่ยวกับผลของการวิเคราะห์ปัญหาสังคม อุปสรรคที่เกิดจากการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้าน และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการแก้ปัญหาด้านสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมนอกจากนี้ ยังมีทัศนคติหรือความเห็นของกลุ่มผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยมีผู้พิพากษา ผู้ประนีประนอม ผู้เคยได้รับผลตามคำพิพากษา และพระภิกษุสงฆ์ เมื่อวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาพื้นบ้านของชาวอีสานไปปรับใช้ในการระงับข้อพิพาททางสังคมแล้วกลุ่มผู้พิพากษาพบว่า การไกล่เกลี่ยเป็นเรื่องที่ควรทำทุกคดีกลุ่มผู้ประนีประนอมพบว่า ผู้ไกล่เกลี่ยควรมีบทบาทสำคัญเพราะทำให้คู่กรณียุติข้อพิพาทลงได้ และเป็นการแบ่งเบาการทำหน้าที่ของผู้เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม กลุ่มผู้เคยผ่านการพิจารณาพิพากษาคดีและผ่านการระงับข้อพิพาทพบว่าผู้แพ้ย่อมเสียใจผู้ชนะพอใจ ในกระบวนการยุติธรรม

สมศักดิ์ จังตระกุล (2554, น.149-158) ได้ทำการศึกษาการจัดการความขัดแย้งโดยนายอำเภอของประชาชนในประเทศไทยผลการศึกษาพบว่า

1. บทบาทในการจัดการความขัดแย้งของนายอำเภอของประชาชน ประกอบด้วย 3 ปัจจัย คือ ปัจจัยส่วนบุคคล คือ ตัวนายอำเภอของประชาชน ที่จะต้องทำงานด้วยความทุ่มเท เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้เป็นที่ยอมรับของประชาชนในพื้นที่ ประกอบด้วย พฤติกรรมการทำงานที่เหมาะสม ภาวะผู้นำ และมีความสามารถในการบริหารงาน และความเชี่ยวชาญในวิชาชีพ ปัจจัยอำนาจตามโครงสร้างทางราชการ เป็นอำนาจหน้าที่ที่นายอำเภอมี โดยเป็นอำนาจตามกฎหมาย และอำนาจทางการบริหาร และปัจจัยสภาพแวดล้อม ได้แก่ ระบบอุปถัมภ์ในสังคมไทย และความจริงจังของผู้เกี่ยวข้องในการมีส่วนร่วมในการจัดการความขัดแย้ง

2. วิธีการจัดการความขัดแย้งโดยนายอำเภอของประชาชน มี 3 วิธีการ คือวิธีการจัดการความขัดแย้งโดยปัจจัยส่วนบุคคล โดยการเกลี้ยกล่อม การประนีประนอม การเสริมสร้างความเข้าใจ การอดกลั้น การเชิญคู่กรณีมาพบโดยทันที และการเจรจาด้วยความยุติธรรม วิธีการจัดการความขัดแย้งโดยปัจจัยอำนาจตามโครงสร้างทางราชการ โดยการเลือกใช้คนให้เหมาะกับงานและเวลา การให้ข้อมูล

ย้อนกลับที่สร้างสรรค์ การใช้อำนาจตามกฎหมาย การจัดการความขัดแย้งแบบวางแผนเป็นขั้นตอน การตั้งคณะกรรมการจัดการความขัดแย้งและวิธีการจัดการความขัดแย้งโดยปัจจัยสภาพแวดล้อม โดยการขอความร่วมมือผู้มีปารมี และการเสริมสร้างความจริงใจในการมีส่วนร่วมในการจัดการความขัดแย้งของทุกภาคส่วน

3. ข้อเสนอแนวทางการปรับปรุงวิธีการจัดการ การพัฒนาทักษะ และการพัฒนานวัตกรรมที่เหมาะสมต่อการจัดการความขัดแย้งโดยนายอำเภอของประชาชน โดยอำเภอจะต้องมีกลไกยุติความขัดแย้งระดับชุมชน มีศูนย์บริหารงานรับเรื่องราวร้องทุกข์ มีผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย (นิติกร) ประจำอำเภอ มีหน่วยจัดการความขัดแย้งเคลื่อนที่เร็ว และมีหลักสูตรเพื่อการถ่ายทอดความรู้วิธีการจัดการความขัดแย้ง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) คือศึกษาข้อมูลจากเอกสารและเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยเก็บข้อมูลจากส่วนราชการ กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และบุคคลทั่วไป ใช้เครื่องมือการสำรวจ การสังเกต การสัมภาษณ์ และแบบสนทนากลุ่ม พื้นที่ทำการวิจัยเจาะจง 3 แห่งได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว บ้านเชียงใหม่ อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยบ้านกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ และกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิง บ้านกุดแฮด อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร ระยะเวลาในการศึกษา เดือนพฤษภาคม 2558 - เดือนพฤษภาคม 2560 กลุ่มตัวอย่างจำนวน 90 คน ประกอบด้วย กลุ่มผู้รู้จำนวน 18 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติจำนวน 54 คน และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไปจำนวน 18 คน ซึ่งผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์ตามลำดับความมุ่งหมายที่กำหนดไว้สรุปผลการวิจัยด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่องการบูรณาการการใช้ภูมิปัญญาเจ้าโคตรของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว ผู้ไทย และกะเลิง สืบบทบาทหน้าที่ของผู้นำชุมชนและการควบคุมทางสังคมของชุมชนในภาคอีสาน นำมาสรุปผลการศึกษาดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาของการใช้ภูมิปัญญาเจ้าโคตรของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว ผู้ไทย และกะเลิง ความเป็นมาการใช้ภูมิปัญญาเจ้าโคตรของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว ผู้ไทยและกะเลิง พบว่ามีการใช้สืบทอดกันมายาวนาน การใช้ภูมิปัญญามีหลายวิธี เช่นการระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในชุมชน ด้วยวิธีการไกล่เกลี่ยประนีประนอมคู่กรณีให้อยอมความกันหรือตกลงกันด้วยดี ไม่อาฆาตล้างแค้นภายหลัง โดยมีเจ้าโคตรหรือญาติผู้ใหญ่ของคู่กรณีทั้งสองฝ่าย ช่วยกันประนีประนอมปัญหาที่เกิดขึ้นสามารถจบลงได้เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย การเป็นเจ้าพิธีในงาน พบว่า เจ้าโคตรมีบทบาทสำคัญ

จะต้องอยู่ในพิธีกรรมจนแล้วเสร็จ โดยเฉพาะงานแต่งงาน เจ้าโคตรจะเป็นผู้บรมสั่งสอนคู่บ่าวสาว เกี่ยวกับการครองเรือน เพื่อให้คู่สามี-ภรรยาใหม่ อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข การเป็นปราชญ์ชาวบ้าน พบว่า มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการประกอบอาชีพ ด้วยวิธีการทำให้อู ไม่มีการจดบันทึก เป็นเพียงการฝึกจนเกิดทักษะ สามารถสืบทอดและนำมาถ่ายทอด รุ่นต่อรุ่นจนปัจจุบัน

1.1 เจ้าโคตรกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว บ้านเชียงใหม่ อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดร้อยเอ็ด แบ่งออกเป็น สองลักษณะคือเจ้าโคตรในตระกูลและเจ้าโคตรในลักษณะผู้นำชุมชน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการนับเครือญาติ มีบทบาทในการควบคุมดูแลทายาทในตระกูลสมัยก่อนเกี่ยวข้องเชื่อเรื่องผีประจำบรรพบุรุษโดย บ้านเรือนเชื่อเกี่ยวกับผีเรือน มีห้องเปิงมีหิ้งบูชาเป็นเขตหวงห้ามลูกสะใภ้และลูกเขยเข้าไปล่วงเกิน หากฝ่าฝืนรวมทั้งการกล่าวถ้อยคำล่วงเกิน ถือว่าผิดผีเรือนจะต้องมีการปรับไหมใส่โทษ จะต้องมีการอบรม และขอขมา การที่แต่ละครอบครัวสร้างระบบดังกล่าวจึงสามารถควบคุมสมาชิกครอบครัวได้ กรณีสมาชิก ในตระกูลเกิดความขัดแย้งเรื่องทรัพย์สินมรดก ได้แก่ การแบ่งปันที่ดิน ข้อขัดแย้งการปักปันเขตแดน ทรัพย์สินเงินทอง สัตว์เลี้ยง เช่น วัว ควาย การแย่งน้ำ และระบายน้ำลงในเหมืองฝาย เมื่อเกิดความ ขัดแย้งกันมักเกี่ยวข้องกับเรื่องกระทำผิดต่อผี จุดแข็งของจารีตทำให้เจ้าโคตรระดับตระกูลสามารถ ควบคุมสมาชิกในตระกูลได้ เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาวบ้านเชียงใหม่ มีความเชื่อแบบผสม พุทธ พราหมณ์ ผี เข้าด้วยกัน ที่เป็นตัวควบคุมพฤติกรรมระดับชุมชนคือ ผีปู่ตา ต่อมาไม่มีการนับถือ โดย ชาวบ้านเชื่อว่า ผีปู่ตาสร้างความเดือดร้อนจึงได้นิมนต์พระสงฆ์ผู้มีวิทยาคมมาปราบแล้วให้ชาวบ้าน หันมานับถือตามแนวพุทธศาสนา ประกอบกับในหมู่บ้านมีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ การเชื่อทั้งสองมีข้อ ปฏิบัติระดับชุมชนเช่นกัน

1.2 เจ้าโคตรกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทย บ้านกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ แบ่งออกเป็น สองลักษณะเช่นกัน ส่วนที่แตกต่างในระบบเจ้าโคตรคือชาติพันธุ์ผู้ไทยให้ความสำคัญในระบบขัดเถลา และควบคุมทางสังคม คือพ่อล่ำแม่ล่ำในระบบครอบครัวผ่านพิธีแต่งงาน พ่อล่ำ แม่ล่ำ เปรียบเสมือนตุลาการหรือเป็นคนกลางที่จะทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างสามี ภรรยา พ่อล่ำจะปฏิบัติตามธรรมเนียมประเพณีของชาวผู้ไทย คุณสมบัติเบื้องต้นอาทิ 1) เป็นผู้นำ ครอบครัวที่ดี 2) ไม่มีประวัติการอยู่ร้าง หรือทะเลาะเบาะแว้ง 3) ผู้คนในชุมชนให้การยอมรับ เป็นต้น ครอบครัวของเจ้าบ่าวทาบทามและยอมรับ ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ เขียนสะใภ้เขียนเขย หมายถึง พิธีการอบรมสั่งสอนระหว่างสะใภ้และเขยในพิธีแต่งงานและหลังแต่งงานโดยพ่อล่ำ แม่ล่ำเป็นผู้บรมสั่ง การปฏิบัติต่อสมาชิกในครอบครัวเครือญาติตลอดจนการประกอบอาชีพ ส่วน ระบบความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษมีเช่นเดียวกับกลุ่มชาติไทยลาว การควบคุมระดับชุมชนชาติพันธุ์ผู้ ไทยนับถือผีประจำกลุ่มคือ ผีถาด เป็นผีประจำหมู่บ้านชาวผู้ไทย สำหรับบ้านกุดหว้าเคยอัญเชิญมา เชื่อว่าเป็นผู้ปกป้องคุ้มครอง ต่อมาสร้างความเดือดร้อนให้ชาวบ้านเชิญกลับไปศาลมเหศักดิ์ อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์ ระยะต่อมาจึงเชิญปู่ตาจากชาติพันธุ์ไทยลาวมาแทน การควบคุมทาง

สังคมจะต้องถือปฏิบัติตามข้อกำหนดของกะจำด้วยการเคารพนับถือระบบผีเป็นเหตุให้เกิดประเพณีสำคัญ คือ บุญบั้งไฟตะไลล้าน

1.3 เจ้าโคตรกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิง บ้านกุดแฮด อำเภอภูพาน จังหวัดสกลนคร มีลักษณะคล้ายกันกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาวและกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทย เอกลักษณ์เด่นของกลุ่มนี้คือตั้งถิ่นฐานในพื้นที่สูงเชิงเขาที่มีความผูกพันกับผืนป่าระบบการนับถือผีมี 3 ลักษณะที่เด่น คือ ผีป่า กลุ่มชาติพันธุ์กะเลิง อาศัยป่าเป็นที่ทำมาหากิน มีการปศุสัตว์ในป่า เรียกว่า ทับวัว-ทับควาย ซึ่งใช้ชีวิตอยู่บนภูเขาตลอดฤดูฝน การควบคุมสมาชิกอาศัยระบบความเชื่อเรื่องผี การเคารพและให้ความสำคัญกับธรรมชาติ ในส่วนการควบคุมระดับครอบครัวให้ความสำคัญกับผีเรือนโดยมีหิ้งผีประจำเรือนชายจะต้องเชื้อฟุ้งพ้อตาทุกอย่างมิฉะนั้นถือว่าผิดผี จะต้องเสียผี ด้วยไก่ หมูและเหล้า ในสมัยก่อนถือว่าเป็นที่หายากและราคาแพง การควบคุมทางสังคมที่ยังสืบต่อมาจนถึงปัจจุบันคือ หากมีกิจกรรมชุมชนผู้เป็นชายจะต้องร่วมกันทำงาน เช่น งานบุญประจำชุมชน นอกจากนี้แล้วชาวบ้านให้ความสำคัญเคารพยำเกรงต่อผีปู่ตาในเกือบทุกเรื่อง ผีปู่ตายังมีบทบาทในการดูแลธรรมชาติหากเทียบกับชาติพันธุ์ไทยลาว และชาติพันธุ์ผู้ไทย นับว่ากลุ่มชาติพันธุ์กะเลิงให้ความสำคัญกับระบบผีมากกว่า

ทั้งสามกลุ่มชาติพันธุ์ เรื่องราวข้อพิพาทเกี่ยวข้องกับชุมชนเป็นบทบาทหน้าที่เจ้าโคตรในลักษณะผู้นำชุมชนซึ่งประกอบไปด้วยพระสงฆ์ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กะจำ ผู้อาวุโสที่คนในชุมชนให้ความสำคัญเคารพนับถือ ร่วมกันระงับข้อพิพาท ได้แก่ กรณีความขัดแย้งระหว่างสามี ภรรยา ผู้สาว ทะเลาะวิวาท ทรัพย์สินมรดก อุบัติเหตุ ลักทรัพย์ หมิ่นประมาท และกรณีที่ดิน ประเด็นดังกล่าวสามารถระงับได้ในกระบวนการไกล่เกลี่ยโดยภูมิปัญญาเจ้าโคตร ต่อมาระบบนี้เปลี่ยนแปลงสาเหตุมาจากกลไกระบบเศรษฐกิจและสังคม การสื่อสารคมนาคม การศึกษา เกิดองค์ที่บังคับใช้กฎหมาย มีสถานีตำรวจ สำนักงานอัยการ หน่วยงาน และศาล ระบบเจ้าโคตรแบบจารีตจึงมีบทบาทลดลง

2. บทบาทหน้าที่ของผู้นำและการควบคุมทางสังคมของชุมชนในภาคอีสาน สภาพปัจจุบันและปัญหาการใช้ภูมิปัญญาเจ้าโคตรใน 3 กลุ่มชาติพันธุ์ พบว่า ปัจจุบันแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ยังนำภูมิปัญญามาใช้ในกลุ่มของตนหลายด้าน ได้แก่การระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น กรณีพิพาทที่เกิดขึ้นระหว่างสามีภรรยาทะเลาะกันอย่างรุนแรงถึงขั้นจะหย่าร้าง ทั้งสองฝ่ายจะต้องปรึกษากับเจ้าโคตรก่อน โดยเฉพาะกลุ่มผู้ไทย จะต้องปรึกษาพ่อล้าแม่ล้าเพื่อให้ไกล่เกลี่ยหาสาเหตุของปัญหาโดยนัดคู่กรณีเข้าร่วมรับฟังผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่าย ดำเนินการประนีประนอม เพื่อช่วยหาทางออก ซึ่งจะต้องทำตัวเป็นกลางให้ทั้งสองฝ่ายเข้าใจตรงกัน ตกลงกันได้ เจ้าโคตรจะอบรมสั่งสอนปรับไหมตามประเพณี การเป็นเจ้าพิธิในงาน เช่น งานแต่งงาน เจ้าโคตรหรือญาติผู้ใหญ่ ทั้งฝ่ายหญิงฝ่ายชายจะต้องอยู่ในพิธิ เริ่มจากพิธิสู้ออ จนถึงจัดพิธิแต่งงานซึ่งในวันนั้นตามประเพณี คู่บ่าวสาวต้องสมมา(ขอขมา)เจ้าโคตรและขอพร โดยเจ้าโคตรจะอบรมสั่งสอนเกี่ยวกับการครองเรือน การใช้ชีวิตคู่อยู่ร่วมกันให้มีความสุขตลอดไป การเป็นปราชญ์ชาวบ้าน ปัจจุบันผู้มีความรู้ความสามารถในการเป็น

ผู้นำในพิธีกรรมทางศาสนาหรือความเชื่อ ยังมีบทบาทสำคัญ เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน และบุคคลที่มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ในการประกอบอาชีพ เช่นจักสาน ทอผ้า ทำไร่หรือการเกษตร บุคคลดังกล่าวนี้เป็นปราชญ์ชาวบ้านที่ได้สืบทอดภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษและนำมาถ่ายทอดความรู้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนในปัจจุบัน

บทบาทผู้นำ การควบคุมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว ผู้ไทยและกะเลิง ทั้งสามกลุ่มมีลักษณะคล้ายกันคือเมื่อเกิดข้อพิพาทที่ตกลงกันไม่ได้จะต้องมีคนกลางช่วยไกล่เกลี่ยประนีประนอม ลักษณะของข้อพิพาทอาจจะมีหลายกรณีแตกต่างกัน การขัดแย้งในครอบครัว บุคคล ชุมชน หรือประชาชนทั่วไปในสังคม ผู้นำมีบทบาทในการไกล่เกลี่ย ส่วนบทบาทการเป็นเจ้าพิธีเป็นผู้นำ เกี่ยวกับงานประเพณีพิธีกรรมทั้งระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน ด้านการเป็นปราชญ์ชาวบ้าน เป็นผู้นำในการอบรมสั่งสอน ทางด้านวิชาชีพท้องถิ่น ที่สำคัญและแตกต่างคือ กลุ่มผู้ไทยโดยนายพิศดา จำพล เป็นปราชญ์ท้องถิ่นที่มีความสามารถในการรวบรวมประวัติศาสตร์บอกเล่า ผู้รู้เกี่ยวกับประเพณีพิธีกรรม เป็นผู้ริเริ่มการทำบั้งไฟทะเลล้าน ของชุมชนผู้ไทยบ้านกุดหว้าจนเป็นรู้จักกันโดยทั่วไป ส่วนปราชญ์ชาวบ้านกุดแฮดมีความโดดเด่นในการอนุรักษ์และสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม

3. การบูรณาการการใช้ภูมิปัญญาเจ้าโคตรในการควบคุมทางสังคม ภูมิปัญญาเจ้าโคตรของทั้ง 3 กลุ่มชาติพันธุ์มีลักษณะคล้ายกันในสมัยจารีตเดิมอาศัยระบบความเชื่อเข้ามาเกี่ยวข้องซึ่งกำหนดแนวปฏิบัติไว้ร่วมกัน หากฝ่าฝืนมีบทลงโทษ เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายกระบวนการยุติธรรมที่มาจากอำนาจรัฐได้เข้ามาแทนที่บาทของเจ้าโคตรจึงลดลงตามกระแส เมื่อเกิดข้อขัดแย้งในยุคใหม่จึงเข้าสู่วิธีทางกฎหมายและในที่สุดภาระหนักจึงไปอยู่กับศาล ยุติธรรมชุมชนเป็นกระแสที่เริ่มมีในรัฐธรรมนูญปี พ.ศ.2540 โดยมีการจัดตั้งและดำเนินการ เน้นให้ชุมชนแก้ไขปัญหาข้อพิพาทก่อนที่จะไปดำเนินการตามขั้นตอนของกฎหมาย มีการไกล่เกลี่ยทำให้คดีข้อพิพาทต่าง ๆ ในคดีแพ่งหรือคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา และคดีอาญาที่ไม่เป็นคดีอุกฉกรรจ์หรือคดีอาญาที่ยอมความได้

การบูรณาการภูมิปัญญาเจ้าโคตรของกลุ่มชาติพันธุ์ทั้ง 3 กลุ่มพบว่า แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ได้นำภูมิปัญญาที่มีอยู่มาบูรณาการผ่านบทบาทหน้าที่ของผู้นำชุมชนได้แก่ การระงับข้อพิพาทโดยมีคณะกรรมการตุลาการชุมชนซึ่งมีบทบาทหน้าที่พิจารณาอรรถคดี หรือไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เช่นกรณีลักขโมยหากจับผู้กระทำผิดได้และยอมรับผิด คณะตุลาการชุมชนอาจให้ผู้กระทำผิดสาบานตนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ว่าจะไม่ทำผิดซ้ำอีก และอาจมีการปรับโทษตามความเหมาะสม การเป็นเจ้าพิธีในงาน เช่น งานแต่งงาน แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ถือปฏิบัติตามพิธีกรรมอย่างเคร่งครัด หากใครฝ่าฝืนเจ้าโคตรจะต้องเรียกมาอบรมว่ากล่าวตักเตือน ให้อำนาจกระทำความผิดจารีตประเพณี ซึ่งจารีตประเพณีนั้นได้นำมาบูรณาการเป็นกฎกติกาหรือข้อห้ามของหมู่บ้าน การเป็นปราชญ์ชาวบ้าน โดยอุทิศเวลาและความรู้ความสามารถด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการเกษตร หัตถกรรม ศาสนา ประเพณี โภชนาการ แพทย์

แผนไทยและความรู้อื่น ๆ นำมาถ่ายทอดให้ผู้สนใจ ได้เรียนรู้โดยไม่หวังค่าตอบแทน ผู้มีบทบาทหน้าที่ดังกล่าวเรียกว่า “ ครุภูมิปัญญา ” ซึ่งมีบทบาทหน้าที่เป็นผู้นำชุมชนในปัจจุบันปัญหา พบว่า การใช้ภูมิปัญญาเจ้าโคตรของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว ผู้ไทย และกะเลิง เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม เช่น ชาวบ้านชาดที่ทำกิน รายได้น้อย อ่านหนังสือไม่ออก เขียนไม่ได้ ยากจน ครอบครัวหย่าร้าง ทะเลาะวิวาท คนในชุมชนมีวสันยาเสพติดมากขึ้น การเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ลดน้อยลง ความขัดแย้งในสังคมเพิ่มมากขึ้น ไกลเกลี้ยกันไม่ได้ ขาดความรู้ด้านกฎหมายเข้าไม่ถึง ความยุติธรรมเป็นสาเหตุที่ทำให้คดีความขึ้นไปอัดแน่นในศาลทุกแห่งทั่วประเทศ

โดยสรุปสิ่งค้นพบเกี่ยวกับการบูรณาการภูมิปัญญาเจ้าโคตรและการควบคุมทางสังคมของผู้นำชุมชนมีการประยุกต์ร่วมกันระหว่างเจ้าโคตรในตระกูลและเจ้าโคตรในลักษณะผู้นำชุมชนมาโดยตลอด แต่ช่วงเวลามีการเปลี่ยนแปลงตามกระแสเชิงนโยบาย รวมทั้งค่านิยมทางสังคมที่เปลี่ยนแปลง บุคคลที่มีชื่อเรียกเป็นผู้นำจึงมีบทบาทหลายด้านพร้อมกัน ทั้งทางด้านความเชื่อ ผู้ทรงคุณวุฒิของชุมชน ปราชญ์ชุมชน และครุภูมิปัญญา

อภิปรายผล

1. ประวัติความเป็นมาการใช้ภูมิปัญญาเจ้าโคตรของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว ผู้ไทย และกะเลิง การระงับข้อพิพาท ผลการวิจัย พบว่า เจ้าโคตรเป็นบุคคลสำคัญในแต่ละตระกูล เป็นผู้อาวุโสสูงสุด มีคุณธรรม จริยธรรม เฉลียวฉลาด ซื่อสัตย์ ไม่ลำเอียง เป็นที่ปรึกษาแนะแนวทางในการประกอบอาชีพ การทำนาหาเงินช่วยแก้ปัญหาให้ความเป็นธรรมแก่ทุกคนด้วยความจริงใจ และเป็นผู้ประสานประโยชน์เมื่อตัดสินชี้ขาดปัญหาที่เกิดขึ้นทุกคนยอมรับจบลงด้วยดี ไม่อาฆาตล้างแค้นภายหลัง ทุกคนสามารถดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นสุข

การใช้ภูมิปัญญาเจ้าโคตรในการไกลเกลี่ยประนีประนอมข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว ผู้ไทย และกะเลิง มีความเป็นกลางให้ความเป็นธรรมในการไกลเกลี่ย เช่น กรณีการระงับข้อพิพาทสามี-ภรรยา จนทั้งคู่ตกลงกันได้เข้าใจซึ่งกันและกัน เจ้าโคตรยังให้การอบรมสั่งสอนเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันมีพินัยคำสอนสามภรรยา ซึ่งเป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านของชาวอีสาน

สอดคล้องกับ นิคม กองเพชร (2553, น.150-151) ได้ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของพ่อล่าม ความปรองดองพื้นฐานในชีวิตสมรสของชาวผู้ไทย พบว่า พ่อล่ามมีบทบาทสำคัญในการ สร้างความปรองดองในชีวิตสมรสของชาวผู้ไทย ช่วยแก้ปัญหาไกลเกลี่ยเปรียบเสมือนตุลาการในศาล เป็นการสร้างสัมพันธภาพในครอบครัว สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข การเป็นเจ้าพิธิ ในงาน การใช้ภูมิปัญญาเจ้าโคตรในการเป็นเจ้าพิธิในงานมีมายาวนาน จากอดีต เช่น งานแต่งงาน เริ่มจากการทำพิธีสู่ขอสะใภ้ จะมีเจ้าโคตรที่อาวุโสสูงสุดของฝ่ายชายเป็นตัวแทนกล่าวเจรจากับผู้จะเป็นสะใภ้จากเจ้าโคตรฝ่ายหญิง ส่วนเจ้าพิธิฝ่ายหญิงจะเป็นฝ่ายกำหนดสินสอดทองหมั้นตัวแทนทั้งสอง

ฝ่ายจะพูดคุยเจรจากันจนสามารถตกลงกันได้ ผู้ทำหน้าที่เจรจากันเรียกว่า เจ้าพิธีในงาน ปัจจุบันพบว่า ผู้นำชุมชนมีบทบาทในการใช้ภูมิปัญญาเจ้าโคตรมากขึ้น เช่น เป็นพิธีกรในงานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ งานรับตำแหน่งใหม่ งานบวชนาค งานศพ งานวันเกิด และงานบุญประเพณีตามเทศกาลที่ชุมชนจัดขึ้น ส่วนใหญ่ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล นายกองค์การบริหารส่วนตำบล หรือคณะกรรมการหมู่บ้านจะเป็นเจ้าพิธีในการดำเนินการส่วนเจ้าโคตรหรือผู้อาวุโสจะเป็นผู้ร่วมพิธีในงาน ทั้งนี้การลำดับขั้นตอนพิธีการอยู่บนพื้นฐานภูมิปัญญาเจ้าโคตรโดยมีผู้อาวุโสให้คำปรึกษา เพื่อให้งานพิธีต่าง ๆ มีความเป็นเอกลักษณ์ตามภูมิปัญญาแบบดั้งเดิมของชาวอีสาน

การจัดพิธีในเทศกาลงานบุญประเพณีหรืองานประเพณีตามโอกาส เช่น งานบวช งานขึ้นบ้านใหม่ และงานแต่งงาน ผู้ทำหน้าที่เป็นเจ้าพิธีหรือเป็นพิธีกรส่วนใหญ่จะเป็น ผู้นำชุมชน อาทิ ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้านหรือบุคคลที่ได้รับมอบหมายจากเจ้าภาพ ส่วนเจ้าโคตรจะเป็นแขกผู้ใหญ่ที่มาร่วมงานยังได้รับความเคารพนับถือจากเจ้าภาพ โดยจัดที่รับรองอย่างเหมาะสม ดังที่เคยปฏิบัติมาซึ่งได้สืบทอดกันมารุ่นต่อรุ่น สอดคล้องกับทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ ของมาลินอสกี (Malinowski, pp.1884-1942) ได้นำเสนอแนวคิดหลักของทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ คือ การเน้นที่วัฒนธรรมในการทำหน้าที่สนอง ความต้องการต่อความจำเป็นของปัจเจกบุคคล โดยวัฒนธรรมได้เติบโตมาจากความต้องการต่อ ความจำเป็น 3 ด้านของมนุษย์ คือ 1) ความต้องการด้านความจำเป็นพื้นฐาน ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม การพักผ่อน การเจริญเติบโต และการสืบพันธุ์ เป็นต้น 2) ความต้องการด้านสังคม เป็นเรื่องเกี่ยวกับการร่วมมือทางสังคม เพื่อแก้ปัญหาพื้นฐาน เช่น การแบ่งงานกันทำ การแจกจ่ายอาหาร การป้องกันภัย การผลิตสินค้า การบริหาร และการควบคุมทางสังคม 3) ความต้องการทางด้านจิตใจ คือความต้องการของมนุษย์เพื่อความมั่นคงด้านจิตใจ และยังสอดคล้องกับ อรรถิย ศรีทองธรรม (2539, น.237-248) ได้ศึกษาวัฒนธรรมความเชื่อของหมู่บ้านภาคอีสานในการอนุรักษ์ป่าชุมชน พบว่า การปฏิบัติตามความเชื่อเกี่ยวกับผี และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำพิธีด้วยความเคารพ ห้ามนับถือ เพราะเชื่อว่า ผี นางไม้ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นเทพารักษ์สามารถบันดาลทุกข์สุขปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายหนีไป และช่วยปกป้องคุ้มครองคนในหมู่บ้าน ให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุข

การเป็นปราชญ์ชาวบ้าน ผลการวิจัย พบว่า เจ้าโคตรหรือผู้อาวุโสของชาวอีสานส่วนใหญ่เป็นผู้มีภูมิปัญญาอันเกิดจากการเรียนรู้สืบทอดจากบรรพบุรุษรุ่นต่อรุ่น ได้แก่ ปราชญ์ด้านการประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อ เช่น หมอธรรม หมอสูตร หมอพราหมณ์ และกะจ้ำ (เฒ่าจ้ำเป็นผู้นำในพิธีเลี้ยงผีบ้าน ผีป่า) หมอสูตร หมอพราหมณ์เป็นผู้นำด้านศาสนา ปราชญ์ด้านจักสานเป็นผู้สืบทอดถ่ายทอดความรู้ด้านการจักสานเครื่องใช้ในครัวเรือน อุปกรณ์ทำนา ปราชญ์ด้านทอผ้าส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงสืบทอดถ่ายทอดด้านการทอผ้าเครื่องนุ่งห่ม และยังมีปราชญ์ด้านการรักษาสุขภาพด้านสมุนไพร หมอเป่า หมอน้ำมันต์ และหมอเหยา ตามความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์

ปราชญ์ชาวบ้านเป็นครูภูมิปัญญาพื้นบ้านที่มีความรอบรู้ สามารถนำมาถ่ายทอดให้ลูกหลานรุ่นต่อรุ่นได้สืบทอดกัน เช่น ประเพณีฮีตสิบสอง ประเพณีลงแขกเกี่ยวข้าว ปลุกบ้าน การประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ การจักสาน และปราชญ์ด้านอาชีพอื่น ๆ โดยมีการถ่ายทอดให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม เน้นความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มตน สามารถถ่ายทอดภูมิปัญญาให้เกิดประโยชน์สูงสุดและเป็นผู้นำชุมชนได้อย่างมั่นใจ

สอดคล้องกับ ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม โดยวิลเลียม เจ เพอร์รี่ และริเวอร์ตส์ ชาวอังกฤษ มีความเห็นว่า การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นได้จากปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นตัวกระตุ้น ผลักดันให้มนุษย์มีการอพยพย้ายถิ่น และนำความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรมติดตัวไปเผยแพร่ในชุมชน หรือแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมจนเป็นที่ยอมรับของสังคมนั้น และยังสอดคล้องกับ ชัยสรา ชมะวรรณ (2537, น.90-94) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการวิเคราะห์วัฒนธรรม บริโภคตามแนวคิดของเรมอนด์ วิลเลียม พบว่า สังคมและวัตถุทางวัฒนธรรม บุคคลกระบวนการ พื้นฟูวัตถุต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กัน โดยการผลิตซ้ำ เลียนแบบ จำลอง การปั้น การพิมพ์ การคัดลอก เพื่อการจำหน่าย เป็นการสืบทอดอนุรักษ์การฟื้นฟูสร้างสรรค์ความหลากหลาย และเป็นการเผยแพร่ วัฒนธรรมทางวัตถุทั้งทางศักยภาพ ความหมายและให้เกิดมูลค่าเพิ่มแก่วัฒนธรรมของสังคม

2. สภาพปัจจุบันและปัญหาการใช้ภูมิปัญญาเจ้าโคตรของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว ผู้ไทย และกะเลิง การระงับข้อพิพาท ผลการวิจัย พบว่า ปัจจุบันการระงับข้อพิพาทของกลุ่มไทยลาวบ้านเชียงใหม่ กรณีสามีภรรยาส่วนใหญ่จะตกลงกันเองโดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ กรณีคู่สาวของกลุ่มกะเลิงบ้านกุดแอศ ยังนิยมให้เจ้าโคตรไกล่เกลี่ยประนีประนอม และตกลงกันในชุมชน ส่วนกลุ่มผู้ไทยบ้านกุดหว้า กรณีสามี-ภรรยา ยังนิยมการไกล่เกลี่ยจากพ่อล่ำ-แม่ล่ำ การหย่าร้างมีน้อยที่สุดเพราะชาวผู้ไทยบ้านกุดหว้า ยังสืบทอดวัฒนธรรมความเชื่อเคารพผู้อาวุโส เจ้าโคตรหรือปฏิบัติตามคำสอนของพ่อล่ำ-แม่ล่ำ อย่างเคร่งครัด

กลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่มยังมีการไกล่เกลี่ยประนีประนอม กรณีทะเลาะวิวาท โดยมีผู้อาวุโสหรือเจ้าโคตรเป็นคนกลางในการไกล่เกลี่ย กรณีสามี-ภรรยา จะตกลงกันได้ชุมชน กรณีทะเลาะวิวาทที่ยุ่งยาก ตกลงกันไม่ได้ คือกรณีทรัพย์สินมรดก และยังพบว่า แม้คดีจะถึงชั้นศาล ยังได้รับคำแนะนำจากชั้นศาลให้ไกล่เกลี่ยประนีประนอม โดยมีเจ้าโคตรทั้ง 2 ฝ่าย มาร่วมในการไกล่เกลี่ยเป็นคนกลางช่วยตัดสินให้ความเป็นธรรมทั้งสองฝ่ายสอดคล้องกับ นิคม กองเพชร (2553, น.150-151) ได้วิจัยเกี่ยวกับบทบาทของพ่อล่ำ-แม่ล่ำ พบว่าบทบาทของพ่อล่ำ-แม่ล่ำ ในการสร้างความผูกพันการครองรักครองเรือนของคู่สามีภรรยา ช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น กรณีคู่สามีภรรยาทะเลาะกัน ช่วยไกล่เกลี่ยประนีประนอมไม่ให้เกิดการหย่าร้าง อาจกล่าวได้ว่า พ่อล่ำ-แม่ล่ำเสมือนตุลาการในศาล และยังเป็นพ่อแม่คนที่สองของลูกหลานที่คอยอบรมสั่งสอนสร้างความสัมพันธ์ภาพในครอบครัว

3. การเป็นเจ้าพิธีในงาน ผลการวิจัย พบว่า ปัจจุบันการเป็นเจ้าพิธีในงานนิยมใช้คำว่า “พิธีกร” ซึ่งจะเป็นบุคคลที่ลำดับขั้นตอนในงาน และยังทำหน้าที่กล่าวต้อนรับแขกที่มาร่วมงาน ตลอดจนกล่าวขอบคุณผู้ร่วมงาน ผู้ที่ทำหน้าที่พิธีกรหรือเป็นเจ้าพิธีในงานส่วนใหญ่จะเป็นผู้นำชุมชน โดยเฉพาะผู้ใหญ่บ้าน จะต้องอยู่ในงานจนแล้วเสร็จและยังทำหน้าที่ให้คำปรึกษาช่วยแก้ปัญหาในการจัดงาน เช่น ปัญหาการจราจร สถานที่จอดรถ การให้บริการด้านต่าง ๆ เพื่อให้การจัดงานสำเร็จด้วยดี การเป็นเจ้าพิธีในงาน ในอดีตจะเป็นผู้อาวุโสหรือเจ้าโคตรเป็นเจ้าพิธีในการลำดับขั้นตอน การประกอบพิธีกรรม และให้คำปรึกษาแนะนำในการจัดงาน ปัจจุบันผู้อาวุโสจะร่วมเป็นเจ้าพิธี ส่วนผู้ดำเนินการจะเป็นผู้นำชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนรุ่นใหม่ที่ทำหน้าที่พิธีกร และได้รับการถ่ายทอดก่อนมารุ่นต่อรุ่น

สอดคล้องกับ ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม โดยฟรานส์ โบแอส (Frang Boas) อธิบายว่า การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจะมีการแพร่กระจายทุกทิศทุกทางจากจุดกำเนิดวัฒนธรรมออกไปได้ไกลที่สุด จุดกำเนิดหรือจุดศูนย์กลางจะมีอายุเก่าแก่ที่สุด โดยมีองค์ประกอบของวัฒนธรรม 3 ด้าน คือ 1) ลักษณะทางวัฒนธรรม 2) หน่วยรวมวัฒนธรรม และ 3) เขตวัฒนธรรม และทฤษฎีนี้ยังเชื่อว่าสังคมแต่ละสังคมมีลักษณะเฉพาะตัวเอง ปัจจัยใด ปัจจัยหนึ่งเป็นตัวกำหนดให้เกิดลักษณะบางอย่างไม่ได้

4. การเป็นปราชญ์ชาวบ้าน ผลการวิจัย พบว่า ปราชญ์ชาวบ้านหรือบุคคลที่มีภูมิปัญญาพื้นบ้านอันเกิดจากการเรียนรู้และได้สืบทอดจากบรรพบุรุษส่วนใหญ่เป็นผู้อาวุโสหรือเจ้าโคตรมีความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ เช่น หมอยา หมอสู่ขวัญ หมอตำแย หมอสมุนไพร การจักสาน ทอเสื่อ ทอผ้า และการถนอมอาหาร เป็นต้น ปัจจุบันบุคคลที่มีความรู้ความสามารถดังกล่าว ยังมีบทบาทสำคัญโดยได้รับการยกย่องให้เป็นครูภูมิปัญญาในบทบาทของผู้นำชุมชน สร้างประโยชน์ให้ชุมชนโดยการเผยแพร่ความรู้ให้คนในชุมชนผู้สนใจได้เรียนรู้และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

ผู้วิจัยค้นพบว่า การเป็นปราชญ์ชาวบ้านในบทบาทหน้าที่ของผู้นำชุมชน ขาดขวัญกำลังใจ ไม่มีค่าตอบแทน มีเพียงการต้อนรับ อาหาร และกล่าวขอบคุณ หรือมีของฝากของที่ระลึก หรือเกียรติบัตรที่แสดงสัญลักษณ์สื่อความหมายถึงการมีน้ำใจในการให้ความรู้แก่ชุมชน หากบุคคลดังกล่าวหมดวาระการเป็นคณะกรรมการหมู่บ้านหรือผู้นำชุมชน การทำหน้าที่ปราชญ์ชาวบ้านไปให้ความรู้ต่อสังคม และสัญลักษณ์ต่าง ๆ อาจจะหมดไปจากชุมชนชาวอีสาน สอดคล้องกับ พจนานถ กริ่งไกร (2545, น.66-72) ได้ศึกษาบทบาทหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม กรณีองค์การบริหารส่วนตำบลโป่งงาม อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย พบว่า กระบวนการให้ความรู้ ต้องให้การสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมทุกด้าน เช่น การเงิน การประสานงานกับชุมชน หรือหน่วยงานนอกชุมชน ประชาสัมพันธ์กับชุมชนอื่น เพื่อจะได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วม และประการสำคัญการจัด

กิจกรรมจะต้องเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนมีการอนุรักษ์ฟื้นฟูและพัฒนางานให้มีความเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มตน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคชุมชน ควรสนับสนุนเจ้าโคตรหรือผู้อาวุโสในชุมชนได้มีโอกาสได้ร่วมเป็นคณะกรรมการตุลาการชุมชน ได้นำภูมิปัญญามาใช้ในการระงับข้อพิพาทป้องกันความรุนแรงที่อาจเกิดขึ้นเพื่อให้คู่พิพาทอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ควรนำผลการวิจัยครั้งนี้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการนำภูมิปัญญาเจ้าโคตรมาบูรณาการสู่บทบาทหน้าที่ของผู้นำชุมชนเพื่อใช้ในการไกล่เกลี่ย ประนีประนอมให้คู่พิพาทยอมรับตกลงโดยไม่มีความอาฆาตกันภายหลังจากการระงับข้อพิพาทไม่ว่ากรณีใดควรนำภูมิปัญญาเจ้าโคตรมาใช้ในการไกล่เกลี่ย ซึ่งอาจลดความรุนแรงข้อพิพาทที่เกิดขึ้น ทั้งนี้เพื่อเป็นการประหยัดเวลาและทรัพยากรได้มากกว่าการดำเนินคดีที่เข้าสู่กระบวนการและขั้นตอนทางกฎหมาย

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ โครงสร้างเกี่ยวกับการแต่งตั้งคณะกรรมการตุลาการชุมชน บทบาทหน้าที่ คุณสมบัติและวิธีการได้มาซึ่งคณะกรรมการตุลาการ ข้อดีข้อเสียของการระงับข้อพิพาทนอกศาล และจัดทำหลักสูตรเพื่อให้ความรู้แก่คณะกรรมการตุลาการชุมชนเพื่อให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น ประกอบกับกำหนดคำตอบแทนตามความเหมาะสม

บรรณานุกรม

- กวี วงศ์พูน. (2536). *ภาวะผู้นำ*. กรุงเทพฯ : ศูนย์ส่งเสริมวิชาชีพบัญชี พิมพ์ครั้งที่ 3.
- กุลวิตรา ภักดานนท์. (2531). นานาทัศนะเกี่ยวกับ “ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ”. *วารสารการศึกษาแห่งชาติ*, 24(1). (สิงหาคม – กันยายน).
- พัสรา ขมะวรรณ. (2537). *แนวความคิดของ เรย์มอนด์ วิลเลียมในวัฒนธรรมศึกษาและการวิเคราะห์วัฒนธรรมบริโภค*. วิทยานิพนธ์ สค.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชอบ ดีสวนโคก. (2547). *เจ้าโคตรระบบอาวุโสอีสาน*. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ทรงคุณ จันทจร. (2553). *การถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านในเรื่องทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ของกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิง*. มหาสารคาม : คณะวัฒนธรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

- บุญตา ส.ผาบัมชัย. (2547). *กระบวนการว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท: ศึกษาเปรียบเทียบตามกฎหมายไทยและสาธารณประชาธิปไตยประชาชนลาว*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ถวิล เกสรราช. (2512). *ประวัติผู้ไทย*. กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครพิมพ์.
- นิคม กองเพชร. (2553). *บทบาทของพอลาม : ความปรองดองพื้นฐานในชีวิตสมรสของชาวผู้ไท*. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พจนารถ กริ่งไกร.(2545). *การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม : กรณีศึกษา ตำบลโป่งงาม อำเภอแม่สายจังหวัดเชียงราย*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.(พัฒนาสังคม). เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พระอธิพันธ์ อภิบุญโณและ. ศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการไกล่เกลี่ยเชิงพุทธกับระบบเจ้าโคตร. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 5(ฉบับพิเศษ).
- ไพฑูรย์ มีกุล. (2550). แนวคิดและแนวทางในการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น. *วารสารสุโขทัยธรรมมาธิราช*. 1(2), กรกฎาคม –ธันวาคม,
- ยุค ศรีอาริยะ. (2545). *ภูมิปัญญาบูรณาการ*. กรุงเทพฯ : อมรินทร์บุ๊คเซ็นเตอร์.
- ศิริพงษ์ นวลแก้ว. (2542). การนำภูมิปัญญาชุมชน ยาชุดพิเศษในการพัฒนา. *วารสารวัฒนธรรมไทย*, 36(5). มิถุนายน
- สมชาย วรณฤ. (2551). การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาของชาวอีสานในการระงับข้อพิพาททางสังคม. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. สาขาสังคมศาสตร์ มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สมศักดิ์ จังตระกุล. (2554). *การจัดการความขัดแย้งโดยนายอำเภอของประชาชนในประเทศไทย*. นครปฐม: วิทยานิพนธ์ ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและเอกชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยคริสเตียน.
- สุพจน์ ประเสริฐศรี. (2527). *การศึกษาและวัฒนธรรมของอีสานใต้*. การศึกษาแห่งชาติ.
- สุรจิตต์ จันทรสชา. (2543). *เมืองมุกดาหารและจังหวัดมุกดาหาร*. มุกดาหาร : สภาวัฒนธรรมจังหวัด มุกดาหาร.
- อรทัย ศรีทองธรรม. (2539). *วัฒนธรรมความเชื่อของหมู่บ้านอีสานในการอนุรักษ์ป่าชุมชน*. กรณีศึกษาหมู่บ้านในอำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล
- Ashley, Dominic Tarlton.(1995). *Bureaucratic Barriers and Constraints to the Utilization of Indigenous knowledge in Sustainable Agriculture in Sierra Leone*. Madison : The University of Wisconsin- Madison.

The Black, Guy. (1989). *The Application of system analysis to Government*

Operation. Washington D.C. : National Institute of Washington.

Lebars, Frank. M. and Others. (2001). *Ethnic Group of Main and Southeast Asia*. New

Haven. Human Relations Area Files Press.

ปลาร้า – ปลาแดก : การสื่อสารและผลิตซ้ำความหมาย “มิตรภาพ” ในความสัมพันธ์ไทย – ลาว*

นิลุบล ไพเราะ**

(วันรับบทความ : 18 เมษายน 2561 /วันแก้ไขบทความ : 13 มิถุนายน 2561 /วันตอบรับบทความ : 14 มิถุนายน 2561)

บทคัดย่อ

บทความนี้ต้องการศึกษาการสื่อสารความหมายปลาร้า – ปลาแดกในสังคมไทย และศึกษาการสื่อสารและผลิตซ้ำความหมายมิตรภาพผ่านปลาร้า – ปลาแดกในความสัมพันธ์ไทย – ลาว โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพในการศึกษาและเก็บข้อมูลในรูปแบบของการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary analysis) สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และการวิเคราะห์ข้อความ (Textual analysis) ผลการศึกษาพบว่า มีการรับรู้และให้ความหมายปลาร้า – ปลาแดก เป็น 2 ชุดใหญ่ คือ ชุดความหมายด้านบวกกับชุดความหมายด้านลบที่มีความเชื่อมโยงกับการเป็น “คนใน” และ “คนนอก” วัฒนธรรมปลาร้า – ปลาแดกอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งหากนำมาวิเคราะห์ร่วมกับองค์ประกอบทั้ง 6 ข้อของตัวบท (Message) มิตรภาพจะนำมาซึ่งการจัดกลุ่มชุดความหมายด้านบวกออกเป็น 4 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) วิถีชีวิต ภูมิปัญญาพื้นบ้าน องค์ความรู้ของสตรี ความสัมพันธ์ของเครือญาติ 2) ภาพตัวแทนความเป็นอีสานความเป็นลาว 3) สินค้าประจำท้องถิ่น สินค้าส่งออก ในฐานะของฝากของที่ระลึก 4) แหล่งรายได้และความสัมพันธ์กับการท่องเที่ยว โดยความหมายทั้ง 4 กลุ่มข้างต้นถูกเลือกขึ้นมาทำหน้าที่สื่อสารมิตรภาพในความสัมพันธ์ไทย-ลาว

คำสำคัญ : มิตรภาพ/ ปลาร้า/ ปลาแดก/ ความเป็นอีสาน/ ความเป็นลาว/ ความสัมพันธ์ไทย – ลาว

* บทความเรื่อง ปลาร้า – ปลาแดก : การสื่อสารความหมายมิตรภาพในความสัมพันธ์ไทย – ลาว เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์

ปริญญาเอก เรื่อง ปลาร้า – ปลาแดกและสะพานมิตรภาพ : การสื่อสารจินตกรรม “มิตรภาพ” ในความสัมพันธ์ไทย – ลาว

** นักศึกษาโครงการปริญญาเอก คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,

อาจารย์ประจำสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Pickled fish: Communication and Reproduction of meanings of friendship in Thai - Lao Relations *

Nilubol Pairoh **

(Received Date : April 18, 2018, Revised Date : June 13, 2018, Accepted Date : June 14, 2018)

Abstract

This article aims to explore the constructed meaning of pickled fish in Thai society, the communication process and reproduced meaning of friendship through pickled fish in Thai-Lao relations by adopting documentary analysis, in-depth interview and textual analysis as the primary qualitative methods. The study shows two sets of meaning which has been given to pickled fish, positive and negative meaning which depending on the “emic” or “etic” viewpoint each individual obtained, and the 6 components of friendship’s message. Scope to the positive meaning, the result can be defined into four categories: 1. Way of life, local wisdom, knowledge of the woman and kinship relations 2. representative images of Isan-ness and Laos-ness 3. A local product and an imported product as souvenir and 4. The source of income and the connectedness of tourism. The study indicates that these four categories of meaning constructed a friendship between Thai and Lao relationships.

Keywords: Friendship/ Pickled fish/ Isan-ness/ Laos-ness/ Thai-Lao relations

* This article is one part of Ph.D. dissertation , *Pickled Fish (Plara – Pladake) and The Friendship Bridges : Imagining Friendship between Thai - Lao Relationship*

** Doctor of Philosophy Candidate in Faculty of journalism and mass communication , Thammasat University ,
Lecturer, College of Politics and Governance

บทนำ

ภายใต้บริบทภูมิภาคนิยมที่เน้นการสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศและการรวมกลุ่มเป็นประชาคมอาเซียนตั้งแต่ปีพ.ศ. 2558 เป็นต้นมา ได้เน้นย้ำให้ประเทศไทยในหลายหน่วยงานมีนโยบายสร้างความเข้าใจกับประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งในบรรดาประเทศเพื่อนบ้านทั้งหลายนี้ ประเทศลาวถือเป็นประเทศที่มีความสนิทชิดเชื้อกับไทยจนถูกเรียกขานว่าเป็น “บ้านพี่เมืองน้อง” ซึ่งหากมองย้อนกลับไปความสัมพันธ์ไทย – ลาวที่ดูเหมือนจะปกติดีกลับมีคลื่นใต้น้ำของความไม่สนิทใจมาเป็นระลอก แม้กระทั่งการเรียกขานว่า บ้านพี่เมืองน้องก็ยังมีข้อกังขาถึงว่า ใครเป็นพี่? ใครเป็นน้อง?

ดังตัวอย่างของปรากฏการณ์จริงที่แสดงให้เห็นถึงความไม่สนิทใจดังกล่าว เช่น ในกรณี “ลาวไม่เกรงใจใคร” ปี พ.ศ.2553 เมื่อดาราสาวคนหนึ่งโพสต์ข้อความว่า “ลาวไม่เกรงใจใคร” ถึงดาราสาวอีกคนและกลายเป็นเรื่องราวใหญ่โต จนผู้จัดการส่วนตัวของดาราสาวคนนั้นได้ออกมากล่าวถึงกรณีนี้ประมาณว่า คนพูดคำว่า “ลาว” กันเยอะ ทำไมต้องทำให้เป็นเรื่องใหญ่ (ข่าวสดออนไลน์, 2553) หรือกรณีนี้กรังอาร์เอส หลุดปาก “ลาวมาก” ปีพ.ศ. 2555 และนักแสดงชาวลาวคนหนึ่งได้ยืนจึงตอบโต้กลับไปว่า “ลาวแล้วทำไม” จากนั้นก็เกิดเป็นกระแส ดราม่าในโลกโซเชียล (ผู้จัดการออนไลน์, 2555) ในปีพ.ศ. 2559 เกิดกรณีที่มีคนลาวไปตั้งแคมป์ “คำว่าควายมีบทลงโทษ แต่คำโดยใช้เชื้อชาติผู้อื่นไม่เป็นไรหรือ?” เพื่อรณรงค์ให้คนไทยหยุดใช้คำว่า “ลาว” เป็นคำคำที่เหยียดเชื้อชาติ จากนั้นได้มีการนำเรื่องนี้มาเล่าต่อในกระทู้พันทิป (พันทิป, 2559) และตัวอย่างล่าสุดปี พ.ศ. 2560 กรณีที่มีคนแสดงความคิดเห็นถึง น้ำตาล ในการประกวดมิสยูนิเวิร์สไทยแลนด์ ด้วยถ้อยคำว่า “หน้าเหมือนลาวไป ไม่ควรมาประกวด” (ผู้จัดการออนไลน์, 2560) เป็นต้น

จากตัวอย่างที่ยกมาสะท้อนให้เห็นปรากฏการณ์จริงว่ามีคนบางกลุ่มมีภาพจำไม่ดีต่อลาว และใช้คำว่า “ลาว” ในการกดทับผู้อื่นด้วยความเคยชิน ซึ่งในทางทฤษฎีอธิบายได้ว่าเป็นทัศนคติหรือพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความรู้สึกเหยียดเชื้อชาติ เหยียดเพศ สติปัญญา รวมถึงความบกพร่องทางร่างกาย ที่เรียกว่าเป็นความไม่ถูกต้องทางการเมือง (political incorrectness) ที่แสดงให้เห็นนัยของการกีดกัน แบ่งแยก หรือ เลือกปฏิบัติ เฉกเช่นเดียวกับการใช้คำว่า อ้วน เตี้ย ดำ เป็นต้น หากสำรวจในมุมมองโลกวิชาการจะพบงานที่สอดคล้องกับปรากฏการณ์ดังกล่าวว่า มีงานศึกษาหลายชิ้นที่สนับสนุนและให้ข้อมูลว่า ที่ผ่านมาสื่อมวลชนไทยนำเสนอภาพลาวด้านลบ โดยนำเสนอประเด็นทางประวัติศาสตร์ที่อ่อนไหว เปราะบางและไม่ระมัดระวังจนเป็นเหตุให้คนไทยและคนลาวมีภาพจำด้านลบต่อกัน ทั้งนี้ จากงานของศิริมิตร ประพันธ์ธัญกิจ (2551) เรื่องความสัมพันธ์ไทย - ลาว ในสื่อบันเทิงไทย : ศึกษากรณีการประกอบสร้างอัตลักษณ์ความเป็นลาวจากภาพยนตร์เรื่อง หมากเตะโลกตะลึง ได้สะท้อนเรื่องนี้อย่างชัดเจนว่า มีการนำเสนอภาพลาวด้านลบที่กดทับและล้อเลียนความเป็นลาวผ่านจุดยืนของคนไทยส่วนกลางที่สะท้อนให้เห็นในเนื้อหาภาพยนตร์ที่คนกลุ่มนี้เป็นผู้นำเสนอ

งานของ วิบูล สินธุมาลัย (2554) เรื่อง การรับรู้ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ไทย-ลาว: ผ่านแบบเรียนประวัติศาสตร์ไทยและลาวชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 (ค.ศ.1975-2009) สะท้อนให้เห็นว่าการสร้างประวัติศาสตร์และการกำหนดเนื้อหาในแบบเรียนไทยที่ลดทอนความเป็นลาวให้เหลือเท่ากับความไม่ไว้วางใจ รวมถึงเนื้อหาที่ตอกย้ำเรื่องการด้อยพัฒนาในด้านต่างๆ ในลาวส่งผลต่อการสร้างภาพจำลาวด้านลบมากเพียงใด และงานของรุจน์ โกมลบุตร (2559) เรื่อง ไทยในสายตาสือลาว: ศึกษากรณีหนังสือพิมพ์ประชาชน (Pasaxon) ได้ให้ข้อคิดที่น่าสนใจว่า คนไทยควรตระหนักว่า ไทยในฐานะเพื่อนบ้านควรทำให้คนลาวไว้วางใจและควรสื่อสารเรื่องลาวในฐานะของการเป็นพันธมิตรที่เท่าเทียม หรือ เป็นหุ้นส่วนกันมากกว่าการเป็นบ้านพี่เมืองน้อง

จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งในโลกจริงและโลกวิชาการแสดงให้เห็นว่า ที่ผ่านมามีการสร้างภาพจำให้ลาว “เป็นอื่น” (Otherness) ตราบจนกระทั่งเมื่อบริบทระหว่างประเทศเปลี่ยนแปลงไปสู่ยุคประชาคมอาเซียนที่ไทยกับลาวต้องร่วมมือกัน ไทยจึงต้องสร้าง “ความเป็นเรา” สร้างมิตรภาพเพื่อลดทอน “ความเป็นอื่น” ลงไป ซึ่งเป็นประเด็นสนใจของผู้วิจัยในบทความนี้ ทั้งนี้ประเด็นเรื่องการเป็นอื่น การกดทับ และการถูกทำให้ต่ำต้อยนี้มีแนวคิดของนักคิดสายหลังอาณานิคมที่ได้ตั้งคำถามและอธิบายเชื่อมโยงกับเรื่องอำนาจที่เข้ามากระทำการให้คนบางกลุ่มแตกต่างไปจากเราอย่างน่าสนใจว่า การนิยามคนอื่นให้ต่างไปจากเรานั้นเป็นเรื่องการเมือง เช่นที่ อันโตนิโอ กรัมสกี (Antonio Gramsci) ได้เรียกผู้ที่ถูกผลักออกไปนอกโครงสร้างทางการเมือง สังคม และถูกทำให้ด้อยค่าขึ้นว่า “ผู้ถูกกดทับ” (subaltern) ในขณะที่ เอ็ดเวิร์ด ซาอิด (Edward Said) เสนอว่า การสร้างความเป็นอื่นและใช้คำว่า “คนอื่น” (The Other) กระทำโดยผู้มีอำนาจเพื่อให้เขานิยามตัวเองและสถาปนาความชอบธรรมในการใช้อำนาจของกลุ่มตน (Gramsci, 1971 และ Said, 1978 อ้างถึงใน นลินี ตันธุนิตย์, 2558, น.3) ซึ่งหนึ่งในเครื่องมือในการสร้างเป็นอื่นนั้น คือ สื่อมวลชน สอดคล้องกับที่ผ่านมามีไทยได้สร้างให้ลาวเป็นอื่น โดยการนำเสนอภาพลาวด้านลบผ่านสื่อมวลชนและได้สถาปนาภาพนั้นให้กลายเป็นความจริงในสามัญสำนึกของคนทั่วไป

และจากงานของ วิบูล สินธุมาลัย (2554) ได้ชี้ให้เห็นตัวแปรที่น่าสนใจว่า การสร้างประวัติศาสตร์ผ่านแบบเรียนส่งผลให้ผู้เรียน รวมถึงผู้ผลิตสื่อมีภาพจำด้านลบต่อลาวและส่งผลให้ไทยสร้างภาพลาวให้ เป็นอื่น ดังนั้น การจะศึกษาสิ่งที่สร้าง “ความเป็นเรา” ในงานนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจตัวแปรใหม่ที่ไม่ใช่สื่อหลักรูปแบบเดิม และนำมาซึ่งการหาสื่อรูปแบบอื่นที่ไม่ได้กดทับความเป็นลาวและไม่ได้ผลิตผ่านจุดยืนของคนไทยส่วนกลาง ซึ่งท่ามกลางสื่อรูปแบบอื่นที่สร้างความเป็นเราที่หลากหลาย ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาปลาซ่า – ปลาแดก ในฐานะสื่อวัตถุที่มีนัยสำคัญสองประการคือ 1) เป็นสื่อวัตถุในความหมายเชิงรูปธรรม เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น สัมผัสจับต้องได้ และ 2) เป็นสื่อวัตถุในความหมายเชิงนามธรรม เป็นสื่อวัตถุในเชิงวัฒนธรรมที่มีคุณค่าและมีความหมายมากกว่าตัวมันเอง

ยิ่งไปกว่านั้น ยังมีเหตุผลสนับสนุนในการเลือกปลาร้า – ปลาแดก มาใช้ในงานวิจัยนี้อีก 2 ประการ คือ 1) ปลาร้า – ปลาแดก ไม่ได้เป็นเพียงแค่อาหารหรือวิธีการถนอมอาหาร แต่ ปลาร้า – ปลาแดก คือ ภาพตัวแทนคนอีสาน คนลาว รวมถึง วัฒนธรรมการบริโภคอาหารอีสาน อาหารลาวด้วย ซึ่งหากเทียบกับ สื่อมิตรภาพอื่นๆ เช่น ภาษาอีสาน ดนตรีหมอลำ ผ้าซิ่น นั้น ปลาร้า – ปลาแดกถือเป็นสื่อที่เป็นภาพ ตัวแทนคนอีสานที่ได้รับความนิยมอย่างมาก สามารถเข้าถึงและระดมการมีส่วนร่วมจากคนนอกพื้นที่ ผ่านการเป็นสัมตำปลาร้าได้ง่าย สะดวก ต้นทุนน้อย และมีความถี่บ่อยในการเข้าถึงมากกว่าสื่อชนิดอื่น เห็นได้จากการมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อเหล่านี้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งปัจจุบันเมนูอาหารอีสานอย่างสัมตำปลาร้าได้รับความนิยมอย่างมากทั้งจากร้านอาหารริมทางไปจนถึงร้านอาหารอีสานชื่อดังในห้างสรรพสินค้า และสอดคล้องกับการให้ข้อมูลว่า ปลาร้า – ปลาแดก ในวัฒนธรรมอีสานเป็นอาหารหลักและเป็น เครื่องปรุงรสที่สำคัญที่สุด จนถือเป็นหนึ่งในวิญญาณห้าของความเป็นอีสาน อันได้แก่ ข้าวเหนียว ลาบ สัมตำ หมอลำ และปลาร้า (Isangate, 2559)

เหตุผลข้อที่ 2) ด้วยความที่ภูมิลำเนาของสื่อนี้อยู่ในพื้นที่อีสาน – ลาว ซึ่งจากการรับรู้ของคนทั่วไป ปลาร้า – ปลาแดก ผลิตจากคนในพื้นที่อีสาน – ลาว และเป็นรากเหง้าของวัฒนธรรมอาหารอีสาน – ลาว ดังนั้นจึงทำให้ ปลาร้า – ปลาแดก เป็นสื่อที่เรียกร่อง “ความเป็นเรา” เรียกร่อง “ความเป็นพวกเดียวกัน” จากคนอีสานและคนลาวในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี มีงานเขียนของ Leedom Lefferts (2005) เรื่อง Sticky Rice, Fermented Fish, and the Course of a Kingdom : The Politics of Food in Northeast Thailand ได้สนับสนุนในเรื่องนี้ว่าจากการศึกษาการเมืองของอาหารในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยทำให้เห็นว่า คนไทย – ลาว (คนอีสาน) มองข้าวเหนียวกับปลาแดก ว่าเป็นอาหารที่แสดงอัตลักษณ์และความเป็นหนึ่งเดียวกัน

จากที่มาข้างต้นจึงนำมาสู่ความสนใจในการศึกษาการสร้างความเป็นเรา สร้างมิตรภาพผ่านปลาร้า – ปลาแดก ซึ่งผู้วิจัยจะนำปลาร้า – ปลาแดกมาศึกษาในฐานะสื่อวัตถุที่สื่อสารเรื่องมิตรภาพระหว่างคนไทย โดยเน้นไปที่คนไทยส่วนกลางและเป็นคนไทยในศูนย์กลางอำนาจรัฐกับคนอีสานและคนลาว แล้วอธิบายว่าปลาร้า – ปลาแดกสามารถทำหน้าที่นี้ได้หรือไม่อย่างไร โดยในบทความจะอธิบาย 2 ประเด็น ดังนี้ 1. การสื่อสารความหมายปลาร้า – ปลาแดกในสังคมไทย และ 2. การสื่อสารและผลิตซ้ำความหมายมิตรภาพผ่านปลาร้า – ปลาแดกในความสัมพันธ์ไทย – ลาว

แนวคิดที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วย แนวคิดกระบวนการผลิตและผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมใช้วิเคราะห์การผลิตและผลิตซ้ำ ตัวบท หรือ ตัวสาร (Message) มิตรภาพ ผ่านสื่อวัตถุที่ใช้ในการศึกษา แนวคิดเรื่องรหัส (encode – decode) ใช้วิเคราะห์การถอดรหัสของผู้รับสาร แนวคิดภาพตัวแทนใช้อธิบายการเป็นสื่อแทนความเป็นอีสาน ความเป็นลาว และแนวคิดเรื่องสื่อวัตถุใช้อธิบายปลาร้า – ปลาแดกในฐานะสื่อวัตถุที่เป็นสื่อกลางการสื่อสาร สำหรับวิธีการศึกษา ผู้วิจัยใช้วิธี

การศึกษาในรูปแบบของการวิเคราะห์เอกสาร (documentary analysis) ในการอธิบายภูมิหลังและกระบวนการผลิตในเชิงความหมาย (content) ร่วมกับวิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) ในการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ประกอบด้วย ตัวแทนภาคประชาชนในชุมชนที่ผลิต ปลาร้า ตัวแทนภาครัฐ รวมถึงบุคคลทั่วไปในพื้นที่จังหวัดหนองคายและนครพนม¹ และใช้แนวคิดการวิเคราะห์ตัวบท (textual analysis) มาอธิบายการศึกษาตัวบทจากการผลิตซ้ำผ่านสื่อ ซึ่งประกอบด้วยสื่อบุคคล สื่อมวลชน เช่น ภาพยนตร์และรายการโทรทัศน์ และ สื่อใหม่ เช่น YouTube

1. การสื่อสารความหมาย ปลาร้า – ปลาแดก ในสังคมไทย

แม้ความสนใจหลักของงานศึกษานี้จะอยู่ที่เรื่องการสื่อสารและผลิตซ้ำความหมายมิตรภาพผ่านปลาร้า – ปลาแดก ในความสัมพันธ์ไทย – ลาว แต่การจะทำความเข้าใจประเด็นนี้ได้จำเป็นต้องทำความเข้าใจการสื่อสารความหมายปลาร้า – ปลาแดก ทั้งในแง่มุมทางประวัติศาสตร์เรื่อยมาจนถึงการเล่าขานในยุคปัจจุบันเพื่อให้ทราบที่มาและจักรวาลความหมายของปลาร้า – ปลาแดกโดยรวม รวมถึงการทำความเข้าใจสาเหตุของการเรียกขานปลาร้า – ปลาแดก ที่แตกต่างกันด้วย

ศึกษาการเรียกขาน ปลาร้า – ปลาแดก ที่แตกต่างกัน

ปลาแดกเป็นคำเรียกในวัฒนธรรมไท – ลาว² ซึ่งคำว่าแดกนี้เรียกจากวิธีการทำปลาสดลงไป ในไห ในงานของ ชุมพล แนวจำปา (2535, น. 94) อธิบายคำว่า แดก ในภาษาอีสาน หมายถึง การจับยัดหรือดันสิ่งหนึ่งเข้าไปในอีกสิ่งหนึ่ง ปลาแดกจึงเป็นการยัดปลาเค็มลงไปในไห หรืออีกที่มาหนึ่ง คือ คำว่า แดก มาจากคำว่า แผลก (คนอีสานจะออกเสียง ร / ล กับ ด กลับกัน) การทำให้แผลกเป็นขั้นตอนหนึ่งในการทำปลาแดก หลังจากที่ทำปลาเค็มแล้ว ถ้าเป็นปลาขนาดใหญ่ต้องตำหรือสับให้แหลกก่อนที่จะยัดลงไปไห จากนั้นก็หมักให้เน่า

ส่วนปลาร้าเป็นคำเรียกของคนไทยส่วนกลาง (ภาคกลาง) เป็นส่วนใหญ่ ในงานของ พลวัฒน์ อารมณ (2558, น.73) ได้สันนิษฐานว่า ปลาร้า มีรากศัพท์มาจากภาษาเขมร “ปร็อกละ” ซึ่งเขมรออกเสียงว่า “ปรอฮก” แต่สำเนียงโคราชออกว่า “ปร้า” จึงเป็นไปได้ว่าคนไทยภาคกลางจะออกเสียงเพี้ยนจากสำเนียงโคราชเป็น “ปลาร้า” ซึ่งคนเหนือและคนลาวบางกลุ่มก็เรียกตามแต่ออกสำเนียงท้องถิ่นว่า “ปลาฮ้า” ในขณะที่ สุจิตต์ วงษ์เทศ (2560, น.148) อธิบายที่มาของปลาร้าว่า

¹ เนื่องจากบทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกที่ศึกษาเรื่อง ปลาร้า – ปลาแดก ควบคู่กับการศึกษาสะพานมิตรภาพ ดังนั้น การเลือกจังหวัดหนองคายและนครพนมจึงเป็นไปเพื่อความสอดคล้องกับพื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาการสื่อสารจินตกรรมผ่าน สะพานมิตรภาพไทย – ลาว

² ผู้วิจัยอ้างอิงการเขียนคำว่า วัฒนธรรมไท – ลาว จากการเรียกขานกลุ่มชาติพันธุ์ไท – ลาว ตามการแบ่งกลุ่มตระกูลภาษาไท – กะได (Tai – Kadai) หรือ กลุ่มตระกูลภาษาลาว – ไต (Lao – Tai) จากงานเขียนของเกรียงไกร เกิดศิริ (2553) ในหนังสือพรรณนาอุษาคเนย์ 1

พวกไทย (จากสองฝั่งโขง) เป็นพวกที่เคลื่อนย้ายเข้ามาทีหลังแล้วอยู่ปนกับพวกเขมร พิงคำเขมรเรียกปลาเน่าเค็ล้าเกลือแล้วร่อยว่า “ปรือละ” เป็น “ปลาร้า” เลยเรียกอย่างเขมรเพื่อความทันสมัย แทนคำว่า “ปลาแดก” ของลาว ซึ่งยุคนั้นถือว่าไม่ทันสมัย อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการเรียกขานจะต่างกันด้วยเหตุผลด้านประวัติศาสตร์ พื้นที่ และการเมือง แต่ในบทความนี้จะใช้สองคำนี้ในความหมายอย่างเดียวกัน ว่า ปลาร้า – ปลาแดก คือ อาหาร เครื่องปรุงรส รวมถึงการเป็นวัตถุดิบอาหารรูปแบบหนึ่ง ที่นำปลามาหมักเกลือให้เน่าแล้วนำไปประกอบอาหาร

สำหรับการสื่อสารความหมาย ปลาร้า – ปลาแดก ในสังคมไทย ผู้เขียนขอแบ่งการอธิบายเป็น 4 ยุค คือ ยุคที่ 1 ปลาร้า – ปลาแดก คือ วิถีชีวิต ยุคที่ 2 การต่อสู้ต่อรองของปลาร้า – ปลาแดกในราชสำนักรัตนโกสินทร์ ยุคที่ 3 ปลาร้า – ปลาแดก ในฐานะเครื่องมืออุดมการณ์ และยุคที่ 4 ปลาร้า – ปลาแดก กับสถานะใหม่ที่ได้รับการยอมรับในปัจจุบัน ทั้งนี้ ในการศึกษาการกำหนดความหมายนี้ ผู้วิจัยเน้นไปที่การกำหนดความหมายโดยกลุ่มคน 2 กลุ่มคือ กลุ่มคนอีสาน – คนลาวในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์และวัฒนธรรมอีสาน – ลาว (เน้นเฉพาะพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย) และกลุ่มคนที่ไม่ใช่คนอีสาน – คนลาวนอกพื้นที่อีสาน ซึ่งในที่นี้คือ คนไทยในพื้นที่ส่วนกลางโดยเฉพาะกลุ่มชนชั้นนำ

● ยุคที่ 1 ปลาร้า – ปลาแดก คือ วิถีชีวิต

ในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์และวัฒนธรรมอีสาน – ลาวนั้น วิถีชีวิตของคนอีสานและคนลาวผูกพันกับ ข้าวและปลาร้า – ปลาแดก มาเนิ่นนาน จนมีคำกล่าวว่า “มีข้าวเต็มเล้า มีปลาแดกเต็มไห” แสดงให้เห็นถึงความมั่นคงในชีวิต หากมีสองสิ่งนี้ก็จะไม่อดตาย (สพสันต์ เพชรคำ, 2541, น.51) สอดคล้องกับที่ ศรีศักร วัลลิโภดม (2541, น.4-5) ได้เล่าถึงปลาแดกว่าเป็นวัฒนธรรมของภาคอีสานทั้งหมด คนอีสานต้องจับปลาให้เพียงพอเพื่อกักเก็บไว้กินในฤดูแล้ง ภูมิปัญญาอีสานที่ได้สั่งสมมาแต่โบราณจึงได้นำมาสู่วิธีการถนอมอาหารจากปลาให้กลายเป็นปลาแดก ข้าวและปลาแดกจึงเป็นอาหารหลักของชาวอีสาน

ยิ่งไปกว่านั้น การกักเก็บปลาร้า – ปลาแดกยังมีประโยชน์ในการแลกเปลี่ยนกันระหว่างท้องถิ่นที่มีปลามากและทำปลาร้า – ปลาแดกได้มากกับท้องถิ่นที่ไม่มี สพสันต์ เพชรคำ (2541, น.90) ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า วิถีชีวิตของชุมชนที่อยู่ใกล้ภูเขาในอดีตจะดำรงชีพด้วยการทำนาและหาของป่า และไม่สามารถหาปลามาทำปลาแดกให้พอเพียงทำกินได้ตลอดปี ชาวบ้านจึงนำผลผลิตส่วนเกินไปแลกกับปลาแดกในหมู่บ้านที่จับปลาและทำปลาแดกได้มาก ปลาแดกจึงเป็นตัวกลางในการแลกเปลี่ยนสินค้าของคนในท้องถิ่น

สอดคล้องกับงานของสุวัฒน์ ไพไธล และ สุรเดช ปรีโต (2541, น.30 – 32) ที่เล่าว่า ปลาแดก เป็นของแลกเปลี่ยนกับเพื่อนบ้าน และเป็นของฝากของต้อนรับ หากไม่มีก็ต้องไปหาซื้อจากที่อื่นหรือจากเพื่อนบ้านมาเป็นของฝากให้แขก ซึ่งการไปมาหาสู่กันระหว่างชุมชนนั้นสัมพันธ์กับวัฒนธรรมปลาแดก จนก่อเกิดเป็นความผูกพัน และนำไปสู่ความเคารพนับถือกันฉันท์ญาติมิตร

อีกประเด็นที่น่าสนใจในวัฒนธรรมปลาแดกคือ เรื่องราวการเรียนรู้สืบทอดวิธีการทำปลาแดก จากรุ่นสู่รุ่น โดยผู้หญิงในชุมชนจะเรียนรู้การทำปลาแดกในช่วงวัยที่สมควรออกเรือนจากบรรพบุรุษ ฝ่ายหญิง การสืบทอดวิธีการทำปลาแดกจึงส่งผลต่อการสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว เครือญาติ และเป็นการสร้างความรับผิดชอบในการก้าวเป็นผู้ใหญ่ให้กับตัวเองด้วย (สพสันต์ เพชรคำ, 2541, น. 91) ซึ่งการเรียนรู้และสืบทอดนี้ถือเป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากรุ่นยายสู่รุ่นแม่สู่ลูกสาว สะท้อนให้เห็น ตัวบท (Message) ที่มีการเข้ารหัส (code) โดยผู้เข้ารหัส (encoder) และผู้ถอดรหัส (decoder) ต้องรับรู้ความหมายของรหัสเหล่านั้นๆ เหมือนกัน ดังที่ กาญจนา แก้วเทพ (2553, น.64 – 65) อธิบายว่า การรับรู้รหัสที่ตรงกันเป็นเพราะการสร้างข้อตกลงร่วมกันระหว่างผู้ใช้รหัสที่เรียกว่า จุดร่วมหรือ ลักษณะร่วม (commonality) และการใช้รหัสเดียวกันเท่านั้นจะทำให้คนเกิดความรู้สึกร่วมกันเป็น อันหนึ่งอันเดียวกันได้

สำหรับพื้นที่นอกอีสานแต่อยู่ภายใต้วัฒนธรรมไท – ลาวนี้ ผู้วิจัยขอเจาะจงไปที่การอธิบาย พื้นที่ส่วนกลาง (อำนาจ) เป็นหลัก จากงานของศรีศักร วัลลิโภดม ได้กล่าวถึงการโยกย้ายผู้คนจาก ลาวมาไทย (สยาม) เกิดขึ้นภายหลังอาณาจักรล้านช้างแตกสลายและการแพ้สงครามตั้งแต่สมัย อยุธยาเรื่อยมาถึงธนบุรีและสมัยรัชกาลที่ 1 โดยคนลาวได้อพยพโยกย้ายมาตั้งถิ่นฐานในเขตภาค กลางหลายจังหวัด เช่น สระบุรี ชัยนาท นครปฐม อุทัยธานี เพชรบุรี (ศรีศักร วัลลิโภดม อ้างถึงใน ชินดา ตั้งถาวรสิริกุล, 2541, น. 4)

จากงานของสุจิตต์ วงษ์เทศ (2551, น. 78) ให้ข้อมูลว่า คนไทยสมัยกรุงศรีอยุธยาจำนวนมาก ที่มีบรรพชนเป็นคนลาว หรือเรียกอีกชื่อว่า ไทยน้อย นั้น ทำปลาร้า - ปลาแดก ไว้กินเป็นอาหาร ในชีวิตประจำวัน สอดคล้องกับบันทึกในจดหมายเหตุลาลูแบร์ ตอนหนึ่งว่า สิ่งวิเศษสุดของชาวสยาม ในสมัยกรุงศรีอยุธยา คือ ปลาร้า โดยสมเด็จพระนารายณ์ฯ ได้พระราชทานปลาร้าใส่ไหให้เป็น “ของที่ระลึก” จำนวนหนึ่งกลับฝรั่งเศสทางเรือ (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2551, น.116) นอกจากนั้นยังมี บันทึกของชาวเปอร์เซีย (อิหร่าน) ที่ได้เข้าเฝ้าสมเด็จพระนารายณ์ที่เมืองละโว้ (ลพบุรี) ระบุว่า ชาวสยามยุคนั้นกินข้าวกับน้ำปลาร้า หรือน้ำต้มหัวปลา ผู้คนทุกชั้นไม่ว่าชั้นสูงชั้นต่ำต่างก็กินอาหาร อย่างนี้ (กิตติมา อมรทัต และ โรน่าน อรุณรังสี, ผู้แปล อ้างถึงใน สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2560, น.79)

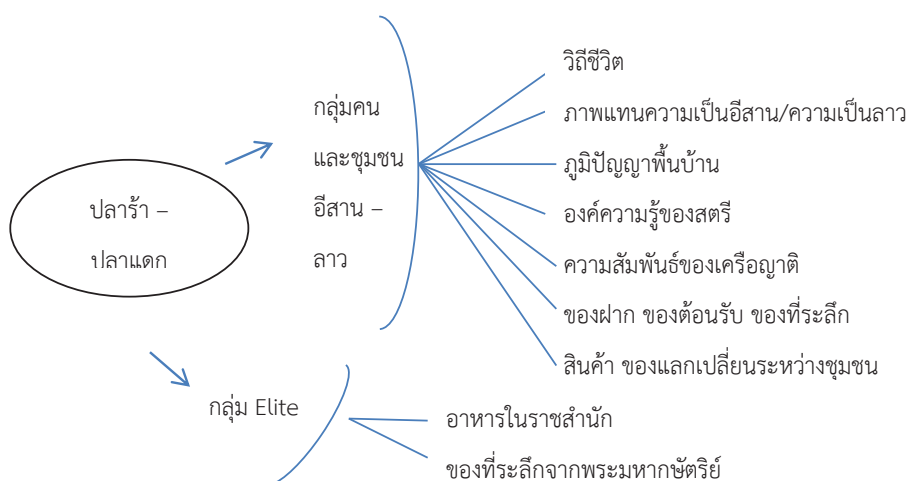
จากข้อมูลข้างต้น ทำให้เห็นภาพว่า ความหมายของปลาร้า - ปลาแดก ที่ถูกสร้างในยุคนี้ อยู่ ภายใต้ความหมายชุดใหญ่ที่ครอบคลุมว่าปลาร้า - ปลาแดก คือ (1) วิถีชีวิต ที่สะท้อนทั้งหลักการใช้ชีวิต วิธีการบริโภค และบทบาทหน้าที่ของผู้คนในสังคมอีสานรวมถึงสังคมลาวมาเนิ่นนานหลายพันปี

โดยมีตัวแสดงหลัก 2 ส่วนในฐานะผู้ที่เกี่ยวข้องในการผลิตความหมายปลาร้า – ปลาแดก คือ กลุ่มชนชุมชนอีสาน – ลาว และกลุ่ม Elite ในราชสำนักส่วนกลาง นอกจากนี้ ภายใต้ความหมายชุดใหญ่มียังมีชุดความหมายอีกหลายชุดที่ทับซ้อนอยู่ในวิถีชีวิตคนอีสานและคนลาว เช่น (2) การเป็นภาพแทนความเป็นอีสาน ความเป็นลาว (3) ภูมิปัญญาพื้นบ้าน (4) องค์ความรู้ของสตรี (5) ความสัมพันธ์ของเครือญาติ (6) ของฝาก ของต้อนรับ ของที่ระลึก (7) สินค้า และ ของแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชนและในส่วนของกลุ่มชนชั้นนำ (Elite) ในราชสำนักส่วนกลางนั้น ปลาร้า – ปลาแดก ถือเป็น (8) อาหารในราชสำนัก และ (9) ของที่ระลึกจากพระมหากษัตริย์ ด้วย

จากข้อมูลข้างต้นแสดงความหมายของปลาร้า – ปลาแดกในยุคที่ 1 ดังนี้

แผนภาพที่ 1

• ยุคที่ 2 การต่อสู้ต่อรองของปลาร้า – ปลาแดกในราชสำนักรัตนโกสินทร์

ในขณะที่พื้นที่ความหมายของปลาร้า – ปลาแดกในชุมชนอีสาน – ลาว ยังคงดำเนินต่อไปในชุดความหมายเดิม แต่ในพื้นที่ส่วนกลางนอกอีสาน มีการเปลี่ยนผ่านความหมายปลาร้า – ปลาแดกอย่างน่าสนใจ จากอาหารชั้นสูงมาเป็นของหมิ่น แต่ในขณะเดียวกันก็ยังคงสถานะของการเป็นอาหารชั้นสูงด้วย ดังนั้นในยุคที่ 2 นี้ น้ำหนักของการอธิบายส่วนนี้จึงมุ่งไปที่พื้นที่ส่วนกลางกับการให้คุณค่าและกำหนดความหมาย ปลาร้า – ปลาแดก

สืบต่อจากข้อมูลข้างต้นที่เห็นได้ว่า ปลาร้า – ปลาแดก มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยาและถือได้ว่าเป็นอาหารชั้นสูงที่ได้รับการสืบทอดแบบไม่ต่อเนื่องมาอย่างยาวนาน อันเนื่องจากการผูกโยงสายสัมพันธ์ระดับสูงในชั้นเจ้านายทั้งการเกี้ยวพาราสีตั้งแต่สมัยธนบุรี รัตนโกสินทร์ในสมัยรัชกาลที่ 1 และรัชกาลที่ 2 ที่ทรงสนิทกับเจ้าอนุวงศ์ในฐานะพระสหายที่เติบโตมาด้วยกัน รวมถึงการเป็นข้าราชการ

บริพารรับใช้ในฐานะตันเครื่องในราชสำนัก จนกระทั่งสมัยรัชกาลที่ 3 ความเปลี่ยนแปลงในคตินิยมปลาร้า – ปลาแดกได้เกิดขึ้น จากการวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารพบว่า การที่ปลาร้า – ปลาแดกไม่เป็นที่โปรดปรานจนอาจถึงขั้นเป็นที่น่ารังเกียจนั้นอาจสัมพันธ์กับการเมืองในราชสำนักที่ว่าด้วยเรื่องกบฏเจ้าอนุวงศ์ ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าความหมายของ ปลาร้า – ปลาแดก เปลี่ยนไปตามความสัมพันธ์และการเมืองระหว่างประเทศด้วยเห็นได้จากความบาดหมางระหว่างสยามกับลาวที่ส่งผลให้ปลาร้า – ปลาแดกที่เคยได้รับการยกย่องว่าเป็นอาหารชั้นสูงถูกผูกโยงกับความเป็นลาว คนลาว และถูกมองว่าเป็นผู้ร้าย เป็นคนที่ไม่น่าไว้วางใจด้วย ดังเช่นที่มีการห้ามแสดงความเป็นลาวในราชสำนัก ทั้งการทําอาหารและการเล่นดนตรี ดังที่มีประกาศการห้ามเล่นแอ่วลาว หรือ ห้ามเป่าแคนในสมัยรัชกาลที่ 4

อย่างไรก็ตาม ในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีการกล่าวถึงปลาร้าใน 2 แง่มุม คือ 1) ปลาร้ากับความเป็นลาวของเจ้าดารารัศมี กับ 2) ปลาร้าในฐานะอาหารชาววังตามตำรับอาหารของเชื้อพระวงศ์ต้นสกุลต่าง ๆ สำหรับปลาร้ากับความเป็นลาวของเจ้าดารารัศมีนั้น ในงานของ เนื้ออ่อน ขวัญทองเขียว (2559, น. 95–98) เรื่องเปิดแผนยึดล้านนา ได้อธิบายเรื่องการถวายตัวของเจ้าดารารัศมีว่าเป็น กุศโลบายในการสร้างสายสัมพันธ์ทางเครือญาติกับเจ้าเมืองเชียงใหม่ แต่การถวายตัวของเจ้าดารารัศมีนี้ได้นำไปสู่เรื่องราวความอิจฉาริษยาในรั้วในวังจนมีผู้ซุบซิบนินทาจนถึงขั้นเรียกขานว่า “อีลาว” ซึ่งในงานของ ภัทรพงศ์ คงวิจิตร (2543, น. 103–104) เรื่องพื้นที่และความหมายของการท่องเที่ยวในเมืองหลวงพระบาง ได้ขยายความถึงเจ้าดารารัศมี และ การเรียกขาน “อีลาว” ว่า พระนางโดนกลั่นแกล้งจากเจ้าจอมหม่อมห้ามดังเช่น การได้ยินเสียงตะโกนลั่นผ่านหน้าต่างบรรทมว่า “เหม็นปลาร้า”

และจากจุดเริ่มต้นที่มีการกล่าวถึงปลาร้าว่าเป็น “ของเหม็น” นี้เองได้ถูกนำไปต่อยอดผลิตซ้ำโดยนักเขียนนวนิยายและคนเขียนบทละครในยุคปัจจุบัน ดังเช่น การปรากฏตัวของความหมายนี้ในนวนิยายหลายๆ เรื่อง อย่างเช่น เรื่องปลาร้าทรงเครื่อง ของ กรุง ญ ฉัตร ที่มีเนื้อหาที่สื่อว่าปลาร้าเป็นของเหม็น รวมถึงของสกปรก อยู่หลายตอน เช่น “คุณเอ็งไม่ปึงหรือ คุณเอชอบผู้หญิงทันสมัยจำ ไ้อัประเภทยู่บ้านนอกเป็นน้องนางบ้านนาตัวดำเป็นเหนียง กินปลาแดกปลาร้าเหม็นเขียว” (กรุง ญ ฉัตร, 2536, น. 229)

การกล่าวถึงในประเด็นที่ 2 คือ ปลาร้า – ปลาแดกในฐานะอาหารชาววัง อาหารราชสำนักนั้นอาจจะย้อนแย้งจากแบบแรกแต่ก็สะท้อนให้เห็นว่า ความหมายของปลาร้า – ปลาแดกมีการเลื่อนไหลปรับเปลี่ยนไปตามผลประโยชน์ของผู้เรียกขาน เห็นได้จากงานของ สุนทรีย์ อาสะไวย์ (2554) เรื่อง กำเนิดและพัฒนาการของอาหารชาววัง ก่อน พ.ศ. 2475 (ในศิลปวัฒนธรรม ฉบับ 7) และหลัง พ.ศ. 2475 (ในศิลปวัฒนธรรม ฉบับ 8) ได้ให้ข้อมูลว่า แต่ละตำรับอาหารของต้นสกุลต่าง ๆ มีการแข่งขันเพื่อให้เป็นที่โปรดปรานของเจ้านายพระองค์ต่างๆ อย่างไร เช่น ตำรับอาหารของท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภาสกรวงศ์ บุณนาค (ซึ่งได้รับอิทธิพลจากราชสกุลชูโต และ สกุลบุณนาคที่มีเชื้อสายทั้งมอญและแขก) ผู้เขียนตำราแม่ครัวหัวป่าก์ ซึ่งในตำรามีการใช้ปลาร้าในส่วนของเครื่องจิ้มที่ต้องมีผัก

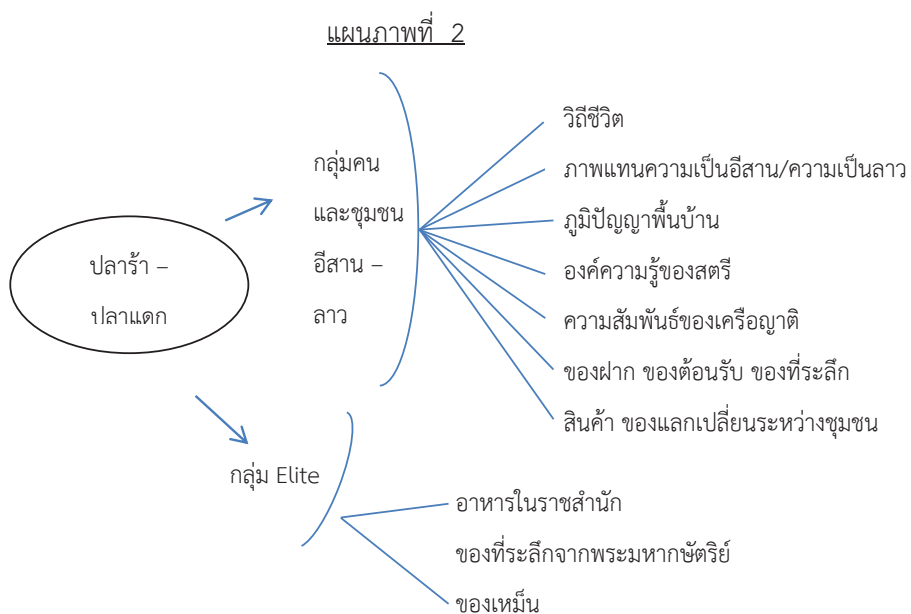

และปลาเป็นของเกลี้ยง ตำรับอาหารของหม่อมหลวงด้วง ชลมารคพิจารณ์ (พระประยูรญาติในสายราชสกุลสนธิวงศ์ และ สกุลชุมสาย) มีปลาร้าในเมนูที่ชื่อว่าแกงต้มปลาร้าหน่อไม้ เป็นต้น

ยิ่งไปกว่านั้น หากวิเคราะห์จากบริบทภายในและบริบทระหว่างประเทศในช่วงเวลานั้นจะพบว่า การหวนกลับมาได้รับความนิยมของปลาร้าประจวบเหมาะสอดคล้องกับช่วงเวลาของไทยกับลาว ไม่ได้เผชิญหน้าเป็นคู่สงครามหรือเป็นศัตรูกันโดยตรงโดยเฉพาะในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่คู่ต่อสู้ของไทย คือ ฝรั่งเศสโดยเฉพาะการเกิดวิกฤตการณ์ ร.ศ.112 หรือ สงครามฝรั่งเศส – สยาม ประกอบกับบริบทภายในที่สะท้อนให้เห็นการรวมศูนย์อำนาจในสมัยรัชกาลที่ 5 เพื่อปกครองมณฑลที่ห่างไกล ดังเช่นการถวายตัวของเจ้าหญิงหัวเมืองต่าง ๆ รวมถึงการเป็นข้ารับใช้ในราชสำนักของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ทั้ง ฝรั่งเศส แวก มอญ ลาว จึงทำให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมขึ้นโดยเฉพาะวัฒนธรรมอาหารในราชสำนัก

สรุปได้ว่า ความหมายของปลาร้า – ปลาแดก ที่ถูกสร้างจากกลุ่มชนชั้นนำในยุคนี้นี้ คือ 1) ปลาร้า – ปลาแดกเป็นทั้งของเหม็น ของสกปรก แต่ขณะเดียวกัน 2) ปลาร้า – ปลาแดกก็ยังเป็นอาหารชั้นสูงใน ราชสำนักด้วย ส่วนการเป็นของที่ระลึกจากพระมหากษัตริย์นั้นพบว่า ไม่มีปรากฏความหมายนี้อีกในสมัยต่อมา ความน่าสนใจของยุคนี้นี้ คือ การทำให้เห็นว่า การเรียกขาน ปลาร้า – ปลาแดก ด้วยความหมายที่เปลี่ยนแปลงไปนั้นสัมพันธ์เชื่อมโยงกับสถานะของไทยกับลาวว่ามีความใกล้ชิด เป็นมิตร เป็นศัตรู หรือ เป็นภัยคุกคามระหว่างกัน

จากข้อมูลข้างต้นแสดงถึงความหมายของปลาร้า – ปลาแดกในยุคนที่ 2 ดังนี้

• ยุคที่ 3 ปลาร้า – ปลาแดก ในฐานะเครื่องมืออุดมการณ์

เมื่อบริบทโลกเข้าสู่ยุคสงครามเย็น การให้คุณค่าและความหมายของปลาร้า – ปลาแดกได้เปลี่ยนไปอีกครั้ง การเกิดขึ้นของสงครามอุดมการณ์ส่งผลให้ความสัมพันธ์ไทย – ลาวผันแปรไป และส่งผลต่อการกำหนดบริบทการรับรู้ในแบบลדתอนคุณค่าของปลาร้า – ปลาแดกและทำให้ปลาร้า – ปลาแดกกลายเป็นเครื่องมือของรัฐไทยในการต่อสู้กับอุดมการณ์คอมมิวนิสต์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยมีผลประโยชน์ด้านความมั่นคงและผลประโยชน์ในการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ อยู่เบื้องหลัง

ทั้งนี้ หนึ่งในเครื่องมือสำคัญของการพัฒนาประเทศ คือ ชุดความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รัฐใช้ความรู้ส่วนนี้มากำหนดการรับรู้ปลาร้า – ปลาแดกให้เป็นของสกปรก เป็นอาหารที่เกิดอันตราย ซึ่งการให้คุณค่าความหมายด้านลบนี้ เป้าหมายของการสื่อสารน่าจะมุ่งส่งผลไปที่คนอีสานและคนลาวที่กินปลาร้า – ปลาแดกเป็นอาหารหลักมากกว่ากลุ่มผู้บริโภคระดับสูงในรั้วในวัง โดยมีพื้นที่อีสานเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญที่เป็นภัยคุกคามคอมมิวนิสต์และเป็นฐานที่ตั้งของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย

สำหรับหน่วยงานรัฐที่ทำหน้าที่ลดทอนคุณค่าทางวัฒนธรรมของ ปลาร้า – ปลาแดกคือ กระทรวงสาธารณสุข และเจ้าหน้าที่กระทรวงสาธารณสุขที่ได้รับการปลูกฝังวิธีคิดให้มองปลาร้าเป็นอาหารที่ก่อให้เกิดอันตราย ดังเช่นการเป็นอาหารเจือปนสารพิษ ดังคำประกาศกระทรวงสาธารณสุข ฉบับที่ 84 พ.ศ. 2527 เรื่องวัตถุเจือปนอาหาร ที่มีข้อกำหนดเรื่องดินประสิว ในอาหารหมักดอง (ทั้งนี้ ประกาศฉบับดังกล่าวได้ถูกยกเลิกไปและใช้ประกาศฉบับที่ 284 เรื่องวัตถุเจือปนอาหาร พ.ศ. 2547 แทน) และการเป็นอาหารที่นำไปสู่โรคพยาธิใบไม้ตับและมะเร็งท่อน้ำดี ซึ่งในช่วงปี พ.ศ. 2523 – 2530 กระทรวงสาธารณสุขได้มีการจัดหน่วยบริการเฉพาะกิจเพื่อควบคุมโรคนี้อย่างจริงจังโดยเฉพาะในพื้นที่อีสาน

และเมื่อเวลาผ่านไป จากรายงานของวารสารโครงการ CASCAP³ ปี 2559 ได้ทำให้เห็นข้อมูลที่ที่น่าสนใจว่า ปลาร้า – ปลาแดก ตกเป็นจำเลยของสังคม เพราะถูกทำให้เข้าใจว่าเป็นตัวการแพร่เชื้อพยาธิแล้วลุกลามไปสู่มะเร็งท่อน้ำดี แต่จริงๆ ต้นเหตุของการเกิดโรคพยาธิใบไม้ตับนั้นคือ การกินปลาดิบที่มีตัวอ่อนของพยาธิ แต่การรณรงค์ให้ประชาชนเข้าใจในยุคนั้นกลับเพ่งเล็งไปที่การไม่กินปลาร้า เพื่อหวังผลให้คนเปลี่ยนพฤติกรรมบริโภค

ข้อมูลสนับสนุนต่อมาคือ รายชื่องานวิจัยในช่วงปี 2520 – 2540 มีข้อมูลสอดคล้องกันประการสำคัญว่า ชุดความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่เข้ามากำกับให้ปลาร้าเป็นอาหารอันตราย และไม่ถูกสุขอนามัยนั้นมีผลต่อความสนใจของนักศึกษาในการทำวิจัยในช่วงเวลานั้นพอสมควร เห็นได้จาก

³ CASCAP คือ โครงการแก้ไขปัญหาโรคพยาธิใบไม้ตับและมะเร็งท่อน้ำดีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ CASCAP จัดตั้งขึ้นในปี 2557 เป็นความร่วมมือของมหาวิทยาลัยขอนแก่นร่วมกับกรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข

รายชื่องานวิจัยของนักศึกษาในช่วงเวลาดังกล่าว เช่น งานวิจัยเรื่อง การศึกษาจุลชีววิทยาของอาหารหมักพื้นเมือง: ปลาร้า (2522) งานวิจัยเรื่อง ความสามารถในการติดต่อและมีชีวิตอยู่ได้ของระยะติดต่อเมตาเซอรคาเรียของพยาธิใบไม้ตับในปลาร้า (2528) งานวิจัยเรื่อง การศึกษาการปนเปื้อนของตัวอ่อนพยาธิใบไม้ตับในปลาร้า (2535) และงานวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ตรวจหาชนิดแบคทีเรียในปลาร้าที่จำหน่ายในอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา (2539) เป็นต้น

จากความสอดคล้องกันด้วยเหตุผลข้างต้นนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การเปิดเผยชุดความรู้ทางวิทยาศาสตร์ได้นำไปสู่การลดทอนคุณค่าปลาร้า-ปลาแดก โดยมีผู้กระทำคือ รัฐและกระทรวงสาธารณสุข อาจจะโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม ได้ถือเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงในวิถีชีวิตของคนอีสาน คนลาว รวมถึงกลุ่มก้อนพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยที่มีฐานที่มั่นในอีสาน การบ่อนทำลายแหล่งอาหารสำคัญด้วยการทุบโหลปลาแดกอาจเป็นกลยุทธ์หนึ่งในการต่อสู้ภัยคุกคามคอมมิวนิสต์ ดังประโยคที่ ชุมพล แนวนจำปา (2535, น.95 - 96) ได้กล่าวว่า “ปลาแดกคือความมั่นคงในชีวิต ผู้ใดทำลายโหลปลาแดก ผู้นั้นบ่อนทำลายประเทศชาติ” ถึงแม้ว่างานของ ชุมพล แนวนจำปาได้เชื่อมโยงการทำลายโหลปลาแดกกับการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการกินของชาวอีสานแบบดั้งเดิมมาเป็นการบริโภคแบบคนเมือง แต่มุมมองของผู้วิจัยมองว่า นัยนี้สะท้อนให้เห็นว่า การทำลายโหลปลาแดกมีความสำคัญเทียบเท่าการทำลายความเป็นชาติ หรือก็คือ ความเป็นลาวเป็นอีสานนั่นเอง

ยิ่งไปกว่านั้น การให้คุณค่าปลาร้า-ปลาแดกกว่าเป็นอาหารของคนจน อาหารที่ลำหหลังนั้นก็เป็เครื่องมือสำคัญที่ชี้ให้เห็นฐานะและสภาพสังคมของผู้คนที่นิยมบริโภคปลาร้า-ปลาแดกกว่าเป็นคนยากจน ประเทศยากจน ซึ่งตรงกันข้ามกับการพัฒนาและความทันสมัยตามแบบอย่างของสหรัฐอเมริกาผู้นำโลกเสรีประชาธิปไตยและทุนนิยม และไปพ้องกับวาทกรรม โง่ จน เจ็บ ที่ส่งผลต่อทัศนคติของคนเมืองภาคกลางที่มองและเหยียดคนอีสานว่า โง่ จน เจ็บ ด้วย โง่ คือ โง่ไม่มีความรู้ ไม่เชื่อหมอ จน คือ จนจึงกินแต่ปลาร้า เจ็บ คือ เจ็บป่วยไม่สบายเป็นโรคมะเร็ง โรคมะเร็ง (ทั้งนี้ วาทกรรม โง่ จน เจ็บ ได้เปลี่ยนแปลงความหมายไปตามบริบทของการเมือง เศรษฐกิจ สังคมในประเทศ เช่น การสื่อสารเรื่องความไม่เท่าเทียมในสังคม และการต่อสู้ในกระบวนการยุติธรรม เป็นต้น แต่กระนั้นหนึ่งในกลุ่มเป้าหมายสำคัญก็หนีไม่พ้นคนอีสานที่กลายเป็นเหยื่อของการใช้วาทกรรมนี้)

จากปรากฏการณ์ข้างต้น สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องความรู้คืออำนาจ ของมิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) ที่อธิบายว่า ความรู้คืออำนาจชนิดหนึ่ง การใช้ความรู้สะท้อนการใช้อำนาจทั้งผู้ใช้และรูปแบบการใช้ ขณะเดียวกัน ผู้มีอำนาจก็ใช้อำนาจนั้นในการสถาปนาองค์ความรู้ขึ้นมาเพื่อส่งเสริมและรักษารฐานอำนาจของตัวเองไว้ด้วย ซึ่งจากปรากฏการณ์ข้างต้นแสดงให้เห็นการใช้อำนาจรัฐผ่านชุดความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาจัดการฝ่ายที่รัฐมองว่าเป็นภัยคุกคาม ในที่นี้ขอยกตัวอย่างการเข้ามามีอำนาจและใช้อำนาจควบคุมอีสานจากส่วนกลาง ในงานศึกษาของทวีศักดิ์ เผือกสม (2545) และชาติชาย มุกสง (2549) ในหนังสือเรื่องการแพทย์และการสาธารณสุขในประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย :

จากวาทกรรมชนชั้นนำไปสู่การตอบโต้การครอบงำอำนาจ ที่ชี้ให้เห็นว่า ในพื้นที่ด้านสาธารณสุขถือเป็นอีกหนึ่งพื้นที่ที่มีการใช้อำนาจผ่านชุดความรู้ทางวิทยาศาสตร์ในการตีตราคนกลุ่มอื่นในพื้นที่อื่น แบบลดทอนคุณค่าได้อย่างแนบเนียน

สำหรับประเด็นเรื่องทุนนิยม การเข้ามาของทุนนิยมและการพัฒนาให้ทันสมัยในสังคมไทยนั้นถือเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมกับการเข้ามาของน้ำปลา ผงชูรส และอาหารสำเร็จรูปในช่วง 30 – 40 ปีที่ผ่านมาโดยเฉพาะในอีสาน มีงานของ สุวัฒน์ ไพโรจน์ (2541, น.42 - 43) ได้ยกตัวอย่างเรื่องนี้อย่างน่าสนใจว่า การจัดงานที่ต้องเชิญแขกผู้มีเกียรติ เจ้านาย (ข้าราชการ) จากสังคมเมือง ชาวบ้านจะจัดหาอาหารที่ไม่ใส่ ปลาแดกไว้ต้อนรับ เพราะเกรงว่าเจ้านายจากสังคมเมืองจะรังเกียจและมองว่าต้อนรับไม่สมฐานะ อย่างไรก็ตาม ข้อเท็จจริงส่วนนี้ค่อนข้างเปลี่ยนไปมากในปัจจุบัน เมื่อปลาร้า – ปลาแดกได้รับความนิยมและขยายวงกว้างไปยังพื้นที่ต่าง ๆ และกลุ่มคนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม

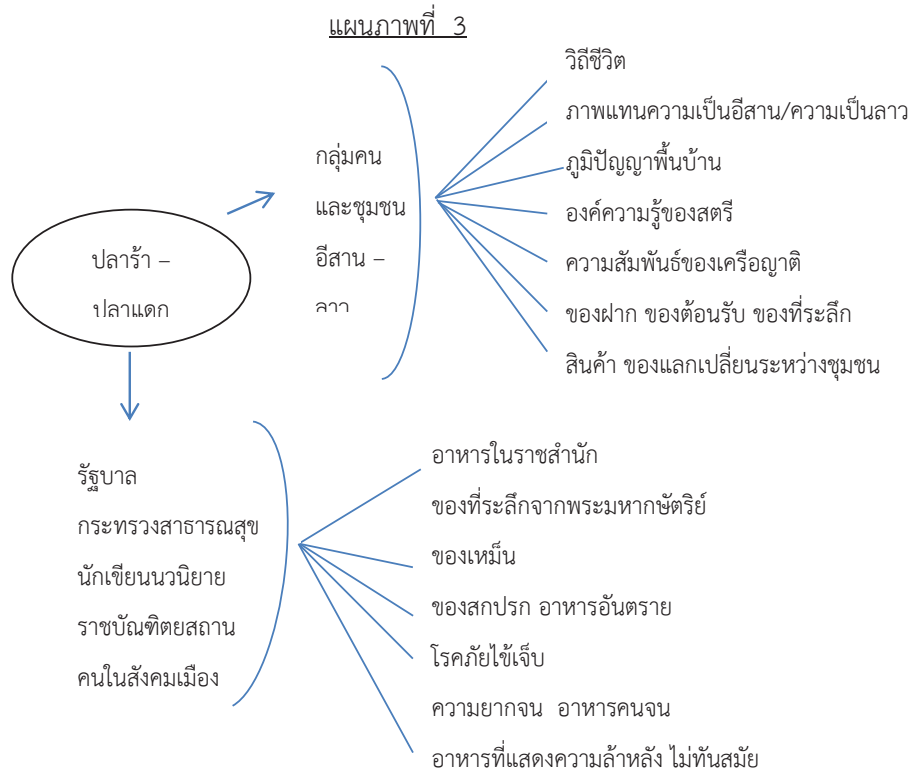
อีกประเด็นที่น่าสนใจ คือ การนำ ปลาร้า – ปลาแดก ไปเทียบเคียงกับการเป็นของเหม็น อันนำมาซึ่งสำนวน ปากปลาร้า ที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องคู่กรรม ของ ทมยันตี โดยผู้วิจัยคิดว่าการใช้คำว่า ปากปลาร้านี้ เป็นการเทียบเคียงกับความคิดของผู้แต่งนวนิยายว่า ปลาร้าเป็นของเหม็น ของสกปรก ผู้แต่งจึงสร้างตัวละครที่มีชื่อว่า ยายเมี้ยน ขึ้นมาให้มีนิสัยชอบบ่น ชอบบ่นินทาว่าร้ายผู้อื่นลับหลัง จนมีการให้ยายยายเมี้ยนว่า “ยายเมี้ยนปากปลาร้า”

ทั้งนี้ จากการศึกษาที่มาของสำนวนนี้พบเรื่องที่น่าสนใจว่า นวนิยายเรื่อง คู่กรรม น่าจะเป็นหนึ่งในช่องทางการสื่อสารแรก ๆ ที่เริ่มใช้สำนวนว่า ปากปลาร้า ทั้งนี้ คู่กรรม ถูกเขียนและเผยแพร่สู่สาธารณะในปี พ.ศ. 2508 จากหลักฐานปีที่เขียนแล้วตีพิมพ์เป็นตอนในนิตยสารศรีสยาม ประกอบกับการค้นคว้าคำนี้ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ย้อนหลังไปฉบับปี พ.ศ. 2493 ยังไม่มีคำนี้ปรากฏในพจนานุกรม แต่เมื่อค้นพจนานุกรม ฉบับปี 2525 จึงพบว่า มีสำนวนปากปลาร้าที่มีความหมายว่าชอบพูดคำหยาบ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2525, น.511) ปรากฏในพจนานุกรมแล้ว ผู้วิจัยจึงคาดว่าน่าจะเป็นการปรากฏสำนวนนี้ขึ้นเป็นครั้งแรกในพจนานุกรมไทย ทั้งนี้ ช่วงเวลาดังกล่าวเหมาะสมอย่างมีนัยสำคัญกับการลดทอนคุณค่าปลาร้า – ปลาแดก ดังที่อธิบายไว้ในส่วนแรก

สรุปได้ว่า ความหมายของปลาร้า – ปลาแดก ที่ถูกสร้างในยุคนี้ คือปลาร้า – ปลาแดก เป็น 1) ของสกปรก เป็นอาหารอันตราย เป็นโรคภัยไข้เจ็บ 2) เป็นความยากจน อาหารคนจน และ 3) การถูกนำไปเทียบเคียงกับสำนวนไทย ปากปลาร้า ซึ่งจะเห็นได้ว่า ทั้ง 3 ความหมายเป็นความหมายด้านลบที่ถูกลดทอนและกดทับคุณค่าของปลาร้า – ปลาแดก เพื่อผลประโยชน์ในการเข้าควบคุมทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจสังคมของผู้มีอำนาจจากส่วนกลาง ทั้งหน่วยงานรัฐ ข้าราชการ และประชาชน แต่ขณะเดียวกัน ชุดความหมายเดิมของปลาร้า – ปลาแดกในพื้นที่อีสาน – ลาว ก็ยังคงดำเนินและมีการสืบทอดความหมายต่อไป

จากข้อมูลข้างต้นแสดงความหมายของปลาร้า – ปลาแดกในยุคที่ 3 ดังนี้

• ยุคที่ 4 ปลาร้า – ปลาแดก กับ สถานะใหม่ที่ได้รับการยอมรับในปัจจุบัน

จากการต่อสู้ยุคสงครามเย็นเข้าสู่กระแสโลกยุคโลกาภิวัตน์เรื่อยมาจนถึงการเปลี่ยนผ่านสู่ยุคภูมิภาคนิยมและท้องถิ่นนิยมในช่วง 20 กว่าปีที่ผ่านมา เห็นได้จากการรวมตัวกันของกลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการเมืองระดับภูมิภาคและอนุภูมิภาค เช่น การจัดตั้งกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจในเอเชีย-แปซิฟิก (APEC) ปีพ.ศ. 2532 การจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน (AFTA) ปีพ.ศ. 2535 การตั้งกลุ่มความร่วมมืออนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (GMS) ปีพ.ศ. 2535 เป็นต้น โดยในส่วนี้การกำหนดคุณค่าปลาร้า – ปลาแดกได้ถูกต่อรอง – ต่อสู้ เพื่อกำหนดการรับรู้ใหม่ว่า ปลาร้าสุกปลอดภัย ปลาร้ามีคุณค่าทางโภชนาการสูงดังเช่นในนิตยสารหมอชาวบ้านมีการให้ข้อมูลคุณค่าทางโภชนาการของส้มตำปลาร้าว่าเป็นอาหารที่ให้แคลอรีน้อย (หมอชาวบ้าน, 2560, น.15) ยิ่งไปกว่านั้น คือ มีการกล่าวถึงว่า ปลาร้า-ปลาแดกเป็นอาหารตัวแทนความเป็นอีสาน-ลาว โดยเฉพาะในเมนูส้มตำปลาร้า รวมถึงมีการรื้อฟื้นว่า ปลาร้าเป็นอาหารของคนทุกชนชั้น และการทำให้ปลาร้าเป็นสินค้าสำคัญของชุมชนและของประเทศ ภาพลักษณ์ด้านบวกนี้ผนวกรวมไปถึงการให้ภาพของอีสานว่าเป็นแหล่งภูมิปัญญา แหล่งอารยธรรมโบราณ และเป็นจุดเชื่อมต่อที่สำคัญกับประเทศเพื่อนบ้านอย่างลาว

กัมพูชา เวียดนาม สอดคล้องกับบริบทของการสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการรวมกลุ่มเป็นประชาคมอาเซียน

ในประเด็นการเป็นสินค้าสำคัญของชุมชนได้สร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชนที่ผลิตปลาร้าเพื่อค้าขายอย่างมาก และเป็นการตอบโต้ค่านิยมเก่าที่บอกว่า ปลาร้า – ปลาแดกเป็นความยากจนและเป็นอาหารของคนจนได้เป็นอย่างดี มีงานศึกษาของนันทิยา นางาม (2551, น.189) เรื่องการสืบทอดภูมิปัญญาและการพัฒนาปลาแดกบริเวณลุ่มน้ำลำปาว จังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน ที่สนับสนุนในเรื่องนี้ว่า การส่งเสริมการผลิตปลาแดกจากภูมิปัญญาพื้นบ้านหากได้รับการสนับสนุนด้านการตลาดไปพร้อมกันจะสามารถใช้เป็นช่องทางในการเพิ่มรายได้ให้กับชุมชนเพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของชาวบ้านให้ดียิ่งขึ้น

และจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลสัมภาษณ์ในชุมชนผู้ผลิตปลาร้า – ปลาแดกในจังหวัดหนองคายและนครพนม ชาวบ้านในพื้นที่ได้สะท้อนให้เห็นว่า ปลาร้าเป็นแหล่งที่มาของรายได้ และเป็นสินค้าส่งออกไปทั่วประเทศ นอกจากนี้ ปลาร้ายังเป็นของฝาก โดยเฉพาะเป็นสินค้า OTOP ที่มีอยู่.รับประกันคุณภาพสินค้า ดังข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ดังนี้ “ปลาร้าเป็นของขวัญ ของฝากได้ บางคนก็ซื้อฝากกลับไปกรุงเทพฯ ซื้อไปขายในร้านส้มตำ บางพื้นที่ไม่ได้ทำกินเอง คนมาเที่ยวมากินส้มตำ แล้วปลาร้าอร่อยก็ซื้อกลับไป ปลาร้าเดี๋ยวนี้เป็นสินค้าที่สะอาด ทำถูกหลักอนามัย และมีโภชนาการสูงนะ” (กฤษฎา ศรีสงคราม, เจ้าหน้าที่สำนักงานพาณิชย์ จ.นครพนม, สัมภาษณ์, 21 มิ.ย. 2560) “น้ำปลาร้านี้ เราไม่ได้ทำขายแค่ในชุมชน เราส่งออกทั่วประเทศ ใครมากินส้มตำแล้วชอบก็ซื้อกลับไป บอกต่อกันไป ของเรามีขั้นตอนการทำอย่างดี สะอาด ได้มาตรฐาน” (พีโหม่ง, เจ้าของกิจการน้ำปลาร้าแม่น้อยส้มตำ จ.นครพนม, สัมภาษณ์, 3 มี.ค. 2560)

จากค่านิยมของคนเมืองที่มีต่อปลาร้า – ปลาแดก และ สินค้าปลาร้า รวมถึงกระแสโยโย่หาดิต และการใช้ชีวิตกับธรรมชาติของคนเมืองในปัจจุบัน ได้พัฒนาให้เกิดมุมมองด้านการท่องเที่ยวผ่าน ปลาร้า – ปลาแดกด้วย เช่น การออกแบบโครงการแบบ Gastronomy Tourism ที่ใช้เรื่องราวของอาหารเป็นตัวเล่าเรื่อง เป็นตัวเชื่อมโยงไปยังแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน การออกแบบทำ Homestay เรียนรู้การทำปลาร้า เป็นต้น (เสกสรร ศรีไพวรรณ, ผอ.ททท. พื้นที่ จ.อุดรธานี หนองคาย, สัมภาษณ์, 20 ก.ค. 2560)

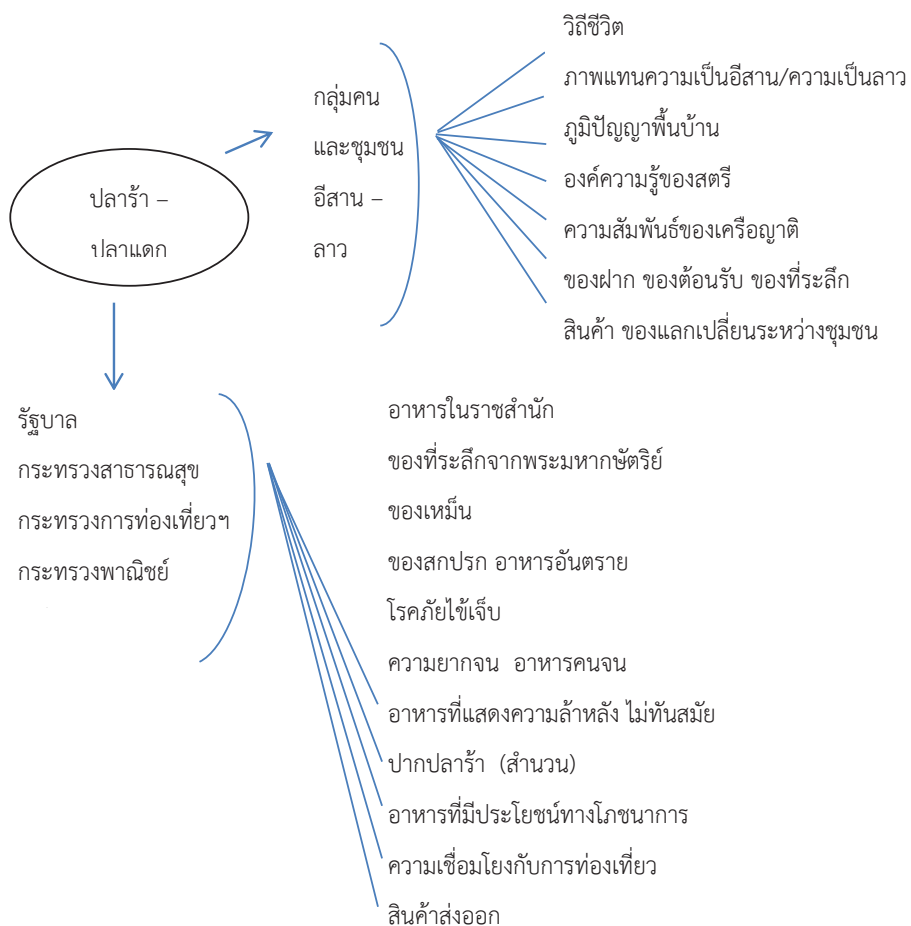
สรุปได้ว่า ความหมายของปลาร้า – ปลาแดก ที่ถูกสร้างในยุคนี้ถือเป็นบทสรุปของการต่อสู้ต่อรองมาอย่างยาวนานในพื้นที่ส่วนกลางจนทำให้เกิดการเปลี่ยนผ่านความหมายของปลาร้า – ปลาแดกจากมุมมองด้านลบมาเป็นด้านบวก ทำให้ 1) ปลาร้า – ปลาแดก ได้กลายเป็นอาหารที่มีประโยชน์ทางโภชนาการ 2) เป็นแหล่งรายได้ของชุมชน 3) เป็นส่วนหนึ่งของนโยบายด้านการท่องเที่ยว และถูกนำไปเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว และ 4) ได้รับความนิยมในฐานะของฝาก ของที่ระลึกอย่างไรก็ตามชุดความหมายหลายชุดในพื้นที่อีสาน – ลาวยังคงได้รับการสืบทอดมาอย่างยาวนาน มีเพียง

ความหมายบางชุดที่ได้เลื่อนหายไปตามกาลเวลาและการเปลี่ยนแปลงตามสภาพเศรษฐกิจสังคม เช่น
ปลาร้า – ปลาแตกจากของแลงเปลี่ยนระหว่างชุมชนกลายเป็นสินค้าประจำชุมชน เป็นต้น

จากข้อมูลข้างต้นแสดงความหมายของปลาร้า – ปลาแตกในยุคที่ 4 ดังนี้

แผนภาพที่ 4

2. ปลาร้า – ปลาแตก : การสื่อสารและผลิตซ้ำความหมายมิตรภาพในความสัมพันธ์ไทย - ลาว

จากการกำหนดความหมายของปลาร้า – ปลาแตก ในสังคมไทยที่มีการช่วงชิงการให้คุณค่าและความหมายที่หลากหลายตลอดเวลาที่ผ่านมา ในส่วนนี้ ผู้วิจัยสนใจความหมายด้านบวกเพื่อนำไปสู่การสร้างมิตรภาพ โดยเฉพาะเวลาที่พูดถึงมิตรภาพไทย-ลาวนั้น มีชุดความหมายใดบ้าง

ที่ถูกดึงขึ้นมาเพื่อเชื่อมโยงคนไทย (คนไทยส่วนกลางและคนไทยอีสาน) กับคนลาวผ่านปลาแร่ – ปลาแดก และนำไปสู่การสื่อสารเรื่องมิตรภาพในความสัมพันธ์ไทย – ลาว

ทั้งนี้ ในการศึกษาคำว่ามิตรภาพ จากแนวคิดเกี่ยวกับมิตรภาพ จากการทบทวนวรรณกรรม นำมาสู่การแยกองค์ประกอบตัวบท (Message) ของมิตรภาพออกมาเป็น 6 ข้อย่อยดังนี้ 1. ความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน 2. การประสานผลประโยชน์ร่วมกัน 3. การทำกิจกรรมคล้าย ๆ กัน หรือ ทำกิจกรรมร่วมกัน 4. การมีมิตรไมตรีต่อกัน 5. ความเชื่อความศรัทธาร่วมกัน 6. การลดทอนสิ่งที่ป็นภัยคุกคาม อคติ และความเข้าใจผิดระหว่างกัน

จากองค์ประกอบทั้ง 6 ข้อ นำมาซึ่งการจัดกลุ่มชุดความหมายที่ถูกเลือกขึ้นมาให้ทำหน้าที่สื่อสารความหมายมิตรภาพไทย – ลาว คือ

2.1) ปลาแร่ – ปลาแดก เป็น วิถีชีวิต ภูมิปัญญาพื้นบ้าน องค์ความรู้ของสตรี

จากความหมายข้างต้น เชื่อมโยงกับ ตัวบท (Message) มิตรภาพ คือ(1) การมีความเชื่อความศรัทธาร่วมกัน (2) การทำกิจกรรมคล้าย ๆ กัน หรือ ทำกิจกรรมร่วมกัน และ (3) การลดทอนสิ่งที่ป็นภัยคุกคาม อคติ และความเข้าใจผิดระหว่างกัน

ในส่วนของการมีความเชื่อความศรัทธาร่วมกัน และการทำกิจกรรมคล้าย ๆ กัน หรือทำกิจกรรมร่วมกันนั้น เห็นได้จากข้อมูลเอกสารและการสัมภาษณ์ที่สะท้อนว่า ปลาแร่อยู่ในชีวิตประจำวันของคนอีสาน – ลาว เช่นในพื้นที่งานบุญงานประเพณี สะท้อนได้จากที่สพสันต์ เพชรคำ และ สุรเดช ปรีโต (2541, น. 92, น.120) เล่าไว้ในหนังสือวัฒนธรรมปลาแดก ว่างานบุญเดือน 7 บุญข้าชะและการเลี้ยงผีตาแฮก (ผีที่รักษาไร่นา) ชาวบ้านจะทำกระทงใส่ข้าวปลาอาหาร ข้าวดำข้าวแดง พริก เกลือ และปลาแดก แล้วนำกระทงไปวางไว้นอกหมู่บ้าน สอดคล้องกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ที่บอกว่า “ความเชื่อในการทำบุญ มีบุญเดือน 9 เดือน 10 เราจะทำอาหาร ทำบุญ ทำทาน เพื่อความอุดมสมบูรณ์ ก็ใช้ปลาแดกทำอาหารเป็นปกติ ส่วนความเชื่อเรื่องเลี้ยงผีคนตาย ก็เอ็ดปลาแดกใส่กับข้าวนี้ละ บางบ้านก็มีเลี้ยงผิอยู่มา แต่บางบ้านก็ไม่มีแล้ว พอบ้านเมืองพัฒนา ความเชื่อบางอย่างมันก็หายไป” (สิพะจัน อินสีเชียงใหม่ และ พวง,คนลาว, สัมภาษณ์, 15 ก.ย. 2560) สำหรับการลดทอนสิ่งที่ป็น ภัยคุกคาม อคติ และความเข้าใจผิดระหว่างกัน เป็นตัวบท (Message) ที่สะท้อนผ่านวัฒนธรรมการกินดื่ม ดังเช่นที่ สุรเดช ปรีโต และ เอกชัย คະຂາວ (2541) เล่าไว้ในวัฒนธรรมปลาแดกว่า วัฒนธรรมการกินดื่มเป็นตัวเชื่อมบทบาทของปลาแร่ในการสร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชนซึ่งนิยมกินกันหลายๆ คน ในช่วงพักจากการทำงาน หรือ อาจันต์เพื่อนมานั่งล้อมวงกินด้วยกัน ทั้งนี้ การกินดื่ม คือ การนำผลไม้รสเปรี้ยวจิ้มกินกับแจ่วปลาแร่ (สุรเดช ปรีโต และเอกชัย คະຂາວ, 2541, น. 118,144) ดังจะเห็นได้ว่าการกินดื่มเป็นวิธีการสังสรรค์แบบชาวบ้าน เป็นมิตรภาพผ่านปลาแร่ที่น่าสนใจ เช่นเดียวกับการกินดื่มด้วยกัน มิตรภาพในวงสัมาจึงเกิดขึ้นได้ ที่ผ่านมามีการสื่อสารและการรับรู้ ปลาแร่ – ปลา

แตก เป็น วิถีชีวิต อยู่หลายช่องทาง และเป็นการผลิตซ้ำที่สะท้อนการรับรู้ของผู้ผลิตว่าเป็นไปในรูปแบบเดียวกับ ตัวบท (Message) ต้นทางที่ส่งมาที่ทำให้เห็นความสำคัญของ ปลาร้า – ปลาแดก ในวิถีชีวิตของคนอีสาน ซึ่งสะท้อนว่าผู้ส่งสารมีอำนาจในการกำหนดคุณค่าและความหมายนี้ ดังเช่นจากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ที่สะท้อนว่า “ปลาร้ามีความสำคัญต่อวิถีชีวิต ถ้าไม่มี ไม่ได้กิน มันไม่แซบ มันอยู่ในวิถีชีวิต” (แม่ร้อย แม่จ้ง, กลุ่มแม่บ้านทำปลาร้าจ.นครพนม, สัมภาษณ์, 1 มี.ค. 2560) “ปลาร้า เป็นวิถีชุมชน ทำกับข้าวนี้ก็ใส่ปลาร้าทั้งนั้น คนอีสานกับปลาร้ามันขาดกันไม่ได้” (แม่วิ, แม่ค้าปลาร้า จ.หนองคาย, สัมภาษณ์, 5 มิ.ย. 2560) “กินมาตั้งแต่เด็ก เพราะเราเป็นคนในท้องถิ่น เด็กในชุมชนก็ยังกินกันอยู่ แม้จะมีควมสมัยใหม่เข้ามา แต่เราก็กินแบบเดิม ปลาร้ามันอยู่ในวิถีชีวิตเหมือนเดิม” (มนตรี คำวัน, ภูมิภานาจังหวัดนครพนม, สัมภาษณ์, 19 ก.ค. 2560)

ดังเช่นการสื่อสารและผลิตซ้ำผ่านสื่อภาพยนตร์ และ รายการโทรทัศน์ หลายรายการ เช่น ตัวอย่างของภาพยนตร์ที่มีกลิ่นอายของอีสานหลายๆ เรื่องที่ได้มีการนำเสนอฉากกินข้าว ทำกับข้าว และ ใส่บาตร โดยมีปลาร้า – ปลาแดกเป็นส่วนประกอบ เช่น ภาพยนตร์เรื่อง ส้ม ภูค เลี่ยน ที่มีการนำเสนอฉากใส่บาตรพระที่สะท้อนให้เห็นปลาร้า – ปลาแดกในวิถีคนอีสาน เป็นต้น

ตัวอย่างรายการโทรทัศน์ เช่น รายการกบนอกกะลา ตอน เปิดไหปลาร้า โดยเนื้อหาในรายการแสดงให้เห็นวิถีชีวิตของคนลุ่มน้ำสงคราม บ้านปากยาม อ.ศรีสงคราม จ.นครพนม ผ่านวิถีการจับปลา การเตรียมปลา และการทำปลาแดก โดยแต่ละบ้านในชุมชนจะมีอุปกรณ์จับปลาและไหหรือโอ่งใส่ปลาแดกไว้ที่บ้าน จากภาพแสดงให้เห็นอุปกรณ์จับปลา ชาวบ้านโดยเฉพาะผู้หญิงกำลังเตรียมปลา และภาพสุดท้ายเป็นการหมักปลาที่เรียบร้อยแล้ว

กบนอกกะลา REPLAY : เปิดไหปลาร้า (1) ช่วงที่ 2/4 (6 น.ค. 49)

กบนอกกะลา REPLAY : เปิดไหปลาร้า (1) ช่วงที่ 2/4 (6 น.ค. 49)

กบนอกกะลา REPLAY : เปิดไหปลาร้า (1) ช่วงที่ 2/4 (6 น.ค. 49)

ที่มา : กบนอกกะลา : เปิดไหปลาร้า, เว็บไซต์

ประเด็นน่าสนใจ จากการผลิตซ้ำดังกล่าว ได้สะท้อนให้เห็นองค์ความรู้ของสตรีและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใช้ในการผลิตและถูกถ่ายทอดมาจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่ง ภูมิปัญญาในการทำปลาร้า เป็นตัวบท (Message) ที่มีการเข้ารหัส (code) โดยผู้เข้ารหัส (encoder) และผู้ถอดรหัส (decoder) คือ บรรพบุรุษสตรีจากยายสู่แม่และจากแม่สู่ลูกสาว ที่ต้องรับรู้ความหมายของรหัสนั้นๆ เหมือนกัน เช่น การเตรียมปลาก็เป็นรหัสที่ผู้ส่งและผู้รับรับรู้เช่นกันว่าเตรียมปลา คือ การล้าง ขอดเกล็ดปลาและเอาไส้ออก

(ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับชนิดของปลาและวิธีการเตรียมปลาในแต่ละชุมชนด้วย) เพื่อนำไปทำเป็นปลาร้า – ปลาแดกต่อไป

จากข้อมูลเอกสาร การสัมภาษณ์ และการผลิตซ้ำผ่านสื่อต่างๆ สะท้อนให้เห็นความหมายที่ตรงกันว่า ปลาร้า – ปลาแดก คือ วิถีชีวิต เป็นภูมิปัญญา เป็นแนวอยู่แนวกิน กินมาแต่เล็กแต่น้อย คนอีสานและคนลาวส่วนใหญ่จึงขาดปลาร้าไม่ได้

2.2) ปลาร้า – ปลาแดก เป็นภาพตัวแทนความเป็นอีสาน ความเป็นลาว

ในส่วนของ ความเป็นอีสาน ความเป็นลาว นั้น เชื่อมโยงกับ ตัวบท (Message) ความเป็นพวกเดียวกันอย่างชัดเจน ดังจะเห็นได้จากข้อมูลที่ได้จากเอกสารและการสัมภาษณ์ผ่านสื่อบุคคลที่สะท้อนว่า คนอีสานกับคนลาวเป็นพวกเดียวกัน ดังนี้

เรื่องเอกลักษณ์ของความเป็นอีสาน ดังในงานของ พจน์ สัจจะ (2540, น.16) ในหนังสือโลกวัฒนธรรมของอาหาร ได้เขียนถึงปลาร้า – ปลาแดกว่าเป็นอาหารวัฒนธรรมของคนไทยภาคอีสาน เป็นเอกลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่นที่คนอีสานไม่อาย เป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในครัวอีสาน สอดคล้องกับคำกล่าวของ อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2557) ที่ได้บอกเล่าความเป็นปลาแดกผ่านตัวตนคนอีสานว่า “ผมคิดว่าคำว่า ปลาแดก เป็นหัวใจอันหนึ่งของอาหารอีสาน เพราะเป็นตัวเชื่อมหรือตัวช่วยที่ทำให้อาหารอีสานแซ่บอีหลี ขณะเดียวกันก็ยังทำให้เราเข้าใจบริบทชีวิตของคนที่ทำอาหารด้วย และไม่ใช่แค่แซ่บทางปาก หรือ แซ่บทางอารมณ์เท่านั้น แต่มันแซ่บในฐานะที่เป็นอาหารที่จะสื่อว่าเป็นตัวเรา ไม่ใช่แซ่บทั่วๆ ไป แต่ต้องแซ่บแบบอีสาน” (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2557, น.593)

คำสัมภาษณ์จากสื่อบุคคลที่สะท้อนการผลิตซ้ำความหมายความเป็นอีสาน ความเป็นลาว จากแม่ค้าและคนในชุมชน เช่น “อาหารลาว อาหารอีสาน ขาดปลาร้าไม่ได้ อย่างไปงานบุญ งานวันพระ ทำกับข้าวไปใส่บาตรอย่างอ่อมหมู แกงปลาทำแบบแกงลาวใส่ปลาร้า ไม่ใส่กะทิ” (แม่วันดี, แม่ค้าปลาร้า จ.หนองคาย, สัมภาษณ์, 5 มิ.ย. 2560) “ปลาแดกเป็นกับข้าวลาว กินคู่กับข้าวเหนียว พวกเราก็เป็นลาว เป็นสัญลักษณ์อีสาน – ลาว มีมาแต่ดั้งเดิม อย่างตำแจ่ว นี่ก็ทำเหมือนกัน” (แม่ชั้น, กลุ่มผู้ผลิตปลาร้า จ.นครพนม, สัมภาษณ์, 4 มี.ค.2560) “ปลาร้าเป็นสัญลักษณ์แทนคนอีสาน กินทุกวัน ขาดไม่ได้ อาหารไทยอีสาน อาหารลาวเหมือนกัน ไม่ใช่กะทิ ไม่ค่อยใช้น้ำมัน บ้านเรากับทางโน้นก็ทำเหมือนกัน ใช้ปลาร้าเหมือนกัน ทุกอย่างใส่ปลาร้า” (มนตรี คำวัน, ภูมิลำเนาจังหวัดนครพนม, สัมภาษณ์, 19 ก.ค. 2560) “ถ้าปลาร้าต้องพูดถึงภาคอีสาน พระแก้วบ้านนอกนี่ชอบมาก แกงลาว แกงไทย ไม่เหมือนกัน แกงลาวใส่ปลาร้า แกงไทยใส่กะทิ ส่วนปลาร้าลาว ปลาร้าอีสาน มีความต่างเล็กน้อย แต่ก็กินด้วยกันได้ เห็นคนลาวขับรถมาทานอาหารเที่ยงที่นี่แล้วก็กลับไปเยอะมาก” (ศรีสุภรณ์ ชมศรีหาราชพร, ผช.ผอ.ททท.พื้นที่ จ.นครพนม, สัมภาษณ์, 21 มิ.ย.2560)

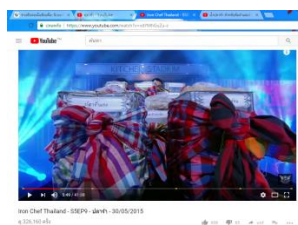

ทั้งนี้ บางส่วนจากข้อมูลที่น่าสนใจสะท้อนให้เห็นว่า มีการเข้ารหัสและถอดรหัสด้วย code ตัวเดียวกัน เช่น อาหารไทยอีสาน และ อาหารลาว ไม่ใช้กะทิ ไม่ค่อยใช้น้ำมัน เป็นต้น ซึ่งประเด็นเหล่านี้ได้นำไปสู่ความเชื่อมโยงการเป็นพวกเดียวกันได้มากขึ้น นอกจากนี้ คำสัมภาษณ์บางส่วนยังได้สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมย่อย (subculture) ที่ท้าทาย ต่อรองอำนาจกับวัฒนธรรมหลัก รวมถึงการไม่ยินยอมต่ออคติจากส่วนกลางด้วย ดังเช่นประโยคที่กล่าวว่า ปลาร้า – ปลาแดก เป็นเอกลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่นที่คนอีสาน ไม่อาย (พจน์ สัจจะ, 2540, น.16)

นอกจากการสื่อสารผ่านสื่อบุคคลแล้ว ที่ผ่านมามีการสื่อสารที่ทำให้เห็นว่า ปลาร้า – ปลาแดก สื่อถึงความเป็นอีสาน ความเป็นลาว อยู่หลายช่องทาง เช่น สื่อโทรทัศน์ผ่านรายการโทรทัศน์ที่เข้าถึงได้จากเว็บไซต์ และ YouTube ดังเช่น

รายการเดอะแชร์ แก้อี้มีเรื่อง ช่องอัมรินทร์ทีวี และในเว็บไซต์อัมรินทร์ทีวี ได้นำเสนอประเด็นปลาร้า – ปลาแดก ว่า “มันอยู่ในสายเลือด...เปิดประวัติ ‘ปลาร้า’ ของไทย ความภูมิใจของพี่น้องอีสาน” โดยการนำเสนอความรู้เรื่องการทำปลาร้า – ปลาแดกและขั้นตอนการทำอย่างถูกสุขอนามัย โดยช่วงหนึ่งของรายการพิธีกรได้อธิบายว่า “อยู่อีสาน อะไรที่ขึ้นชื่อที่อีสาน นั่นก็คือปลาร้าครับ ส่วนคำว่า ปลาแดกไม่ใช่คำหยาบคาย เพราะปลาแดกมันคือเกิดจากปฏิกิริยาที่พวกเราอัดปลาแดกดันปลาเข้าไปในไห เป็นคำโบราณคนอีสานเค้าคุยกันอยู่แล้ว” (เว็บไซต์อัมรินทร์ทีวี, 2560)

ตัวอย่างจากรายการเซฟกระทะเหล็ก เนื้อหารายการในอาทิตย์ที่มีวัตถุดิบหลักเป็นปลาร้า รายการได้นำเสนอการเปิดตัวปลาร้าด้วยขบวนดนตรีหมอลำ มีชาวดนตรีแบบอีสาน มีนางโหมอลำแคน การตีกลองแบบอีสาน การแต่งชุดแบบการแสดงโชว์ของอีสาน การฟ้อนแบบอีสาน แล้วใช้ผ้าขาวม้าห่อไหและบีบใส่ปลาร้ามา โดยพิธีกรรายการได้พูดนำเสนอว่า “วัตถุดิบอันเลอค่าของภาคอีสานบ้านเรา” (YouTube เซฟกระทะเหล็ก, 2558)

ที่มา : Iron Chef Thailand, เว็บไซต์

การผลิตซ้ำผ่านมิวสิควีดีโอทาง YouTube ดังเช่นเพลง ปลาแดก ของ ไหมไทย ใจตะวัน และ เพลง อติตรักไหปลาแดก ของ ลูกแพร์ – ไหมไทย ซึ่งเป็นเพลงที่ได้รับความนิยม (ดูจากยอดวิวในYouTube) และเป็นเพลงที่มีเนื้อหาถ่ายทอดวิถีชีวิตความเป็นอีสานผ่านเพลงที่เล่าถึง ปลาร้า – ปลาแดก

ที่มา : เพลงปลาแดก ของ ไหมไทย ใจตะวัน และ อติตรักไหปลาแดก ของ ลูกแพร์ – ไหมไทย ยูทูป, YouTube.

ทั้งนี้ภาพรวมของสองเพลงนี้ คือ การสื่อสารไปถึงคนอีสานและคนลาว ทั้งที่อยู่ที่บ้านเกิดหรือ จำเป็นต้องโยกย้ายเข้ามาต่างที่ต่างถิ่น เช่น เข้ามาหางานทำที่กรุงเทพฯ หรือที่จังหวัดอื่นๆ หรือต้องไปทำงานต่างประเทศ ทั้งนี้ การสื่อสารผ่านปลาร้า - ปลาแดกในเพลงเหล่านี้ ย่อมเข้าถึงคนฟังที่เป็นคนลาวและคนอีสานที่ฟังแล้วเข้าใจถึงวิถีชีวิตแบบเดียวกัน และทำให้เกิดความรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกันผ่านบทเพลง ดังจะเห็นได้จากการแสดงความคิดเห็นของผู้ฟังที่แลกเปลี่ยนความรู้สึกและความชอบต่อบทเพลงนี้ด้วยภาษาเดียวกัน เช่น “ฟังยามใดก็ไม่เบื่อเลย สำหรับผู้ชายคนนี้ อ้ายไหมไทยครับ” “มักหลาย” “ฟังเพลงนี้แล้วคิดฮอดสมัยยังน้อยได้” “คิดฮอด 2 คนนี้” (YouTube ปลาแดก, 2558 และ YouTube อติตรักไหปลาแดก, 2556)

จากที่นำเสนอมาข้างต้น ปลาร้า – ปลาแดกมีความหมายโดยนัยที่เป็นทั้งวิถีชีวิต และภาพตัวแทนความเป็นอีสาน ความเป็นลาว ซึ่งถูกต่อยอดผ่านการผลิตซ้ำของสื่อด้วยเช่นกัน จากนั้นทั้งสองส่วนนี้สื่อให้เห็นความรู้สึกเป็นพวกเดียวกันระหว่างคนอีสานและคนลาว และสามารถใช้ประโยชน์จากส่วนนี้เพื่อเชื่อมโยงความเป็นมิตรระหว่างคนไทยกับคนลาวด้วย ดังนั้น ตัวบท (Message) นี้จึงมีความสำคัญในการสื่อสารและผลิตซ้ำความหมายมิตรภาพในความสัมพันธ์ไทย – ลาว

2.3) ปลาร้า – ปลาแดก เป็นสินค้าประจำท้องถิ่น สินค้าส่งออก ของฝาก ของที่ระลึก

การที่ปลาร้า – ปลาแดก เป็น ของฝาก ของที่ระลึกนั้น สะท้อนให้เห็น ตัวบท (Message) คือ (1) การมีมิตรไมตรีต่อกัน และ (2)การทำกิจกรรมคล้ายๆ กัน หรือ ทำกิจกรรมร่วมกันเห็นได้จากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผ่านสื่อบุคคล เช่น “ปลาร้าเป็นของขวัญ ของฝากได้บางคนก็ซื้อฝากกลับไปกรุงเทพฯ ซื้อไปขายในร้านส้มตำ บางพื้นที่ไม่ได้ทำกินเอง คนมาเที่ยว มากินส้มตำ แล้วปลาร้าอร่อยก็

ซื้อกลับไป” (กฤษฎา ศรีสงคราม, เจ้าหน้าที่สำนักงานพาณิชย์ จ.นครพนม, สัมภาษณ์, 21 มิ.ย. 2560) “ปลาร้าเป็นของขวัญ ทำหน้าที่สร้างความสุข ส่งความอร่อย ความแซบ ความนัว คนซื้อเป็นของฝาก หรือบางทีก็เอากลับไปกินที่กรุงเทพฯ เวลากลับบ้านมาช่วงเทศกาล” (พีเนก, เจ้าของกิจการนำปลาร้า จ.นครพนม, สัมภาษณ์, 21 มิ.ย. 2560) “ปลาร้าเป็นสื่อแทนมิตรภาพ เป็นของฝากได้ ซื้อมาฝากกัน เช่นปลาร้าภาคกลางไม่อร่อยก็มาซื้อจากอีสานกลับไป ปลาร้าสับ ปลาร้าบองนี่ก็ซื้อฝากกัน อย่าง ลูกหลานไปทำงาน ก็ซื้อกลับไป มันคนละรสชาติกัน คลุกข้าวสวยข้าวเหนียวก็อร่อย” (แมนิด, แม่ค้า ตลาดเทศบาลเมืองนครพนม, สัมภาษณ์, 2 มี.ค. 2560)

ในส่วนของการทำกิจกรรมร่วมกัน สะท้อนจากข้อมูลการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน จังหวัดหนองคายและจังหวัดนครพนมที่ดูแลในส่วนของสินค้า OTOP ที่นำไปขายที่ลาว ดังนี้ “มีโครงการที่จัดร่วมกันระหว่างไทย – ลาว ชื่องาน OTOP สานสัมพันธ์สองแผ่นดินจัดมา 3 ครั้งแล้ว ตั้งแต่ปี 2558 และก็มีงานที่ พช.ร่วมกับกรมการค้าและอุตสาหกรรมของลาว จัดที่ลาวไอเพค นครหลวงเวียงจันทน์ ปีละครั้ง คนลาวให้ความสนใจสินค้าไทยมาก ซื้อปลาร้าซื้อแจ่วบองบ้านเรา เพราะสินค้าเราดี มีอย. มีการรับรองมาตรฐาน” (ณัฐภพ จำปา, ผู้ช่วยหัวหน้ากลุ่มงานส่งเสริมการพัฒนาชุมชน จ.หนองคาย, สัมภาษณ์, 25 ส.ค. 2560) “ในส่วนของกิจกรรมที่ทำร่วมกับลาว มีงาน สายสัมพันธ์ 2 แผ่นดิน และงานสายสัมพันธ์ 4 แผ่นดินด้วย ที่มีไทย ลาว เวียดนามและกัมพูชาาร่วมด้วย สินค้าเราขายได้ อย่างคนลาวซื้อสินค้าจากไทยนะ เช่นปลาร้านี้ก็มีที่ซื้อไปกินเองและซื้อเป็นของฝาก” (งามตา ยืนยง, นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ จ.นครพนม, สัมภาษณ์, 22 มิ.ย. 2560)

ทั้งนี้ การผลิตซ้ำภาพปลาร้า – ปลาแดก คือ ของฝาก ของที่ระลึก นั้นนอกจากผู้รับจะได้ของแล้ว ยังเป็นการ เผยแพร่ และประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่เป็นของขวัญ ของฝาก ไปยังชุมชนอื่นๆ อันเป็นอีกหนึ่งที่มาของรายได้ในชุมชนด้วย

ที่ผ่านมา มีการสื่อสารโดยการผลิตซ้ำว่า ปลาร้า – ปลาแดก เป็นของฝาก ของที่ระลึก อยู่หลายช่องทาง เช่น ผ่านรายการโทรทัศน์ ซึ่งส่วนใหญ่สื่อจะนำเสนอภาพปลาร้าเป็นของฝาก มากกว่าของขวัญและของที่ระลึก โดยสื่อที่นำเสนอจะเป็นสื่อโทรทัศน์ เช่น รายการข่าว และมีการนำเสนอในสื่ออินเทอร์เน็ตในลักษณะของการโฆษณาขายสินค้า OTOP เป็นต้น

ตัวอย่างการนำเสนอในรายการข่าว เช่น รายการนักข่าวพลเมืองนำเสนอโหนดปลาร้าบองของฝากประจำจังหวัดมหาสารคาม หรือ จากรายการข่าวช่องเนชั่นทีวี ที่นำเสนอข่าว “ปลาร้าบองเป็นของฝากสำหรับคนภาคอื่นๆ” นอกจากนั้น พิธีกรภาคสนามได้สัมภาษณ์ผู้ซื้อท่านหนึ่งให้ข้อมูลว่า “ส่วนใหญ่ซื้อไปฝากเพื่อน แต่ครั้งนี้ซื้อไปฝากหลานในวันรับปริญญา”

ในส่วนการทำหน้าที่เป็นของฝาก ของที่ระลึกของปลาร้า – ปลาแดกนั้น ถือได้ว่าเป็น การสื่อสารเรื่องมิตรภาพโดยตัวของมันเอง ผู้ให้และผู้รับต่างหิยยื่นมิตรไมตรีต่อกัน อย่างไรก็ตาม การนำเสนอข้อมูลผ่านสื่อมวลชนอย่างโทรทัศน์ได้ช่วยในการตอกย้ำการสื่อสารและผลิตซ้ำ ความหมายมิตรภาพไปสู่ วงกว้างได้มากขึ้น

2.4) ปลาร้า – ปลาแดก ในฐานะที่เป็นแหล่งรายได้และสัมพันธ์กับการท่องเที่ยว

ปลาร้า – ปลาแดก ในฐานะที่เป็นแหล่งรายได้และสัมพันธ์กับการท่องเที่ยวนั้น สะท้อนให้ เห็น ตัวบท (Message) การประสานผลประโยชน์ร่วมกัน และการทำกิจกรรมคล้ายๆ กันหรือ ทำกิจกรรมร่วมกัน เห็นได้จากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์สื่อบุคคลดังนี้ “โครงการสายสัมพันธ์ 2 แผ่นดิน 4 แผ่นดิน มีทุกปี เราเอาสินค้า OTOP ของเราไปจัดแสดงแล้วแต่ใครเป็นเจ้าของ ลาวเค้า ก็ซื้อสินค้าจากฝั่งไทยนะ อย่างปลาร้านี้เค้าก็ซื้อ บางปี ก็มีเวียดนาม กัมพูชามาร่วมด้วยเป็นงาน 4 แผ่นดิน” (งามตา ยืนยง, นักวิชาการพัฒนาชุมชน ชำนาญการ จ.นครพนม, สัมภาษณ์, 22 มิ.ย. 2560) “โครงการจัดแสดงสินค้าร่วมกันที่ไทยเชิญลาวมาร่วมงานจัดแสดงสินค้าโดยติดต่อผ่านกงสุลใหญ่ไทย ณ แขวงสะหวันนะเขต ในงานจะมีสินค้าหลายชนิด มีปลาร้า ปลาสาม แก้วบอง ในส่วนของพาณิชย์ ได้จัดการเจรจาการค้าโดยเชิญผู้ประกอบการทั้งไทยและลาวมาร่วมกัน ที่นครพนมมีตลาดนัดไทย – ลาวที่ทำอุเทนเป็นตลาดใหญ่ เป็นจุดนัดพบการแลกเปลี่ยนสินค้าที่คึกคักมากมีทั้งปลาสด ปลาร้ามาขาย” (กฤษฎา ศรีสงคราม, เจ้าหน้าที่สำนักงานพาณิชย์ จ.นครพนม, สัมภาษณ์, 21 มิ.ย. 2560) “น้ำปลาร้า นี้เราไม่ได้ทำขายแค่ในชุมชน เราส่งออกไปทั่วประเทศ ใครมากินสัมผัสแล้วชอบก็ซื้อกลับไป บอกต่อกันไป ของเรามีขั้นตอนการทำอย่างดี สะอาด ได้มาตรฐาน” (พีโพนิง, เจ้าของกิจการน้ำปลาร้าแม่ น้อยสัมผัส จ.นครพนม, สัมภาษณ์, 3 มี.ค. 2560)

ข้อสังเกตที่น่าสนใจ ในส่วนของการประสานผลประโยชน์และการทำกิจกรรมร่วมกัน จะเป็นส่วนที่รัฐหรือภาครัฐทั้งไทยและลาวให้การสนับสนุนหรือเป็นผู้กำหนดวาระ

ในส่วนที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเห็นได้จากข้อมูลการสัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่รัฐที่ทำงาน ด้านการท่องเที่ยวว่า “วิถีสานนาการท่องเที่ยวมีให้เห็นในหลายชุมชนที่ ททท. โปรโมท ทั้งการ ทำนา ปลูกข้าว จับปลา ทำปลาร้าด้วย อย่างเช่นที่หมู่บ้าน Homestay วังน้ำหม้อ และที่คิด ๆ ไว้ โครงการเส้นทางสายปลาร้านี้ก็น่าสนใจ ทำในแถบจังหวัดหนองคาย บึงกาฬ นครพนม เป็นโครงการ แบบ Gastronomy Tourism ที่ใช้เรื่องราวของอาหารเป็นตัวเล่าเรื่อง เป็นตัวเชื่อมโยงไปยังแหล่ง ท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งปลาร้าจัดว่าเป็นวัฒนธรรมหลักของอีสานอยู่แล้ว เป็นโครงการของปี 2561 ที่คิดว่าน่าจะทำได้” (เสกสรร ศรีไพวรรณ, ผอ.ททท. พื้นที่จ.อุดรธานี หนองคาย, สัมภาษณ์, 20 ก.ค. 2560) “การท่องเที่ยววิถีชุมชน แหล่งท่องเที่ยวชุมชนถือเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยว เราต้องการหาคูณค่าในแหล่งท่องเที่ยวแล้วดึงขึ้นมา ส่วนเรื่องอาหาร เรื่องปลาร้า เราต้องการให้

เจ้าของแหล่งทำให้เห็นว่า อาหารอีสานสะอาด ปลาไร้สารสังเคราะห์ได้ เราต้องทำเรื่องการนำเสนอ
ดีๆ” (ศรีสุภรณ์ ชมศรีหาราชพร, ผช.ผอ.ททท.พื้นที่จ.นครพนม, สัมภาษณ์, 21 มิ.ย. 2560)

ที่ผ่านมามีการสื่อสารโดยการผลิตซ้ำว่า ปลาไร้ – ปลาแดก เป็นแหล่งรายได้และสัมพันธ์กับ
การท่องเที่ยวผ่านสื่อโทรทัศน์ เช่น รายการข่าว หรือ สารคดี ผ่านสื่อเว็บไซต์ที่ส่วนใหญ่จะนำเสนอ
ภาพปลาไร้คือแหล่งรายได้ในชุมชนที่สัมพันธ์กับชุดความหมายการเป็นของฝาก เช่น เว็บไซต์ผู้จัดการ
ออนไลน์ได้รายงานการค้าขายที่ตลาดท่าอุเทน จังหวัดนครพนมว่าเป็นจุดค้าขาย ปลาสาม ปลาไร้
จำนวนมาก โดยเฉพาะช่วงเทศกาลจะมีประชาชนนักท่องเที่ยวมาซื้อไปเป็นของฝาก ทำให้แม่ค้ารับ
ทรัพย์วันละหลายหมื่น

ความน่าสนใจในส่วนนี้ คือ ตัวผู้ส่งสารและผลิตซ้ำการสื่อสารความหมายนี้เป็นภาครัฐที่เข้า
มากำกับดูแลการนำเสนอวิถีชาวบ้าน วิธีการทำปลาไร้ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบชุมชนด้วย
ซึ่งเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ด้านนโยบาย ผลประโยชน์ของภาครัฐกิจ และผลประโยชน์ของชุมชน
ซึ่งจากการสัมภาษณ์บุคลากรของ ททท. ทั้งสองท่านได้ให้ข้อมูลส่วนหนึ่งว่า การจะนำเสนอโครงการ
ท่องเที่ยวต่างๆ ททท.ต้องเชิญผู้ประกอบการมาสำรวจเส้นทางและใช้ชีวิตแบบนักท่องเที่ยวก่อนเพื่อ
ศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการและดูว่าโครงการจะขายได้หรือไม่ ถ้ามองในมุมนี้จะเห็นว่า
ปลาไร้สามารถทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมระหว่างภาครัฐ ภาครัฐกิจ กับภาคชุมชนได้ และถ้าเป็นโครงการ
ระหว่างประเทศอย่างไทยกับลาว ปลาไร้ก็จะทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมการทำงานของภาคส่วนเหล่านี้ใน
ระดับระหว่างประเทศเช่นกัน ดังนั้น การประสานผลประโยชน์ร่วมกันและการทำกิจกรรมร่วมกัน
จึงเป็น ตัวบท (Message) สำคัญในส่วนนี้ที่จะนำไปสู่การสื่อสารมิตรภาพในความสัมพันธ์ไทย – ลาว

บทสรุปและวิเคราะห์

จากการศึกษาการสื่อสารความหมายผ่านปลาไร้ – ปลาแดกในสังคมไทย พบว่า มีการรับรู้
และให้ความหมายปลาไร้ – ปลาแดก ตามบริบทต่างๆ ทั้งบริบทท้องถิ่น บริบทการเมืองภายใน และ
บริบทระหว่างประเทศ โดยมีการแบ่งชุดความหมายเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ ชุดความหมายด้านบวกกับ
ด้านลบที่ปะทะต่อรอง ความหมายซึ่งกันและกันผ่านช่วงเวลาที่ยาวนาน ดังเช่น แต่ก่อนมีการ
ลดทอนคุณค่าปลาไร้ – ปลาแดกด้วยชุดความหมายด้านลบที่ว่า ปลาไร้ – ปลาแดกเป็นของเหม็น
ของสกปรก นำมาซึ่งโรคภัยไข้เจ็บ แต่ขณะเดียวกันก็มีข้อมูลประวัติศาสตร์สนับสนุนว่า
ปลาไร้ – ปลาแดกเป็นอาหารชั้นสูง และอาหารชาววังด้วยโดยเฉพาะปัจจุบันที่ปลาไร้ – ปลาแดกได้
กลายเป็นสินค้าที่สร้างรายได้ให้แก่ชุมชน ได้รับความนิยมจากผู้บริโภคและมีคุณค่าทางโภชนาการสูง

ยิ่งไปกว่านั้น จากผลการศึกษาชี้ให้เห็นประเด็นน่าสนใจว่า ความสัมพันธ์ของการกำหนด
ความหมายโดยใช้เงื่อนไขของการเป็น “คนใน” ซึ่งก็คือ คนอีสานและคนลาวในพื้นที่อีสาน – ลาว

กับ “คนนอก” ซึ่งส่วนใหญ่ไม่ใช่คนอีสานและคนลาวและอยู่นอกพื้นที่อีสานนั้นมีผลอย่างมีนัยสำคัญต่อการกำหนดความหมายให้เป็นบวกหรือลบนี้

การให้ความหมายของปลาร้า – ปลาแดก โดยนัยด้านบวกนั้นเป็นผลของการรับรู้ภาพปลาร้าของคนอีสานและคนลาวที่นำเสนอการรับรู้ว่า ปลาร้า คือ วิถีชีวิต สื่อตัวแทนความเป็นอีสาน ความเป็นลาว เป็นมิตรภาพผ่านการแลกเปลี่ยนในฐานะของฝาก ของที่ระลึก เป็นแหล่งที่มาของรายได้ ความหมายเหล่านี้ถูกสื่อสารและถูกผลิตซ้ำว่าเป็นมิตรภาพร่วมกัน เป็นมิตรภาพในชีวิตวัฒนธรรมในความคิดคำนึงของคนอีสานและคนลาว

ในขณะที่ความหมายโดยนัยด้านลบเป็นผลจากการรับรู้ภาพปลาร้า – ปลาแดกของคนที่ไม่ใช่คนอีสานและคนลาวเป็นส่วนใหญ่ เช่น การครอบงำอคติที่ว่า ปลาร้า เป็นของเหม็น ของสกปรก และเป็นอาหารของคนจน การกำหนดให้ปลาร้าเป็นอาหารที่เป็นอันตรายเป็นโรคภัยไข้เจ็บจากหน่วยงานผู้ถืออำนาจชุดความรู้ด้านวิทยาศาสตร์อย่างกระทรวงสาธารณสุข เป็นต้น แต่ขณะเดียวกันก็มีการให้ความหมายด้านบวกจาก “คนนอก” ที่ทับซ้อนกับการนิยามของ “คนใน” ด้วย เช่น การรับรู้และกล่าวถึงปลาร้า – ปลาแดกในฐานะสินค้า ของฝากที่สร้างรายได้ให้แก่ชุมชนและสัมพันธ์กับการท่องเที่ยว

ประเด็นสำคัญของการยกการต่อสู้ต่อรองการช่วงชิงการกำหนดความหมายในแง่บวกและแง่ลบระหว่าง “คนใน” และ “คนนอก” วัฒนธรรม มาก่่าวถึงนั้นเพื่อจะชี้ให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงความหมายนี้เป็นเรื่องที่เลื่อนไหล เปลี่ยนแปลงสอดคล้องไปกับผลประโยชน์ของชนชั้นนำตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ดังเช่น การเปลี่ยนแปลงการรับรู้ปลาร้า – ปลาแดกสัมพันธ์กับการเมืองในราชสำนักและอุดมการณ์ของผู้นำประเทศ เมื่อปลาร้า – ปลาแดกเป็นสื่อแทนความเป็นอีสานและความเป็นลาว การจะให้คุณค่าหรือลดทอนคุณค่าจึงเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ด้านความมั่นคงและเอื้อต่อการรวมศูนย์อำนาจด้วยการกำหนดค่านิยมความเป็นไทยที่เหนือกว่าความเป็นลาว ซึ่งส่งผลต่อการให้คุณค่าและความหมายของปลาร้า – ปลาแดกที่ผันแปรสอดคล้องกับความสัมพันธ์ไทย – ลาวในประวัติศาสตร์ดังที่อธิบายไว้ข้างต้น

สำหรับการสื่อสารและผลิตซ้ำความหมายมิตรภาพ หากนำแต่ละชุดความหมายมาวิเคราะห์ร่วมกับ ตัวบท (Message) มิตรภาพ จะนำมาซึ่งการจัดกลุ่มชุดความหมายด้านบวกออกเป็น 4 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) วิถีชีวิต ภูมิปัญญาพื้นบ้าน องค์ความรู้ของสตรี ความสัมพันธ์ของเครือญาติ 2) ภาพแทนความเป็นอีสาน ความเป็นลาว รวมถึงอาหารตัวแทนความเป็นอีสาน 3) สินค้าประจำท้องถิ่น สินค้าส่งออก ในฐานะ ของฝาก ของที่ระลึก 4) แหล่งรายได้และสัมพันธ์กับการท่องเที่ยว ซึ่งทั้ง 4 กลุ่ม ถูกเลือกขึ้นมาให้ทำหน้าที่สื่อสารความหมายมิตรภาพไทย – ลาว

ยิ่งไปกว่านั้น จากการศึกษาทำให้เห็นประเด็นที่น่าสนใจว่า ความหมายโดยนัยใด ถูกกำหนดให้เป็นที่ยอมรับและเข้าใจของคนในสังคมมากที่สุด โดยมีข้อค้นพบ คือ ปลาแร่ – ปลาแดก ในความหมายของ วิถีชีวิต และ สื่อตัวแทนความเป็นอีสาน ความเป็นลาว เป็นชุดความหมายที่มีการผลิตซ้ำมากที่สุด ซึ่งสะท้อนให้เห็นภาพการรับรู้และความเข้าใจที่คนในสังคมมีต่อปลาแร่ – ปลาแดก เห็นได้จากการผลิตซ้ำของสื่อบุคคล ชาวบ้าน บุคลากรภาครัฐ สื่อมวลชนและสื่อใหม่ ที่เชื่อมโยงกับ ตัวบท (Message) ความรู้สึกเป็นพวกเดียวกันที่ถูกส่งผ่านในการผลิตซ้ำมากที่สุด รองลงมาคือ ตัวบท (Message) ความเชื่อความศรัทธาร่วมกันผ่านชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี และ การมีมิตรไมตรี ต่อกันผ่านการให้เป็นของฝากของที่ระลึก

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ที่ผ่านมา ปลาแร่ – ปลาแดก สามารถสื่อสารไปยังผู้บริโภคให้เข้าใจ ตัวบท (Message) ของมิตรภาพได้ นั่นก็แสดงให้เห็นว่า ปลาแร่ – ปลาแดกได้ทำหน้าที่สื่อสาร ความหมายมิตรภาพในความสัมพันธ์ไทย – ลาว ควบคู่กันไปด้วย ยิ่งไปกว่านั้น ผลการศึกษาได้ ชี้ให้เห็นว่า ความเป็นอีสาน และ อัตลักษณ์ความเป็นอีสานที่สะท้อนผ่าน ปลาแร่ – ปลาแดกนั้น สอดคล้องใกล้เคียงกับความเป็นลาวมากกว่าความเป็นไทย (ส่วนกลาง) ดังนั้น รัฐไทยจึงควรใช้ ประโยชน์จากความเป็นอีสานและความใกล้เคียงกันนี้มาช่วยเสริมสร้างให้มิตรภาพไทย – ลาว เจริญ งอกงามยิ่งขึ้นได้

ข้อเสนอแนะ

เมื่อปลาแร่ – ปลาแดกทวีบทบาทขึ้นในปัจจุบัน จากความนิยมของผู้บริโภคที่ไม่เฉพาะแค่คน อีสานและคนลาว ประกอบกับการทำหน้าที่สื่อสารความหมายมิตรภาพในความสัมพันธ์ไทย – ลาว ดังนั้น หากไทยต้องการผลักดันให้การสื่อสารความหมายมิตรภาพผ่านปลาแร่ – ปลาแดกนี้มี ประสิทธิภาพต่อความสัมพันธ์ไทย – ลาวมากขึ้นในอนาคต ประเด็นสำคัญ คือรัฐและประชาชน โดยเฉพาะในพื้นที่นอกอีสานควรต้องตระหนักถึงการมีอยู่ของการทำหน้าที่สื่อสารความหมาย มิตรภาพนี้ พร้อมทั้งสนับสนุนการผลิตซ้ำชุดความหมายด้านบวกนี้ให้แพร่ขยายออกไป เพื่อแสดงให้เห็นว่าไทยต้องการเป็นเพื่อนบ้านและเป็นพันธมิตรที่เท่าเทียมกับลาวอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะต่อการวิจัยในอนาคต เนื่องจากงานวิจัยนี้เป็นการนำเสนอการสื่อสาร ความหมายมิตรภาพจากมุมมองของไทย ดังนั้นหากจะต่อยอดงานวิจัยนี้ในอนาคต ประเด็นที่น่าสนใจ คือ การศึกษาการรับรู้การสื่อสารความหมายมิตรภาพในมุมมองของคนลาวเพื่อประโยชน์ในการ ประเมินผลการสื่อสารมิตรภาพของไทยว่ามีประสิทธิภาพและบรรลุผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ และ สมสุข หินวิมาน. (2551). *สารธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองกับสื่อการศึกษา*. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์.
- กัจกร หลุยยะพงศ์. (2545). คู่รัก-คู่แค้น-คู่รักคู่แค้น : ความสัมพันธ์ของไทยกับอุษาคเนย์. *รัฐศาสตร์สาร*, 23(3), 161 – 186.
- กัจกร หลุยยะพงศ์. (2549). จากกบฏผีบุญสู่กองทัพพอบ (หวัดสยอง) : ว่าด้วยการต่อสู้ของอีสานและลาวในโลกความเป็นจริงและหนังผี. *รัฐศาสตร์สาร*, 27(3), 99 - 118.
- กิตติพร ศรีธัญรัตน์. (2553). *วิถีการบริโภคอาหารพื้นบ้านของคนรุ่นใหม่ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว*. เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโตโยต้าแห่งประเทศไทย.
- ข่าวสดออนไลน์. (2553). *ชมรมอีสานฯ ประท้วงคิว อริสรา ปีปีหมิ่น"ลาว"*. สืบค้นจาก http://www.khaosod.co.th/view_newsonline.php?newsid=TVRJM05qRTNNREYyTXc9PQ.
- เขียน อธิระวิทย์ เสมอแยม อติสรทาน และตะวัน มโนรมย์. (2544). *ความสัมพันธ์ไทย-ลาวในสายตานคนลาว*. รายงานวิจัย. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร และคณะ. (2540). *วัฒนธรรมการบริโภคอาหารของชาวอีสาน : การสืบสานภูมิปัญญาและมรดกจากธรรมชาติ*. รายงานวิจัย. มหาสารคาม : อาศรมวิจัย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ กาญจณี ละอองศรี, บรรณาธิการ. (2557). *อาหารอีสาน : แซ่บ... อีหลี? ในอีสาน-ลาว-ขแมร์ศึกษา ในกรอบประชาคมอาเซียน*. เอกสารสรุปการสัมมนาวิชาการประจำปี 2556. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโตโยต้าแห่งประเทศไทย.
- ชาติชาย มุกสง. (2549). *การแพทย์และการสาธารณสุขในประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย: จากวาทกรรมชนชั้นสู่การตอบโต้การครอบงำอำนาจ ใน โภมาตร จึงเสถียรทรัพย์ (บรรณาธิการ)*. พหุลักษณะทางการแพทย์กับสุขภาพในมิติสังคมวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- ชัยพงษ์ สำเนียง. (2558, มกราคม – มิถุนายน). ชุมชนจินตกรรม/ความเชื่อทางวัฒนธรรม : สิ่งประกอบสร้างของความเป็นชาติ. *มนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ปริทัศน์*, 3(1), 139-148.
- ชุมพล แนวจำปา. (2535, กุมภาพันธ์). ปลาแดกกับความมั่นคงในชีวิตของชาวอีสาน. *ศิลปวัฒนธรรม*, 13 (4), 92-96.
- ดวงไข หลวงพะสี. (ม.ป.ป.). *ชาตีสลาวและวัฒนธรรมลาว*. เอกสารแปลฉบับที่ 1 ของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ (เอกสารอัดสำเนา). (บุญสะวัน รัตตะนา, ผู้แปล) .

- ธงชัย วินิจจะกุล. (2552, มกราคม – มิถุนายน). อ่าน Imagined Communities ของ Benedict Anderson หรือ IC ของ “ครูเบน”. *ศิลปศาสตร์*, 9(1), 163 – 193.
- ทวีศักดิ์ เผือกสม. (2545). *การแพทย์สมัยใหม่ในสังคมไทย: เชื้อโรค ร่างกาย และรัฐเวชกรรม*. (รายงานการวิจัยในโครงการภูมิปัญญาทักษิณ). สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
- นันทิยา นานงาม. (2551). *การสืบทอดภูมิปัญญาและการพัฒนาปลาแดกบริเวณลุ่มน้ำลำปาว จังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน*. ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- เนื่ออ่อน ขวัญทองเขียว. (2555). *การรับรู้เกี่ยวกับ “ลาว” ในสังคมไทย*. รายงานวิจัย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- _____. (2559). *เปิดแผนยึดล้านนา*. กรุงเทพฯ : มติชน.
- ประตุสู่อีสาน. (2560). *วิญญานที่ 5 ของชาวอีสาน*. ค้นเมื่อ 5 ธันวาคม 2560, สืบค้นจาก <http://www.isangate.com/new/winyan-5-isan.html>
- ผู้จัดการออนไลน์. (2555). *ไฮโซลาว “แอปเปิ้ล” ทนไม่ไหวถูก “โพร์” คำลาว! ลามเป็นปัญหาระดับชาติ*. ค้นเมื่อ 18 สิงหาคม 2560, สืบค้นจาก <http://www.manager.co.th/Entertainment/ViewNews.aspx?NewsID=9550000134939>
- ผู้จัดการออนไลน์. (2560). *ปลาร้าปลาล้มขายดีแต่ซื้อเป็นของฝาก แม่ค้ารับทรัพย์วันละหลายหมื่น*. ค้นเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2560, สืบค้นจาก <http://www.manager.co.th/QOL/ViewNews.aspx?NewsID=9600000038597>
- ผู้จัดการออนไลน์. (2548). *ไผ่กินปลาแดกก็บ่แม่นลาวเด้อ*. ค้นเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2560, สืบค้นจาก <http://www.manager.co.th/Around/ViewNews.aspx?NewsID=9480000177773>
- ผู้จัดการออนไลน์. (2560). *ดิงเกาหลิวิจารณ์ “น้ำตาล” หน้าลาว! ด้าน “แอปเปิ้ล” ถาม จะลาวจะไทย มี-จะทำไม?* . ค้นเมื่อ 18 สิงหาคม 2560, สืบค้นจาก <http://www.manager.co.th/South/ViewNews.aspx?NewsID=9600000009299>
- ฝ่ายวิชาการ สภาพริกส์. (2558). *อาหารและวัฒนธรรมการกินคนอาเซียน*. กรุงเทพฯ: สภาพริกส์.
- พจน์ สัจจะ. (2540). *โลกวัฒนธรรมของอาหาร*. กรุงเทพฯ: แสงแดด.
- พลวัฒน์ อารมณ. (สิงหาคม 2558). ปลาเล็กปลาน้อย ยิ่งใหญ่ในรสชาติและคุณค่าอาหาร. *นิตยสารครัว*, 245(22), น.73.
- พัฒนา กิตติอาษา. (2555). *สุวิธอีสานใหม่* ใน อภิราตี จันทรแสง (บก.), ประวัติศาสตร์นอกขนบ, หน้า 75-161. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อินทนิล.
- พันทิป. *คำ“หน้าลาว”ไม่เป็นไร คำ“ควาย”ถูกปรับ? คำถามจากชาวลาวท่านหนึ่ง*. ค้นเมื่อ 18 สิงหาคม 2560, สืบค้นจาก <https://pantip.com/topic/35222978>.

- พิชญ จันทรวิทัน. (2548). *กงสุลไทยในเมืองลาว*. กรุงเทพฯ: เนชั่นบุ๊คส์.
- ภัทรพงศ์ คงวิจิตร. (2543). พื้นที่และความหมายของการท่องเที่ยวในเมืองหลวงพระบาง.
วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหาบัณฑิต คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- รุจน์ โกมลบุตร. (2559, พฤษภาคม – สิงหาคม). ไทยในสายตาสือลาว : ศึกษากรณีหนังสือพิมพ์ประชาชน (Pasaxon). *วารสารศาสตร์*, 9(2), 57 – 83.
- วสิษฐ เดชกุญชร. (2538, สิงหาคม). ความ (ไม่) รู้เรื่องปลาร้า. *ศิลปวัฒนธรรม*, 16(10), 72 – 73.
- วิภา อุดมฉันท. (2543). *ทัศนคติของผู้รับสารและผลกระทบที่เกิดจากสัญญาณวิทยุและโทรทัศน์ข้ามพรมแดน ไทย-ลาว*. รายงานการวิจัย. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิบูล สินธุมาลย์. (2554). *การรับรู้ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ไทย-ลาว : ผ่านแบบเรียนประวัติศาสตร์ไทยและลาวชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 (ค.ศ.1975-2009)*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์ มหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สมสุข หินวิมาน. (2558, มกราคม – เมษายน). “ได้กินไข่ดาวสดๆ คาวๆ หอมๆ ฟุ้งๆ อย่าลืมบ้านทุ่งที่กินผักบุ้งแกงคั่ว” : การสื่อสารอาหารข้ามชาติในกระแสโลกาภิวัตน์. *วารสารศาสตร์*, 8(1), 81 – 118.
- ส. พลายน้อย. (2545, มกราคม). ลาวบางกอก. *ศิลปวัฒนธรรม*, 23 (3), 98-103.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2538, สิงหาคม). กินข้าวกินปลา ปลาร้าปลาแดก อาหารยอดนิยม.
ศิลปวัฒนธรรม, 16(10), 64 – 68.
- สุชาติ ทวีสิทธิ์. (2552, มกราคม). พลเมืองจินตนาการกับคนลาวไร้รัฐที่ชายแดนภาคอีสาน. *ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี (ฉบับพิเศษ)*, กลุ่มน้ำโขงศึกษา สายน้ำ ผู้คน ชายแดน วัฒนธรรม การค้า การเมือง, 72 – 117.
- สุภรัตน์ เขาวนเกษม. (2544). *ภาพลักษณ์ของประเทศไทยในทัศนะของคนลาว กรณีกำแพงนครเวียงจันทน์*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภูมิภาควิทยา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุชาติ โหมกลาง. (2554). *การศึกษาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ปลาร้าจากภูมิปัญญาพื้นบ้านของชุมชนลุ่มน้ำมูลเพื่อเพิ่มมูลค่าเชิงพาณิชย์*. ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ศิริมิตร ประพันธ์รุจิ. (2551). *ความสัมพันธ์ไทย-ลาว ในสื่อบันเทิงไทย : ศึกษากรณีการประกอบสร้างอัตลักษณ์ความเป็นลาวจากภาพยนตร์เรื่อง หมาดะโลกดะสิง*. วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- ศรีศักร วัลลิโภดม (บก.). (2541). *วัฒนธรรมปลาแดก*. หนังสือรวมบทความ เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ. สกลนคร : อร่ามการพิมพ์.
- ศรีศักร วัลลิโภดม และสุจิตต์ วงษ์เทศ (บก.). (2546). *เกลืออีสาน หุ่นกลา อาณาจักรเกลือ 2500 ปี จากยุคแรกเริ่มล่าสัตว์ ถึงยุคมั่งคั่งข้าวหอม*. กรุงเทพฯ : มติชน.
- เอกลักษณ์ จารุกิจไพศาล. (2557). *การแสดงอัตลักษณ์ของร้านอาหารอีสาน : กรณีศึกษาร้านอาหารอีสานในเขตกรุงเทพมหานคร*. ปรินญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- Chantal Mouffe. (1999). “Carl Schmitt and the Paradox of Liberal Democracy”, in *The Challenge of Carl Schmitt*. London : Verso. อ้างถึงใน ศิโรตม์ คล้ามไพบูลย์. (2543). การเมืองของความเป็นศัตรู : แง่คิดและปัญหาบางประการในความคิดทางการเมืองของคาร์ล ชมิทท์. *รัฐศาสตร์สาร*, 22(1), 98 - 126.
- King, Preston and Smith, Graham M. (2007). *Friendship in politics*. New York : Routledge.
- Lefferts, Leedom. (2005, September). Sticky Rice, Fermented Fish, and the Course of a Kingdom : The Politics of Food in Northeast Thailand. *Asian Studies Review*, 29, 247-258.

บทสัมภาษณ์

- กฤษฎา ศรีสงคราม. (2560, 21 มิถุนายน). เจ้าหน้าที่สำนักงานพาณิชย์ จ.นครพนม. [บทสัมภาษณ์].
- งามตา ยืนยง. (2560, 22 มิถุนายน). นักวิชาการพัฒนาชุมชนชำนาญการ จ.นครพนม. [บทสัมภาษณ์].
- ณัฐภพ จำปา. (2560, 25 สิงหาคม). ผู้ช่วยหัวหน้ากลุ่มงานส่งเสริมการพัฒนาชุมชน จ.หนองคาย. [บทสัมภาษณ์].
- พีเนก. (2560, 21 มิถุนายน). เจ้าของกิจการน้ำปลาร้าบรรจุขวด. [บทสัมภาษณ์].
- พีโหน่ง. (256,3 มีนาคม). เจ้าของกิจการน้ำปลาร้าแม่ร้อยส้มตำ จ.นครพนม. [บทสัมภาษณ์].
- พวง. (2560, 12 กันยายน). อดีตครูคนลาว. [บทสัมภาษณ์].
- มนตรี คำวัน. (2560, 19 กรกฎาคม). เจ้าหน้าที่มหาวิทยาลัย. [บทสัมภาษณ์].
- แม่ชิ้น. (2560, 4 มีนาคม). กลุ่มแม่บ้านทำปลาร้าจังหวัดนครพนม. [บทสัมภาษณ์].
- แม่นิด. (2560, 2 มีนาคม). แม่ค้าปลาร้าตลาดเทศบาลเมืองนครพนม. [บทสัมภาษณ์].
- แม่แมว. (2560, 4 มีนาคม). กลุ่มแม่บ้านทำปลาร้าจังหวัดนครพนม. [บทสัมภาษณ์].
- แม่ร้อย และ แม่จิง. (2560, 1 มีนาคม). กลุ่มแม่บ้านทำปลาร้าจังหวัดนครพนม. [บทสัมภาษณ์].
- แม่วี. (2560, 5 มิถุนายน). แม่ค้าปลาร้าจังหวัดหนองคาย. [บทสัมภาษณ์].
- แม่ศรี. (2560, 1 มีนาคม). แม่ค้าปลาร้าจังหวัดนครพนม. [บทสัมภาษณ์].

สิริพนมม ที่ละกุน. (2560, 12 กันยายน). คนดูแลสวนคนลาวประจำสถานกงสุลไทย ณ แขวงสะหวัน
นะเขต. [บทสัมภาษณ์].

สีพะจัน อินสีเชียงใหม่ และ พวง. (2560, 15 กันยายน). แม่บ้านคนลาวประจำสถานกงสุลไทย ณ
แขวงสะหวันนะเขต และ อดีตครูคนลาว. [บทสัมภาษณ์].

เสกสรร ศรีไพวรรณ. (2560, 20 กรกฎาคม). ผู้อำนวยการสำนักงาน ททท. จ.อุตรธานี.
[บทสัมภาษณ์].

ศรีสุภรณ์ ชมศรีหาราชพร. (2560, 21 มิถุนายน). ผู้ช่วยผู้อำนวยการ ททท. สำนักงานนครพนม.
[บทสัมภาษณ์].

การบริการสาธารณะแนวใหม่กับความสอดคล้องของวัฒนธรรมไทย

สรัญพัทธ์ เอี้ยวเจริญ*

กุลสกากรวี เลาสถิต*

(วันรับบทความ : 11 เมษายน 2561 /วันแก้ไขบทความ : 16 กรกฎาคม 2561 /วันตอบรับบทความ : 18 กรกฎาคม 2561)

บทคัดย่อ

บทความนี้มีความมุ่งหมาย เพื่อศึกษาแนวคิดบทบัญญัติ 7 ประการ ของการบริการสาธารณะแนวใหม่ (NPS) กับความสอดคล้องของวัฒนธรรมไทย ผลของการศึกษาพบว่าองค์ประกอบของของวัฒนธรรมอันได้แก่ ทศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ และสิ่งประดิษฐ์คิดค้นจะเป็นเครื่องมือช่วยทำให้ NPS ขับเคลื่อนและพัฒนาเห็นผลเป็นรูปธรรมได้มากขึ้น เพราะวัฒนธรรมจะช่วยให้การหล่อหลอมกลุ่มเกลาข้าราชการให้ปรับตัวเป็นบุคคลที่รับผิดชอบต่อสังคม มีทักษะภาวะของความเป็นผู้นำและผู้ตาม เป็นบุคคลที่พร้อมต่อการอำนวยความสะดวก เป็นผู้ช่วยเหลือ จัดการความขัดแย้งและเจรจาต่อรอง ประนีประนอมและระงับข้อพิพาท อันจะช่วยส่งเสริมและสนับสนุนให้สอดคล้องกับแนวคิดของ NPS ที่มุ่งเน้นให้เจ้าหน้าที่ของรัฐเป็น “ผู้รับฟัง” มากกว่า “เป็นผู้สั่งการ” และ “รับใช้หรือให้บริการ” มากกว่า “กำกับหรือควบคุม”

คำสำคัญ : การบริการสาธารณะแนวใหม่/ วัฒนธรรมไทย

* อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

New Public Service in Accordance with Thai Culture

Saranpat Eawjaroen^{*}

Kulsakwao Laohasthit^{*}

(Received Date : April 11, 2018, Revised Date : July 16, 2018, Accepted Date : July 18, 2018)

Abstract

The objective of this article is to study on the 7 provisions of the New Public Service Concepts (NPS) in accordance with the Thai culture. The content of study reveals that the basic concepts of Thai culture are attitude, value, belief, and cartifact. These four concepts could be used as tools to move and develop Thai culture to a become reality. Thai culture could enlighten government officials to take social responsibilities, improve their leader skill, and become good followers. They will be well prepared to accommodate, solve the conflicts, negotiate and dispute settlement. These would help promote and support the New Public Service Concepts which emphasize that the government offices should be “listeners” rather than “commanders” and “service providers” rather than “directors or controller”

Keywords: New Public Service/ Thai Culture

บทนำ

แนวคิดการบริหารภาครัฐที่เข้ามามีอิทธิพลทั้งในทางวิชาการและในระบบบริหารราชการไทยที่ผ่านมา นับตั้งแต่ก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง เป็นยุคแรกๆ ที่เริ่มมีการศึกษาแนวคิดด้านรัฐประศาสนศาสตร์อย่างจริงจัง โดยเริ่มจากอดีตประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา วูดโรว์ วิลสัน (Woodrow Wilson) ได้กล่าวถึง Politics Administration Dichotomy ที่ให้แยกการเมืองและการบริหารออกจากกัน ทั้งนี้รวมไปถึง Frank J. Goodnow ที่ได้เสนอผลงานที่สนับสนุนแนวคิดให้มีการแยกการบริหารออกจากการเมืองอย่างเด็ดขาด จนมาถึงนักสังคมวิทยาชาวเยอรมัน Max Weber ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการจัดองค์กรขนาดใหญ่หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า “ระบบราชการ” (Bureaucracy) นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการ ที่จัดอยู่ในยุคนี้อีก อาทิเช่น Frederick W. Taylor ผู้ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นบิดาของการจัดการเชิงวิทยาศาสตร์ ได้เสนอแนวคิดการ

^{*} Lecturer, Program In Public Administration, Faculty of Humanities and Social Sciences, Phetchaburi Rajabhat University

จัดการแบบวิทยาศาสตร์ (Scientific Management) ที่เน้นค้นหาวิธีการทำงานที่ดีที่สุด (One best Way) ส่วน Luther Gulick เชื่อว่าความสำเร็จขององค์กรขึ้นอยู่กับการทำงานของฝ่ายจัดการหรือฝ่ายบริหาร ได้เสนอหลักการที่เรียกว่า POSDCORB และ Henri Fayol บิดาของทฤษฎีการปฏิบัติก็ได้เสนอแนวคิด “POCCC” เป็นต้น (นฤมล อนุสนธิ์พัฒน์, 2558, น.64-65) **ยุคที่สอง** เป็นยุคของการกำเนิดรัฐประศาสนศาสตร์แนวใหม่ (New Public Administration) แนวคิดนี้มองว่างานสาธารณะเป็นภารกิจของรัฐ โดยมีความเชื่อว่า องค์กรของรัฐนั้นจะต้องจัดโครงสร้างองค์การแบบรวมศูนย์อำนาจ (Centralization) แบ่งงานออกเป็นแผนกย่อยๆ (Departmentalization) จัดสายการบังคับบัญชาตามลำดับชั้น (Hierarchy) เน้นทำงานโดยยึดถือกฎระเบียบอย่างเข้มงวด (Formalization) แยกการบริหารออกจากการเมือง (Separation of Administration from Politics) และใช้ระบบคุณธรรมในการบริหารงานบุคลากร (Merit System) (สมศักดิ์ สามัคคีธรรม และคณะ, 2556, น.184-185) **ยุคที่สาม** แนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (The New Public Management) แนวคิดนี้ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์นโยบายการจัดการภาครัฐ เป็นแนวคิดเพื่อลดขนาดราชการ การให้บริการด้วยระบบตลาด และเทคนิคการจัดการสมัยใหม่ ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากสำนักคิดการจัดการนิยม (Managerialism) ที่เป็นหัวใจสำคัญของการใช้หลักการทางธุรกิจเอกชนเข้ามาประยุกต์ใช้ในการบริหารกิจการสาธารณะ นักคิดที่มีอิทธิพลในยุคนี้ คือ David Osborne และ Ted Gaebler (นฤมล อนุสนธิ์พัฒน์, 2558, น.66) **ยุคที่สี่** การบริการสาธารณะแนวใหม่ (New Public Service) เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับพลเมืองและการคืนอำนาจให้กับประชาชน โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการกระตุ้นจิตวิญญาณสาธารณะ แนวคิดนี้มีรากฐานมาจากแนวคิด ดังต่อไปนี้ 1) แนวคิดความเป็นพลเมืองประชาธิปไตย (Democratic Citizenship) 2) ตัวแบบชุมชนและประชาสังคม (Model of Community and Civil Society) 3) ทฤษฎีองค์การที่อาศัยหลักมนุษยนิยมและรัฐประศาสนศาสตร์ในความหมายใหม่ (Organization Humanism and New Public Administration) และ 4) รัฐประศาสนศาสตร์ในยุคหลังสมัยใหม่ (Postmodern Public Administration) (ปกรณ ศิริประกอบ, 2560, น.73-78, J.V. Dendhart and R.B. Denhart, 2011, hassim)

จากแนวคิดดังกล่าวจะพบว่า เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นโดยนักวิชาการชาวตะวันตกทั้งสิ้น อันเป็นประเทศที่มีวิถีชีวิตที่แตกต่างกับกลุ่มประเทศตะวันออกในหลายๆ อย่าง ความแตกต่างที่สำคัญประการหนึ่งก็คือ “วัฒนธรรม” อันเป็นตัวแปรที่สำคัญในการเป็นเครื่องมือที่ช่วยในการปกครองประเทศ และบ่อยครั้งที่ผู้ปกครองเองจะนำวัฒนธรรมมาใช้เป็นเครื่องมือช่วยในการบริหารและการปกครองบ้านเมือง เช่น การใช้วัฒนธรรมเพื่อสร้างอุดมการณ์ชาติ หรือการใช้วัฒนธรรมเพื่อสร้างอาณานิคม อย่างเช่นในอดีตของช่วงการล่าอาณานิคม เป็นต้น (อมรา พงศาพิชญ์, 2545, น.75-78) ซึ่งวัฒนธรรมอาจแบ่งออกได้สองส่วนคือ ส่วนของรัฐและส่วนของหมู่บ้าน ซึ่งหากพิจารณาวัฒนธรรมในส่วนของรัฐอาจ

กล่าวได้ว่า วัฒนธรรมเป็นโครงสร้างส่วนบนเป็นสิ่งที่กำหนดเศรษฐกิจและการเมือง เศรษฐกิจและการเมือง ก็เป็นตัวกำหนดวัฒนธรรม คือ ต่างกำหนดซึ่งกันและกัน แต่สำหรับวัฒนธรรมในส่วนของหมู่บ้าน อาจกล่าวได้ว่า สังคมในหมู่บ้านอยู่ได้เพราะระบบเศรษฐกิจที่เลี้ยงตัวเองและเพราะเชื่อในความเป็นญาติพี่น้อง เชื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของหมู่บ้าน ซึ่งอยู่ได้เพราะชุมชนมีเอกลักษณ์ผูกพันกัน อันเป็นเรื่องของอุดมการณ์และคุณค่าด้วย (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2547, น.36) และหากพิจารณาถึงความหมายของคำว่า “วัฒนธรรม” จะพบว่าวัฒนธรรม หมายถึง ชื่อรวมหรือหน่วยเชิงซ้อนทั้งหมดของแบบอย่างพฤติกรรมที่ได้มาทางสังคม และที่ถ่ายทอดกันมาโดยอาศัยสัญลักษณ์ และแบบอย่างพฤติกรรมดังกล่าวนี้ ทำให้กลุ่มมีลักษณะที่แตกต่างไปจากกลุ่มอื่นทั้งในแง่ของสิ่งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ (ติน ปรัชญาพฤทธิ, 2539, น.465) ซึ่งองค์ประกอบของวัฒนธรรมตามหลักของ “มานุษยวิทยาวัฒนธรรม” ประกอบด้วยปัจจัย 4 ประการ คือ ทศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ และสิ่งประดิษฐ์คิดค้น (ปรัชญาพฤทธิ, 2539, น.448) วัฒนธรรมนั้นมีทั้งส่วนที่ดีและไม่ดี ทั้งนี้หากวัฒนธรรมใดเป็นสิ่งที่ดี ก็ดำเนินการถ่ายทอดหรือส่งต่อ แต่หากวัฒนธรรมใดเป็นสิ่งที่ไม่ค่อยจะดีก็ดำเนินการปรับปรุง แก้ไขหรือหากเป็นวัฒนธรรมที่เลวร้ายก็ควรกำจัดให้หมดสิ้นไป เช่น การคอร์รัปชัน เป็นต้น (ติน ปรัชญาพฤทธิ, 2561) จากองค์ประกอบของวัฒนธรรมข้างต้นผู้เขียนมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาถึงแนวคิดบทบัญญัติ 7 ประการ ของการบริการสาธารณะแนวใหม่ (NPS) กับความสอดคล้องหรือการปรับเข้ากับวัฒนธรรมไทยได้หรือไม่ ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับการบริการสาธารณะแนวใหม่

การบริการสาธารณะแนวใหม่ (New Public Service : NPS) เป็นแนวคิดที่อยู่บนพื้นฐานของ ค่านิยมประชาธิปไตย (value of democracy) ความเป็นพลเมือง (citizenship) และผลประโยชน์สาธารณะ (public interest) โดยการบริการเพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์สาธารณะถือเป็นหัวใจของแนวคิดนี้ การบริการสาธารณะแนวใหม่ต้องการปรับวิธีการคิดเกี่ยวกับโครงสร้างและกระบวนการขององค์การ ด้วยการเปิดกว้างให้เกิดการมีส่วนร่วมในการให้บริการของภาครัฐให้เพิ่มมากขึ้น แม้ว่าการบริการสาธารณะแนวใหม่จะไม่ใช่วิธีการที่อยู่บนพื้นฐานของการวัดผลได้ (immeasureable) แต่ก็เป็แนวคิดที่ช่วยเติมเต็มให้เกิดการบริการที่ดีขึ้นกว่าที่ผ่านมา (นราธิป ศรีรามและคณะ, 2556, น.36-37) และหากนำแนวคิดนี้มาพิจารณาการบริหารภาครัฐของไทยในปัจจุบัน ภาครัฐเองก็ตระหนักให้ประชาชนมีความเป็น “พลเมือง” (citizen) และ ให้ใช้เป็คำเรียกไม่ใช้ “ผู้รับบริการ” “ราษฎร์” หรือ แม้กระทั่ง “ประชาชน” ภายใต้วาทกรรม “ประชารัฐ” ประชาชนคือ “พลเมือง” ที่ต้องคำนึงถึงผลประโยชน์สาธารณะ (Public Interests) มากกว่าผลประโยชน์ปัจเจกบุคคล (Individual Interests) เมื่อพิจารณาจะประเด็นนี้ จะเห็นว่า NPS ค่อนข้างจะได้เปรียบกว่า NPM ในฐานะของหลักพื้นฐานด้านนโยบายรัฐบาลของประเทศกำลังพัฒนา ที่มีแนวโน้มค่อนข้างไปทางการใช้อำนาจพิเศษในการบริหารประเทศ (ไชนันท์ ปัญญาศิริ, 2560, น.15)

สำหรับแนวคิดพื้นฐานที่เป็นรากฐานของแนวคิดการบริการสาธารณะแนวใหม่นั้น ประกอบด้วยรากฐาน 4 ประการหลัก คือ (ปกรณ ศิริประกอบ, 2560, น.73-78)

1) แนวคิดความเป็นพลเมืองประชาธิปไตย (Democratic Citizenship) แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยเป็นการนำเสนอในเรื่องสิทธิของการเป็นพลเมือง การเพิ่มพูนผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจของชุมชนและพลเมืองเป็นหน้าที่หลักของรัฐ รัฐถูกสร้างขึ้นมาเพื่อให้พลเมืองสามารถที่จะเลือกทางออกที่สอดคล้องกับผลประโยชน์ส่วนบุคคล เป็นต้น ซึ่งการมองสิทธิของพลเมืองในลักษณะนี้จะมีความสอดคล้องกับทฤษฎีทางเลือกสาธารณะ (public choice theory) และแนวคิดการบริหารภาครัฐแนวใหม่

2) ตัวแบบชุมชนและประชาสังคม (Model of Community and Civil Society) ตัวแบบชุมชนและประชาสังคมเป็นแบบที่เปรียบเสมือนการใช้กลไกการร่วมมือกันของชุมชนและประชาสังคมในการแก้ไขปัญหาสาธารณะร่วมกัน โดยมีข้อสรุป คือ (1) ชุมชนที่มีเครือข่ายพลเมืองที่เข้มแข็ง นักรัฐประศาสนศาสตร์สามารถใช้เครือข่ายเหล่านั้นในการสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็งยิ่งขึ้น เพื่อเป็นการเปิดประตูสู่การวางแผนและการโต้ตอบ ยิ่งกว่านั้นควรให้ความรู้แก่พลเมืองที่มีความเกี่ยวข้องกับธรรมาภิบาลประชาธิปไตย (2) นักรัฐประศาสนศาสตร์สามารถที่จะช่วยสร้างชุมชนและสังคม (Social Capital) หน้าที่ของนักรัฐประศาสนศาสตร์คือการสร้างชุมชน เข้าไปมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนให้ทุนสังคมโดยกระตุ้นให้พลเมืองมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย

3) ทฤษฎีองค์การที่อาศัยหลักมนุษยนิยมและรัฐประศาสนศาสตร์ในความหมายใหม่ (Organization Humanism and New Public Administration) ทฤษฎีองค์การที่อาศัยหลักมนุษยนิยมทำให้นักรัฐประศาสนศาสตร์เริ่มหันกลับมาให้ความสนใจเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์ การให้ความสำคัญกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งภายในและภายนอกองค์การ และรัฐประศาสนศาสตร์ในความหมายใหม่ ซึ่งเริ่มแสดงถึงความไม่เห็นด้วยกับแนวคิดเชิงองค์การแบบดั้งเดิม ที่เน้นระบบราชการการบริหารจัดการแบบบนลงล่าง และหลักการควบคุมตามสายการบังคับบัญชา ไปสู่ตัวแบบที่สร้างโดยค่านิยม การตรวจสอบได้ ความเชื่อมั่น และการสื่อสารที่ตรงไปตรงมา ทั้งนี้การบริหารควรมีลักษณะของความกระตือรือร้น รวมถึงการสร้าง พัฒนา จัดทำ และการประยุกต์นโยบายสาธารณะให้เหมาะสมกับประเทศของตน นอกจากนี้ George Frederickson มองว่ารัฐประศาสนศาสตร์ในปัจจุบันรากฐานแนวคิดของ NPM เป็นค่านิยมที่ให้ความสำคัญกับประสิทธิภาพ (Efficiency) ประสิทธิภาพ (Effectiveness) และความประหยัด (Economy) ในขณะที่รากฐานแนวคิดของ NPS เป็นค่านิยมที่ให้ความสำคัญกับความเสมอภาค การตอบสนองต่อสังคม และความเท่าเทียมกันทางสังคม (Social equity)

4) รัฐประศาสนศาสตร์ในยุคหลังสมัยใหม่ (Postmodern Public Administration) รัฐประศาสนศาสตร์ในยุคหลังสมัยใหม่เสนอว่าพฤติกรรมของมนุษย์ในบางครั้งก็สามารถอธิบายได้ด้วยค่านิยมมากกว่าข้อเท็จจริงตามตัวแบบมีเหตุมีผล (Rational Model) และในบางครั้งการแยกข้อเท็จจริงออกจากค่านิยมก็

เป็นเรื่องที่ทำได้ยาก หรือการมองพฤติกรรมมนุษย์ให้เหมือนกับวิทยาศาสตร์ก็กระทำ ได้ยาก ดังนั้น นักวิชาการในยุคหลังสมัยใหม่จึงเสนอวิธีการการได้มาซึ่งความรู้ความจริงที่เรียกว่า คตินิยมแนวการตีความ (Interpretivism) โดยเป็นการให้ความสำคัญผ่านการตีความที่ค่านิยมมากกว่าข้อเท็จจริง และอัตวิสัย (Subjective) มากกว่าภววิสัย (Objective)

สาระสำคัญของการบริการสาธารณะแนวใหม่

การบริการสาธารณะแนวใหม่ (New Public Service: NPS) เป็นวาทกรรม (discourse) ที่ตีความและวิพากษ์แนวคิดรัฐประศาสนศาสตร์ในอดีต โดยเฉพาะการวิพากษ์แนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (NPM) ตามทัศนะของ David Osborne และ Ted Gaebler ในเรื่อง Reinventing Government ที่ประกอบด้วยหลักการหรือสาระสำคัญ 10 ประการ ได้แก่ (1) รัฐบาลทำหน้าที่เป็นผู้ควบคุมกำกับทิศทางมากกว่าลงมือทำงานเอง (catalytic government, steering rather than rowing) (2) ชุมชนเป็นเจ้าของ โดยรัฐบาลมอบอำนาจให้กับประชาชนไปดำเนินการเองมากกว่าที่จะเป็นกลไก คอยให้บริการแต่อย่างเดียว (a community-owned government, empowering rather than serving) (3) ระบบราชการต้องแข่งขันกันในการให้บริการสาธารณะ (competitive government, injecting competition into service delivery) (4) ระบบราชการต้องขับเคลื่อนด้วยภารกิจมากกว่าขับเคลื่อนด้วยกฎระเบียบ (mission – driven government, transforming rule-driven organization) (5) ภาครัฐต้องเน้นผลลัพธ์มากกว่าสนใจปัจจัยนำเข้า (results-oriented government, funding outcomes, not inputs) (6) การบริหารภาครัฐต้องมุ่งตอบสนองต่อข้อเรียกร้องและความต้องการ ของลูกค้ามากกว่าที่จะสนองตอบต่อความต้องการของตัวระบบราชการเอง (customer-driven government, meeting the needs of the customer, not the bureaucracy) (7) รัฐบาลต้องการให้ระบบราชการดำเนินงานในลักษณะที่เป็นผู้ประกอบการมุ่งแสวงหารายได้มากกว่าเน้นการใช้จ่าย (enterprising government, earning rather than spending) (8) ภาครัฐต้องมีระบบเฝ้าระวังป้องกันปัญหาล่วงหน้ามากกว่าที่จะตามแก้ปัญหา (anticipatory government, prevention rather than cure) (9) รัฐบาลต้องกระจายอำนาจจากสายการบังคับบัญชาไปสู่การมีส่วนร่วมและทำงานเป็นทีม (decentralized government, from hierarchy to participation and team-work) และ (10) รัฐบาลต้องปรับเปลี่ยนไปตามกลไกของตลาด (market-oriented government, leveraging change through the market) (นราธิป ศรีรามและคณะ, 2556, น.41) จากหลักการหรือสาระสำคัญของ Reinventing Government ดังกล่าว ประเด็นสำคัญๆ ได้ถูกหยิบยกมาทำการวิพากษ์ ตีความ และสรุปออกมาเป็นสาระสำคัญของแนวคิดการบริการสาธารณะแนวใหม่ (NPS) 7 ประการ สรุปได้ดังนี้

บัญญัติ 7 ประการของแนวคิด NPS

1) การให้บริการพลเมือง ไม่ใช่ลูกค้า (Serve Citizens, Not Customers) ผลประโยชน์สาธารณะเป็นผลมาจากการเจรจาต่อรองและตกลงกันในเรื่องของค่านิยมที่มีอยู่ร่วมกันมากกว่าการที่จะเป็นการนำเอาผลประโยชน์ของแต่ละคนรวมกัน ดังนั้น ข้าราชการไม่ใช่ผู้รับผิดชอบและตอบสนองต่อความต้องการของ “ลูกค้า” แต่ต้องเป็นผู้สร้างความสัมพันธ์ที่ดีเพื่อให้เกิดความไว้วางใจและความร่วมมือกันระหว่างพลเมือง

แนวคิดการบริการสาธารณะแนวใหม่เห็นว่าผลประโยชน์สาธารณะเป็นผลประโยชน์ระยะยาวซึ่งไม่ใช่เพียงแค่ผลประโยชน์ระยะสั้นของลูกค้า ดังนั้น พลเมืองจึงต้องเห็นแก่ผลประโยชน์ของส่วนรวมซึ่งเป็นผลประโยชน์ในระยะยาวมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตัวในระยะสั้น ความเป็นพลเมืองเมื่อเห็นแก่ผลประโยชน์ของส่วนรวมแล้วก็ต้องเข้ามามีส่วนร่วมและรับผิดชอบต่อชุมชนของตน รัฐบาลจึงต้องสนองตอบต่อความต้องการและผลประโยชน์ของชุมชนและพลเมือง โดยกระตุ้นให้พลเมืองเข้ามามีส่วนร่วมซึ่งเท่ากับการสร้างความรับผิดชอบต่อพลเมืองไปในตัวด้วย และเมื่อเปิดให้พลเมืองมีส่วนร่วมแล้วรัฐบาลก็ต้องรับฟังเสียงของพลเมือง

2) การค้นหาผลประโยชน์สาธารณะ (Seek the Public Interest) นักบริหารรัฐกิจจะต้องช่วยทำให้เกิดผลประโยชน์สาธารณะที่พลเมืองต้องการร่วมกัน (shared notion of public interest) เป้าหมายของการค้นหาผลประโยชน์สาธารณะไม่ใช่เพื่อตอบสนอง ช่วยแก้ปัญหาหรือเป็นทางเลือกของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แต่การค้นหาผลประโยชน์ดังกล่าวต้องเป็นความรับผิดชอบร่วมกันของพลเมืองกับนักบริหารรัฐกิจ ดังนั้นการค้นหาผลประโยชน์สาธารณะจึงไม่ใช่การหาทางออกง่ายๆ โดยการตอบสนองความต้องการของคนใดคนหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น ผลประโยชน์ของส่วนรวมต้องเกิดจากการจากสนทนาพูดคุย ถกเถียงหรือปรึกษาหารือและกำหนดร่วมกัน โดยไม่ใช่สิ่งที่ถูกกำหนดไว้ล่วงหน้าโดยฝ่ายการเมืองหรือฝ่ายราชการ การได้มาซึ่งผลประโยชน์สาธารณะจึงไม่ใช่เรื่องง่าย โดยเมื่อได้มาแล้วรัฐบาลก็ต้องรับประกันว่าผลประโยชน์ดังกล่าวซึ่งเป็นตามต้องการของพลเมืองนั้นมีความชอบธรรมและก่อให้เกิดความเป็นธรรม ตลอดจนมีลักษณะเป็นผลประโยชน์ในระยะยาวของชุมชนและสังคม

3) การให้คุณค่ากับความเป็นพลเมืองเหนือกว่าความเป็นผู้ประกอบการ (Value Citizenship over Entrepreneurship) ผลประโยชน์สาธารณะคือสิ่งที่มีคุณค่าสูงสุดที่ข้าราชการและพลเมืองต้องร่วมกันกำหนดขึ้น และต้องเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมมากกว่าการนำงบประมาณของรัฐ (พลเมืองเป็นเจ้าของ) ไปให้ผู้ประกอบการดำเนินการเหมือนเป็นเจ้าของงบประมาณ ผลประโยชน์สาธารณะจึงต้องได้รับการตอบสนองโดยข้าราชการและพลเมืองที่เสียสละต่อสังคมมากกว่าโดยผู้ประกอบการที่จะกระทำเสมือนว่างบประมาณแผ่นดินหรือเงินหลวงคือเงินของตนเอง แนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (NPM) สนับสนุนให้ผู้บริหารภาครัฐเป็นผู้ประกอบการเหมือนกับเจ้าของบริษัทในธุรกิจ

เอกชน เท่ากับว่าผู้บริหารดังกล่าวได้กลายเป็นเจ้าของกิจการภาครัฐ การบริหารและดำเนินงาน จึงมีวัตถุประสงค์แบบแคบๆ เหมือนกับธุรกิจเอกชนซึ่งก็เพื่อเพิ่มผลิตภาพ (productivity) ให้มากที่สุดและทำให้ลูกค้าพอใจ (customer satisfaction) และผู้ประกอบการก็ต้องบริหารงานโดยมีความกล้าและยอมรับในความเสี่ยง ซึ่งเมื่อมีโอกาสก็ต้องรีบฉกฉวยโอกาสเพื่อสร้างผลิตภาพ

4) การคิดอย่างมียุทธศาสตร์ ปฏิบัติอย่างประชาธิปไตย (Think Strategically, Act Democratically) นโยบายและแผนงานจะตอบสนองต่อความต้องการของส่วนรวมได้จะต้องเกิดจากกระบวนการรวมกลุ่มและความร่วมมือร่วมกัน นโยบายและแผนต้องเกิดขึ้นจากการคิดในเชิงกลยุทธ์ที่มีการพิจารณาปัจจัยแวดล้อม และมีวิสัยทัศน์ พันธกิจที่ชัดเจน ซึ่งเมื่อมีการดำเนินงานตามกลยุทธ์ที่จะให้บรรลุวิสัยทัศน์และพันธกิจที่กำหนดไว้นั้นจำเป็นต้องมีการกำหนดบทบาท ความรับผิดชอบและขั้นตอนการปฏิบัติงานให้ชัดเจน ซึ่งไม่ใช่บทบาทหรือภาระรับผิดชอบของรัฐบาลหรือนักบริหารรัฐกิจแต่ฝ่ายเดียว แต่ต้องเกิดจากความร่วมมือร่วมใจจากทุกๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยรัฐบาลต้องเปิดกว้างให้พลเมืองมีส่วนร่วม เพื่อแสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่นที่จะตอบสนองความต้องการของประชาชนและบริการรับใช้พลเมือง การให้พลเมืองมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการบริการสาธารณะและการนำนโยบายไปปฏิบัติจึงเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับความเป็นประชาธิปไตย เป็นการสร้างโอกาสและความรับผิดชอบให้แก่พลเมือง ซึ่งย่อมทำให้พลเมืองเกิดความภาคภูมิใจในการมีส่วนร่วมเพื่อประโยชน์สาธารณะ

5) การตระหนักว่าความพร้อมรับผิดชอบไม่ใช่เรื่องง่าย (Recognize that Accountability Is Not Simple) ตามแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (NPM) ข้าราชการต้องรับผิดชอบต่อตลาด (market) ซึ่งก็คือรับผิดชอบต่อลูกค้า ผลิตภาพและผลลัพธ์ของงาน แต่สำหรับแนวคิดการบริการสาธารณะแนวใหม่ (NPS) ความพร้อมรับผิดชอบนั้นไม่เป็นการเพียงพอ เพราะแท้จริงแล้วข้าราชการต้องรับผิดชอบต่อสังคม และยังต้องมีการขยายผลแห่งความรับผิดชอบไปอย่างกว้างขวาง ทั้งความรับผิดชอบต่อกฎหมายรัฐธรรมนูญ ค่านิยมของชุมชน ปทัสถานทางการเมือง มาตรฐานทางวิชาชีพ และผลประโยชน์ของพลเมือง

6) การให้บริการมากกว่ากำกับทิศทาง (Serve Rather than Steer) การบริการรับใช้เป็นบทบาทสำคัญของข้าราชการ โดยต้องมีภาวะผู้นำและมีค่านิยมพื้นฐานที่ช่วยสร้างผลประโยชน์ร่วมกันของพลเมืองมากกว่าการพยายามควบคุมหรือกำกับทิศทางของสังคมให้เป็นไปตามที่รัฐบาลต้องการ นโยบายสาธารณะจึงไม่ได้เกิดจากการตัดสินใจของรัฐเท่านั้น แต่ต้องเป็นผลจากความผูกพันในประโยชน์สาธารณะของพลเมือง ซึ่งต้องมีการเจรจาต่อรอง พุดคุยสนทนาในผลประโยชน์สาธารณะที่เป็นที่มาของนโยบายร่วมกัน ข้าราชการต้องช่วยอำนวยความสะดวก คอยไกล่เกลี่ยและประนีประนอม และช่วยแก้ไข ปัญหา ซึ่งบทบาทเหล่านี้เป็นบทบาทที่นอกเหนือจากการให้บริการที่ข้าราชการควรกระทำด้วยเช่นกัน ดังนั้น นอกจากทักษะในการบริการที่ดีแล้ว ข้าราชการต้องมีการพัฒนาทักษะที่จำเป็นอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นภาวะผู้นำ การจัดการความขัดแย้ง การเจรจาต่อรอง การประนีประนอมและการระงับข้อพิพาท เป็นต้น

7) การให้คุณค่ากับคน ไม่ใช่แค่ผลผลิตภาพ (Value People, Not Just Productivity) องค์การภาครัฐและเครือข่ายต้องเน้นการมีส่วนร่วมและคำนึงถึงผลสำเร็จในระยะยาว การปฏิบัติงานภาครัฐจะสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อได้รับความร่วมแรงร่วมใจและการให้ความสำคัญกับทุกคน การบริการสาธารณะแนวใหม่ (NPS) ให้ความสำคัญกับการจัดการผ่านคน (managing through people) โดยนักบริหารรัฐกิจต้องเห็นความสำคัญของค่านิยมและผลประโยชน์ของคนในองค์กร นักบริหารรัฐกิจหรือข้าราชการต้องปฏิบัติงานโดยสร้างความยอมรับนับถือให้เกิดขึ้นกับพลเมือง และผู้บริหารหน่วยงานภาครัฐก็ต้องยอมรับนับถือในความสามารถของข้าราชการเช่นเดียวกัน การบริหารและปฏิบัติงานภาครัฐจึงต้องเน้นคนด้วยการเสริมสร้างแรงจูงใจให้เกิดขึ้นแก่ข้าราชการมากกว่าการสร้างเพียงแค่ผลผลิตภาพในการทำงาน (นราธิป ศรีรวมและคณะ, 2556, น.41-44)

จากสาระสำคัญของการบริการสาธารณะแนวใหม่ (NPS) ทั้ง 7 ประการ จะพบว่าเป็นแนวคิดที่นำมาช่วยปรับปรุง แก้ไขข้อบกพร่องของแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (NPM) โดยเฉพาะประเด็นของการวิเคราะห์หลักการ Reinventing Government ที่แสดงให้เห็นถึงข้อบกพร่องในประการต่าง ๆ แต่ที่เลือกวิเคราะห์ในประเด็นสำคัญ ๆ เท่านั้นได้ทำการวิเคราะห์ในทุกประเด็น เช่น การชี้ให้เห็นถึงการมองผู้รับบริการเป็นพลเมืองไม่ใช่ลูกค้า การให้คุณค่ากับความเป็นพลเมืองมากกว่าการเป็นผู้ประกอบการมากกว่าผลผลิตภาพ หรือการให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบต่อสังคม และการบริการรับใช้มากกว่าการควบคุม กำกับโดยรัฐบาลแล้วปล่อยให้เอกชนเข้ามาดำเนินการแทน เป็นต้น

แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทย

“วัฒนธรรม” (Culture / Cultura) หมายถึง ชื่อรวมหรือหน่วยเชิงซ้อนทั้งหมดของแบบอย่างพฤติกรรมที่ได้มาทางสังคม และที่ถ่ายทอดกันมาโดยอาศัยสัญลักษณ์ และแบบอย่างพฤติกรรมดังกล่าวนี้ ทำให้กลุ่มมีลักษณะที่แตกต่างไปจากกลุ่มอื่นทั้งในแง่ของสิ่งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ (ปรัชญาพฤทธิ, 2539, น.465) โดยองค์ประกอบของวัฒนธรรมตามหลักของ “มานุษยวิทยาวัฒนธรรม” นั้นประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ประการ ได้แก่ ทศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ (ปรัชญาพฤทธิ, 2539, น.448) และสิ่งประดิษฐ์คิดค้น สำหรับองค์ประกอบประการสุดท้ายท่าน ดิน ปรัชญาพฤทธิ (2561) ได้อธิบายเพิ่มเติมในภายหลัง และได้ขยายความคำว่า “วัฒนธรรม” ในมุมมองของทางวิชาการหรือมองแบบกลางๆ นั้นจะพบว่า วัฒนธรรมนั้นมีทั้งส่วนที่ดีและไม่ดี และที่เกิดขึ้นแล้ว และยังไม่เกิด หากมองในแง่นี้จะเห็นได้ว่า (1) ถ้าวัฒนธรรมไหนดีก็จะมีการส่งต่อจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกคนรุ่นหนึ่ง เช่น วัฒนธรรมการแต่งกายของไทย และกิริยามารยาท (2) ถ้าวัฒนธรรมที่ไม่ดีมากนัก เช่น การบริหารงาน เราก็ปรับปรุงปฏิรูปให้ดีขึ้น (3) ถ้าวัฒนธรรมที่ไม่ดีมากๆ เราก็จัดให้มันหมดไป เช่น การคอร์รัปชัน (4) ถ้ามันยังไม่เกิด เช่น วิทยาการ

เราก็ทำให้มันเกิดขึ้น ทั้งนี้องค์ประกอบของวัฒนธรรมทั้ง 4 ประการอาจกล่าวโดยสรุปได้ดังนี้ (ติน ปรัชญาพฤทธิ, 2561)

1) ทศนคติ (Attitude) หมายถึง แนวโน้มที่บุคคลได้รับมา หรือเรียนรู้มาและกลายเป็นแบบอย่างในการแสดงปฏิกิริยาโต้ตอบ คัดค้าน หรือสนับสนุน ต่อสิ่งของ บุคคล ตัวอย่างเช่น ข้าราชการชนชั้นหัวกะทิของไทยที่มีอายุมากจะมีอุดมการณ์ทางการเมืองแบบจารีตนิยม และข้าราชการที่มีอายุน้อยจะมีอุดมการณ์ทางการเมืองแบบเสรีนิยม

2) ค่านิยม (Value) หมายถึง สิ่งที่บุคคลยึดถือเป็นเครื่องมือช่วยตัดสินใจและกำหนดการกระทำของตนเอง ตัวอย่างเช่น ค่านิยมความมุ่งมั่นในการพัฒนาประเทศของข้าราชการไทย

3) ความเชื่อ (Belief) หมายถึง การยอมรับข้อเสนอละเอียด ข้อหนึ่งไว้เป็นความจริง การเชื่อถืออาจจะมีพื้นฐานจากข้อเท็จจริงที่เชื่อได้ หรือมีพื้นฐานจากความรังเกียจเดียดฉันท์ จากการนี้รู้เอาเอง หรือจากลักษณะที่ทำให้เกิดความเข้าใจไขว่ไขว่ก็ได้

4) สิ่งประดิษฐ์คิดค้น (Artifact/ Artefact) หรือการประดิษฐ์คิดค้นทางสังคม หมายถึงความคิดหรือสิ่งที่ปลูกสร้าง ซึ่งรวมถึง บรรษัท กลุ่มผลประโยชน์ ตลอดจนโครงการความช่วยเหลือระหว่างประเทศ บรรษัทเป็นการประดิษฐ์คิดค้นทางสังคมที่มีผลกระทบต่อการบริหารงานไม่น้อยไปกว่าสภาวะแวดล้อมทางการบริหารอื่นๆ ยิ่งกว่านั้นบรรษัทยังเป็นคู่แข่งและ/หรือให้ความร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐบาลในอันที่จะแสวงหาทรัพยากรทางการบริหารมาใช้ นอกจากนี้กลุ่มผลประโยชน์ที่สำคัญที่สุดในขณะนี้ได้แก่ กลุ่มข้าราชการประจำ (พลเรือน ทหาร ตำรวจ) กลุ่มพ่อค้า กลุ่มที่หน่วยราชการบางแห่งสนับสนุน และกลุ่มที่ประชาชนได้จัดตั้งขึ้นมาเอง กลุ่มผลประโยชน์เหล่านี้ล้วนแต่เป็นปัจจัยของสภาวะแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อการบริหารทั้งสิ้น

บทบัญญัติ 7 ประการของ NPS กับความสอดคล้องของวัฒนธรรมไทย

จากบทบัญญัติ 7 ประการของการบริการสาธารณะแนวใหม่ (New Public Service : NPS) ซึ่งเป็นหลักการสำคัญของ NPS นั้น เมื่อนำมาพิจารณาคู่กับองค์ประกอบของวัฒนธรรมตามทฤษฎีของท่านติน ปรัชญาพฤทธิ ที่ประกอบด้วย 4 ประการ ได้แก่ ทศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ และสิ่งประดิษฐ์คิดค้น หรือการประดิษฐ์คิดค้นทางสังคม นั้น สามารถที่จะอธิบายถึงความสอดคล้องกับวัฒนธรรมไทย หรือความเหมาะสมของการนำมาประยุกต์ใช้ได้ดังนี้

1) การให้บริการพลเมือง ไม่ใช่ลูกค้า (Serve Citizens, Not Customers) ประการสำคัญคือการมองผลประโยชน์ส่วนรวมในระยะยาวมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตัวในระยะสั้น และการกระตุ้นให้พลเมืองเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งหากมองถึงองค์ประกอบของวัฒนธรรมด้านทศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ และสิ่งประดิษฐ์คิดค้นนั้น อาจกล่าวได้ว่าหลักการข้อแรกนี้จัดเป็นขั้นแรกของการพยายามสร้างวัฒนธรรมให้เกิดขึ้น กล่าวคือ ประการแรก คือ การสร้างทศนคติที่ดีให้เกิดขึ้นกับพลเมือง ด้วยการโน้มน้าว

สนับสนุนให้เข้ามามีส่วนร่วม และตอบสนองด้วยผลประโยชน์อันเป็นที่ต้องการในระยะยาว ประการที่สอง คือ การสร้างค่านิยมร่วมกัน ด้วยการผ่านกระบวนการแสดงการมีส่วนร่วมเพราะรัฐบาลต้องรับฟังเสียงของพลเมือง ประการที่สาม คือ การสร้างความเชื่อว่าจะประสบความสำเร็จได้ หากกระบวนการมีส่วนร่วมนั้นประสบความสำเร็จ และรัฐบาลเองยอมรับข้อเรียกร้องของพลเมือง ซึ่งอาจแสดงให้เห็นว่าต่างฝ่ายต่างเกิดความเชื่อถือซึ่งกันและกันแล้ว และประการสุดท้าย คือ สิ่งประดิษฐ์คิดค้นที่ได้จากการกระทำหรือพฤติกรรมแสดงในรูปแบบใด รูปแบบหนึ่งแล้วประสบความสำเร็จจากการผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมที่สามารถสร้างความเชื่อ ก่อให้เกิดค่านิยม และทัศนคติที่ตื้นตันแล้วสิ่งประดิษฐ์คิดค้นที่อาจจะเกิดขึ้นอย่างเป็นทางการ หรือไม่เป็นทางการก็ตาม ก็คือกลุ่มผลประโยชน์ที่รวมตัวกันนั่นเอง

2) การค้นหาผลประโยชน์สาธารณะ (Seek the Public Interest) การค้นหาผลประโยชน์สาธารณะอาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งคือ การมุ่งสร้างผลประโยชน์ที่เป็นที่ต้องการร่วมกัน ซึ่งหากพิจารณาจากการขยายความคำว่า “วัฒนธรรม” ของดิน ปรัชญพหุทธิ ดังที่กล่าวไว้ข้างต้นนั้น เมื่อใดก็ตามที่เรื่องใดเรื่องหนึ่ง เป็นที่ต้องการจากข้อเรียกร้องของพลเมือง ที่เกิดจากการสนทนา การถกเถียง การปรึกษาหารือ หรือกำหนดร่วมกันแล้ว รัฐบาลจะต้องรับดำเนินการตามข้อเรียกร้องพลเมืองนั้น

3) การให้คุณค่ากับความเป็นพลเมืองเหนือกว่าความเป็นผู้ประกอบการ (Value Citizenship over Entrepreneurship) การให้คุณค่ากับความเป็นพลเมืองเหนือกว่าความเป็นผู้ประกอบการ ในประเด็นนี้ มีข้อสรุปที่สำคัญ คือ ผลประโยชน์สาธารณะคือสิ่งที่มีคุณค่าสูงสุด ผลประโยชน์สาธารณะต้องก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคม และผลประโยชน์สาธารณะจะต้องถูกดำเนินการโดยข้าราชการและพลเมืองที่เสียสละ มิใช่นักธุรกิจหรือผู้ประกอบการที่มุ่งหวังแต่ผลกำไร ซึ่งหากพิจารณาจากองค์ประกอบของวัฒนธรรมอาจกล่าวได้ว่า เป็นกระบวนการของการก่อตัวของทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ และสิ่งประดิษฐ์คิดค้นนั่นเอง รวมไปถึงการปรับปรุง แก้ไข เสริมสร้าง และส่งต่อในสิ่งที่ตามมาต่อไป มองในแง่ผลประโยชน์สาธารณะ (public interest) จึงหมายถึงการทำให้คนจำนวนมากที่สุดได้รับประโยชน์ หรือความสุขสูงสุด (The greatest good or happiness for greatest number... Jeremy Bentham ที่กล่าวไว้เมื่อปี ค.ศ. 1823)

4) การคิดอย่างมียุทธศาสตร์ ปฏิบัติอย่างประชาธิปไตย (Think Strategically, Act Democratically) สำหรับเงื่อนไขนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นขั้นตอนของการนำไปสู่การสร้างสิ่งประดิษฐ์คิดค้น หรือการกำหนดข้อตกลงร่วมกันที่มีความสอดคล้องในทิศทางเดียวกัน ซึ่งสิ่งที่จะได้รับ เช่น เกิดนโยบายการดำเนินการ หรือหลักการบริหาร หรือการเกิดขึ้นของหน่วยงาน องค์กร เป็นต้น

5) การตระหนักว่าความรับผิดชอบไม่ใช่เรื่องง่าย (Recognize that Accountability Is Not Simple) การตระหนักว่าความพร้อมรับผิดชอบไม่ใช่เรื่องง่าย เพราะความรับผิดชอบต่อสังคมเพียงอย่างเดียวไม่พอ แต่ต้องขยายผลในวงกว้างถึงความพร้อมรับผิดชอบตามกฎหมาย ค่านิยมของชุมชน ปทัสถานทางการเมือง มาตรฐานทางวิชาชีพ และผลประโยชน์ของพลเมือง ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเมื่อองค์ประกอบวัฒนธรรมทั้ง 4

ประการ เกิดขึ้นแล้วทั้งทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ และสิ่งประดิษฐ์คิดค้น ควรมีการปลูกฝัง ส่งเสริมพัฒนา ส่งต่อ หรือปรับปรุงแก้ไขก็ตามแต่ความเหมาะสมที่จะต้องนำไปใช้ ณ ขณะใดขณะหนึ่ง

6) การให้บริการมากกว่ากำกับทิศทาง (Serve Rather than Steer) การให้บริการมากกว่ากำกับทิศทาง เนื่องจากบทบาทสำคัญของข้าราชการ คือ การให้บริการ หรือ Service delivery ซึ่งปัจจุบันการให้บริการเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ เพราะต้องมีการเจรจาต่อรอง พุดคุยสนทนาปรึกษาหารือ ข้าราชการจึงควรฝึกตนให้เพิ่มบทบาทของการช่วยอำนวยความสะดวก คอยไกล่เกลี่ยและประนีประนอม ช่วยเหลือแก้ไข รวมถึงการพัฒนาทักษะภาวะผู้นำและผู้ตาม การจัดการความขัดแย้ง การเจรจาต่อรอง การประนีประนอมและระงับข้อพิพาท เป็นต้น ซึ่งก็คือการสร้างค่านิยมที่ดี หรือค่านิยมใหม่ๆ ให้เกิดขึ้นในการทำงานนั่นเอง

7) การให้คุณค่ากับคน ไม่ใช่แค่ผลผลิตภาพ (Value People, Not Just Productivity) การให้คุณค่ากับคน ไม่ใช่แค่ผลผลิตภาพ การปฏิบัติงานขององค์การภาครัฐประสบความสำเร็จได้เพราะความร่วมมือของบุคคลหลายกลุ่ม หลายองค์กรร่วมกัน ดังนั้นภาครัฐจึงต้องให้ความสำคัญกับการสร้างคน การพัฒนาคน เสริมสร้างแรงจูงใจในการทำงานให้เกิดขึ้นแก่ข้าราชการ มากกว่าการมองแค่ผลผลิตของงาน ซึ่งก็หมายถึงการสร้างวัฒนธรรมใหม่ขององค์การภาครัฐนั่นเอง เพื่อก่อให้เกิดค่านิยมร่วมผลประโยชน์ร่วมต่อองค์การ

จากการศึกษาบทบัญญัติ 7 ประการ ของการบริการสาธารณะแนวใหม่ (NPS) กับความสอดคล้องกับวัฒนธรรม ที่อาจจะพบได้อีกประการหนึ่งคือ NPS จะเป็นตัวช่วยสร้างวัฒนธรรมใหม่ให้เกิดขึ้นกับองค์กรอีกทางหนึ่ง (พรเทพ ล้อมพรม, 2561) อย่างไรก็ตามในการศึกษาวัฒนธรรมนั้น สิ่งที่ต้องพึงระลึกอยู่ตลอดก็คือ วัฒนธรรมมีลักษณะสัมพันธ์และสัมพันธ์กับวัฒนธรรมของแต่ละกาลเทศะ คนบางคนอาจจะมองว่าเป็นวัฒนธรรม แต่อีกคนอาจจะเห็นว่าไม่ใช่ ในทำนองเดียวกันวัฒนธรรมในวันเวลาหนึ่งอาจจะไม่ใช่วัฒนธรรมในอีกวันเวลาอื่น..One man's Picasso is another's poison (ติน ปรัชญาพทุธิ, 2561)

สรุป

แนวคิดการบริการสาธารณะแนวใหม่ (NPS) จุดเน้นสำคัญคือ การสร้างผลประโยชน์สาธารณะ ซึ่งผลประโยชน์สาธารณะนั้นจะต้องเป็นผลประโยชน์ในระยะยาวอันเกิดจากข้อตกลงร่วมกันระหว่างรัฐ (ข้าราชการ) กับ พลเมือง มีใช้ผู้ประกอบการ กับ ลูกค้า เพราะบริการสาธารณะแนวใหม่ให้ความสำคัญกับพลเมือง และหากกล่าวถึงคำว่า “พลเมือง” อาจขยายผลถึงสิทธิหน้าที่ที่ควรจะได้รับ สิทธิหน้าที่ที่ควรกระทำ และอาจครอบคลุมไปถึงการอยู่ภายใต้ศิลปะ ธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ เดียวกัน ดังนั้นการได้มาซึ่งผลประโยชน์สาธารณะที่ตรงกับความต้องการ

ของพลเมือง จึงต้องผ่านกระบวนการสนทนา ปรีกษาหาข้อ หาข้อยุติร่วมกัน กำหนดแนวทางร่วมกัน มิใช่ถูกกำหนดโดยชนชั้นนำ

นักบริหารรัฐกิจ หรือข้าราชการจึงต้องปรับบุคลิก ปรับตัว ให้เป็นบุคคลที่รับผิดชอบ ต่อสังคม มีทักษะภาวะของความเป็นผู้นำและผู้ตาม เป็นบุคคลที่พร้อมต่อการอำนวยความสะดวก เป็นผู้ที่ย่อยช่วยเหลือ เป็นผู้จัดการความขัดแย้งและเจรจาต่อรอง เป็นนักประนีประนอม และระงับข้อพิพาทต่างๆ มากกว่าการทำงานตามหน้าที่ให้เกิดผลเพียงประสิทธิภาพเท่านั้น ซึ่งหากมองในมุมนี้ แล้วสิ่งที่จะช่วยสนับสนุนให้ประสบความสำเร็จได้ก็คือ การผลักดันวิถีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม มิใช่ประชาธิปไตยแบบตัวแทนให้เกิดขึ้นกับระบบบริหารราชการไทย

อย่างไรก็ตามการศึกษาถึงองค์ประกอบของวัฒนธรรม ได้แก่ ทศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ และสิ่งประดิษฐ์คิดค้น แล้วนำมาปรับ สร้าง ผลักดันประยุกต์ใช้ให้เข้ากับการบริการสาธารณะ แนวใหม่ (NPS) ให้สอดคล้องกับระบบบริหารราชการไทยนั้น เป็นสิ่งที่ต้องทำการพัฒนาและศึกษากันอยู่ตลอดตามช่วงกาละที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเช่นกัน ด้วยเหตุปัจจัยหลายประการที่เป็นอุปสรรค เช่น ความเข้มแข็งของระบบอุปถัมภ์ ทุนสนับสนุนของชนชั้นนำต่อการกำหนดนโยบายสาธารณะ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ก็คือ สิ่งประดิษฐ์คิดค้นรูปแบบหนึ่ง แต่ถ้าสามารถสร้างองค์ประกอบของวัฒนธรรมให้เกิดขึ้นแล้ว ผลสัมฤทธิ์ที่องค์กรจะได้รับก็คือ การเกิดขึ้นใหม่ขององค์กร ด้วยการใช่วัฒนธรรมช่วยในการหล่อหลอม กล่อมเกล้า ปรับพฤติกรรมข้าราชการ หรือการใช้วัฒนธรรมเป็นตัวขับเคลื่อนองค์กรดังกล่าว

บรรณานุกรม

- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2547). *วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม*. พิมพ์ครั้งที่ 5
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไชนันท์ ปัญญาศิริ. (2560). กระบวนทัศน์การบริหารจัดการองค์การภาครัฐไทย : เปรียบเทียบการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (NPM) กับ การบริการสาธารณะแนวใหม่ (NPS). *สยามวิชาการ* 18(30), (มีนาคม 2560-กรกฎาคม 2560), 15.
- ดิน ปรัชญาพทุธิ์ .(2539). *รัฐประศาสนศาสตร์แนวมานุษยวิทยา สังคมวิทยา และจิตวิทยา*. ใน เอกสารการสอนชุดวิชาหลักและวิธีการศึกษาทางรัฐประศาสนศาสตร์ หน่วยที่ 9 หน้า 448, 465 นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขาวิชาวิทยาการจัดการ.
- _____. (2553). *รัฐประศาสนศาสตร์เปรียบเทียบเครื่องมือในการพัฒนาประเทศ*. พิมพ์ครั้งที่ 5
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อินทภาษ.

- นฤมล อนุสนธิ์พัฒน์. (2558). การบริหารงานสาธารณะ : จากภาครัฐสู่ภาคพลเมือง. *วารสารวิจัยราชภัฏกรุงเก่า*, 2(3), (กันยายน 2558), 64-67.
- นราธิป ศรีราม กิตติพงษ์ และเกียรติวัชรชัย ชลัษ ขัณญชัย. (2556). *การสังเคราะห์แนวคิดการบริการสาธารณะแนวใหม่*. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- ปกรณ์ ศิริประกอบ. (2560). 3 พาราไดม์ ทางรัฐประศาสนศาสตร์ : แนวคิด ทฤษฎี และการนำไปปฏิบัติจริง. พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมศักดิ์ สามัคคีธรรมและคณะ. (2556). การจัดการภาคีสาธารณะแนวใหม่ : ความหมาย และนัยสำคัญ (New Public Governance Its Meaning and Significance). *วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา*, 1(1), (กรกฎาคม-ธันวาคม 2556), 183-198
- อมรา พงศาพิชญ์. (2545). *ความหลากหลายทางวัฒนธรรม กระบวนทัศน์และบทบาทในประชาสังคม*. พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- J.V. Dendhart and R.B. Denhart, *The New Public Service*, Not Steering Paperback April 17, 2011 hassim

การสัมภาษณ์

- ดิน ปรัชญาพฤทธิ. (2561, 3 กุมภาพันธ์). ศาสตราจารย์กิติคุณ. [บทสัมภาษณ์]
- พรเทพ ล้อมพรม. (2561, 18 กุมภาพันธ์). นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการพิเศษ กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข. [บทสัมภาษณ์]

การอ้างอิงและการเขียนรายการบรรณานุกรมตามรูปแบบ APA ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 6*

กวินทร์ พิมจันนา**

(วันรับบทความ: 9 พฤศจิกายน 2561 /วันแก้ไขบทความ: 20 พฤศจิกายน 2561 /วันตอบรับบทความ: 20 พฤศจิกายน 2561)

บทคัดย่อ

บทความการอ้างอิงและการเขียนรายการเอกสารอ้างอิงตามแบบ APA ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 6 เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการอ้างอิงในเนื้อหาของงานเขียนและการเขียนรายการเอกสารอ้างอิงท้ายบทหรือบรรณานุกรม ที่แสดงตัวอย่างการเขียนอ้างอิงตามประเภทเอกสารตามแบบการเขียนอ้างอิงและบรรณานุกรม APA ซึ่งทำให้ทราบถึงการเขียนอ้างอิงที่ถูกต้องตามแบบ APA เพื่อเป็นแนวทางในการอ้างอิงตามแบบ APA

คำสำคัญ: การอ้างอิง/ บรรณานุกรม/ APA ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 6

The citation and reference according to APA style, 6th edition*

Kawin Pimjanna**

(Received Date : November 9, 2018, Revised Date : November 20, 2018, Accepted Date : November 20, 2018)

Abstract

The citation and reference according to APA style, 6th edition is the study of the way to cite the content in the writing and refer at the end of the report or reference which demonstrate the example of the different reference according to types of document. This study presents the citation according to APA style provide the way to cite and refer according to APA correctly to be used to the reference of APA.

Keywords: Citation/ Reference/ APA Style, 6th Edition

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย เรื่อง “ศึกษาการอ้างอิงและการเขียนรายการบรรณานุกรมตามรูปแบบ APA ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 6” โดยงานวิจัยเรื่องนี้ได้รับทุนอุดหนุนและส่งเสริมการวิจัย จากวิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม งบประมาณปี พ.ศ. 2561

** วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

* This article is a part of the research, entitled “Study the Citation and Reference in APA Style, 6th Edition” under the Financial Support of Collage of Politics and Governance, Mahasarakham University

** Collage of Politics and Governance, Mahasarakham University

บทนำ

การเขียนผลงานทางวิชาการทั้งการเขียนเอกสารประกอบการสอน เอกสารคำสอน หนังสือ ตำรา บทความทางวิชาการ และรายงานผลการวิจัย ล้วนจำเป็นต้องมีการค้นคว้าข้อมูลจากแหล่งความรู้ทั้งประเภทปฐมภูมิ และทุติยภูมิ เพื่อเป็นฐานในการสร้างแนวคิดและอาจจะต้องนำข้อมูลบางส่วนที่สำคัญมาประกอบการเขียนในส่วนเนื้อหาของผลงานทางวิชาการ ซึ่งต้องมีการอ้างอิงแหล่งข้อมูลเหล่านั้นเพื่อเป็นการแสดงเจตนาของงานไม่ลักลอบข้อมูล (วิภา ศุภจารีรักษ์, 2555)

จากบทความที่เขียนลงในวารสาร ปี ค.ศ. 1929 มีการออกแบบมาตรฐานสำหรับการสื่อสารของนักวิชาการของสมาคมจิตวิทยาอเมริกัน (American Psychological Association) นั่นคือการจัดทำคู่มือการลงรายการสิ่งพิมพ์ของ APA หรือเรียกว่า “Publication Manual of the American Psychological Association” ผู้ที่ร่วมพิจารณาจัดทำคู่มือมีทั้งนักจิตวิทยา นักมานุษยวิทยา และนักบริหารจัดการ โดยได้รับทุนสนับสนุนจากสภาวิจัยแห่งชาติ (National Research Council) โดยได้พยายามหารูปแบบ (style) กฎเกณฑ์ที่ไม่ยุ่งยากสำหรับการเขียนอ้างอิงในเนื้อหา และการเขียนอ้างอิงท้ายเล่ม โดยระบุหน่วยข้อมูลที่สำคัญ เพื่อสะดวกในการสืบค้นข้อมูลสำหรับการศึกษา ค้นคว้า และวิจัยต่อไป (APA, 2010, pp. xiii - xiv)

ปัจจุบัน รูปแบบ APA (APA Style) กำหนดรูปแบบมาตรฐานในวารสาร หนังสือ และฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ Publication Manual of the American Psychological Association มีการปรับปรุงตลอดมา โดยมีกรรมการมาจากกลุ่มวิชาชีพต่างๆ เพิ่มมากขึ้น ฉบับล่าสุดเป็นฉบับพิมพ์ครั้งที่ 6 พิมพ์/ลิขสิทธิ์ ค.ศ. 2010 (เพ็งอ้าง, p. xv) งานเขียนต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเอกสารวิชาการ บทความ ตำรา วิทยานิพนธ์ ดุษฎีนิพนธ์ และหนังสือวิชาการ หรืองานวิจัย เป็นการศึกษา ค้นคว้า ที่นำข้อมูลมาใช้ในการเขียนของผู้เขียนอย่างเป็นระบบ ซึ่งผู้เขียนต้องระบุหลักฐานแหล่งที่มาของข้อมูลที่นำมาอ้างอิง การเขียนอ้างอิงในงานเขียนมี 2 รูปแบบ คือ การเขียนอ้างอิงในเนื้อหา โดยอาจจะระบุแหล่งหน้าข้อความที่นำมาอ้างอิง หรือท้ายข้อความที่ยกมาอ้างอิง และการเขียนรายการอ้างอิงท้ายเล่ม ซึ่งอาจจะเรียกว่า “หนังสืออ้างอิง” หรือ “Reference List หรือ Reference” ซึ่งในกรณีนี้ รายการอ้างอิงในเนื้อหา จะต้องมีการย่อในรายการ หนังสืออ้างอิง ทุกรายการ ส่วนรายการอ้างอิงท้ายเล่มที่เรียกว่า “บรรณานุกรม” หรือ “Bibliography” นอกจากมีรายละเอียดของรายการที่อ้างอิงในเนื้อหาทุกรายการแล้ว ผู้เขียนสามารถนำรายการบรรณานุกรมมาเพิ่มเติมได้อีก ซึ่งอาจจะไม่ปรากฏในเนื้อหา (สุวคนธ์ ศิริวงศ์วัฒน์, 2555)

ความสำคัญของการอ้างอิง

การอ้างอิง (Citation) เป็นการการบอกถึงรายละเอียดของแหล่งสารสนเทศที่ผู้เขียนได้ศึกษาค้นคว้าแล้วนำข้อมูลมาเป็นส่วนหนึ่ง หรือเป็นส่วนเสริมเพิ่มเติมความรู้เพื่อใช้ในการเขียนผลงานทางวิชาการ (วิภา ภจรรีรักษ์, 2555) คือ

1. เป็นการให้เกียรติเจ้าของผลงานเดิมและแสดงเจตนาบริสุทธิ์ว่าไม่ได้ลอกเลียนความคิดของผู้อื่น
2. เป็นการแสดงจรรยาบรรณของผู้เรียบเรียงผลงานทางวิชาการ
3. ช่วยให้ผู้อ่านที่ต้องการอ่านรายละเอียดเพิ่มเติมสามารถหาต้นฉบับเดิมได้
4. สร้างความน่าเชื่อถือให้กับผลงานทางวิชาการของผู้เรียบเรียง

ในการเขียนงานต่าง ๆ ไม่ว่าจะอยู่ในรูปของตำรา บทความ วิทยานิพนธ์ ดุษฎีนิพนธ์ หรืองานวิจัยผู้เขียนต้องไม่นำเอาข้อคิด ความเห็น ข้อความ คำพูด ผลการทดลอง ฯลฯ ที่เป็นของคนอื่นมาเป็นของตนเองแต่ต้องให้เกียรติ แสดงหลักฐาน/บอกแหล่งที่มาของข้อมูล/ข้อความที่นำมาใช้อย่างเหมาะสม ชัดเจน และถูกต้อง การนำข้อคิด ความเห็น ข้อความฯ ของผู้อื่นมาใส่ไว้ในเนื้อหาของงานเขียนของตน จึงต้องมีการอ้างอิงหรือระบุแหล่งที่มาของงาน ด้วยข้อมูลที่สำคัญเกี่ยวกับงานนั้น อาทิ ระบุชื่อเจ้าของงาน ชื่องาน ปีที่พิมพ์/ผลิตสถานที่พิมพ์/ผลิต ในรูปแบบการเขียนอ้างอิงตามแบบแผนที่กำหนดใช้ (นันทพร นະกุลบริรักษ์, 2558, น.(6))

ประเภทของผลงานที่ต้องมีการอ้างอิง

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์พ.ศ. 2537 (กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2547, น.7-8) ความคุ้มครองเฉพาะรูปแบบของการแสดงความคิด (Expression of ideas) โดยไม่ได้คุ้มครองตัวความคิดที่ยังไม่ถ่ายทอดให้ปรากฏออกมาเป็นสิ่งประดิษฐ์ อยู่ภายใต้คุ้มครองของกฎหมายสิทธิบัตร โดยมุ่งเน้นคุ้มครองเจ้าของผลงาน ไม่ให้ผู้อื่นลอกเลียน หรือทำซ้ำ ตลอดจนห้ามไม่ให้มีการใช้ประโยชน์จากรูปแบบของการแสดงออกของความคิดของผู้สร้างสรรค์ผลงานโดยไม่ได้รับอนุญาต ซึ่งการคุ้มครองนี้ต้องไม่ขัดต่อประโยชน์สาธารณะโดยรวม ได้แก่ การเรียนการสอน แบบการบริการวิชาการ เป็นต้น

ผลงานสร้างสรรค์ที่กฎหมายลิขสิทธิ์ให้ความคุ้มครองมี 9 ประเภท (เพ็งอ้าง)

1. วรรณกรรม เช่น หนังสือหรือสิ่งพิมพ์ต่างๆ สุนทรพจน์ โปรแกรมคอมพิวเตอร์ ฯลฯ
2. นาฏกรรม เช่น ท่ารำ ท่าเต้น การแสดงโดยวิธีใบ้ ฯลฯ
3. ศิลปกรรม เช่น ภาพเขียน ภาพวาด รูปปั้น สิ่งปลูกสร้าง ฯลฯ
4. ดนตรีกรรม เช่น งานเพลงต่างๆ คำร้อง ทำนอง และการเรียบเรียงเสียงประสาน
5. โสตทัศนวัสดุ เช่น วีดิโอเทป เลเซอร์ดิสก์ ฯลฯ
6. ภาพยนตร์ หมายถึง ภาพยนตร์และเสียงประกอบของภาพยนตร์นั้นด้วย
7. สิ่งบันทึกเสียง เช่น แผ่นเสียง เทป ซีดี ฯลฯ
8. งานแพร่เสียงแพร่ภาพ หมายถึง การกระจายเสียงทางวิทยุกระจายเสียง และการกระจายภาพและเสียงทางวิทยุโทรทัศน์
9. งานอื่นใดในแผนวรรณคดี แผนวิทยาศาสตร์ หรือแผนกศิลปะ

รูปแบบการเขียนรายงานการอ้างอิง (Format style)

รูปแบบการเขียนรายงานการอ้างอิง ที่มีการใช้งานในปัจจุบันนั้น มีหลายรูปแบบด้วยกัน คือ (นงเยาว์ เปรมกมลเนตร, 2548)

1. APA Style (American Psychological Association) เป็นรูปแบบการเขียนอ้างอิงสำหรับสาขาจิตวิทยา และเป็นที่นิยมแพร่หลายในสาขาศึกษาศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และสาขาสังคมศาสตร์
2. MLA Style (Modern Language Association) เป็นรูปแบบที่ใช่มากในด้านการศึกษารัฐศาสตร์ ภาษาอังกฤษ การเปรียบเทียบวรรณคดี การวิจารณ์วรรณกรรม และบางสาขาในมนุษยศาสตร์
3. Chicago Style ของ Chicago University เป็นรูปแบบการเขียนอ้างอิงในทุกสาขาวิชาใช้ทั่วไป โดยเฉพาะเหมาะกับการอ้างอิงงานประเภทหนังสือ นิตยสาร หนังสือพิมพ์ และเอกสารที่ไม่ใช่วิชาการ
4. Harvard Style เป็นอีกรูปแบบที่ได้รับความนิยมในการใช้มาก
5. Vancouver Style เป็นรูปแบบการเขียนอ้างอิงที่เป็นที่นิยมในสาขาวิทยาศาสตร์การแพทย์และการแพทย์

นอกจากนี้ยังมีรูปแบบอื่น ๆ อีกมากกว่า 1,000 รูปแบบซึ่งสามารถใช้ได้จากโปรแกรม Endnote ซึ่งการเลือกใช้รูปแบบและแบบแผนในการเขียนอ้างอิง ควรเลือกรูปแบบที่เป็นสากล/เป็นที่นิยมในสาขาวิชานั้น ๆ และเมื่อเลือกกำหนดใช้รูปแบบใดแล้ว ควรใช้เพียงรูปแบบเดียว ไม่ควรนำรูปแบบอื่นมาปะปนในเอกสารเดียวกัน ซึ่งแต่ละรูปแบบมีกฎเกณฑ์ในการอ้างอิง การเขียนเชิงอรรถ และการเขียนเอกสารอ้างอิงหรือบรรณานุกรมแตกต่างกันไป ตัวอย่างรูปแบบการเขียนอ้างอิงแบบต่าง ๆ ที่เป็นที่ยอมรับในสาขาวิชาต่าง ๆ

การอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหาตามหลักเกณฑ์ APA

การอ้างอิงและการเขียนบรรณานุกรมตามรูปแบบ APA 6th edition ได้ปรับปรุงเนื้อหาให้สอดคล้องและทันสมัยกับความก้าวหน้าในยุคปัจจุบันที่มีการในเทคโนโลยีมากขึ้น โดยเพิ่มแนวทางในการลงรายการอ้างอิงสำหรับสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ ข้อมูลเสริม และการอ้างอิงจากเว็บไซต์ ซึ่งบางส่วนได้ดัดแปลงให้เหมาะสมกับการนำมาใช้ในการอ้างอิงเอกสารภาษาไทย โดยอาจมีลักษณะและข้อมูลบางอย่างที่ต่างไปจากเอกสารที่อยู่ในภาษาอังกฤษ

การอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหา (Citing References in Text)

การอ้างอิงแบบนี้ใช้กับข้อความที่คัดลอกมาหรือประมวลมา เป็นการเขียนอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูลในเนื้อหา โดยระบุชื่อผู้แต่งและปีพิมพ์ ในกรณีที่เป็นการอ้างอิงเนื้อหาโดยตรงหรือแนวคิดบางส่วนหรือเป็นการคัดลอกข้อความบางส่วนมาโดยตรง **ควรระบุเลขหน้าไว้ด้วย** โดยพิมพ์ต่อท้ายปีพิมพ์ คั่นด้วยเครื่องหมาย **จุลภาค (,)** อย่างไรก็ตามการไม่ระบุเลขหน้าอาจทำได้ในกรณีที่เป็นการอ้างอิงงานของผู้อื่น โดยการสรุปเนื้อหาหรือแนวคิดทั้งหมดของงานชิ้นนั้น การอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหาเป็นระบบนาม-ปี ให้ข้อมูลผู้แต่ง ปีพิมพ์และ เลขหน้าที่มีข้อความที่อ้างถึง

1. รูปแบบ (ผู้แต่ง, ปีพิมพ์, เลขหน้า) ตัวอย่าง (เสาวรักษ์ หงส์ไทย, 2561, น.85-99)/ (Burtch, 2011, p.26)

2. กรณีมีการระบุชื่อผู้แต่งในเนื้อหาแล้ว ไม่ต้องใส่ไว้ในวงเล็บท้ายข้อความอีก รูปแบบ ผู้แต่ง (ปีพิมพ์, เลขหน้า) ตัวอย่าง วชิรวัตต์ อาริยะสิริโชติ (2561, น.43)/ Moe & Pathranakul (2004, p.124) และกรณีไม่ปรากฏเลขหน้าให้ลงแค่ผู้แต่งกับปีที่พิมพ์ ตัวอย่าง สุชาติ แสงทอง (2540)

3. กรณีมีการระบุปีพิมพ์และผู้แต่งในเนื้อหาแล้ว ให้ระบุเฉพาะเลขหน้าที่ย่างถึงในวงเล็บเท่านั้น รูปแบบ ปีพิมพ์ ผู้แต่ง (เลขหน้า) ตัวอย่าง

ในปี 2548 วีรศักดิ์ เครือเทพ เห็นว่า “การเกิดขึ้นของนวัตกรรมท้องถิ่นมีหลายรูปแบบโดยท้องถิ่นมีบทบาทต่างกันไป...” (น.198)

In 1997, According McGrew Anthony , “lines Guidelines of globalization can be summarized in the following characteristics”...

เกณฑ์การลงรายการของผู้แต่ง

ผู้แต่งชาวไทย สำหรับผู้แต่งที่เป็นชาวไทยให้ใส่ชื่อตามด้วยชื่อสกุล โดยไม่ต้องมีเครื่องหมายใด ๆ คั่น ไม่ว่างานเขียนจะเป็นภาษาไทยหรือภาษาต่างประเทศ กรณีผู้แต่งใส่ทั้งชื่อสกุลของตัวเองและคู่สมรส ให้ลงรายการตามที่ปรากฏ โดยไม่ต้องมีเครื่องหมายใด ๆ คั่น

เกียรติคุณ เรื่องสุวรรณ

อมรรัตน์ อริยะชัยประดิษฐ์ นิมหนู

Chanajai Muenthaisong

ผู้แต่งชาวต่างประเทศ ให้ใส่ชื่อสกุลเท่านั้น ไม่ว่างานเขียนจะเป็นภาษาต่างประเทศหรือภาษาไทย

Barack Obama ลง Obama

บารัก โอบามา ลง โอบามา

ผู้แต่งที่มีฐานันดรศักดิ์ บรรดาศักดิ์ ให้ใส่ชื่อ คั่นด้วยเครื่องหมายจุลภาค (.) ตามด้วยฐานันดรศักดิ์

ม.ร.ว.ปรีดิยาธร เทวกุล ลง ปรีดิยาธร เทวกุล, ม.ร.ว.

M.L. Nattakorn Devakul ลง Nattakorn Devakul, M.L.

ผู้แต่งที่เป็นพระภิกษุทั่วไปและพระภิกษุที่มีสมณศักดิ์ พระภิกษุทั่วไป ให้ใส่คำว่า พระ, พระมหา นำหน้าชื่อตามด้วย ฉายานาม (ชื่อภาษาบาลี) ถ้าไม่ทราบฉายานาม แต่ทราบชื่อสกุลให้ใส่ชื่อสกุล กรณีไม่ทราบทั้ง ฉายานามและชื่อสกุล ให้ใส่ข้อมูลตามที่ปรากฏในงาน และหากพระภิกษุใช้นามแฝงให้ใส่นามแฝงตามที่ปรากฏ

พระพิชิต เทชาโร

พระมหานิรัญ ชิตมาโร

Phra Pichit Techawaro

Phra Maha Niran Chitamaro

พระภิกษุที่มีสมณศักดิ์ ให้ใส่ชื่อสมณศักดิ์ ตามด้วยชื่อตัวในเครื่องหมายวงเล็บ ถ้าไม่ทราบชื่อตัวให้ใส่เฉพาะชื่อสมณศักดิ์

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์)

พระเทพวิทยาคม (คุณ)

Somdet Phra Ariyavangsagatayana (Vasana)

Phra Thep Wittayakom (Khun)

ผู้แต่งที่มียศทางทหาร ตำรวจ มีตำแหน่งวิชาการ หรือมีคำเรียกทางวิชาชีพ เช่น พลเอก ศาสตราจารย์ นายแพทย์ นายสัตวแพทย์ เป็นต้น ไม่ต้องใส่ยศ ตำแหน่งทางวิชาการ และคำเรียกทางวิชาชีพ

พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา ลง ประยุทธ์ จันทร์โอชา

ศาสตราจารย์ ดร.ไชยันต์ ไชยพร ลง ไชยันต์ ไชยพร

Professor Chaiyan Chaiphon ลง Chaiyan Chaiphon

ผู้แต่งใช้นามแฝง ให้ใส่นามแฝงตามที่ปรากฏในงาน

ว. วชิรเมธี/ V.Wachiramatee

ส.ศิวรักษ์/ S.Sivaraksa

การเขียนบรรณานุกรมตามหลักเกณฑ์ APA

1. การอ้างอิงจากหนังสือหนังสือ

ผู้เขียน 1 คน

เปรมใจ อารีจิตราสุนทร. (2548). *ตำราชีวเคมี* (พิมพ์ครั้งที่ 4). ขอนแก่น: ภาควิชาชีวเคมี มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

จินตนา บุญบงการ. (2556). *สภาพแวดล้อมทางธุรกิจ* (พิมพ์ครั้งที่ 9 ปรับปรุงเพิ่มเติม). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Pant, K. M. (2004). *Science and technology: Textbook for Class VIII*. New Delhi, India: National Council of Educational Research and Training.

Jones, C. (2013). *Office markets & public policy*. Chichester, West Sussex: Wiley.

ผู้เขียนชาวไทย (เขียนชื่อเป็นภาษาอังกฤษ)

Chatchay Suvannit. (1998). *The integration of AIDS prevention and management into the Primary Health Care System*. Nonthaburi: Office of Primary Health Care.

Sodsri Thaithong. (1992). *Malaria parasites*. Bangkok: Research Division, Chulalongkorn University.

Sunait Chutintaranond, & Than Tun. (1995). *On both sides of the tenasserim range: History of Siamese Burmese relations*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.

ผู้เขียนชาวต่างประเทศ (เขียนชื่อเป็นภาษาไทย)

ไวท์, ไมเคิล. (2547). *ฝรั่งเศสตะวันตก*. กรุงเทพฯ: มติชน.

คราเมส, แมนเฟรด. (2555). *เรียนรู้จากพระเจ้าแผ่นดิน* (พิมพ์ครั้งที่ 4). นนทบุรี: กรีนปัญญาญาณ.

ผู้เขียนที่มีอิสริยยศ

ทิพย์วดี ปราโมช ณ อยุธยา, คุณหญิง. (2553). *มารยาทยุคใหม่*. กรุงเทพฯ: เนชั่นบุ๊คส์.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2555). *ประชุมพระนิพนธ์สรรพความรู้*. กรุงเทพฯ: ศยาม.

นริศรานุกิตติวงศ์, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยา. (2552). *บันทึกเรื่องความรู้ต่าง ๆ* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: มูลนิธิเสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป.

Prachakij-karacak, Phraya. (1995). *Some languages of Siam translated by David Thomas and Sophana Srichampa*. Bangkok: Institute of Language and Culture for Rural Development. Mahidol University.

Cartledge, B., Sir. (1993). *Energy and the environment*. Oxford, England: Oxford University Press.

ผู้เขียนที่มีสมณศักดิ์

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน). (2556). *ญาณสังวรเทศนา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธิ์ ปยุตฺโต). (2553). *เรื่องเหนือสามัญวิสัย: อิทธิปาฏิหาริย์-เทวดา* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: คณะพระนวกะ รุ่น มิ.ย. 2550 วิสาขบูชา.

ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน มีเฉพาะชื่อผู้รวบรวมหรือชื่อบรรณาธิการ

1) กรณีหนังสือมีเฉพาะชื่อผู้รวบรวม หรือชื่อบรรณาธิการ ให้ระบุ (บ.ก.), (Ed.), (Eds.).

ต่อท้ายชื่อ คั่นด้วยเครื่องหมายมหัพภาค (.) เว้นวรรค 1 ระยะ

นิโลบล เนื่องตัน (บ.ก.). (2542). *ชีวเคมี คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

สมจิต หนูเจริญกุล, และอรสา พันธภักดี (บ.ก.). (2555). *การปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูง: บูรณาการสู่การปฏิบัติ* (พิมพ์ครั้งที่ 2 ฉบับปรับปรุง). นนทบุรี: สภาการพยาบาล กระทรวงสาธารณสุข. อรุณวรรณ พงษ์พิพันธุ์, ดุสิต สถาวร, พนิดา ศรีสันต์, และหฤทัย กมลภรณ์ (บ.ก.). (2554).

Optimizing practice in pediatric respiratory diseases. กรุงเทพฯ: ชมรมโรคระบบหายใจและเวชบำบัดวิกฤตในเด็กแห่งประเทศไทย.

Smith, A. D. (Ed.). (1986). *Endourology principle and practice*. New York, NY: Thieme.

2) หนังสือที่ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียนและชื่อบรรณาธิการ ให้ใส่ชื่อเรื่องของหนังสือแทนที่ชื่อผู้เขียน
อลังการแผ่นดินวัฒนธรรม. (2543). กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

ผู้เขียน 2 คน

หนังสือที่มีผู้เขียน 2 คน ให้ใส่ชื่อคนแรกก่อน คั่นด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) เว้นวรรคหนึ่งระยะตามด้วยเครื่องหมาย "&" (Ampersand) (หรือใช้ "และ" ในการเขียนเอกสารอ้างอิง/บรรณานุกรมในภาษาไทย) และชื่อผู้เขียนคนที่ 2

กฤษฎา กฤษณะเศรณี, และรจนา นากาชิม่า. (2552). *ญี่ปุ่นสี่ชั่ววัย*. กรุงเทพฯ: แมวกวัก.

เจือจันทร์ จงสถิตอยู่, และอรุณศรี จิตต์แจ้ง. (2556). *พลังเครือข่ายในพื้นที่*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

Smith, B., & Yamamoto, Y. (2001). *The Japanese bath*. Saltlake City, UT: Gibbs Smith.

Hisrich, R. D., & Al-Dabbagh, A. (2013). *Governpreneurship: Establishing a thriving entrepreneurial spirit in government*. Cheltenham, England: Edward Elgar.

ผู้เขียน 3-7 คน

ใส่ชื่อทุกคน คั่นแต่ละชื่อด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และใส่เครื่องหมาย "&" หรือ "และ" คั่นหน้าชื่อคนสุดท้าย (ไม่ใช่ว่า "...และคนอื่น ๆ")

พชร สันทิต, สุรชาติ ฌ หนองคาย, สมาน งามสนิท, ฐนันต์ศักดิ์ บวรนนท์กุล, เชษฐรัชดา พรธนาธิกุล, กฤษฎี สถิตยพัฒนานนท์, และประยงค์ เต็มขวลา. (2557). *ศาสตร์และศิลป์การบริหารการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์*. กรุงเทพฯ: สมาคมส่งเสริมคุณธรรม.

ศุภมิตร เมฆฉาย, พชรินทร์ ครุฑเมือง, อัญชลี วงษา, เทอดชัย เวียรศิลป์, โกมท อุ่นศรีสง, และเกรียงศักดิ์ เม่งอำพัน. (2548). *การจำแนกเพศปลาบึกด้วยเครื่องหมายโมเลกุลดีเอ็นเอ*. เชียงใหม่: คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

James, E. A., Slater, T., & Bucknam, A. (2012). *Action research for business, nonprofit, & public administration: A tool for complex times*. Los Angeles, CA: SAGE.

Cates, A. R., Harris, D. L., Boswell, W., James, W. L., Yee, C., & Peters, A. V. (1991).

Trance and clay therapy. Chicago, IL: Chicago University Press.

ผู้เขียน 8 คน หรือมากกว่า 8 คน

ผู้เขียนตั้งแต่แปดคนขึ้นไป ให้ใส่ชื่อผู้เขียนหกชื่อแรก ใส่เครื่องหมายจุลภาค เว้นหนึ่งระยะตามด้วยจุดสามจุดหลังจุดแต่ละจุดเว้นหนึ่งระยะ (three ellipses) (, . . .) แล้วใส่ชื่อผู้เขียนคนสุดท้าย(ไม่ใช่...และคนอื่น ๆ)

จิราภา เต็งไตรรัตน์, นพมาศ อึ้งพระ (ธีรเวคิน), รังรี นพเกตุ, รัตนา ศิริพานิช, วารุณี ภูวสรกุล, ศรีเรือน แก้วกังวาล, . . . อุบลวรรณ ภาวกานันท์. (2555). *จิตวิทยาทั่วไป* (พิมพ์ครั้งที่ 7 แก้ไขเพิ่มเติม). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Gilbert, D. G., McCleron, J. F., Rabinovich, N. E., Sugai, C., Plath, L. C., Asgaard, G., . . .

Botros, N. (2004). Effects of quitting smoking on EEG activation and attention last for more than 31days and are more severe with stress, dependence, DRD2 A1 allele, and depressive traits. *Nicotine and Tobacco Research*, 6, 249—267. doi:10.1080/14622200410001676305

2. การอ้างอิงจากหนังสือที่พิมพ์ในโอกาสพิเศษ

กฐินพระราชทาน 2543 สถาบันพระปกเกล้า: วัดสว่างอารมณ์วรวิหาร อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัด

สุโขทัย. (2543). นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.

นิติ นิมิตรบุญ. (2556). *100 ปี สมเด็จพระสังฆราชฯ*. กรุงเทพฯ: แอดบุ๊ก.

พลาดิษฐ์ สิทธิธัญกิจ. (2551). *พระบรมรูปทรงม้า: 100 ปีพระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*. กรุงเทพฯ: บ้านทึกสยาม.

3. การอ้างอิงจากหนังสือแปล

ฮอว์คิง, เอส ดับบลิว. (2552). *ประวัติย่อของกาลเวลา ฉบับภาพประกอบ* [The illustrated: A brief history of time] (พิมพ์ครั้งที่ 17) (ปิยบุตร บุรีคำ และอรุณกฤต ฉัตรภูมิ, ผู้แปล).

กรุงเทพฯ: มติชน.

ออร์เรลล์, ดี. (2556). *หัวใจเศรษฐศาสตร์* [Introducing economics] (ณัฐภรณ์ เสียมจรัสกุล, ผู้แปล). นครปฐม: มูลนิธิเด็ก.

4. การอ้างอิงจากบทความในวารสาร

- สุทัศน์ ยกส้าน. (2553). ประวัติความสำคัญของเกล็ดต่อมนุษย์. *สารคดี*, 26(303), 129-132.
- มาริส กาญจนะ, และเรืองเดช ศรีวรรณะ. (2548). การประเมินค่าประโยชน์ด้านการลดมลภาวะทางกลิ่นของโรงควบคุมคุณภาพน้ำชองนนทรี. *วารสารเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*, 12(1), 1-11.
- จารึก หนูเนียม, วียะดา คงเพชร, และไรนา รัตนพฤกษ์ขจร. (2548). การใช้กระบวนการกลุ่มในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการดูแลตนเองของผู้ป่วยเบาหวาน ศูนย์สุขภาพชุมชน เครือข่ายโรงพยาบาลมหาราชนครศรีธรรมราช. *วารสารสุขศึกษา*, 28(101), 60-68.
- พระธรรมวโรดม (บุญมา คุณสมปโน). (2550). ระเบียบปฏิบัติของชาวพุทธ ระเบียบปฏิบัติในชีวิตประจำวัน. *สารสำนักพุทธ*, 2(4), 61-79.

5. การอ้างอิงจากบทความในหนังสือพิมพ์

- ปิยวรรณ ผลเจริญ. (2553, 21 สิงหาคม). เรียนรู้นิคมจุล่งสิงคโปร์ต่อยอดแนวคิดอุทฯ เจริญเขตไทย. *มติชน*, น.7.

6. การอ้างอิงจากบทความในสารานุกรม

- วุฒิชัย มูลศิลป์. (2549). กฎหมายตราสามดวง. ใน *สารานุกรมประวัติศาสตร์ไทย* (เล่ม 1, อักษร ก, น.12-16)
- Schneiderman, N. (2000). Coronary Heart Disease. In *Encyclopedia of Psychology* (pp.305-311). London, England: Search Press.

7. การอ้างอิงจากวิทยานิพนธ์

- อุกฤษฏ์ ทรงชัยสงวน. (2543). *ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการ โครงการพัฒนาสถานีตำรวจเพื่อประชาชนของสถานีตำรวจภูธรอำเภอ* (การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญาโท) มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.
- กฤษฎาธาร จันทะโก. (2556). *การส่งเสริมและการอนุรักษ์ดนตรีไทยและนาฏศิลป์ไทย: กรณีศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- Sirinoot Teanrungraj. (2005). *The Development of an innovative integrated approach to ICT-Mediated Learning in Science*. (Doctoral dissertation). Srinakharinwirot University, Bangkok.

- McNiel, D. S. (2006). *Meaning through narrative: A personal narrative discussing growing up with an alcoholic mother* (Master's thesis). Available from ProQuest Dissertations and Theses database. (UMI No. 1434728)
- Adams, R. J. (1973). *Building a foundation for evaluation of instruction in higher Education and continuing education* (Doctoral dissertation). Retrieved from <http://www.ohiolink.edu/etd/>

8. การอ้างอิงจากจุลสารและเอกสารไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่

พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ). (ม.ป.ป.) *ชีวิตที่ก้าวหน้า: หลักในการสร้างความก้าวหน้าแก่ชีวิต*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.

Hua Hin-Chaam: Idea map [Pamphlet]. (2004). Bangkok: PSP.

9. การอ้างอิงจากแผ่นพับ

จตุพล สรีสมบุญ. (ม.ป.ป.). *คำถามที่พบได้บ่อยเกี่ยวกับวัคซีนเอชพีวี* [แผ่นพับ]. (ม.ป.ท.).

10. การอ้างอิงจากบทสัมภาษณ์

นงนารถ ชัยรัตน์. (2553, 10 กรกฎาคม). ผู้อำนวยการสำนักหอสมุดกลาง [บทสัมภาษณ์].

Smith, M. B. (1989, August 12). Interview by C. A. Kiesler [Tape recording]. President's Oral History Project, American Psychological Association. APA Archives, Washington, DC.

Sparkman, C. F. (1973). *An oral history with Dr. Colley F. Sparkman/Interviewer: Orley B. Caudill*. Mississippi Oral History Program (Vol. 289), University of Southern Mississippi, Hattiesburg.

11. การอ้างอิงจากสื่อทัศนวัสดุ

ภูวนาถ คุณผลิน. (2542). *เจ้าไม่มีศาล ใน แกรมมีไกลด์ ซีรีส์* [ซีดี]. กรุงเทพฯ: บริษัทจี เอ็ม เอ็ม แกรมมี.

อิทธิสุนทร วิชัยลักษณ์ (ผู้กำกับ). (2544). *โหมโรง* [ภาพยนตร์]. กรุงเทพฯ: สหมงคลฟิล์ม อินเตอร์เนชั่นแนล.

Mactyre, L. (Reporter). (2002, January 23). *Scandal of the Century* [Television series episode]. In H. Cashore (Producer), the fifth estate. Toronto, Canada: Canadian

Broadcasting Corporation.

Van Nuys, D. (Producer). (2007, December 19). *Shrink rap radio* [Audio podcast].

Retrieved from <http://www.shrinkrapradio.com/>

Egan, D. (Writer), & Alexander, J. (Director). (2005). Failure to communicate [Television series episode]. In D. Shore (Executive producer), *House*. New York, NY: Fox Broadcasting.

12. การอ้างอิงจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์

เกียรติอนันต์ ล้วนแก้ว. (2557, 18 เมษายน). หน้าต่างความคิด: การศึกษาขั้นพื้นฐานของฟินแลนด์:

บทเรียนและบาดแผล. *กรุงเทพธุรกิจ*, น. 11. สืบค้นจาก

http://www.dpu.ac.th/laic/upload/content/file/article_instructor/article-2557/B232.pdf

O'Keefe, E. (n.d.). *Egoism & the crisis in Western values*. Retrieved from

<http://www.onlineoriginals.com/showitem.asp?itemID=135>

Freud, S. (1953). The method of interpreting dreams: An analysis of a specimen dream. In J. Strachey (Ed. & Trans.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* (Vol. 4, pp. 96-121). Retrieved from <http://books.google.com/books> (Original work published 1900)

Graham, G. (2005). Behaviorism. In E. N. Zalta (Ed.), *The Stanford encyclopedia of philosophy* (Fall 2007 ed.). Retrieved from

<http://plato.stanford.edu/entries/behaviorism/>

รายการอ้างอิงจากเว็บเพจที่ไม่มีชื่อผู้แต่งและระบุวันที่สืบค้น

New child vaccine gets funding boost. (2001). Retrieved March 21, 2001, from

http://news.ninemsn.com.au/health/story_13178.asp

13. การอ้างอิงจากสารสนเทศจากซีดีรอม

Realizing the Potential of Information Resources: Information, Technology, and Service. (1996). Boulder Boulder, CO:, CAUSE. [CD-ROM]. Abstract from: Silver Platter File:ERIC tem: ED392340

14. การอ้างอิงจากสารสนเทศจากวารสารอิเล็กทรอนิกส์

พนมพร สารสิทธิ์ยศ. (2557). ท่องเที่ยวศาสนสถานลุ่มน้ำโขง. *สารวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชน*, 2(2). สืบค้นจาก <http://journal.msu.ac.th/wp-content/uploads/2014/07/2-Tourist-Places-Religion-in-Mekong-Basin.pdf>

Sillick, T. J., & Schutte, N. S. (2006). Emotional intelligence and self-esteem mediate between perceived early parental love and adult happiness. *E-Journal of Applied Psychology*, 2(2), 38-48. Retrieved from <http://ojs.lib.swin.edu.au/index.php/ejap>

15. การอ้างอิงจากสารสนเทศจากฐานข้อมูลออนไลน์

วรลักษณ์ ทองใบ. (2552). *การใช้สารสนเทศการท่องเที่ยวของมณฑลเทศกในจังหวัดที่ประสบภัยพิบัติสึนามิ*. สืบค้นจาก http://thesis.swu.ac.th/swuthesis/_Inf_Sci /Norraluk_T.pdf

Kachoka, N., & Hoskims. R. (2009). Measuring the Quality of Service: a Case of Chancellor, University of Malaysia. *South Africa Journal of Library & Science*, 75(2), 170-178. Retrieved from <http://web.ebscohost.com/ehost>

กรณีค้นจากฐานข้อมูลออนไลน์ที่มีเลข DOI (ชื่อรหัสมาตรฐานของทรัพยากรสารสนเทศในรูปดิจิทัล)

- ถ้าบทความมีหมายเลข DOI (Digital Object Identifier) ให้ใส่หมายเลขDOI ข้างท้ายรายการ (หมายเลข DOI ทำหน้าที่นำค้นหรือเชื่อมโยงไปยังบทความ)

- ถ้าไม่มีหมายเลข DOI แต่ค้นข้อมูลได้จากออนไลน์ให้ระบุ URL โดยมีรูปแบบคือ Retrieved from <https://www.XXXXXXX> ไม่ต้องระบุวันเดือนปีที่ค้นข้อมูล

สรุป

ในการเขียนผลงานทางวิชาการประเภทต่าง ๆ ผู้เขียนจำเป็นต้องมีการอ้างอิงถึงข้อเขียนหรืองานของผู้อื่นหรือที่เกี่ยวข้องกับงานของผู้อื่นอยู่เสมอ นอกจากนี้ การอ้างอิงก็ทำให้ผู้อ่านสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์แหล่งข้อมูลที่อ้างอิงไว้ได้ การลงรายการอ้างอิงจึงจำเป็นต้องถูกต้องและมีความสมบูรณ์ในตัวเอง นั่นคือ รายการอ้างอิงจะต้องประกอบด้วย รายการผู้แต่ง ปีที่พิมพ์ ชื่อเรื่อง และข้อมูลเกี่ยวกับการพิมพ์ ดังนั้น การศึกษาวิธีการและแนวทางในการจัดทำที่ถูกต้องนี้จึงเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งของการเขียนผลงานทางวิชาการ

บรรณานุกรม

- กรมทรัพย์สินทางปัญญา. (2547). *ความรู้ลิขสิทธิ์: ลิขสิทธิ์คืออะไร*. กรุงเทพฯ : กระทรวงพาณิชย์.
- จุฬารพร ประเทศ. (2556). *รูปแบบการเขียนเอกสารอ้างอิง หรือบรรณานุกรม*. สืบค้นจาก <http://kmops.moph.go.th/index.php/km-test/2012-09-19-04-20-27/154-article6>
- นงเยาว์ เปรมกมลนตร. (2548). *รูปแบบการลงรายการอ้างอิง*. สืบค้นจาก http://www.kmutt.ac.th /jif/public_html/citationStyles.html
- นันทพร ธนะกุลบริรักษ์. (2558). *การอ้างอิงและการเขียนรายการเอกสารอ้างอิงตามแบบ APA ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 6*. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- บุญทา วิศวไพศาล. *คู่มือการเขียนรายการอ้างอิงตามแบบ APA, 6th Edition*. สืบค้นจาก <http://journal.human.cmu.ac.th/files/form2.pdf>
- ลัดดา รุ่งวิสัย. (2553). *การอ้างอิงและการเขียนบรรณานุกรม ตามกฎมาตรฐาน เอ พี เอ (American Psychological Association – APA Style)* สืบค้นจาก http://library.hu-ac.th/apa_style_cm
- วิชา ศุภจารีรักษ์. (2555). *รูปแบบ หลักเกณฑ์การอ้างอิงและการเขียนบรรณานุกรม*. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
- ศุภนิจ ศรีรัตน์. (2555). *การอ้างอิงและการเขียนรายการอ้างอิงแบบ APA (American Psychological Association)*. กรุงเทพฯ: สำนักบรรณสารการพัฒนา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ศูนย์วิทยบริการศาลยุติธรรม. (2559). *แนวทางการเขียนรายการอ้างอิงและบรรณานุกรมผลงานวิชาการ*. สืบค้นจาก <http://www.isd.coj.go.th/view-6531.html>

สุวคนธ์ ศิริวงศ์วรวัฒน์. (2555). *การเขียนอ้างอิงและบรรณานุกรมรูปแบบ APA*. กรุงเทพฯ: ศูนย์
สนเทศและหอสมุด มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

American Psychological Association. (2010). *Publication manual of the American
Psychological Association* (6th ed.). Washington, DC: Author.

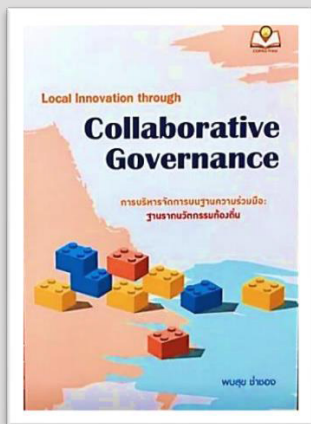

บทวิจารณ์หนังสือ (Book Review)

พบสุข ชำชอง. (2561). *การบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ : ฐานรากนวัตกรรมท้องถิ่น*. มหาสารคาม : โครงการผลิตและเผยแพร่ตำราและผลงานทางวิชาการ. 147 หน้า

ไชยมนู กุนอก *

Chaimanoo Kunok **

หนังสือเล่มนี้ผู้เขียนได้นำเสนอความสำคัญของแนวคิดการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ (Collaborative Governance) เป็นรากฐานของการเกิดขึ้นและขับเคลื่อนนวัตกรรมในภาครัฐ (Public Innovation) ระดับท้องถิ่นหรือเรียกว่า นวัตกรรมท้องถิ่น (Local Innovation) ซึ่งเป็นที่สนใจทั้งในแวดวงวิชาการและปฏิบัติการในด้านท้องถิ่น โดยผู้เขียนได้สังเคราะห์เอกสารงานวิจัยประเทศที่มีการปฏิบัติการของนวัตกรรมท้องถิ่นสำเร็จทั้งในต่างประเทศและประเทศไทยพร้อมกับจำแนกประเภทของนวัตกรรมท้องถิ่นตามประโยชน์ของการสร้างนวัตกรรม ตัวอย่างการมีส่วนร่วมขับเคลื่อนของกลุ่มตัวแสดงกลุ่มต่าง ๆ ที่มีบทบาทสำคัญและมีศักยภาพในการสร้างและขับเคลื่อนนวัตกรรม ประกอบกับการสร้างวัฒนธรรมองค์กรหรือชุมชนให้เกิดบรรยากาศการสร้างสรรค์ความคิดและวิธีการใหม่ ๆ ในการสร้างนวัตกรรมได้ ผู้เขียนได้นำเสนอเนื้อหาออกเป็น 3 ส่วนหลัก ดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 แนวคิดการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ ผู้เขียนได้นำเสนอแนวทางของการทำความเข้าใจ ถึงฐานความคิดของแนวคิดดังกล่าว ว่าเป็นรูปแบบหรือกลวิธีของการบริหารจัดการรูปแบบหนึ่งที่ได้รับการพัฒนาขึ้นในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา ซึ่งได้รับการยอมรับในฐานะเป็นทั้งทฤษฎีและภาคปฏิบัติการจริงในการรับมือกับความท้าทายของการบริหารจัดการภาครัฐในศตวรรษที่ 21 (หน้า 15) ซึ่งผู้เขียนได้เริ่มต้นด้วยการทำความเข้าใจกับสำรวจ ฐานคิดสำคัญ 4 ประเด็นคือ 1) แนวคิดความร่วมมือ โดยสังเคราะห์นิยามจากงานวิจัยและนักวิชาการต่างชาติ นำมาสู่นิยามที่ควรเป็น การทำงานในรูปแบบใหม่ที่เน้นสร้างความร่วมมือระหว่าง 2 องค์การขึ้นไปหรือร่วมมือหลายตัวแสดง จนนำมาสู่กระบวนการตัดสินใจและ/หรือการบริการสาธารณะแบบใหม่ ทั้งในระยะสั้น/เฉพาะกิจหรือระยะยาว แบบทางการหรือไม่เป็นทางการ มีเอกสารลายลักษณ์อักษรและไม่มีลายลักษณ์อักษร (หน้า 25) 2) แนวคิดการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ ผู้เขียนให้ความหมายของ Collaborative

* นักศึกษาศึกษา ฝ่ายบัณฑิตศึกษา วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

** Educator, Collage of Politics and Governance, Mahasarakham University.

governance คือ แนวคิดการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ โดยได้สังเคราะห์ สำนวนนิยามจากการปฏิบัติการ ให้เห็นถึงความหมายของแนวคิดดังกล่าวและจุดเน้นสำคัญของแนวคิดการบริหารจัดการ อันนำมาเป็นกรอบการวิเคราะห์ของแนวคิดทั้งระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ระหว่างกระบวนการต่าง ๆ และประเด็นสาธารณะต่างๆ ด้วย 3) สาเหตุของการสร้างความร่วมมือในการบริหารจัดการในภาครัฐ สะท้อนผ่าน 4 เหตุผล ได้แก่ ประการแรกเพื่อการพัฒนาการให้บริการสาธารณะในประเด็นปัญหาที่มีความสลับซับซ้อนและไม่สามารถจัดการได้โดยองค์กรเดียวทำงานลำพัง อาทิ ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาขยะ ปัญหาพรมแดน ปัญหาการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ประการสองเพื่อลดความทับซ้อนเชิงภารกิจระหว่างองค์กรในการจัดการบริหารสาธารณะ เป็นการมองเป้าหมายร่วมกันเพื่อลดความทับซ้อน ประการสามเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการบริหารสาธารณะ เพื่อลดข้อจำกัดและขาดแคลนทรัพยากร และประการสี่ประสพการณ์ส่วนตัวและความสนใจของผู้นำองค์กรเป็นส่วนหนึ่งของการทำให้เกิดการบริหารจัดการความร่วมมือขึ้น เป็นความจำเป็นในการแก้ปัญหาข้อจำกัดและแก้ปัญหาความร่วมมืออันนำไปสู่การขับเคลื่อนทางนโยบายและคุณภาพการต่อองค์กรและการบริการสาธารณะและ 4) ความร่วมมือตามทฤษฎีการแลกเปลี่ยนและการพึ่งพาทรัพยากร จะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจและสามารถวิเคราะห์ทำความเข้าใจกับปรากฏการณ์ความร่วมมือได้ดีขึ้นผ่านทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange theory) และทฤษฎีการพึ่งพาทรัพยากร (Resource-dependency theory)

ส่วนที่ 2 นวัตกรรมภาครัฐ : แนวคิดและภาคปฏิบัติว่าด้วยการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ ผู้เขียนได้นำเสนอที่มาของแนวคิดที่ว่าด้วยนวัตกรรม นวัตกรรมในภาครัฐและนวัตกรรมท้องถิ่น เพราะถือเป็นพื้นที่ปฏิบัติการของแนวคิดนวัตกรรมบนฐานความร่วมมือที่มีการขับเคลื่อนทั้งในระดับสากลและประเทศไทย ซึ่งได้สำรวจและตั้งคำถาม หาคำตอบเพื่อให้เห็นภาพและเข้าใจกับแนวคิดดังกล่าว อันจะนำไปสู่การวิเคราะห์ สังเคราะห์ได้ดียิ่งขึ้น มี 5 ประเด็นได้แก่ 1) การตั้งคำถาม อะไรคือ นวัตกรรมภาครัฐ เป็นการสำรวจความหมายและแนวคิดนวัตกรรม เข้าใจความเป็นมาและแนวคิดนวัตกรรมในภาครัฐ จุดเริ่มต้นและความสนใจในแนวคิดดังกล่าวที่มีฐานของการขับเคลื่อนในระดับท้องถิ่น และให้นิยามจุดเน้นของนวัตกรรมท้องถิ่นในฐานะนวัตกรรมภาครัฐ มีคุณลักษณะสำคัญคือการเกิดแนวคิดใหม่เชิงสร้างสรรค์ การหยิบยืมแนวปฏิบัติจากที่อื่น การนำแนวคิดใหม่หรือแนวคิดที่หยิบยืมจากที่อื่นมาลงมือทำและประสบความสำเร็จ ไม่เป็นวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเสมอไป และจุดเน้นการเป็นนวัตกรรมบนฐานความร่วมมือ (หน้า 54) 2) ทำไมท้องถิ่นต้องสร้างนวัตกรรม ผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นถึงประเด็นความท้าทายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ต้องมีนวัตกรรมและการบริหารจัดการท้องถิ่นและการบริการสาธารณะในท้องถิ่น ประกอบกับความต้องการของประชาชนที่เปลี่ยนแปลงไป อาทิ การก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ มีการกิจมากขึ้น การเติบโตของประชากรแฝง มีปัญหาที่ไม่สามารถรับมือโดยลำพัง เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อม อาชญากรรม สุขภาพ สาธารณสุข เป็นต้น ความต้องการมีประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ เกิดข้อจำกัดด้านทรัพยากร ด้านการบริการและการเงิน

รวมไปถึงการเกิดขึ้นของความร่วมมือในการจำกัดขยะและการป้องกันบรรเทาสาธารณภัย โดยการใช้วัสดุ ขบประมาณและบุคลากรร่วมกันด้วย 3) ประเภทของนวัตกรรมท้องถิ่น ผู้เขียนเน้นย้ำชัดว่าไม่ได้แบ่งประเภทตามภารกิจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่ได้จัดประเภทตามการนำไปใช้ประโยชน์ของนวัตกรรมนั้น อยู่ภายใต้แนวคิดนวัตกรรมบนฐานความร่วมมือ อาทิ นวัตกรรมการจัดและส่งมอบบริการสาธารณะในแนวทางใหม่ ๆ นวัตกรรมการบริหารจัดการองค์กรรูปแบบใหม่ ๆ การจัดตั้งองค์กรที่ไม่มีสถานะนิติบุคคลแต่เป็นทางการเพื่อทำภารกิจตามข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) นวัตกรรมการประหยัดเงินและสร้างความคุ้มค่าในรูปแบบใหม่ ๆ การใช้ระบบอาสาสมัคร และนวัตกรรมกำลังเสริมประชาธิปไตยด้วยรูปแบบใหม่ ๆ ประชาชนได้ร่วมบริหารจัดการกิจกรรมและกิจการสาธารณะมากขึ้น 4) ตัวแสดงสำคัญในการสร้างและการขับเคลื่อนนวัตกรรมท้องถิ่น ผู้เขียนได้กล่าวถึงตัวแสดงที่มีบทบาทและมีทักษะใหม่ ๆ มีอยู่ 2 กลุ่ม คือ 1.ผู้ประกอบการนวัตกรรม (Innovation Entrepreneur) มีบทบาทสำคัญในการสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้สนับสนุนและคัดค้านนวัตกรรม ผู้เฉยชาและไม่สนใจต่อการริเริ่มนวัตกรรมในท้องถิ่น กลุ่มนี้ได้แก่ ผู้นำการเมือง เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้นำชุมชน ที่มีคุณสมบัติเฉพาะเพื่อมองปัญหาและหาโอกาสและมีความมั่นใจว่าความสำเร็จเกิดขึ้นได้ (หน้า 77) 2. ผู้จัดการนวัตกรรม (Innovation Manager) กลุ่มนี้ต้องอำนวยความสะดวก ขับเคลื่อนและสร้างความยั่งยืน เป็นผู้ประสานการทำงานข้ามพรมแดน จะต้องสมรรถนะเฉพาะ เข้าใจบทบาทความรับผิดชอบขององค์กรเครือข่าย เป้าหมายการทำงาน แรงจูงใจและความรับผิดชอบ การทำงานร่วมกัน และเข้าใจวัฒนธรรมการเมืองและวัฒนธรรมขององค์กร ภาษาการสื่อสาร เพื่อลงพื้นที่ รับฟัง ลงมือร่วมด้วย และ 5) วัฒนธรรมนวัตกรรม ผู้เขียนมองว่าเป็นอีกส่วนสำคัญที่จะช่วยให้เกิดนวัตกรรมและมีความยั่งยืนได้ ซึ่งการสร้างบรรยากาศจะช่วยให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ที่นำไปสู่การสร้างนวัตกรรมได้ เช่น การให้อิสระทางความคิดเพื่อนำไปสู่สิ่งใหม่ ๆ มาใช้ เกิดความล้มเหลวแล้วแก้ไข ไม่ใช้การตำหนิเรียนรู้พื้นที่ ทำงานร่วมกับประชาชน เรียนรู้จากหลักวิชาการนำมาปรับใช้ สร้างเครือข่ายและเน้นการทำงานร่วมกันได้ (หน้า 87)

ส่วนที่ 3 จากแนวคิดสู่ปฏิบัติการ : นวัตกรรมความร่วมมือในการจัดบริการสาธารณะในไทย ผู้เขียนได้นำเสนอการปฏิบัติการจริงของการจัดการสาธารณะด้านการจัดการขยะที่เป็นกรณีริเริ่มของนวัตกรรมความร่วมมือ โดยนำเสนอผลวิเคราะห์ของ 2 กรณีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นคือกรณีเทศบาลเมืองท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย และกรณีเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ การดำเนินการจัดการสาธารณะของ 2 กรณี เกิดจากความร่วมมือแนวนราบ (horizontal collaboration) และความร่วมมือแบบสมัครใจ (voluntary collaboration) ในการจัดการขยะ ถือเป็นการร่วมมือโดยสมัครใจและแบบเครือข่ายในการใช้พื้นที่จำกัดขยะร่วมกัน ผ่านการดำเนินการแบบกรรมการและข้อตกลงความร่วมมือ อันเป็นการแก้ไขข้อจำกัดด้านงบประมาณ พื้นที่ ทรัพยากร จึงเข้าร่วมใช้พื้นที่และดำเนินการจัดการขยะร่วมกัน เป็นการพึ่งพาและแลกเปลี่ยนทรัพยากรร่วมกันขององค์กรปกครอง

ท้องถิ่นขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก ซึ่งผู้เขียนได้นำเสนอข้อมูลถึงข้อจำกัดในแต่ละประเด็นด้วย (หน้า 96) และอีกความร่วมมือคือ ความร่วมมือแนวดิ่ง (vertical collaboration) และความร่วมมือแบบสั่งการ (forced collaboration) เป็นการสั่งการจากรัฐส่วนกลางจากบนลงล่าง อันเกิดจากความสำเร็จของพื้นที่ใกล้เคียง จึงเกิดการสั่งการให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐ โดยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการตามรูปแบบผ่านการประชุมหรือหนังสือสั่งการ มีตัวแสดงเพียงไม่กี่คนมีบทบาทสั่งการต่างจากความร่วมมือแบบแรก ทั้งสองความร่วมมือก็ยังพบปัญหาและข้อจำกัดอยู่บ้าง แต่ก็ได้มีการรับมือและหาแนวทางแก้ไข เจื่อนไขที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการขับเคลื่อนความร่วมมือ นั่นคือ ผู้จัดการนวัตกรรม ที่ทำหน้าที่อำนวยความสะดวก ลงพื้นที่ รับฟังเปิดโอกาสตัวแสดง มีหลากหลายกลุ่ม เข้ามามีส่วนร่วมและทำให้เป็นปัญหาสาธารณะเพื่อเป็นเจ้าของปัญหาร่วมกัน ในการแก้ไขให้มีความยั่งยืน และวัฒนธรรมนวัตกรรมที่จะเป็นสิ่งเร้าให้เกิดบรรยากาศและความคิดใหม่ ๆ อันจะสร้างนวัตกรรมให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องต่อไป

บทสรุป เป็นการนำเสนอแนวคิดการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือในฐานะที่เป็นการบริหารจัดการแนวทางใหม่ที่รัฐต้องให้โอกาสตัวแสดงต่าง ๆ มาใช้ทรัพยากรและแลกเปลี่ยนร่วมกัน และการทำความเข้าใจต่อบทบาทรัฐที่ไม่ใช่บทบาทของพระเอก แต่จะต้องเน้นให้เกิดการใช้ความคิดสร้างสรรค์ใหม่ ๆ การนำองค์ความรู้จากผู้เชี่ยวชาญ ต้นทุนทรัพยากรมาร่วมพัฒนาเป็นนวัตกรรมเพื่อรับมือกับประเด็นสาธารณะ ไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งใหม่เสมอไป หรือเป็นวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี แต่ขอให้ได้มีการริเริ่ม ประยุกต์ใช้ นำไปใช้ ปรับให้เหมาะสมกับพื้นที่นั้น ๆ ได้อย่างแท้จริง รวมไปถึงการปรับบทบาทของภาครัฐจากพระเอกมาเป็นผู้อำนวยความสะดวก สร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อการพัฒนาแนวคิดและวิธีการในการจัดการสาธารณะของพื้นที่ พร้อมทั้งการเข้ามามีส่วนร่วมของตัวแสดงต่าง ๆ ที่สนใจและสั่งการ เพื่อมุ่งประโยชน์ของส่วนรวม และรับมือกับข้อจำกัดปัญหาต่าง ๆ เพื่อความอยู่รอดและการเข้าถึงทรัพยากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและตัวแสดงครอบคลุม

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจารณ์เห็นว่าจากการนำเสนอแนวคิดการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ เป็นแนวทางรับมือกับความท้าทายของการบริหารงานภาครัฐในศตวรรษที่ 21 โดยเริ่มตั้งแต่การทำความเข้าใจนิยามและฉายภาพปฏิบัติการจากพื้นที่จริง ทำให้เห็นความเป็นมาของแนวคิดและการทำงานอันเป็นเสี่ยงสะท้อนจากล่างขึ้นบน เป็นเจ้าของปัญหา เข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน และการรับมือกับข้อจำกัดขององค์กรเพื่อมุ่งผลประโยชน์ของส่วนรวมได้อย่างน่าสนใจและผู้เขียนได้สรุปและชวนตั้งคำถามเพื่อให้เห็นในหลายมุมของแนวคิดด้วย ถือได้ว่าหนังสือเล่มนี้เกิดคุณูปการต่อผู้ที่สนใจพัฒนาท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนอย่างแท้จริง ทั้งผู้บริหารท้องถิ่น นักวิชาการ ผู้ปฏิบัติงานในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นักศึกษา เพื่อนำไปต่อยอดในการศึกษาเพิ่มเติมในแนวคิดดังกล่าวหรือเป็นแนวทางการทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้เป็นอย่างมาก

ตัวอย่างการเขียนอ้างอิงและบรรณานุกรมตามรูปแบบ APA ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 6

1. การอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหาเป็นระบบนาม-ปี ให้ข้อมูลผู้แต่ง ปีพิมพ์ และเลขหน้าที่มีข้อความที่อ้างถึง

1. รูปแบบ (ผู้แต่ง, ปีที่พิมพ์, เลขหน้า) ตัวอย่าง

เสาวรักษ์ หงส์ไทย, 2561, น.85-99)

(Burtch, 2011, p.26)

2. กรณีมีการระบุชื่อผู้แต่งในเนื้อหาแล้ว ไม่ต้องใส่ไว้ในวงเล็บท้ายข้อความอีก รูปแบบผู้แต่ง (ปีที่พิมพ์, เลขหน้า) ตัวอย่าง

วชิรวิทย์ อาริยะสิริโชติ (2561, น.43)

Moe & Pathranakul (2004, pp.124-128)

กรณีไม่ปรากฏเลขหน้าให้ลงแค่ผู้แต่งกับปีที่พิมพ์ ตัวอย่าง

สุชาติ แสงทอง (2540)

3. กรณีมีการระบุปีพิมพ์และผู้แต่งในเนื้อหาแล้ว ให้ระบุเฉพาะเลขหน้าที่อ้างถึงในวงเล็บเท่านั้น รูปแบบ ปีที่พิมพ์ ผู้แต่ง (เลขหน้า) ตัวอย่าง

ในปี 2548 วีรศักดิ์ เครือเทพ เห็นว่า “การเกิดขึ้นของนวัตกรรมท้องถิ่นมีหลายรูปแบบโดยท้องถิ่นมีบทบาทต่างกันออกไป...” (น.198)

In 1997, According McGrew Anthony , “lines Guidelines of globalization can be summarized in the following characteristics”...

2. การเขียนบรรณานุกรมตามหลักเกณฑ์ APA

1. การอ้างอิงจากหนังสือหนังสือ

ผู้เขียน 1 คน

เปรมใจ อาริจิตรานุสรณ์. (2548). *ตำราชีวเคมี* (พิมพ์ครั้งที่ 4). ขอนแก่น: ภาควิชาชีวเคมีมหาวิทยาลัยขอนแก่น.

จินตนา บุญงบการ. (2556). *สภาพแวดล้อมทางธุรกิจ* (พิมพ์ครั้งที่ 9 ปรับปรุงเพิ่มเติม). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Pant, K. M. (2004). *Science and technology: Textbook for Class VIII*. New Delhi, India: National Council of Educational Research and Training.

Jones, C. (2013). *Office markets & public policy*. Chichester, West Sussex: Wiley.

ผู้เขียนชาวไทย (เขียนชื่อเป็นภาษาอังกฤษ)

Chatchay Suvannit. (1998). *The integration of AIDS prevention and management into the Primary Health Care System*. Nonthaburi: Office of Primary Health Care.

Sodsri Thaithong. (1992). *Malaria parasites*. Bangkok: Research Division, Chulalongkorn University.

Sunait Chutintaranond, & Than Tun. (1995). *On both sides of the tenasserim range: History of Siamese Burmese relations*. Bangkok: Chulalongkorn University Press.

ผู้เขียนชาวต่างประเทศ (เขียนชื่อเป็นภาษาไทย)

ไวท์, ไมเคิล. (2547). *ฝรั่งหลังตะวันตก*. กรุงเทพฯ: มติชน.

คราเมส, แมนเฟรด. (2555). *เรียนรู้จากพระเจ้าแผ่นดิน* (พิมพ์ครั้งที่ 4). นนทบุรี: กรีนปัญญาญาณ.

ผู้เขียนที่มีอิสริยยศ

ทิพย์วดี ปราโมช ณ อยุธยา, คุณหญิง. (2553). *มารยาทยุคใหม่*. กรุงเทพฯ: เนชั่นบุ๊คส์.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2555). *ประชุมพระนิพนธ์สรรพความรู้*. กรุงเทพฯ: ศยาม.

นริศรานุกิตติวงศ์, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยา. (2552). *บันทึกเรื่องความรู้ต่าง ๆ* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: มูลนิธิเสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป.

Prachakij-karacak, Phraya. (1995). *Some languages of Siam translated by David Thomas and Sophana Srichampa*. Bangkok: Institute of Language and Culture for Rural Development. Mahidol University.

ผู้เขียนที่มีสมณศักดิ์

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน). (2556). *ญาณสังวรเทศนา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2553). *เรื่องเหนือสามัญวิสัย: อิทธิปาฏิหาริย์-เทวดา* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: คณะพระนวกะ รุ่น ม.ย. 2550 วิสาขบูชา.

ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียน มีเฉพาะชื่อผู้รวบรวมหรือชื่อบรรณาธิการ

1) กรณีหนังสือมีเฉพาะชื่อผู้รวบรวม หรือชื่อบรรณาธิการ ให้ระบุ (บ.ก.), (Ed.), (Eds.). ต่อท้ายชื่อ คั่นด้วยเครื่องหมายมหัพภาค (.) เว้นวรรค 1 ระยะ

นิโลบล เนื่องตัน (บ.ก.). (2542). *ชีวเคมี คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

สมจิต หนูเจริญกุล, และอรสา พันธรักดี (บ.ก.). (2555). *การปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูง: บูรณาการสู่ การปฏิบัติ* (พิมพ์ครั้งที่ 2 ฉบับปรับปรุง). นนทบุรี: สภาการพยาบาล กระทรวงสาธารณสุข. อรุณวรรณ พงธิพันธ์, ดุสิต สถาวร, พนิดา ศรีสันต์, และหฤทัย กมลภรณ์ (บ.ก.). (2554).

Optimizing practice in pediatric respiratory diseases. กรุงเทพฯ: ชมรมโรคระบบ หายใจและเวชบำบัดวิกฤตในเด็กแห่งประเทศไทย.

Smith, A. D. (Ed.). (1986). *Endourology principle and practice*. New York, NY: Thieme.

2) หนังสือที่ไม่ปรากฏชื่อผู้เขียนและชื่อบรรณาธิการ ให้ใส่ชื่อเรื่องของหนังสือแทนที่ชื่อผู้เขียน *อลังการแผ่นดินวัฒนธรรม*. (2543). กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

ผู้เขียน 2 คน

หนังสือที่มีผู้เขียน 2 คน ให้ใส่ชื่อคนแรกก่อน คั่นด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) เว้นวรรคหนึ่ง ระยะตามด้วยเครื่องหมาย “&” (Ampersand) (หรือใช้ “และ” ในการเขียนเอกสารอ้างอิง/ บรรณานุกรมในภาษาไทย) และชื่อผู้เขียนคนที่ 2

กฤษฎา กฤษณะเศรษฐี, และรจนา นากาชิม่า. (2552). *ญี่ปุ่นสีเขียว*. กรุงเทพฯ: แมวกวัก.

เจือจันทร์ จงสถิตอยู่, และอรุณศรี จิตต์แจ้ง. (2556). *พลังเครือข่ายในพื้นที่*. กรุงเทพฯ: สำนักงาน กองทุนสนับสนุนการวิจัย.

Smith, B., & Yamamoto, Y. (2001). *The Japanese bath*. Saltlake City, UT: Gibbs Smith.

Hisrich, R. D., & Al-Dabbagh, A. (2013). *Governpreneurship: Establishing a thriving entrepreneurial spirit in government*. Cheltenham, England: Edward Elgar.

ผู้เขียน 3-7 คน

ใส่ชื่อทุกคน คั่นแต่ละชื่อด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และใส่เครื่องหมาย “&” หรือ “และ” คั่นหน้าชื่อคนสุดท้าย (ไม่ใช่ว่า “...และคนอื่น ๆ”)

พชร สันทัด, สุรชาติ ฅ หนองคาย, สมาน งามสนิท, ฐนันต์ศักดิ์ บวรนนท์กุล, เชษฐรัชดา พรธนาธิกุล, กฤษฏี สติยวัฒนานนท์, และประยงค์ เต็มขวาลา. (2557). *ศาสตร์และศิลป์การบริหารการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์*. กรุงเทพฯ: สมาคมส่งเสริมคุณธรรม.

ศุภมิตร เมฆฉาย, พิชรินทร์ ครุฑเมือง, อัญชลี วงษา, เทอดชัย เวียร์ศิลป์, โกมท อุ่นศรีสง, และเกรียงศักดิ์ เม่งอำพัน. (2548). *การจำแนกเพศปลาปักด้วยเครื่องหมายโมเลกุลดีเอ็นเอ*.

เชียงใหม่: คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

James, E. A., Slater, T., & Bucknam, A. (2012). *Action research for business, nonprofit, & public administration: A tool for complex times*. Los Angeles, CA: SAGE.

Cates, A. R., Harris, D. L., Boswell, W., James, W. L., Yee, C., & Peters, A. V. (1991). *Trance and clay therapy*. Chicago, IL: Chicago University Press.

ผู้เขียน 8 คน หรือมากกว่า 8 คน

ผู้เขียนตั้งแต่แปดคนขึ้นไป ให้ใส่ชื่อผู้เขียนหกชื่อแรก ใส่เครื่องหมายจุลภาค เว้นหนึ่งระยะตามด้วยจุดสามจุดหลังจุดแต่ละจุดเว้นหนึ่งระยะ (three ellipses) (, . . .) แล้วใส่ชื่อผู้เขียนคนสุดท้าย(ไม่ใช่...และคนอื่น ๆ)

จิราภา เต็งไธรัตน์, นพมาศ อึ้งพระ (ธีรเวคิน), รัชนี นพเกต, รัตนา ศิริพานิช, วารุณี ภูวสรกุล, ศรีเรือน แก้วกังวาล, . . . อุบลวรรณ ภาวนันท์. (2555). *จิตวิทยาทั่วไป* (พิมพ์ครั้งที่ 7 แก้ไขเพิ่มเติม). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Gilbert, D. G., McClernon, J. F., Rabinovich, N. E., Sugai, C., Plath, L. C., Asgaard, G., . . . Botros, N. (2004). Effects of quitting smoking on EEG activation and attention last for more than 31days and are more severe with stress, dependence, DRD2 A1 allele, and depressive traits. *Nicotine and Tobacco Research*, 6, 249—267. doi:10.1080/14622200410001676305

2. การอ้างอิงจากหนังสือที่พิมพ์ในโอกาสพิเศษ

กฎพระราชทาน 2543 สถาบันพระปกเกล้า: วัดสว่างอารมณ์วรวิหาร อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดสุโขทัย. (2543). นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.

นิธิ นิมิตรบุญ. (2556). *100 ปี สมเด็จพระสังฆราชฯ*. กรุงเทพฯ: แอดบุ๊ก.

พลาดิษฐ์ สิทธิธัญกิจ. (2551). *พระบรมรูปทรงม้า: 100 ปีพระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*. กรุงเทพฯ: บันทึกสยาม.

3. การอ้างอิงจากหนังสือแปล

ฮอว์คิง, เอส ดับบลิว. (2552). *ประวัติศาสตร์ย่อของกาลเวลา ฉบับภาพประกอบ* [The illustrated: A brief history of time] (พิมพ์ครั้งที่ 17) (ปิยบุตร บุรีคำ และอรรถกฤต ฉัตรภูมิ, ผู้แปล).

กรุงเทพฯ: มติชน.

ออร์เรลล์, ดี. (2556). *หัวใจเศรษฐศาสตร์* [Introducing economics] (ณัฐภรณ์ เสียมจรัสกุล, ผู้แปล). นครปฐม: มุลนิธิเด็ก.

4. การอ้างอิงจากบทความในวารสาร

สุทัศน์ ยกส้าน. (2553). ประวัติความสำคัญของเกลียวทอมนุซย์. *สารคดี*, 26(303), 129-132.

มาริส กาญจนะ, และเรืองเดช ศรีวรรณะ. (2548). การประเมินค่าประโยชน์ด้านการลดมลภาวะทางกลิ่นของโรงควบคุมคุณภาพน้ำชองนนทรี. *วารสารเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*, 12(1), 1-11.

จารึก หนูเนียม, วิยะดา คงเพชร, และไรนา รัตนพฤกษ์ขจร. (2548). การใช้กระบวนการกลุ่มในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการดูแลตนเองของผู้ป่วยเบาหวาน ศูนย์สุขภาพชุมชน เครือข่ายโรงพยาบาลมหาราชนครศรีธรรมราช. *วารสารสุขศึกษา*, 28(101), 60-68.

5. การอ้างอิงจากบทความในหนังสือพิมพ์

ปิยวรรณ ผลเจริญ. (2553, 21 สิงหาคม). เรียนรู้นิคมจุล่งสิงคโปร์ต่อยอดแนวคิดอื่นๆ เชียงใหม่ไทย. *มติชน*, น.7.

6. การอ้างอิงจากบทความในสารานุกรม

วุฒิชัย มุลศิลป์. (2549). กฎหมายตราสามดวง. ใน *สารานุกรมประวัติศาสตร์ไทย* (เล่ม 1, อักษร ก, น.12-16)

Schneiderman, N. (2000). Coronary Heart Disease. In *Encyclopedia of Psychology* (pp.305-311). London, England: Search Press.

7. การอ้างอิงจากวิทยานิพนธ์

อุกฤษฏ์ ทรงชัยสงวน. (2543). *ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการ โครงการพัฒนาสถานีตำรวจเพื่อประชาชนของสถานีตำรวจภูธรอำเภอ* (การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญาโท) (พิมพ์ครั้งที่ 1). มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.

กฤษฎาธาร จันทะโก. (2556). *การส่งเสริมและการอนุรักษ์ดนตรีไทยและนาฏศิลป์ไทย: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท)* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท) (ไม่ได้ตีพิมพ์).
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, นนทบุรี.

Sirinoot Teanrungrroj. (2005). *The Development of an innovative integrated approach to ICT-Mediated Learning in Science*. (Doctoral dissertation). Srinakharinwirot University, Bangkok.

Adams, R. J. (1973). *Building a foundation for evaluation of instruction in higher Education and continuing education* (Doctoral dissertation). Retrieved from <http://www.ohiolink.edu /etd/>

8. การอ้างอิงจากจุลสารและเอกสารไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่

พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ). (ม.ป.ป.). *ชีวิตที่ก้าวหน้า: หลักในการสร้างความก้าวหน้าแก่ชีวิต*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.

Hua Hin-Chaam: Idea map [Pamphlet]. (2004). Bangkok: PSP.

9. การอ้างอิงจากแผ่นพับ

จตุพล สรีสมบูรณ์. (ม.ป.ป.). *คำถามที่พบบ่อยเกี่ยวกับวัคซีนเอชพีวี* [แผ่นพับ]. (ม.ป.ท.).

10. การอ้างอิงจากบทสัมภาษณ์

นงนารถ ชัยรัตน์. (2553, 10 กรกฎาคม). *ผู้อำนวยการสำนักหอสมุดกลาง* [บทสัมภาษณ์].

Smith, M. B. (1989, August 12). Interview by C. A. Kiesler [Tape recording]. President's Oral History Project, American Psychological Association. APA Archives, Washington, DC.

Sparkman, C. F. (1973). *An oral history with Dr. Colley F. Sparkman/Interviewer: Orley B.Caudill*. Mississippi Oral History Program (Vol. 289), University of Southern Mississippi, Hattiesburg.

11. การอ้างอิงจากสื่อบันทึก

ภูวนาถ คุณผลิน. (2542). *เจ้าไม่มีศาล ใน แกรมมีโกลด์ ซีรีส์* [ซีดี]. กรุงเทพฯ: บริษัทจี เอ็ม เอ็ม แกรมมี.

อิทธิสุนทร วิชัยลักษณ์ (ผู้กำกับ). (2544). โหมโรง [ภาพยนตร์]. กรุงเทพฯ: สหมงคลฟิล์ม อินเตอร์เนชั่นแนล.

Mactyre, L. (Reporter). (2002, January 23). *Scandal of the Century* [Television series episode]. In H. Cashore (Producer), the fifth estate. Toronto, Canada: Canadian

Broadcasting Corporation.

Van Nuys, D. (Producer). (2007, December 19). *Shrink rap radio* [Audio podcast].

Retrieved from <http://www.shrinkrapradio.com/>

Egan, D. (Writer), & Alexander, J. (Director). (2005). Failure to communicate [Television series episode]. In D. Shore (Executive producer), *House*. New York, NY: Fox Broadcasting.

12. การอ้างอิงจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์

เกียรติอนันต์ ล้วนแก้ว. (2557, 18 เมษายน). หน้าต่างความคิด: การศึกษาขั้นพื้นฐานของฟินแลนด์:

บทเรียนและบาดแผล. *กรุงเทพธุรกิจ*, น. 11. สืบค้นจาก

http://www.dpu.ac.th/laic/upload/content/file/article_instructor/article-2557/B232.pdf

O'Keefe, E. (n.d.). *Egoism & the crisis in Western values*. Retrieved from

<http://www.onlineoriginals.com/showitem.asp?itemID=135>

Freud, S. (1953). The method of interpreting dreams: An analysis of a specimen dream. In J. Strachey (Ed. & Trans.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* (Vol. 4, pp. 96-121). Retrieved from <http://books.google.com/books> (Original work published 1900)

Graham, G. (2005). Behaviorism. In E. N. Zalta (Ed.), *The Stanford encyclopedia of philosophy* (Fall 2007 ed.). Retrieved from <http://plato.stanford.edu/entries/behaviorism/>

รายการอ้างอิงจากเว็บเพจที่ไม่มีชื่อผู้แต่งและระบุวันที่สืบค้น

New child vaccine gets funding boost. (2001). Retrieved March 21, 2001, from

http://news.ninemsn.com.au/health/story_13178.asp

13. การอ้างอิงจากสารสนเทศจากซีดีรอม

Realizing the Potential of Information Resources: Information, Technology, and Service. (1996). Boulder Boulder, CO:, CAUSE. [CD-ROM]. Abstract from: Silver Platter File:ERIC tem: ED392340

14. การอ้างอิงจากสารสนเทศจากวารสารอิเล็กทรอนิกส์

พนมพร สารสิทธิ์ยศ. (2557). ท่องเที่ยวศาสนสถานลุ่มน้ำโขง. *สารวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชน*, 2(2). สืบค้นจาก <http://journal.msu.ac.th/wp-content/uploads/2014/07/2-Tourist-Places-Religion-in-Mekong-Basin.pdf>

Sillick, T. J., & Schutte, N. S. (2006). Emotional intelligence and self-esteem mediate between perceived early parental love and adult happiness. *E-Journal of Applied Psychology*, 2(2), 38-48. Retrieved from <http://ojs.lib.swin.edu.au/index.php/ejap>

15. การอ้างอิงจากสารสนเทศจากฐานข้อมูลออนไลน์

วรลักษณ์ ทองใบ. (2552). *การใช้สารสนเทศการท่องเที่ยวของมณฑลเทศกในจังหวัดที่ประสบภัยพิบัติสึนามิ*. สืบค้นจาก http://thesis.swu.ac.th/swuthesis/_Inf_Sci/Vorraluk_T.pdf

Kachoka, N., & Hoskims. R. (2009). Measuring the Quality of Service: a Case of Chancellor, University of Malaysia. *South Africa Journal of Library & Science*, 75(2), 170-178. Retrieved from <http://web.ebscohost.com/ehost>

ใบสมัครสมาชิก

วารสารการเมืองการปกครอง

วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ขอสมัครสมาชิกวารสารปีที่.....ฉบับที่.....

ขอสมัครเป็นสมาชิกวารสารการเมืองการปกครองประเภท

- ☐ บุคคลทั่วไป
- ☐ หน่วยงาน ชื่อหน่วยงาน

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

ชื่อ.....

ที่อยู่เลขที่.....หมู่.....ซอย.....ถนน.....

ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....

โทรศัพท์(มือถือ).....โทรศัพท์(หน่วยงาน).....

โทรสาร.....

ลงชื่อ.....ผู้สมัคร

(.....)

วันที่.....เดือน..... พ.ศ.

สำหรับเจ้าหน้าที่กรอก

เลขที่ใบเสร็จ.....เล่มที่.....เลขที่สมาชิก.....

ลงชื่อ.....ผู้รับเงิน

วันที่.....เดือน..... พ.ศ.

สมัครสมาชิกแบบออนไลน์ได้ทาง

<https://www.tci-thaijo.org/index.php/jopag/index>

พิมพ์ที่ หจก.อภิชาติการพิมพ์

50 ถ.ผังเมืองปัญญา ต.ตลาด อ.เมือง จ.มหาสารคาม 44000

โทร. 043-721403, 091-0600611 อีเมลล์ b0866410218@gmail.com